

Zbornik 29. mednarodne multikonference
INFORMACIJSKA DRUŽBA – IS 2026
Zvezek F

Proceedings of the 29th International Multiconference
INFORMATION SOCIETY – IS 2026
Volume F

Demografske in družinske analize
Demographic and Family Analyses

Uredniki / Editors

Janez Malačič, Mari Osredkar, Jože Samboj, Matjaž Gams

<https://is.ijs.si>

October 2026 / 6 October 2026
Ljubljana, Slovenia

Uredniki:

Janez Malačič
Ekonomska fakulteta, Ljubljana

Mari Jože Osredkar
Teološka fakulteta Poljanska 4, 1000 Ljubljana

Jože Sambt
Ekonomska fakulteta, Ljubljana

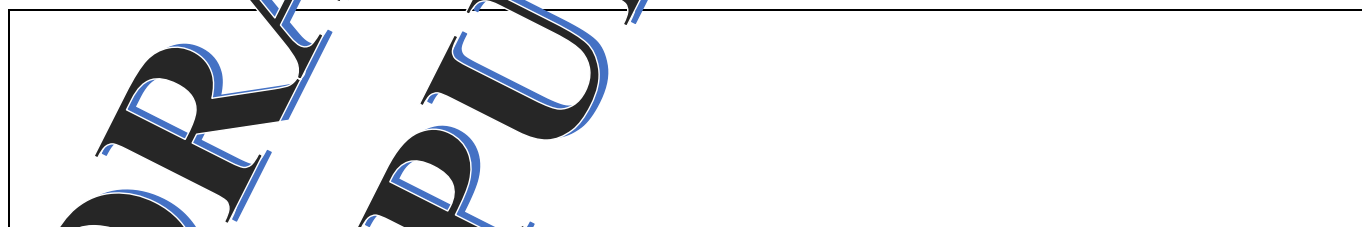
Matjaž Gams
Odsek za inteligentne sisteme, Institut »Jožef Stefan«, Ljubljana

Založnik: Institut »Jožef Stefan«, Ljubljana
Priprava zbornika: Mitja Lasič, Vesna Lasič
Oblikovanje naslovnice: Vesna Lasič

Dostop do e-publikacije:
<https://library.ijs.si/Stacks/Proceedings/InformationSociety>

Ljubljana, oktober 2026

Informacijska družba
ISSN 2630-3712



PREDGOVOR MULTIKONFERENCI INFORMACIJSKA DRUŽBA 2026

29. mednarodna multikonferenca *Informacijska družba* se odvija v času izjemne rasti umetne inteligence, njenih aplikacij in vplivov na človeštvo. Vsako leto bolj vstopamo v novo dobo, v kateri generativna umetna inteligenca ter drugi inovativni pristopi oblikujejo poti k superinteligenci in singularnosti, ki bosta krojili prihodnost človeške civilizacije. Naša konferenca je tako hkrati tradicionalna znanstvena in akademsko odprta, pa tudi inkubator novih, pogumnih idej in pogledov.

Letošnja konferenca poleg umetne inteligence vključuje tudi razprave o perečih temah današnjega časa: ohranjanje okolja, demografski izzivi, zdravstvo in preobrazba družbenih struktur. Razvoj UI ponuja rešitve za številne sodobne izzive, kar poudarja pomen sodelovanja med raziskovalci, strokovnjaki in odločevalci pri oblikovanju trajnostnih strategij. Zavedamo se, da živimo v obdobju velikih sprememb, ko je ključno, da z inovativnimi pristopi in poglobljenim znanjem ustvarimo informacijsko družbo, ki bo varna, vključujoča in trajnostna.

V okviru multikonference smo letos združili dvanajst vsebinsko raznolikih srečanj, ki odražajo širino in globino informacijskih ved: od umetne inteligence v zdravstvu, demografskih in družinskih analiz, digitalne preobrazbe zdravstvene nege ter digitalne vključenosti v informacijski družbi, do raziskav na področju kognitivne znanosti, zdrave dolgoživosti ter vzgoje in izobraževanja v informacijski družbi. Pridružujejo se konference o legendah računalništva in informatike, prenosu tehnologij, mitih in resnicah o varovanju okolja, odkrivanju znanja in podatkovnih skladiščih ter seveda Slovenska konferenca o umetni inteligenci.

Poleg referatov bodo okrogle mize in delavnice omogočile poglobljeno izmenjavo mnenj, ki bo pomembno prispevala k oblikovanju prihodnje informacijske družbe. »Legende računalništva in informatike« predstavljajo domači »Hall of Fame« za izjemne posameznike s tega področja. Še naprej bomo spodbujali raziskovanje in razvoj, odličnost in sodelovanje; razširjeni referati bodo objavljeni v reviji *Informatica*, s podporo dolgoletne tradicije in v sodelovanju z akademskimi institucijami ter strokovnimi združenji, kot so ACM Slovenija, SLAIS, Slovensko društvo Informatika in Inženirska akademija Slovenije.

Vsako leto izberemo najbolj izstopajoče dosežke. Letos je nagrado *Michie-Turing* za izjemen življenjski prispevek k razvoju in promociji informacijske družbe prejel **Denis Trček**, priznanje za raziskovalni dosežek leta pa **Jure Leskovec**. »Informacijsko limono« za najmanj primerno informacijsko storitev je prejel informacijski sistem za dolgotrajno oskrbo. »Informacijsko jagodo« za najboljši sistem ali storitev v letih 2025/2026 pa je prejela elektronska osebna izkaznica. Iskrene čestitke vsem nagrajencem!

Naša vizija ostaja jasna: prepoznati, izkoristiti in oblikovati priložnosti, ki jih prinaša digitalna preobrazba, ter ustvariti informacijsko družbo, ki koristi vsem njenim članom. Vsem sodelujočim se zahvaljujemo za njihov prispevek — veseli nas, da bomo skupaj oblikovali dosežke, ki bodo krojili usodo Slovenije in sveta.

Mojca Ciglarič, predsednica programskega odbora
Matjaž Gams, predsednik organizacijskega odbora

FOREWORD TO THE MULTICONFERENCE INFORMATION SOCIETY 2026

The 29th International Multiconference *Information Society* takes place at a time of remarkable growth in artificial intelligence, its applications, and its impact on humanity. Each year we move further into a new era in which generative artificial intelligence and other innovative approaches are opening paths toward superintelligence and the singularity — two developments that will shape the future of human civilization. Our conference is at once a traditional scientific meeting, an academically open forum, and an incubator of new and bold ideas.

In addition to artificial intelligence, this year's conference also addresses pressing issues of our time: environmental protection, demographic challenges, healthcare, and the transformation of social structures. The development of AI offers solutions to many contemporary challenges and underscores the need for collaboration among researchers, professionals, and policymakers in shaping sustainable strategies. We are aware that we live in a period of profound change, when innovative approaches and deep knowledge are essential if we are to build an information society that is safe, inclusive, and sustainable.

This year's multiconference brings together twelve thematically diverse meetings that reflect the breadth and depth of the information sciences. They range from artificial intelligence in healthcare, demographic and family studies, the digital transformation of nursing, and digital inclusion in the information society, to research in cognitive science, healthy longevity, and education in the information society. They are joined by conferences on the Legends of Computing and Informatics, technology transfer, myths and truths of environmental protection, knowledge discovery and data warehouses, and, of course, the Slovenian Conference on Artificial Intelligence.

Alongside the papers, round tables and workshops will enable an in-depth exchange of views that will contribute substantially to shaping the future information society. *Legends of Computing and Informatics* serves as a national Hall of Fame for outstanding individuals in the field. We will continue to foster research and development, excellence, and collaboration. Extended papers will be published in the journal *Informatica*, building on a long-standing tradition and on cooperation with academic institutions and professional associations, including ACM Slovenia, SLAIS, the Slovenian Society Informatika, and the Slovenian Academy of Engineering.

Each year we single out the most distinctive achievements. This year the *Michie–Turing Award* for an outstanding lifetime contribution to the development and promotion of the information society was presented to **Denis Trček**, and the Award for Research Achievement of the Year to **Jure Leskovec**. The “Information Lemon” for the least appropriate information service went to the long-term care information system. The “Information Strawberry” for the best system or service in 2025/2026 went to the electronic identity card. Our warmest congratulations to all the award winners.

Our vision remains clear: to recognize, use, and shape the opportunities of digital transformation, and to create an information society that benefits all of its members. We thank all participants for their contributions. We look forward to shaping, together, achievements that will determine the fate of Slovenia and of the world.

Mojca Ciglarič, Chair of the Program Committee
Matjaž Gams, Chair of the Organizing Committee

KONFERENČNI ODBORI

CONFERENCE COMMITTEES

International Programme Committee

Vladimir Bajic, South Africa
Heiner Benking, Germany
Se Woo Cheon, South Korea
Howie Firth, UK
Olga Fomichova, Russia
Vladimir Fomichov, Russia
Vesna Hljuz Dobric, Croatia
Alfred Inselberg, Israel
Jay Liebowitz, USA
Huan Liu, Singapore
Henz Martin, Germany
Marcin Paprzycki, USA
Claude Sammut, Australia
Jiri Wiedermann, Czech Republic
Xindong Wu, USA
Yiming Ye, USA
Ning Zhong, USA
Wray Buntine, Australia
Bezalel Gavish, USA
Gal A. Kaminka, Israel
Mike Bain, Australia
Michela Milano, Italy
Derong Liu, Chicago, USA
Toby Walsh, Australia
Sergio Campos-Cordobes, Spain
Shabnam Farahmand, Finland
Sergio Crovella, Italy

Organizing Committee

Matjaž Gams, chair
Mitja Luštrek
Lana Zemljak
Vesna Koricki
Mitja Lasič
Blaž Mahnič

Programme Committee

Mojca Ciglarich, chair
Bojan Orel,
Franc Solina,
Viljan Mahnič,
Cene Bavec,
Tomaž Kalin,
Jozsef Györkös,
Tadej Bajd
Jaroslav Berce
Mojca Bernik
Marko Bohanec
Ivan Bratko
Andrej Brodnik
Dušan Caf
Saša Divjak
Tomaž Erjavec
Bogdan Filipič
Andrej Gams
Matjaž Gams
Mitja Luštrek
Marko Grobelnik
Nikola Guid

Marjan Heričko
Borka Jerman Blažič Džonova
Gorazd Kandus
Urban Kordeš
Marjan Krisper
Andrej Kuščer
Jadran Lenarčič
Borut Likar
Janez Malačič
Olga Markič
Dunja Mladenich
Franc Novak
Vladislav Rajkovič
Grega Repovš
Ivan Rozman
Niko Schlamberger
Gašper Slapničar
Stanko Strmčnik
Jurij Šilc
Jurij Tasič
Denis Trček
Andrej Ule

Boštjan Vilfan
Baldomir Zajc
Blaž Zupan
Boris Žemva
Leon Žlajpah
Niko Zimic
Rok Piltaver
Toma Strle
Tine Kolenik
Franci Pivec
Uroš Rajkovič
Borut Batagelj
Tomaž Ogrin
Bojan Blažica
Matjaž Kljun
Robert Blatnik
Erik Dovgan
Špela Stres
Anton Gradišek
Borut Trpin
Anka Slana Ozimič

KAZALO / TABLE OF CONTENTS

<i>Demografske in družinske analize / Demographic and Family Analyses</i>	1
PREDGOVOR / FOREWORD	3
PROGRAMSKI ODBORI / PROGRAMME COMMITTEES	5
Potencialni pritisk spreminjajoče se starostne strukture zaposlenih na razmerje med plačo in produktivnostjo v podjetjih / Sambt Jože, Redek Tjaša, Farčnik Daša, Istenič Tanja.....	7
Ali stanovanja za mlade res vplivajo na rodnost? / Gams Matjaž.....	11
Staranje prebivalstva Slovenije: do kod smo prišli in kam gremo / Malačič Janez.....	15
Demografski izzivi Slovenije v programih političnih strank pred parlamentarnimi volitvami 2026 / Osredkar Mari Jože	22
Demografija kot trajna razvojna politika države / Primc Aleš	29
Statistično povezovanje mikropodatkov kot podpora demografskim analizam / Verbič Matic, Koman Matjaž, Istenič Tanja	32
Ali plače odražajo produktivnost zaposlenih? Analiza po spolu, starosti in vrsti dela / Istenič Tanja, Farčnik Daša, Redek Tjaša, Sambt Jože.....	36
Young Generation's Fertility Attitudes in Poland and Hungary: Future Demographic Potential and Policy Challenges / Michalski Michał A., Pári András, Mészáros Árpád József.....	41
Cohort Fertility, Childlessness and Parity in Croatia: Local Patterns and National Changes / Mišetić Roko, Belić Tomislav	45
Sekularna družba, verska praksa in rodnost / Strehovec Tadej	49
Navezanost na umetno inteligenco, socialna odtujenost in demografska ranljivost / Simonič Barbara.....	53
Aktivacija praznih in delno zasedenih velikih družinskih hiš v Sloveniji: opredelitev problema in modeli aktivacije / Rožman Ana, Kolar Tjaša, Hawlina Maša, Šeme Rozman Ajda, Kadunc Tara Sergeja, Lazar Anja, Koščak Robi, Kerbler Boštjan, Planišček Anja, Kern Oto, Kapus Andraž, Suša Vačovnik Klara	58
What Keeps Teachers Motivated to Stay in the Teaching Profession? / Sečnik Janez, Poljanec Andreja, Cankar Gašper	65
Pomen podpore pri vzpostavljanju in ohranjanju dojenja kot preventivnega dejavnika za duševno zdravje mater / Poljanec Andreja, Pongračič Tina	69
Quality of Life among Older Adults in Croatia: Demographic Differences, Regional Context, and Place of Residence / Jerebic Sara, Zloković Jasminka.....	73
Obremenjenost neformalnih oskrbovalcev oseb z demenco na podeželju: večravenski okvir podpore / Kovačević Tojnko Nuša, Bogataj David, Rožič Tatjana.....	77
<i>Indeks avtorjev / Author index</i>	83

Zbornik 29. mednarodne multikonference
INFORMACIJSKA DRUŽBA – IS 2026
Zvezek F

Proceedings of the 29th International Multiconference
INFORMATION SOCIETY – IS 2026
Volume F

Demografske in družinske analize
Demographic and Family Analyses

Uredniki / Editors

Janez Malačič, Mari Osredkar, Jože Samboj, Matjaž Gams

<https://is.ijs.si>

6 October 2026 / 6 October 2026
Ljubljana, Slovenia

PREDGOVOR

Časi se spreminjajo. Demografija ni več stranska tema, temveč vprašanje obstoja. Slovenija se vse bolj zaveda, da nadaljevanje sedanjih trendov (nizke rodnosti, staranja in neuravnoteženih migracij) vodi v krčenje in dolgoročno v izumrtje slovenskega naroda, če država ne bo ukrepala.

Ob prenaseljenosti v delu sveta, predvsem v Afriki, sta za Evropo in Slovenijo v ospredju depopulacija in pretirana migracija. Nizka rodnost in staranje že spreminjata delovno silo, pokojnine, zdravstvo in gospodarsko rast. Obsežni selitveni tokovi dodatno obremenjujejo politične in družbene strukture ter odpirajo vprašanja integracije in ohranjanja jezika, kulture in identitete. Ker se svetovna rast prebivalstva umirja, je za Slovenijo depopulacija resnejši izziv kot prenaseljenost.

Strokovno ne drži, da na demografske trende ni mogoče vplivati. Politike, družinske razmere, šola in odnos do prihodnosti spreminjajo odločitve ljudi. Brez ukrepov bodo posledice – pomanjkanje delovne sile, pritisk na socialne sisteme in izguba kohezije – samo večje. Z ukrepi, ki jih podpira stroka, pa je smer še mogoče obrniti.

Ključno je, da pri tem pomaga stroka: z jasnimi podatki, brez ideološkega zakrivanja števil in z rešitvami, ki jih je mogoče izvesti. Nekateri demografski scenariji za Evropo so ostri: avtohtono prebivalstvo lahko postanejo manjšina, manjši narodi pa lahko izginejo v nekaj sto letih. To ni abstraktna napoved, temveč opozorilo, da sta jezik in narodna skupnost odvisna od rodnosti in od tega, kdo živi in dela v državi.

Prispevki na letošnji konferenci so podlaga za razpravo v slovenskem, srednjeevropskem in širšem okviru. Sodelovanje v regiji krepimo; cilj ostaja povezati raziskovalce in odločevalce. Brez stroke politika dela v megli. S stroko ima Slovenija še možnost ukrepati pravočasno.

Janez Malačič, Mari Osredkar, Jože Sambt in Matjaž Gams

FOREWORD

Times are changing. Demography is no longer a side issue; it is a question of survival. Slovenia is increasingly aware that if present trends (low fertility, ageing and unbalanced migration) continue, they will lead to shrinkage and, in the long run, to the disappearance of the Slovenian nation, unless the state acts.

Alongside overpopulation in parts of the world, especially in Africa, depopulation and excessive migration now stand in the foreground for Europe and Slovenia. Low fertility and ageing are already reshaping the labour force, pensions, healthcare and economic growth. Large migration flows further strain political and social structures and raise questions of integration and of the preservation of language, culture and identity. As world population growth slows, depopulation is a more serious challenge for Slovenia than overpopulation. It is not professionally tenable to claim that demographic trends cannot be influenced. Policy, family circumstances, schools and attitudes toward the future shape people's decisions. Without measures, the consequences (labour shortages, pressure on social systems and a loss of cohesion) will only grow. With measures supported by the profession, the course can still be reversed.

It is essential that the profession plays its part: with clear data, without ideological concealment of the figures, and with solutions that can be put into practice. Some demographic scenarios for Europe are stark: the indigenous population may become a minority, and smaller nations may disappear within a few hundred years. This is not an abstract forecast, but a warning that language and the national community depend on fertility and on who lives and works in the country.

The papers at this year's conference provide a basis for discussion in the Slovenian, Central European and wider context. We are strengthening regional cooperation; the aim remains to bring researchers and decision-makers together. Without the profession, policy works in a fog. With it, Slovenia still has a chance to act in time.

Janez Malačič, Mari Osredkar, Jože Sambt, and Matjaž Gams

PROGRAMSKI ODBOR / PROGRAMME COMMITTEE

Janez Malačič

Mari Osredkar

Matjaž Gams

Jože Sambt

Drago Čepar

Christian Gostečnik

Majda Černič Istenič

Boštjan Kerbler

Karin Kasesnik

Dušan Kidrič

Marko Krevs

Tomaž Merše

Janja Pečar

Janja Povhe

Jože Ramovš

Milivoja Šircelj

Petronela Vertot

Božidar Voljč

Potencialni pritisk spreminjajoče se starostne strukture zaposlenih na razmerje med plačo in produktivnostjo v podjetjih

The potential pressure of the changing employees' age structure on the companies' wage-productivity gap

Jože Sambt †

Univerza v Ljubljani,
Ekonomsko fakulteta
Ljubljana, Slovenija
joze.sambt@ef.uni-lj.si

Tjaša Redek

Univerza v Ljubljani,
Ekonomsko fakulteta
Ljubljana, Slovenija
tjasa.reddek@ef.uni-lj.si

Daša Farčnik

Univerza v Ljubljani,
Ekonomsko fakulteta
Ljubljana, Slovenija
dasa.farcnik@ef.uni-lj.si

Tanja Istenič

Univerza v Ljubljani,
Ekonomsko fakulteta
Ljubljana, Slovenija
tanja.istenic@ef.uni-lj.si

Povzetek

Staranje prebivalstva se bo v Sloveniji nadaljevalo tudi v naslednjih treh desetletjih. Vse manjše število prebivalcev v delovni starosti bo moralo vzdrževati vse večje število starejših. Občutno pa se bo spremenila tudi starostna sestava zaposlenih. Ugotovljena razmerja med plačo in produktivnostjo po starostnih skupinah v analizi povežemo s projekcijami prebivalstva Eurostata in projekcijami zaposlenosti Evropske komisije. Na ta način izdelamo projekcije gibanja skupnega razmerja med plačo in produktivnostjo (plačno produktivnostno vrzel) do leta 2060. Delež zaposlenih, starih 50 let ali več, se bo do konca 2030 ih povečal, kar deluje v smer zvišanja skupne plačno produktivnostne vrzeli, saj je pri starejših ta vrzel nadpovprečno visoka. Vendar pa se bo hkrati povečal tudi delež zaposlenih, mlajših od 30 let, kar to povišanje izniči. V analizi predstavimo tudi scenarij, da bi mlajši zaposleni v pogojanih dosegli, da se njihova plačno produktivnostna vrzel zviša na raven 30–49 letnikov. V tem primeru bi se razmerje med plačami in produktivnostjo v podjetjih povečalo za približno 7–8 %.

Ključne besede

staranje prebivalstva, projekcije prebivalstva, plače, produktivnost, razmerje med plačo in produktivnostjo, Slovenija

Abstract

Population ageing in Slovenia will continue over the next three decades. A declining working-age population will have to support a growing number of elderly. The age structure of the employed will also change substantially. We link the identified wage-productivity ratios across age groups to population projections from Eurostat and employment projections from the

European Commission. In this way, we project the dynamics of the aggregate wage-productivity ratio up to the year 2060. By the end of the 2030s the share of older employees will increase, which would raise the total wage-productivity ratios (gaps), as older employees have an above-average wage productivity gap. However, the share of employees under the age of 30 will increase as well, neutralising that effect. In the analysis, we also present a scenario in which younger employees successfully negotiate an increase in their wage-productivity gap to the level of 30–49-year-olds. Under this scenario, the wage-productivity gap in companies would increase by approximately 7–8%.

Keywords

population ageing, population projections, wages, productivity, wage-productivity gap, Slovenia

1 Uvod

Produktivnost posameznika se v življenjskem ciklu spreminja pod vplivom delovnih izkušenj, kognitivnih sposobnosti, fizične vzdržljivosti in motivacije [1]. Zgodnji modeli človeškega kapitala [2], [3] predpostavljajo, da produktivnost v mladosti narašča, v srednjih letih doseže vrh, nato pa začne upadati. Empirične študije [4], [1] to v glavnem potrjujejo. To velja predvsem za opravila, ki zahtevajo reševanje problemov, učenje in hitrost. Pri opravilih, ki temeljijo na izkušnjah in besednih spretnostih, je upad manjši ali pa ga sploh ni. Izmerjena produktivnost starejših je lahko tudi posledica pozitivne selekcije, saj na trgu dela ostajajo produktivnejši posamezniki.

Na drugi strani plače s starostjo praviloma naraščajo tudi takrat, ko produktivnost ne narašča. Mlajši zaposleni so tako plačani pod ravno svoje mejne produktivnosti, starejši pa nad njo [5], [4]. Ilmakunnas in Maliranta [7] ter Ilmakunnas et al. [8] ugotavljajo, da se razkorak s starostjo širi, zlasti pri bolj izobraženih zaposlenih. Cataldi et al. [10] ugotavljajo, da so zaposleni, starejši od 49 let, občutno manj produktivni od mlajših, kar odpira vprašanje vzdržnosti obstoječih plačnih struktur v razmerah staranja delovne sile.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia
© 2026 Copyright held by the owner/author(s).
<https://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.149>

V nadaljevanju plačno produktivnostno vrzel po starostnih skupinah, ki je bila ocenjena na slovenskih podatkih delodajalec–zaposleni [14], povežemo s projekcijami prebivalstva in zaposlenosti. Zanima nas pritisk spreminjanja starostne sestave zaposlenih na skupno plačno produktivnostno vrzel v podjetjih. Hkrati nas zanima, kaj bi se zgodilo, če bi se plačno produktivnostne vrzeli med starostnimi skupinami izenačile.

2 Staranje prebivalstva in delovne sile

Eurostat v projekcijah prebivalstva [15] predpostavlja, da se bo celotna stopnja rodnosti v Sloveniji zvišala z 1,59 otroka na žensko v letu 2022 na 1,68 v letu 2060. Raven rodnosti naj bi torej bila ves čas obdobja projekcij bistveno pod ravno enostavne reprodukcije prebivalstva, ki znaša 2,1 otroka na žensko. Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu naj bi se od leta 2022 do 2060 postopoma povišalo s 84,4 na 89,4 leta pri ženskah in z 78,5 na 84,6 leta pri moških. Za selitveni prirast se predpostavlja, da bo ostal pozitiven, a da se bo z zelo visokih ravni iz zadnjih let znižal na okoli 6 tisoč oseb letno.

Poleg rodnosti, umrljivosti in selitev bo na staranje prebivalstva v prihodnje odločilno vplivala sedanja starostna sestava prebivalstva. Številčno velike generacije, ki so v začetnem letu projekcij stare 40 let in več, se bodo v naslednjih dveh desetletjih premaknile v starostno skupino 65 let in več. Število prebivalcev naj bi se zato le zmerno zmanjšalo, z 2,12 milijona v letu 2024 na 2,05 milijona v letu 2060, starostna sestava pa se bo ob tem korenito spremenila: delež prebivalcev, starih 65 let ali več, naj bi se zvišal z 21,8 % na 30,9 %, delež prebivalcev v starosti 20–64 let pa znižal z 58,6 % na 51,1 %.

Posledice za javne finance bi bile ob tem velike. Po projekcijah Evropske komisije [16] naj bi se v obdobju 2023–2060 izdatki za pokojnine zvišali z 10,1 % na 13,8 % BDP, izdatki za zdravstvo s 6,9 % na 7,9 % BDP in izdatki za dolgotrajno oskrbo z 1,0 % na 1,9 % BDP. Za vse navedene tri skupine izdatkov skupaj naj bi se izdatki torej zvišali z 18,0 % na 23,6 % BDP. Podjetja lahko ob tem pričakujejo, da bo država za pokrivanje teh potreb zviševala davke in prispevke.

Spreminjala se bosta tudi število in starostna sestava zaposlenih. Po projekcijah Evropske komisije [16] se bo število zaposlenih znižalo z 1.002,8 tisoč v letu 2024 na 872,6 tisoč v letu 2060. Delež zaposlenih, starih 50 let in več, naj bi se zvišal s približno 32 % v letu 2024 na približno 37 % ob koncu tridesetih let, nato pa se bo do leta 2060 znižal na približno 34 %. Delež zaposlenih, mlajših od 30 let, naj bi se v istem obdobju zvišal s približno 16 % na 18 % in se nato znižal na 17 %, delež 30–49-letnikov pa naj bi se znižal z 52 % na 45 % in do leta 2060 spet zvišal na 49 %. Časovni okvir, ko bo staranje delovne sile najbolj intenzivno, je torej krajši od časovnega okvira intenzivnega staranja prebivalstva, ki se bo predvidoma nadaljevalo do sredine 2050 ih let.

3 Podatki in metodologija

V analizi uporabljamo rezultate, ki so bili izračunani na osnovi registrskih podatkov Statističnega urada Republike Slovenije za leto 2017. Ta baza podatkov povezuje podatke o delodajalcih in zaposlenih v zasebnih podjetjih s petimi ali več zaposlenimi. Podatki so bili predstavljeni in uporabljeni v raziskavi Istenič et al. [14] za analizo razlik med spoloma ter med

poklici neotipljivega kapitala in drugega dela; skupno zajemajo 516.068 zaposlenih. V pričujoči analizi se osredotočamo izključno na dimenzijo starosti.

Produktivnost merimo z realno dodano vrednostjo podjetij. Podatki o plačah so na voljo na ravni posameznika, medtem ko so podatki o dodani vrednosti na voljo le na ravni podjetja. Podatki o dodatni vrednosti so bili zato na skupine zaposlenih razporejeni z regresijsko metodo. Pri tem je odvisna spremenljivka dodana vrednost, pojasnjevalne spremenljivke pa število zaposlenih v posamezni skupini in (kontrolirano za) razlike v delovnem času. Dobljeni regresijski koeficienti so bili uporabljeni kot uteži za razporeditev dodane vrednosti [14].

V tabeli 1 prikazujemo povprečno plačo, povprečno produktivnost in plačno produktivnostno vrzel (kot količnik med povprečno plačo in povprečno produktivnostjo) po treh starostnih razredih.

Tabela 1: Povprečna plača, povprečna produktivnost in plačno-produktivnostna vrzel po starostnih skupinah, Slovenija, 2017

Starostna skupina	Povprečna plača (EUR)	Povprečna produktivnost (EUR)	Plačno-produktivnostna vrzel (razmerje)
Mlajši od 30 let	13.215	41.790	0,316
30–49 let	18.519	36.850	0,503
50 let ali več	20.451	33.873	0,604

Vir: Istenič et al. [14].

Skupna plačno produktivnostno vrzel za vse zaposlene je izračunana kot tehtano povprečje plačno produktivnostnih vrzeli v teh treh starostnih skupinah, pri čemer uteži predstavljajo deleži posamezne skupine med vsemi zaposlenimi. Te deleže povzemamo iz projekcij Evropske komisije [16], ki temeljijo na projekcijah prebivalstva Eurostata [15]. Gre torej za analizo učinka spreminjanja sestave (angl. shift-share analysis), pri kateri plačno produktivnostne vrzeli po starostnih skupinah ohranjamo nespremenjene – na ravni iz leta 2017.

4 Rezultati

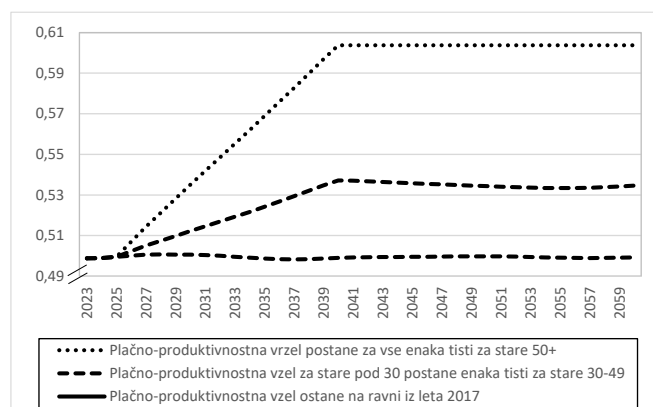
Zaposleni so praviloma plačani manj kot znaša njihova produktivnost, merjena z bruto dodano vrednostjo na zaposlenega, saj morajo podjetja iz ustvarjene dodane vrednosti pokriti tudi druge postavke. V Sloveniji so sredstva za zaposlene v letu 2023 predstavljala 51,2 % BDP, davki na proizvodnjo in uvoz, zmanjšani za subvencije, 10,8 % BDP, bruto poslovni presežek, iz katerega podjetja pokrivajo amortizacijo, obresti, davek od dohodkov in dobiček, pa 38,1 % BDP [17].

Kot prikazano v tabeli 1, se plačno produktivnostna vrzel s starostjo povečuje, in sicer zaradi obeh sestavin: števec (plača) s starostjo narašča, imenovalc (produktivnost) pa upada. Plačno produktivnostna vrzel pri zaposlenih, mlajših od 30 let, znaša 0,316, pri zaposlenih, starih 50 let ali več, pa kar 0,604. Ta velika razlika je v veliki meri posledica visoke produktivnosti mladih, ki je v letu 2017 znašala 41.790 EUR na zaposlenega, v primerjavi s 36.850 EUR pri 30–49-letnikih in 33.873 EUR pri starejših od 50 let. Odprto ostaja vprašanje, ali gre pri visoki produktivnosti mladih za kohortni učinek, na primer za višjo

izobrazbo, ali za njihovo koncentracijo v visoko produktivnih poklicih.

Primerjava zaposlenih v starosti 30–49 let in 50 let ali več pa je skladna s prejšnjimi raziskavami. Produktivnost je v najvišji starostni skupini zaposlenih nižja, kar je mogoče pripisati upadanju kognitivnih in drugih sposobnosti ter opuščanju vlaganj v usposabljanje starejših, plače pa so kljub temu višje. K temu v Sloveniji prispevajo tudi kolektivne pogodbe, po katerih se plača zvišuje z vsakim dodatnim letom delovne dobe, praviloma za 0,5 odstotne točke.

Rezultate projekcij prikazujemo na sliki 1. V izhodiščnem scenariju, v katerem plačno produktivnostne vrzeli po starostnih skupinah ostajajo na ravni iz leta 2017, skupna plačno produktivnostna vrzel ves čas obdobja projekcij ostaja na približno 0,50. Povečanje deleža zaposlenih, starih 50 let ali več, ki imajo nadpovprečno visoko plačno produktivnostno vrzel, namreč izniči hkratno povečanje deleža zaposlenih, mlajših od 30 let, katerih plačno produktivnostna vrzel je izrazito nizka. Spreminjanje starostne sestave delovne sile samo po sebi torej v prihodnje ne bi povečevalo pritiska na plačno produktivnostno vrzel v slovenskih podjetjih.



Slika 1: Projekcije plačno-produktivnostne vrzeli v Sloveniji, 2023–2060

Vir: lastni izračuni na podlagi Evropska komisija [16] in Istenič et al. [14].

Ker je plačno produktivnostna vrzel mladih (0,316) občutno nižja od plačno produktivnostne vrzeli obeh višjih starostih skupin, smo pripravili tudi scenarij, v katerem zaposleni, mlajši od 30 let, dosežejo postopno izenačitev svoje plačno produktivnostne vrzeli s tisto od 30–49-letnikov (0,503). Pri tem predpostavljamo 15 letno prehodno obdobje. Skupna plačno produktivnostna vrzel bi se v tem primeru do leta 2040 zvišala na približno 0,535 in nato ostala na tej ravni. To predstavlja 7 do 8 odstotno povečanje glede na osnovni scenarij. V tretjem scenariju predpostavljamo, da bi plačno produktivnostna vrzel obeh mlajših skupin (mlajši od 30 let in 30–49 let) v 15 letih dosegla raven starostne skupine 50 let ali več (0,604). V tem tretjem scenariju bi se skupna plačno produktivnostna vrzel do leta 2040 zvišala na 0,604, kar je približno za petino višje kot v izhodiščnem letu.

5 Razprava in zaključek

Podjetja lahko v prihodnje pričakujejo pritisk na svoj delež v razdelitvi ustvarjenega bruto domačega proizvoda z dveh strani. Po eni strani bo država zaradi naraščajočih izdatkov za pokojnine, zdravstvo in dolgotrajno oskrbo najverjetneje zviševala davčno breme, po drugi strani pa bodo lahko mlajši zaposleni zahtevali plačo, ki bo bolj usklajena z njihovo produktivnostjo – da bo torej razmerje med njihovo plačo in produktivnostjo (tj. plačno produktivnostna vrzel) takšno kot pri starejših delavcih, medtem ko je sedaj nižje.

Ugotavljamo, da staranje delovne sile samo po sebi skupne plačno produktivnostne vrzeli ne bo zvišalo, kar je za podjetja dobra novica. Ta ugotovitev sloni na predpostavki, da plačno produktivnostna vrzel mladih ostane pri 0,316, kar je bistveno nižje kot v višjih starostnih razredih. Vendar pa so prav mlajši zaposleni tisti, ki najpogosteje menjajo delodajalca v iskanju boljšega plačila [13], zato je njihova težnja izenačevanje plačno produktivnostnih vrzeli po starosti realna možnost. To bi skupno plačno produktivnostno vrzel za podjetja zvišalo za 7–8 % ob izenačitvi s 30–49-letnimi zaposlenimi oziroma za približno petino ob izenačitvi z zaposlenimi, starejšimi od 50 let. Za starejše zaposlene ostajata ključna prilagoditev delovnih mest in stalno vlaganje v usposabljanje, da bi se povišala njihova produktivnost [11], [12]. Če produktivnost starejših ne bo sledila rasti njihovih plač, bodo podjetja morala razmisliti o prilagoditvi plačnih struktur po starosti.

Ob tem izpostavljamo, da ima naša analiza več omejitev. Prvič, plačno produktivnostne vrzeli so izračunane zgolj za zasebna podjetja s petimi ali več zaposlenimi, medtem ko projekcije Evropske komisije zajemajo vse zaposlene. Implicitno torej predpostavljamo, da izračunano gibanje velja tudi za manjša podjetja in za javni sektor. Drugič, v izračunih predpostavljamo, da se plačno produktivnostne vrzeli po starostnih skupinah v prihodnje ne spreminjajo. Tretjič, plačno produktivnostne vrzeli temeljijo na regresijski razporeditvi dodane vrednosti podjetij med skupine zaposlenih, kar je ocena in ne neposredna meritev.

Literatura in viri

- [1] V. Skirbekk, "Age and productivity capacity: Descriptions, causes and policy options," *Ageing Horiz.*, vol. 8, pp. 4–12, 2008.
- [2] Y. Ben-Porath, "The Production of Human Capital and the Life Cycle of Earnings," *J. Polit. Econ.*, vol. 75, no. 4, Part 1, pp. 352–365, Aug. 1967, doi: 10.1086/259291.
- [3] J. Mincer, "Investment in Human Capital and Personal Income Distribution," *J. Polit. Econ.*, vol. 66, no. 4, pp. 281–302, 1958.
- [4] V. Skirbekk, "Age and Individual Productivity: A Literature Survey," *Vienna Yearb. Popul. Res.*, vol. 2, pp. 133–153, 2004.
- [5] B. Dostie, "Wages, Productivity and Aging," *Econ.*, vol. 159, no. 2, pp. 139–158, 2011, doi: 10.1007/s10645-011-9166-5.
- [6] J. C. van Ours, "Will You Still Need Me: When I'm 64?," *Econ.*, vol. 157, no. 4, pp. 441–460, 2009, doi: 10.1007/s10645-009-9132-7.
- [7] P. Ilmakunnas and M. Maliranta, "Technology, Labour Characteristics and Wage-productivity Gaps*," *Oxf. Bull. Econ. Stat.*, vol. 67, no. 5, pp. 623–645, Oct. 2005, doi: 10.1111/j.1468-0084.2005.00134.x.
- [8] P. Ilmakunnas, M. Maliranta, and J. Vainiomäki, "The roles of employer and employee characteristics for plant productivity," *J. Product. Anal.*, vol. 21, pp. 249–276, 2004.
- [9] M. Myck, "Wages and Ageing: Is There Evidence for the 'Inverse-U' Profile?," *Oxf. Bull. Econ. Stat.*, vol. 72, no. 3, pp. 282–306, Jun. 2010, doi: 10.1111/j.1468-0084.2009.00582.x.

- [10] A. Cataldi, S. Kampelmann, and F. Rycx, "Does it pay to be productive? The case of age groups," *Int. J. Manpow.*, vol. 33, no. 3, pp. 264–283, Jan. 2012, doi: 10.1108/01437721211234156.
- [11] U. Backes-Gellner and S. Veen, "Positive effects of ageing and age diversity in innovative companies – large-scale empirical evidence on company productivity," *Hum. Resour. Manag. J.*, vol. 23, no. 3, pp. 279–295, 2013, doi: 10.1111/1748-8583.12011.
- [12] M. Belloni and C. Villosio, "Training and wages of older workers in Europe," *Eur. J. Ageing*, vol. 12, pp. 7–16, 2015.
- [13] K. K. Myers and K. Sadaghiani, "Millennials in the Workplace: A Communication Perspective on Millennials' Organizational Relationships and Performance," *J. Bus. Psychol.*, vol. 25, no. 2, pp. 225–238, 2010, doi: 10.1007/s10869-010-9172-7.
- [14] T. Istenič, T. Redek, and D. Farčnik, "Gender and Age Wage–Productivity Gaps in Intangible and Non-Intangible Work Occupations," *Econ. Bus. Rev.*, vol. 26, no. 1, pp. 1–12, 2024.
- [15] Eurostat, "Population projections EUROPOP2023." Accessed: Jun. 03, 2023. [Online]. Available: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PROJ_23NP/default/table?lang=en
- [16] European Commission, "2024 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2022-2070)," Text, 2024. Accessed: Jun. 22, 2024. [Online]. Available: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2022-2070_en
- [17] S. urad R. S. [17], "Dohodkovna struktura BDP, Slovenija, letno," PxWeb. Accessed: Sep. 09, 2026. [Online]. Available: <https://pxweb.stat.si:443/SiStatDataSiStatData/pxweb/sl/Data/-/0301925S.px/>

Zahvala

Delo v okviru tega članka je bilo deloma financirano tudi s strani Javne agencije za znanstvenoraziskovalno dejavnost RS (po pogodbah P5-0128, J5-4575) ter programa Evropske unije za raziskave in inovacije Obzorje Evropa na podlagi sporazuma o dodelitvi sredstev št. 101095175 (projekt SUSTAINWELL)

Ali stanovanja za mlade res vplivajo na rodnost?

Does Housing for Young People Really Influence Fertility?

Matjaž Gams
Institut »Jožef Stefan«
Jamova 39
Ljubljana, Slovenija
matjaz.gams@ijs.si

Povzetek

V prispevku analiziramo odvisnost med povprečno stanovanjsko površino na osebo (m^2/osebo) in totalno rodnostjo (TFR), najprej na naboru 33 držav z različnih celin, nato pa znotraj EU-27. Na globalni ravni ugotovimo močno negativno korelacijo (Pearsonov $r = -0,59$): države z večjo stanovanjsko površino imajo v povprečju nižjo rodnost. Znotraj Evropske unije pa ta povezava praktično izgine ($r = -0,09$) in ni statistično značilna. Rezultati kažejo, da trditev, da večja stanovanja samodejno pomenijo več otrok, ne drži. Gmotni dejavniki, vključno s stanovanjsko površino, so med manj pomembnimi dejavniki rodnosti, zlasti znotraj homogenih skupin razvitih držav.

Ključne besede

rodnost, stanovanjska površina na osebo, korelacija, demografija, m^2 na glavo, Evropska unija, globalna analiza, miti o rodnosti

Abstract

In this paper we analyse the relationship between average housing floor space per person (m^2 per capita) and the total fertility rate (TFR). We first examine a sample of 33 countries from different continents and then restrict the analysis to the EU-27. At the global level we find a strong negative correlation (Pearson's $r = -0.59$): countries with larger average housing space tend to have lower fertility. Within the European Union, however, this relationship practically disappears ($r = -0.09$) and is not statistically significant. The results show that the claim that larger dwellings automatically lead to more children does not hold. Material factors, including housing space, rank among the less important determinants of fertility, especially within homogeneous groups of developed countries.

Keywords

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia
© 2026 Copyright held by the owner/author(s).
<http://doi.org/10.70314/is.2026.demo.33>

fertility rate, housing floor space per capita, correlation, demography, living space per person, European Union, global analysis, fertility myths

1 Uvod in pregled literature

V zadnjih desetletjih se v razvitih državah, zlasti v Evropski uniji, soočamo z vztrajno nizko rodnostjo, ki je v večini članic EU že dolgo pod nadomestno ravno 2,1 otroka na žensko. Med številnimi mednarodnimi razlagami za ta pojav se pogosto pojavlja trditev, da ima velikost in dostopnost stanovanj ključno vlogo. Tudi v slovenskih debatah pogosto slišimo argument, da je med najpomembnejšimi vplivi za večjo rodnost dosegljivost in velikost stanovanja – torej naj bi ljudje z večjim stanovanjskim prostorom na osebo imeli več otrok. Tega podatka statistika ne vodi sistematično, zato je bilo treba uporabiti približek – povprečno stanovanjsko površino na vse prebivalce države. Pa še ta za nekatere države ni znan.

Določene študije podpirajo tezo, da večja in družinam prijaznejša stanovanja povečujejo rodnost. V nedavni analizi za Nizozemsko so ugotovili, da je verjetnost rojstva otroka višja pri ženskah, ki živijo v vrstnih ali samostojnih hišah ter v večjih stanovanjih (nad 125 m^2 !) [1]. Podobne ugotovitve o vplivu stanovanjskih pogojev in cen so potrdile tudi študije Flynna [6] ter van Wijka [7], ki sta analizirali povezavo med stroški stanovanj in rodnostjo na Nizozemskem. Tudi prejšnje raziskave so pokazale višjo rodnost med lastniki hiš in v prostornih bivališčih, pri čemer del razlik pripisujejo tudi selektivnim selitvam [2]. Lauster [3] je na primerih iz več držav pokazal povezavo med »prostornostjo« in prisotnostjo dojenčka v gospodinjstvu. Makroanalize so našle povezavo med dostopom do stanovanj in starostjo ob prvem porodu [4]. Morda je ta odvisnost resnična, morda pa je povezana s standardom, kakorkoli, take študije obstajajo.

Vendar obstaja tudi literatura, ki kaže, da višja stanovanjska površina na osebo ne pomeni nujno višje rodnosti, oziroma da je odnos pogosto negativen ali vsaj šibek. Globalne makroanalize razkrivajo negativno korelacijo: bogatejše države imajo tako večjo stanovanjsko površino kot nižjo rodnost [8], kar pa je lahko vpliv standarda. Analize cenovne dostopnosti stanovanj v EU so ugotovile, da so učinki na rodnost prisotni, a relativno majhni v primerjavi z vplivi na prenaseljenost in revščino [10]. Posebej v vzhodni in srednji Evropi se stanovanjska problematika kaže kot »rodnostna

past«, kjer niti država niti trg niti družine ne zagotavljajo ustreznih bivalnih razmer [9].

Nekatere raziskave opozarjajo, da lahko korelacija teče tudi v obratni smeri (manjša gospodinjstva imajo več površine na osebo) ali da so selektivne selitve pomembnejše od samega vpliva prostora [2]. Znotraj homogenih skupin držav (npr. EU) ta povezava pogosto močno oslabi ali izgine, kar potrjujejo tudi naše analize v nadaljevanju.

Za uvod povejmo še, da je avtor prispevka večkrat poudaril, da so tovrstni gmotni atributi med manj pomembnimi dejavniki rodnosti [11]. Avtor je s sodelavci že v prejšnjih analizah [12, 13, 14], ki so vključevale veliko število ekonomskih, socialnih in kulturnih spremenljivk, pokazal, da standardni »gmotni« atributi sami po sebi ne pojasnjujejo razlik v rodnosti.

V tem prispevku bomo naredili najbolj preproste analize, ki bodo pokazale osnovne odvisnosti med stanovanjsko površino na glavo in rodnostjo, najprej za več držav z vsake celine, nato pa samo po EU.

2 Analiza odvisnosti med rodnostjo in m^2 /osebo

Podatki o rodnosti so večinoma iz UN World Population Prospects / World Bank za leto 2023 (ali najbližje razpoložljivo). Podatki o m^2 /osebo so nepopolni in neenotni na globalni ravni – ni enotnega mednarodnega standarda (različne definicije: useful floor area, gross, urban/rural, vključno/izključno praznih stanovanj). Uporabljeni so najboljši razpoložljivi viri: Eurostat / nacionalni statistični uradi (Nemčija, Švica, Francija itd.), OECD, raziskave (npr. Thunder Said Energy, IEA, nacionalni popisi za Kitajsko, Vietnam, ZDA) in ocene (povprečna velikost stanovanja / povprečna velikost gospodinjstva). Za nekaj držav v razvoju so ocene bolj grobe. Izbranih je 33 držav z vsaj nekaj predstavniki iz Evrope, Azije, Afrike, Severne in Južne Amerike ter Oceanije, kjer se je dalo pridobiti podatke.

Za vsako državo so navedeni naslednji podatki: celina, TFR za leto 2023, m^2 na osebo in opomba: Nigerija (Afrika) 4,5 – 12 m^2 (ocena, nizka); Etiopija (Afrika) 3,9 – 10 m^2 (ocena); Kenija (Afrika) 3,2 – 12 m^2 (ocena); Južna Afrika (Afrika) 2,3 – 25 m^2 (ocena, novogradnje višje); Egipt (Afrika) 2,7 – 18 m^2 (ocena); Maroko (Afrika) 2,2 – 20 m^2 (ocena); Bangladeš (Azija) 2,1 – 12 m^2 (ocena); Filipini (Azija) 1,9 – 15 m^2 (ocena); Indija (Azija) 2,0 – 16 m^2 (ocena); Vietnam (Azija) 1,9 – 27 m^2 (26,6 leta 2024); Izrael (Azija) 2,9 – 30 m^2 (ocena); Južna Koreja (Azija) 0,7 – 36 m^2 ; Turčija (Azija) 1,6 – 37 m^2 (~36,7); Kitajska (Azija) 1,0 – 40 m^2 ; Japonska (Azija) 1,2 – 40 m^2 ; Romunija (Evropa) 1,6 – 22 m^2 (~18–25, starejši podatki); Poljska (Evropa) 1,3 – 30 m^2 (~27–35); Združeno kraljestvo (Evropa) 1,5 – 41 m^2 (~38–41); Španija (Evropa) 1,1 – 45 m^2 (~45–52); Italija (Evropa) 1,2 – 45 m^2 (~45–49); Francija (Evropa) 1,6 – 45 m^2 (~43–47); Švica (Evropa) 1,4 – 47 m^2 (46,6 leta 2024); Grčija (Evropa) 1,3 – 48 m^2 (~50+); Švedska (Evropa) 1,5 – 48 m^2 (~49); Nemčija (Evropa) 1,4 – 49 m^2 (49,2 leta 2024); Mehika (Severna Amerika) 1,8 – 30 m^2 (ocena); Kanada

(Severna Amerika) 1,3 – 55 m^2 (visoka, velika stanovanja); ZDA (Severna Amerika) 1,6 – 62 m^2 (~62 leta 2022); Kolumbija (Južna Amerika) 1,6 – 25 m^2 (ocena); Brazilija (Južna Amerika) 1,6 – 31 m^2 (~30–35); Čile (Južna Amerika) 1,2 – 35 m^2 (ocena); Nova Zelandija (Oceanija) 1,6 – 70 m^2 (podobno visoka); Avstralija (Oceanija) 1,5 – 80 m^2 (velika stanovanja, ~214 m^2 / HH ~2,5).

Opombe k podatkom: vrednosti m^2 /osebo so približne; za bogate države so zanesljivejše, za Afriko in del Azije pa bolj grobe. Rodnost se še naprej znižuje v večini držav (podatki 2023–2024). Viri: UN WPP, World Bank, Eurostat, Destatis, BFS Švica, nacionalni uradi, raziskave o floor area per capita.

Statistične značilnosti: Uporabljeni so Pearsonov in Spearmanov koeficient korelacije, linearna regresija ter osnovne deskriptivne statistike (izračunano na zgornjem naboru). Število držav: 33. Povprečna TFR: 1,82. Povprečna površina: 35,09 m^2 /osebo. Standardni odklon TFR: 0,82. Standardni odklon površine: 17,19 m^2 .

Korelacije:

Pearsonov r (linearna korelacija): -0,59 (močna negativna povezava). Spearmanov ρ (rangovna korelacija): -0,69 (podobno močna). p-vrednost (Pearson): < 0,001 (zelo statistično značilna). Linearna regresija ($TFR = a + b \times m^2$): Naklon (b) = -0,028 (vsakih dodatnih 10 m^2 /osebo je povezanih s približno 0,28 nižjo TFR).

$R^2 = 0,35$ (stanovanjska površina na osebo v tem naboru pojasnjuje približno 35 % variance rodnosti).

Obstaja jasna in močna negativna odvisnost: države z večjo povprečno stanovanjsko površino na osebo imajo na splošno nižjo rodnost. To je skladno s širšimi demografskimi vzorci – bogatejše države imajo večje stanovanjske površine (in manjša gospodinjstva), hkrati pa nizko rodnost (pogosto pod nadomestno ravno 2,1).

Vzročnost ni enosmerna:

Višji dohodek omogoča večjo stanovanjsko površino in hkrati znižuje rodnost (izobraževanje žensk, urbanizacija, stroški otrok, kariera).

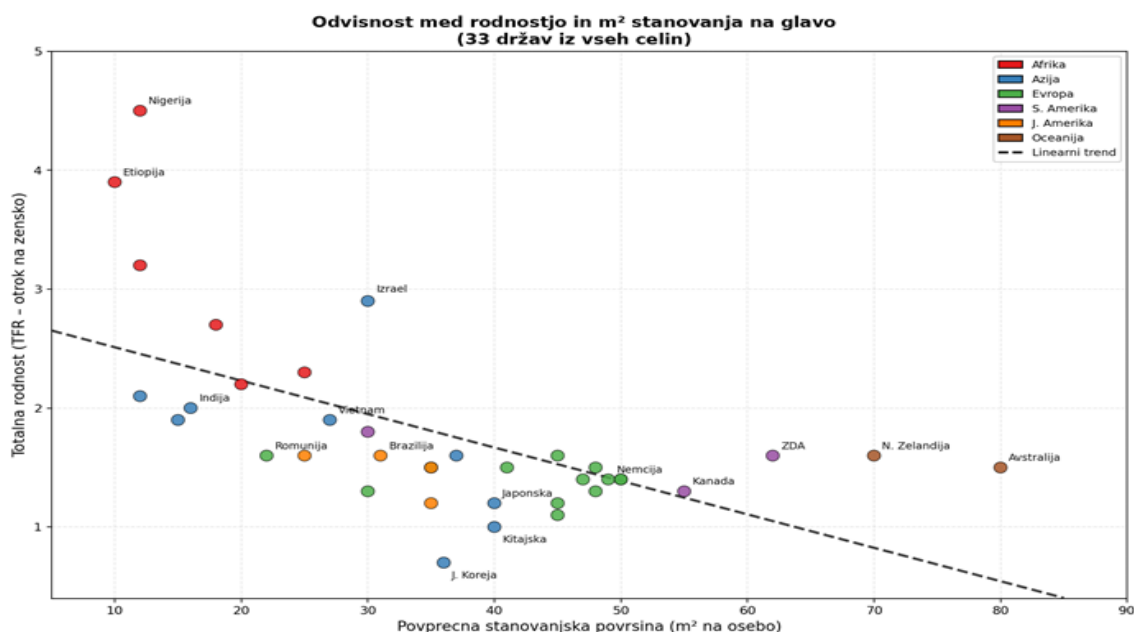
Manjša gospodinjstva (z manj otroki) same po sebi povečujejo m^2 /osebo.

V državah z zelo visoko rodnostjo (podsaharska Afrika) so stanovanja majhna in gosto naseljena.

Omejitve:

Podatki o m^2 niso popolnoma primerljivi (različne metode merjenja). Manjka veliko držav z zelo nizkimi m^2 (npr. nekatera afriška in južnoazijska). Korelacija ne pomeni neposredne vzročnosti – gre za skupni vpliv razvoja, urbanizacije in kulturnih dejavnikov.

Na sliki 1 je razpršeni diagram odvisnosti med rodnostjo in m^2 stanovanja na glavo. Vsaka pika = ena država. Barve označujejo celine (rdeča = Afrika, modra = Azija, zelena = Evropa, vijolična = Severna Amerika, oranžna = Južna Amerika, rjava = Oceanija); črtna črna črta označuje linearni trend (negativni naklon). Pearsonov koeficient korelacije je -0,59 (močna negativna povezava). Vidi se, da imajo države z večjo stanovanjsko površino na osebo (desno) nižjo rodnost (spodaj). Afriške države so levo zgoraj (malo m^2 , visoka rodnost), bogatejše evropske, severnoameriške in oceanijske pa desno spodaj.



Slika 1: Rodnost in stanovanjska površina na prebivalca po izbranih državah sveta

Sklep: Hitra analiza kaže, da je večja stanovanjska površina na glavo močno povezana z nižjo rodnostjo, kar se kaže v skoraj vseh regijah sveta.

Analiza za države EU-27 (samo članice Evropske unije, slika 2)

Podatki (TFR 2024 in ocena m²/osebo 2023–2024)

p-vrednost = 0,65 (ni statistično značilna)

R² = 0,008 (skoraj nič variance ni pojasnjene)

Naklon trendne linije: skoraj ničeln (b = -0,0016)

Interpretacija

Znotraj EU ni jasne odvisnosti med rodnostjo in m² na osebo. Vse države imajo nizko rodnost (pod 1,8) in relativno visoko stanovanjsko površino v primerjavi z globalnim povprečjem. Razlike v rodnosti znotraj EU so majhne in jih bolj določajo drugi dejavniki (kultura, družinska politika, cena stanovanj, starost mater itd.) kot sama površina stanovanja.

Viri: Eurostat (TFR 2024, povprečna velikost stanovanja 2023), nacionalni uradi (Nemčija 49,2 m²), ocene m²/osebo = velikost stanovanja / velikost gospodinjstva + prilagoditve iz starejših Eurostat/EU Building Database podatkov.

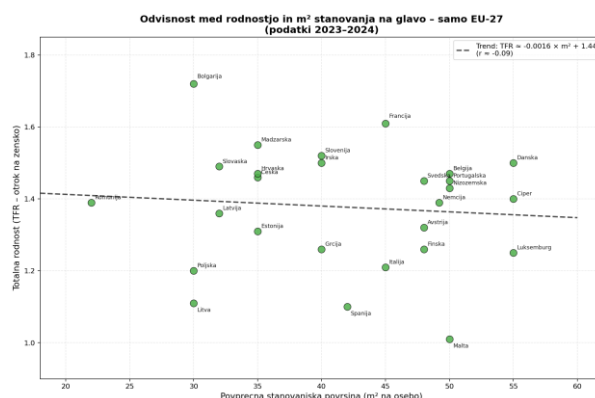
Statistične značilnosti (samo EU): število držav: 27, povprečna TFR: 1,38, povprečna površina: 41,71 m²/osebo, Pearsonov r = -0,09 (zelo šibka negativna povezava).

Za primerjavo: v globalnem naboru (prejšnja analiza) je bila korelacija močna (r = -0,59), ker so bile vključene države z zelo različnimi ravni razvoja. Izbrane države EU:

Države: Bolgarija 1,72 – 30 m² (najvišja rodnost); Francija 1,61 – 45 m²; Madžarska 1,55 – 35 m²; Slovenija 1,52 – 40 m²; Danska 1,50 – 55 m²; Irska 1,50 – 40 m²; Slovaška 1,49 – 32 m²; Belgija 1,47 – 50 m²; Hrvaška 1,47 – 35 m²; Portugalska 1,45 – 50 m²; Švedska 1,45 – 48 m²; Češka 1,46 – 35 m²;

Nizozemska 1,43 – 50 m²; Ciper 1,40 – 55 m²; Romunija 1,39 – 22 m² (najmanjša površina); Nemčija 1,39 – 49,2 m² (uradni podatek 2024); Latvija 1,36 – 32 m²; Avstrija 1,32 – 48 m²; Estonija 1,31 – 35 m²; Finska 1,26 – 48 m²; Grčija 1,26 – 40 m²; Luksemburg 1,25 – 55 m²; Italija 1,21 – 45 m²; Poljska 1,20 – 30 m²; Litva 1,11 – 30 m²; Španija 1,10 – 42 m²; Malta 1,01 – 50 m² (najnižja rodnost).

Znotraj Evropske unije pa odvisnosti praktično ni (Pearsonov r = -0,09; p = 0,65). Točke so razpršene, trendna linija skoraj vodoravna. Razlike v rodnosti znotraj EU so majhne in jih očitno določajo drugi dejavniki (kultura, družinska politika, starost mater, cena stanovanj, vrednote itd.), ne pa sama povprečna površina stanovanja.



Slika 2: Rodnost in m²/osebo po državah EU.

3 Diskusija

Pomembno je poudariti, da ta analiza ne meri tistega, kar mladi v anketah najpogosteje navajajo kot oviro – razpoložljivost in dostopnost prostih oziroma cenovno dosegljivih stanovanj. Takih podatkov na mednarodno primerljivi ravni preprosto ni dovolj zanesljivih. Prav tako bi bilo smotno narediti analizo za vse države sveta, a je bila izbira vezana na vključitev držav z vseh celin. Vendar je treba opozoriti, da tudi v preteklosti, ko je bila rodnost bistveno višja, prostih in cenovno ugodnih stanovanj za mlade pare ni bilo v izobilju. Kljub temu so se ljudje odločali za otroke. To že samo po sebi postavlja pod vprašaj trditve, da je pomanjkanje stanovanj ključni ali celo odločilni dejavnik nizke rodnosti.

Avtor je že večkrat poudaril, da so gmotni atributi (vključno s stanovanjsko površino) med manj pomembnimi dejavniki rodnosti [11]. Bolj poglobljene analize, ki so vključevale veliko število ekonomskih, socialnih in kulturnih spremenljivk, so pokazale podobno: standardni »gmotni« atributi (višji dohodek, večja stanovanja, boljša infrastruktura itd.) sami po sebi ne pojasnjujejo razlik v rodnosti. Takšne ugotovitve so bile predstavljene tudi na demografskih konferencah znotraj multikonference Informacijska družba na Institutu Jožef Stefan [12], kjer so bili analizirani številni dejavniki hkrati.

Tudi v okviru te študije so bile izvedene nekoliko bolj kompleksne analize izvirnega vprašanja, ki pa so bile manj razumljive, zato so v tem prispevku navedene najbolj preproste in transparentne.

Zakaj torej nekatere študije in javne razprave tako glasno trdijo, da večja stanovanja (ali boljša stanovanjska politika) samodejno pomenijo več otrok? Morda celo zato, ker nekateri strokovnjaki trdijo, da je na svetu dvakrat preveč ljudi oz. opozarjajo na dolgoročne posledice prebivalstvenih trendov [15]? Enoznačnega odgovora ni. Deloma gre verjetno za zamenjavo korelacije z vzročnostjo, deloma pa za politično privlačnost preprostih materialnih rešitev. Naši rezultati – tako globalni (močna negativna povezava) kot znotraj EU (skoraj ničelna povezava) – pa kažejo, da je ta trditev vsaj v osnovni obliki napačna.

4 Zaključek

Analiza odvisnosti med povprečno stanovanjsko površino na osebo in rodnostjo je dala dva jasna in med seboj različna rezultata:

1. Na globalni ravni obstaja močna negativna povezava: države z večjo stanovanjsko površino na glavo imajo v povprečju nižjo rodnost. Ta ugotovitev je skladna s širšimi demografskimi vzorci razvoja – bogatejše družbe imajo tako večja stanovanja kot tudi manj otrok.
2. Znotraj Evropske unije pa ta povezava praktično izginje. Razlike v rodnosti med državami EU niso povezane s povprečno velikostjo stanovanj. To pomeni, da znotraj relativno homogene skupine

razvitih držav sama površina stanovanja ne pojasnjuje razlik v rodnosti.

Te ugotovitve ne potrjujejo razširjene trditve, da bi večja stanovanja samodejno prinesla več otrok. Nasprotno – vsaj na ravni držav in tudi znotraj EU ta trditev ne drži glede na stanovanjsko površino na prebivalca. Čeprav mladi v anketah pogosto navajajo stanovanjsko stisko kot oviro, naši rezultati in širše analize kažejo, da so gmotni dejavniki (vključno s stanovanjsko površino) med manj odločilnimi.

Za resnično razumevanje nizke rodnosti je zato treba pogledati širše – k vrednotam, kulturi, družinski politiki, starosti ob prvem otroku in splošnemu družbenemu odnosu do starševstva. Materialni ukrepi so lahko koristni, a sami po sebi ne bodo rešili demografske zime.

References / Literatura

- [1] van Wijk, D., and Feijten, P. (2026). Is a family-friendly home still a prerequisite for childbearing? *Housing Studies*, 1–24. DOI: 10.1080/02673037.2026.2617564.
- [2] Kulu, H. et al. Fertility differences by housing type: The effect of housing conditions or of selective moves? *Demographic Research*, 2007.
- [3] Lauster, N. A Room to Grow: The Residential Density-Dependence of Childbearing in Europe and the United States. *Canadian Studies in Population*, 2010.
- [4] Brauner-Otto, S. R. (2023). Housing and fertility: a macro-level, multi-country investigation, 1993–2017. *Housing Studies*, 38(4), 569–596. DOI: 10.1080/02673037.2021.1893279.
- [5] van Wijk, D., and Feijten, P. (2025). Rising House Prices, Falling Fertility? How Rising House Prices Widen Fertility Differences between Tenure Groups. *European Journal of Population*, 41, article 33. DOI: 10.1007/s10680-025-09754-6.
- [6] Flynn, L. Housing Costs and Family Formation: Empirical Evidence. LIS Working Paper Series, 2013.
- [7] van Wijk, D. House prices and fertility: Can the Dutch housing crisis explain the post-2010 fertility decline? *Population, Space and Place*, 2024.
- [8] Li, W. Do surging house prices discourage fertility? Global evidence, 1870–2012. *Labour Economics*, 2024.
- [9] Makszin, K. and Bohle, D. Housing as a Fertility Trap: The Inability of States, Markets, or Families to Provide Adequate Housing in East Central Europe. *East European Politics and Societies*, 2020.
- [10] Hallaert, J.-J., and Vassileva, I. (2026). Housing affordability is reshaping Europe's social fabric. CEPR VoxEU, 7 July 2026.
- [11] Državni svet Republike Slovenije (2025). Kako preprečiti izumiranje slovenskega naroda II? Posvet, Ljubljana, 24. november 2025.
- [12] Gams, M. in Krivec, J. (2007). Analiza vplivov na rodnost. V: Malačič, J. in Gams, M. (ur.), *Proceedings of the 10th International Multi-conference Information Society (volume B) – Slovenian Demographic Challenges of the 21st Century*. Institut Jožef Stefan.
- [13] Gams, M. in Vidulin, V. (2012). Slovenske demografske projekcije in analize. V: Malačič, J. in Gams, M. (ur.), *Zbornik Informacijska družba – IS 2012* (demografska konferenca). Ljubljana: Institut Jožef Stefan.
- [14] Vidulin, V., Bohanec, M. in Gams, M. (2014). Combining Human Analysis and Machine Data Mining to Obtain Credible Data Relations. *Information Sciences*, 288, 254–278. DOI: 10.1016/j.ins.2014.08.014.
- [15] Keegan, M. et al. (2026). "Achieve Sustainability by Easing Population to 4 Billion by 2200." *Sustainable Development*, 1–13. DOI: 10.1002/sd.71358

STARANJE PREBIVALSTVA SLOVENIJE: DO KOD SMO PRIŠLI IN KAM GREMO

POPULATION AGEING IN SLOVENIA: WHAT HAS BEEN ACHIEVED AND PROSPECTS FOR THE FUTURE DECADES

Janez Malačič

Ekonomska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Kardeljeva ploščad 17, 1000 Ljubljana, Slovenija
janez.malacic@ef.uni-lj.si

POVZETEK

Demografski prehod in kasnejši demografski razvoj sta v Sloveniji v zadnjih stošestdesetih letih zelo spremenila starostno strukturo prebivalstva. Delež 65 in več let starih se je v tem obdobju povečal od 5,0 na 22,5 %. Projekcije prebivalstva kažejo, da se bo prebivalstvo Slovenije še naprej staralo in da lahko delež 65 in več let starih doseže konec 21. stoletja 33,0 %. Takšna gibanja povzročajo v zadnjih desetletjih (pre)nizka rodnost, ki je osnovni vzrok staranja prebivalstva in se bo z veliko verjetnostjo nadaljevala tudi v prihodnje.

Dosedanje spremembe starostne strukture prebivalstva Slovenije so izrazito pozitiven proces, ki ga je omogočila modernizacija na vseh področjih gospodarskega in družbenega življenja. Vendar so se pozitivni vplivi teh sprememb v zadnjih letih izčrpali in se vse bolj spreminjajo v negativne. Te pa bo treba z ustrezno prebivalstveno politiko omejevati in se jim na kar najbolj neboleč način prilagajati.

Demografske, ekonomske in družbene posledice staranja prebivalstva Slovenije se že kažejo na vseh področjih družbenega življenja. Iz ožjih strokovnih krogov so vstopile v politični in družbeni vsakdan. Še zmeraj pa se jih pogosto omejuje le na pokojninsko in zdravstveno problematiko ter dolgotrajno oskrbo starih. Zato se bodo morali strokovnjaki, politiki in drugi odločevalci v prihodnje veliko več ukvarjati tudi s številnimi drugimi subtilnimi in pritenjenimi posledicami staranja prebivalstva.

SUMMARY

Population age structure has changed tremendously in Slovenia since 1869. The proportion of old population aged 65+ has increased from 5,0% to 22,5 %. According to the population

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia
© 2026 Copyright held by the owner/author(s).
<http://doi.org/10.70314/is.2026.demo.158>

projections of Slovenia the process of population ageing will continue to the end of the 21st century. The share of the old population could reach 33 %. The population ageing is mainly caused by low fertility in the country.

The population ageing is the result of modernization and development of society. It is very positive process. However, in the future it will bring numerous challenges as well. Most of them will be connected to the pension system, health care and health insurance as well as long term care. Many other consequences of the population ageing in Slovenia will also need political and broader social attention.

Ključne besede: staranje prebivalstva, staro prebivalstvo, Slovenija

Key words: population ageing, old population, Slovenia

1 UVOD

Demografski razvoj Slovenije in drugih razvitih držav v Evropi in drugod po svetu kaže velike spremembe v demografskih procesih in strukturah. Procesi rodnosti, smrtnosti in migracij so na številne in zelo zapletene načine povezani z demografskimi, ekonomskimi in drugimi strukturami prebivalstva. V osnovi so vzroki in posledice med procesi in strukturami obojestranski in izjemno prepleteni. Demografi jih praviloma obravnavamo in analiziramo v širšem okviru demografskega prehoda od tradicionalnega k modernemu demografskemu režimu. To še zmeraj velja tudi za današnje razvite države, čeprav se je v njih prehod na nizko rodnost in smrtnost končal že pred 60 do 90 leti. Ključne spremembe in razlike s tradicionalnim načinom obnavljanja prebivalstva pa so se jasno izrisale in utrdile v zadnjih desetletjih dvajsetega in prvih desetletjih enaindvajsetega stoletja.

Sprememba starostne strukture in proces staranja prebivalstva, ki je privedel do nje, je nedvomno ena od najbolj izrazitih ter povsod v razvitih državah prisotnih in vidnih takšnih demografskih sprememb. Pred in na začetku demografskega prehoda, kar je še danes vidno v podsaharski jugozahodni Afriki

(Malačič, 2018), je povsod zelo veliko otrok, v modernih evropskih državah pa je že naključnemu obiskovalcu vidno, da je v družbi malo otrok. V podsaharski Afriki je prebivalstvo mlado, v Evropi pa staro.

V tem besedilu bom obravnaval proces staranja prebivalstva Slovenije in še posebej demografske značilnosti starejšega prebivalstva Slovenije. Prikazal bom do kod smo v Sloveniji prišli pri povečevanju tega dela prebivalstva in kam gremo, oziroma, kakšen bo na tem področju prihodnji razvoj. Ne da bi se že v uvodu spuščal v vzroke in posledice staranja prebivalstva, lahko izpostavim, da je dosednji demografski in družbeni razvoj v Sloveniji v demografski piramidi našega prebivalstva ustvaril obsežno novo vrhnje nadstropje. To je izjemen civilizacijski dosežek, ki pa od družbe zahteva, da krepí njegove pozitivne in slabi, oziroma omejuje, njegove negativne strani.

Nadaljnje besedilo bo razdeljeno v štiri točke. V drugi točki bom obravnaval današnje starejše prebivalstvo Slovenije po starosti in spolu ter opredelil osnovne pojme in dileme njihove opredelitve. Tretja in četrta točka bosta obravnavali vzroke in potek staranja ter posledice in izzive staranja prebivalstva. V peti točki bo podan sklep, besedilo pa bo zaokrožil seznam literature in virov.

2 STAREJŠE PREBIVALSTVO SLOVENIJE PO STAROSTI IN SPOLU

V strokovni literaturi in celo v demografski statistiki ni enotne definicije o tem, kdo je star, niti ne o tem, ali se pojem starega človeka v času in prostoru spreminja. Mnenja o tem se razlikujejo tudi med ljudmi. V anketi evro-barometra septembra in oktobra leta 2011 so odgovori 15 in več let starih anketirancev v EU-27 na vprašanje, kdaj lahko nekoga smatramo za starega, v povprečju odgovorili, da je to pri starosti 63,9 let (Special Eurobarometer No. 378, cit. po: Active ageing ..., 2012, str. 12). To je presenetljivo nizka številka, ki se precej razlikuje od

pogosto slišanih pogledov, da so današnja šestdeseta leta taka kot nekdanja štirideseta ali pa današnja sedemdeseta leta kot nekdanja petdeseta leta. Taki pogledi izvirajo iz izboljšanja zdravstvenega stanja današnjega prebivalstva zaradi napredka znanosti in bolj zdravega življenjskega sloga, pa tudi iz podaljšanja življenjskega pričakovanja in še posebej življenjskega pričakovanja zdravega življenja. Hkrati pa tudi zelo zamegljujejo dejstvo, da se s povečevanjem starosti povečujejo razlike v zdravju, zunanem izgledu in počutju med ljudmi. Vse kar sem navedel, kaže kočljivost vprašanja. Upoštevati moramo tudi, da lahko zelo hitro pridemo do meje diskriminacije starejših, ki je zakonsko prepovedana. Naj dodam še, da smo ljudje nagnjeni k pogledu, da so stari zmeraj drugi, ne pa mi sami. Tega se oklepamo celo pri lastnih sošolcih.

Moderna demografija z definicijo starosti nima težav. Na voljo pa ima tudi dobre statistične podatke, ki jih zbirajo državne statistične službe. Po dogovoru zaokrožujemo demografijo starost navzdol. Tako za dojenčke pravimo, da so v starostnem razredu nič let. Iz pogosto uporabljene razdelitve celotnega prebivalstva na kontingent otrok (0-14 let), delovni kontingent (0-64 let) in kontingent starega prebivalstva (65 in več let) (Malačič, 2006, str. 16-17) lahko vidimo, da se starostna meja za starejše ali celo staro prebivalstvo začne s starostjo 65 let. Vendar je treba pri tem upoštevati, da je ta klasifikacija nastala pred veliko desetletji v dvajsetem stoletju, ko je bilo življenje krajše, delovno življenje pa se je v glavnem raztezalo med 15. in 64. letom.

Podatke o starejšem prebivalstvu Slovenije bom črpal iz statistične baze SISTAT na Statističnem uradu RS. Ti podatki so na voljo za približno zadnji dve desetletji, pri čemer se pojavljajo časovne in druge razlike pri posameznih tabelah in znakih. Vir podatkov je praviloma Register prebivalstva Slovenije. Na voljo je tudi nekaj novejših popisov prebivalstva, vendar so tudi ti registrski in ne klasični s popisovanjem na terenu. Zadnji klasični popis je bil v Sloveniji izveden leta 2002. V tabeli 1 bom najprej prikazal izbrane kazalce staranja in starostne strukture za Slovenijo za leti 2011 in 2026 po spolu.

Tabela 1: Izbrani kazalci staranja in starostne strukture prebivalstva Slovenije leta 2011 in 2026 po spolu. Vir: SISTAT, dostop 7.9. 2026.

Kazalec/Leto	2011			2026		
1	2	3	4	5	6	7
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
Povprečna starost v letih	41,7	40,0	43,3	44,6	43,2	46,0
I staranja	116,5	89,6	145,1	158,6	135,4	183,2
P ₆₅₊ v %	16,5	13,2	19,8	22,5	19,7	25,4
P ₈₀₊ v %	4,1	2,4	5,9	5,8	4,1	7,5

Podatki se nanašajo na začetek leta. Indeks staranja kaže število 65 in več let starih na 100 starih 0-14 let.

Podatki v tabeli 1 se deloma nanašajo na celotno prebivalstvo, deloma pa že na starejše od 65 let, ki nas v tej točki posebej zanimajo. Če na starejše od 65 let, pa tudi starejše od pogosto izbranih starosti (na primer 70, 80, 85, 90, 100 ali katero drugo leto) gledamo kot na starostni razred, je to navzgor odprti razred,

ki sega tudi čez 110 let. Vendar v bazi SISTAT nimamo na voljo tako podrobnih podatkov, kot bi si jih želeli. Posamezne tabele s podatki po starosti se končujejo z navzgor odprtimi razredi, ki se lahko začnejo že s 65+, največkrat pa imamo 85+, pa tudi 80+, 90+ in 100+. To je za analizo omejitvev, ki jo moramo upoštevati.

Izbrani kazalci starostne strukture prebivalstva Slovenije kažejo, da je žensko prebivalstvo starejše od moškega. Relativno gledano se razlike med spoloma s starostjo povečujejo, saj ženske živijo v povprečju dalj kot moški. Delež 65 in več let starih v celotnem prebivalstvu je najpogosteje uporabljan kazalec starejšega prebivalstva. Če ta delež, ki je bil v Sloveniji leta 2011 16,5%, leta 2026 pa 22,5 % primerjamo z zaokroženim podatkom na celo vrednost za leto 2026 za EU-27 in nekaj drugih držav, vidimo, da je naša vrednost enaka povprečni vrednosti v EU-27. V izbranih drugih državah pa je bil leta 2026 delež

starejših od 65 let v Italiji 25, v Bolgariji, na Finskem in v Grčiji 24, v Rusiji 17, v Turčiji 11, na Japonskem pa kar 29 % (Data Sheet 2026). Delež 80 in več let starih v Sloveniji pa se je v prikazanem obdobju po vsega 15 letih zmanjšal le na okrog eno četrtno deleža 65 in več let starih.

Poglejmo še, kako se je povečeval delež 85 in več let starega prebivalstva med celotnim prebivalstvom Slovenije v izbranih letih med letoma 2008 in 2026. Podatki so prikazani v tabeli 2 tako v absolutnem številu kot v odstotkih.

Tabela 2: Število in delež 85 in več let starega prebivalstva v Sloveniji v izbranih letih med 2008 in 2026. Vir: SISTAT, dostop 7.9. 2026.

Leto	Št. prebivalstva	85 in več let stari	P ₈₅₊ v %
1	2	3	4
2008	2.025.866	26.597	1,3
2011	2.050.189	34.098	1,7
2016	2.064.188	46.171	2,2
2021	2.108.977	54.575	2,6
2026	2.135.107	62.801	2,9

Indeks povečanja števila 85 in več let starih v Sloveniji med letoma 2026 in 2008 je znašal 236,1. Za 65 in več let stare je znašal tak indeks le 147,2. Iz tega vidimo, da se prebivalstvo na vrhu starostne piramide v Sloveniji znatno hitreje povečuje kot prebivalstvo, ki je eno ali nekaj nadstropij bolj spodaj na piramidi. Če izračunamo indeks za enako obdobje na osnovi podatkov četrtega stolpca tabele 2, dobimo vrednost 223,1, kar

je tudi zaradi rasti celotnega prebivalstva Slovenije nekoliko nižja vrednost, njen vsebinski pomen pa je enak kot prej.

Za starejše od 85 let je v bazi SISTAT sorazmerno malo podatkov. Kljub temu pa v tabeli 3 prikazujem nekaj izbranih podatkov za štiri starostne razrede za leti 2011 in 2026. Vključen je tudi spol.

Tabela 3: Izbrani podatki za najstarejše prebivalstvo v Sloveniji za leti 2011 in 2026 po spolu. Vir: SISTAT, dostop 7. 9 2026.

Starost	2011						2026					
	Skupaj		Moški		Ženske		Skupaj		Moški		Ženske	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
85-89	25925	100	6.266	24,2	19.659	75,8	41075	100	14394	35,0	26681	65,0
90-94	6.326	100	1.351	21,4	4.975	78,6	17305	100	4868	28,1	12437	71,9
95-99	1.625	100	285	17,5	1.340	82,5	3987	100	849	21,3	3138	78,7
100+	222	100	33	14,9	189	85,1	434	100	72	16,6	362	83,4

Podatki v tabeli 3 kažejo, da se je število prebivalstva Slovenije v vseh starostnih razredih, ki so vključeni, med letoma 2011 in 2026 povečalo. Povečanje je izrazito in se kaže tako pri moških kot pri ženskah. Hitro naraščanje je tudi v najstarejših starostnih razredih trend, ki je bil ugotovljen za nekoliko nižje starostne razrede. Druga izrazita značilnost, ki jo kaže tabela 3, pa je spreminjanje strukture po spolu z naraščanjem starosti v posameznih starostnih razredih. Čeprav so vključeni le štirje starostni razredi, je naraščanje deleža žensk v njih izrazito prisotno. Prevlada žensk v razredu sto let in več je v letu 2026 nekoliko nižja kot leta 2011, vendar je bila relativna sprememba med razredoma 85-89 in 100+ leta 2026 pri moških in ženskah veliko večja kot leta 2011.

3 VZROKI IN POTEK STARANJA PREBIVALSTVA SLOVENIJE

Neposredni vzroki staranja prebivalstva so zelo enostavni in izhajajo iz sprememb v demografskih procesih. Vsi tisti procesi, ki znižujejo število prebivalstva v mlajših starostnih razredih, nekje do okrog 40. leta starosti, in vsi tisti, ki povečujejo število prebivalstva v starejših starostnih razredih nad prej omenjeno mejo, delujejo v smeri staranja prebivalstva. Po drugi strani pa procesi, ki delujejo v smeri povečevanja števila prebivalstva v mlajših starostnih razredih, ki so pod že omenjeno približno starostno mejo, vodijo v pomlajevanje prebivalstva. Zniževanje rodnosti ter njena nizka ali celo prenizka raven, zniževanje

smrtnosti v starejših starostnih razredih in pozitivne neto migracije v starejših starostnih razredih so neposredni vzroki, ki povzročajo staranje prebivalstva. Visoka rodnost ter zniževanje smrtnosti in pozitivne neto migracije v starostnih razredih do okrog 40. leta starosti pa povzročajo mlado starostno strukturo oziroma pomlajevanje prebivalstva.

V ozadju zgoraj opredeljenih neposrednih vzrokov staranja prebivalstva pa delujejo številni, zapleteni in medsebojno prepleteni posredni vzroki, ki povzročajo, da je v enih državah ali pri enih skupinah prebivalstva rodnost visoka, v drugih pa nizka. Enako pa velja tudi za diferencialno smrtnost in diferencialne migracije. Zaradi omejenosti tega besedila se tukaj ne morem zelo podrobno ukvarjati s to skupino vzrokov, čeprav so izredno pomembni. Razlage in pojasnila, ki so povezane z njimi in bodo podane v nadaljevanju, je treba zato razumeti kot širši okvir, ne pa kot podrobno in dokončno pojasnitev.

Staranje prebivalstva na današnjem ozemlju Slovenije se je začelo že v obdobju demografskega prehoda. Za to obdobje imamo veliko manj statističnih podatkov kot danes. Dodatne težave pa nam povzroča dejstvo, da so bile različne slovenske regije vključene v različnih obdobjih v različne upravne in državne strukture takratnega časa. Zato se bom tukaj omejil le na prikaz najbolj osnovnih demografskih podatkov, ki se nanašajo na današnje ozemlje Slovenije in so na voljo. Po dveh popisih prebivalstva Avstro-Ogrske ter po enem popisu prve in druge Jugoslavije so bili deleži 65 in več let starega prebivalstva pri nas v letih 1869, 1910, 1931 in 1953 zaporedoma 5,0, 6,7, 7,0 in 7,3 % (Malačič, 2006, str. 21). Ti podatki kažejo prehod od mladega prebivalstva k prebivalstvu z začetnimi potezami starega prebivalstva. Osnovni proces in vzrok, ki je povzročil rast teh števil je zniževanje rodnosti v času demografskega prehoda. Sam demografski prehod pa je povzročila modernizacija gospodarstva in družbe s svojimi številnimi značilnostmi.

Tabela 4: Življenjsko pričakovanje moških in žensk v Sloveniji v letih leta 2011 in leta 2025 v izbrani starosti. Vir: SISTAT, dostop 9. 9. 2026

Leto	2011		2025	
e_x / Spol	Moški	Ženske	Moški	Ženske
1	2	3	4	5
e_0	76,61	82,90	79,67	85,09
e_{65}	16,74	20,68	18,76	22,09
e_{75}	10,10	12,55	11,75	13,80
e_{85}	5,22	6,22	6,09	6,95
e_{90}	3,74	4,28	4,14	4,47
e_{100}	1,95	2,05	1,95	2,05

Poglejmo na koncu pri tej točki še, kaj predvidevajo o staranju prebivalstva Slovenije v prihodnje projekcije prebivalstva. Na osnovi projekcij prebivalstva Slovenije EUROPOP2025, ki so bile narejene v okviru Eurostata, bom prikazal izbrane podatke, ki bodo kar najbolj slikovito pokazali pričakovano nadaljnje staranje našega prebivalstva vse do leta 2100. Pri tem je treba povedati, da so projekcije do sredine 21. stoletja dokaj zanesljive,

Demografski prehod se je v Sloveniji končal nekje na prehodu iz 1950ih v 1960ta leta. Popis prebivalstva leta 1971 pa lahko že uvrstimo v začetno obdobje po demografskem prehodu. Po podatkih tega popisa je bilo v Sloveniji 9,8 % 65 in več let starih, povprečna starost skupnega prebivalstva pa je bila 33,4 let, za moške 31,7 in za ženske 34,9 let (SL-75, str.56-57). Odstotki starega prebivalstva po zadnjih treh klasično izvedenih popisih prebivalstva v letih 1981, 1991 in 2002 v Sloveniji pa so 11,1, 10,9 in 14,7 % (Malačič, 2006, str. 21). Za naslednja leta do leta 2026 podatkov o staranju našega prebivalstva tukaj ne bom ponavljal, ker so bili že obravnavani v prejšnji točki tega besedila.

Na kratko pa si pogledajmo življenjsko pričakovanje moških in žensk v Sloveniji v letih 2011 in 2025 za izbrane starosti. Podatki so iz skrajšanih približnih tablic smrtnosti za Slovenijo za omenjeni leti in jih prikazuje tabela 4. Tudi ti podatki kažejo, da se pričakovano trajanje življenja ob rojstvu in tudi v višjih starostih pri nas podaljšuje in da bo tudi to v prihodnje prispevalo k nadaljevanju staranja prebivalstva. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu $e_{0,m}$ in $e_{0,f}$ povesta koliko let življenja lahko pričakuje novorojeni deček oziroma deklica pod predpostavko, da bo ostala smrtnost po starosti v času njenega življenja nespremenjena. Enako velja tudi za izbrane starosti vključene v tabelo. Če si za primer izberemo starost 65 let in leto 2025, nam $e_{65,m}$ in $e_{65,f}$ povesta, da sta lahko v Sloveniji leta 2025 65 let stara moški in ženska pričakovala še 18,76 in 22,09 let življenja zaporedoma in pod predpostavko, da bo ostala smrtnost v starostnih razredih od 65 let naprej nespremenjena. Enako razlagamo tudi številčne vrednosti življenjskega pričakovanja v drugih starostih, ki sem jih vključil v tabelo 4. Zlasti pri starosti 90 in 100 let je treba upoštevati velik vpliv slučajnih dejavnikov, ker je število prebivalstva v teh starostih majhno, kar še posebej velja za moške.

za drugo polovico sedanjega stoletja pa je njihova zanesljivost veliko manjša in bolj okvirna. Tukaj tudi ne bom podrobneje opisoval samih projekcij in njihovih hipotez. Vsaj deloma se hipotezi o prihodnjem gibanju rodnosti in smrtnosti odražata v nekaterih izbranih podatkih. Izbrani podatki so prikazani v tabeli 5.

Tabela 5: Izbrani absolutni podatki in kazalci prebivalstva Slovenije z vidika prihodnjega staranja prebivalstva v izbranih letih projekcij prebivalstva EUROPOP2025 za Slovenijo. Vir: SISTAT, dostop 9. 9. 2026.

Leto	2025	2031	2041	2051	2071	2100
1	2	3	4	5	6	7
P _{1.1.} v letu	2.130.850	2.137.474	2.123.481	2.094.590	1.987.959	1.905.075
P ₆₅₊ v %	22,1	24,7	27,8	30,4	30,7	33,0
P ₈₀₊ v %	5,9	6,9	9,5	11,0	13,8	15,8
Star. odv. ¹	57,8	60,2	66,6	76,6	75,3	82,7
Odv. starih ²	34,9	39,5	46,2	53,7	53,8	60,4
T _f	1,52	1,54	1,57	1,58	1,59	1,61
e _{0,m}	79,6	80,3	81,5	82,7	85,2	88,8
e _{0,f}	84,8	85,4	86,3	87,3	89,4	92,3
P _{100+,m}	64	101	249	561	1.611	4.402
P _{100+,f}	324	603	1.079	1.861	4.249	7.903

¹ Koefficient starostne odvisnosti: št. P₆₅₊ in P₀₋₁₄ na 100 P₁₅₋₆₄. ² Koefficient odvisnosti starih: št. P₆₅₊ na 100 P₁₅₋₆₄. P je prebivalstvo, T_f je stopnja celotne rodnosti.

Podatki v tabeli 5 so zgovorni sami po sebi, vendar se moramo pri tem zavedati, da imamo opravka s projekcijo, ki je bistveno odvisna od postavljenih hipotez o prihodnjem gibanju rodnosti, smrtnosti in migracij. Iz tabele 5 se vidi, da avtorji projekcije predvidevajo rahlo naraščanje rodnosti in zmanjševanje smrtnosti vse do konca 21. stoletja. Naraščanje rodnosti v Sloveniji v prihodnje bo zelo težko doseči. Dokaj verjetno pa je, da bo najmanj v krajših časovnih obdobjih prišlo tudi do zmanjševanja rodnosti. Najbolj negotove pa so hipoteze o migracijah. Pozitivne neto migracije so v EUROPOP2025 povečali v primerjavi s prejšnjimi variantami te vrste projekcij, vendar so še zmeraj nižje kot kažejo najnovejše migracije v Sloveniji. Ob nižji ravni rodnosti pa se bo prebivalstvo Slovenije v prihodnjih desetletjih staralo še hitreje kot do sedaj. Zniževanje smrtnosti v starejših starostnih razredih bo prav tako krepilo proces staranja prebivalstva Slovenije. Opazno se bo povečalo število prebivalstva v najstarejših starostnih razredih in med njimi tudi v razredu 100 in več let starih. V teh razredih pa bo še naprej bistveno več žensk kot moških.

4 POSLEDICE OZIROMA IZZIVI NADALJNEGA STARANJA PREBIVALSTVA SLOVENIJE

Sprememba starostne strukture prebivalstva na ozemlju današnje Slovenije v času demografskega prehoda in po njem vse do danes kaže prehod od mladega do že izrazito starega prebivalstva. Ta sprememba je ena od najpomembnejših demografskih sprememb v zadnjih nekoliko več kot 150 letih v Sloveniji. Povzročila jo je modernizacija na vseh področjih gospodarskega in družbenega življenja. V osnovi je bil to izrazito pozitiven proces, ki je privedel do velikega podaljšanja srednjega trajanja življenja v celoti in še posebej pričakovanja trajanja zdravega življenja. V tem času je Slovenija izčrpala tudi svojo demografsko dividendo, ki izvira iz zakonitih razvojnih sprememb v starostni strukturi prebivalstva. Demografski razvoj je na ta način dodatno spodbujal gospodarski razvoj in družbene spremembe. Žal, pa se

je ta pozitiven vpliv v zadnjih letih izčrpal in se vse bolj spreminja v negativnega, ki bo spremljal življenje v Sloveniji v prihodnjih letih in desetletjih. Osnovni demografski vzrok za takšne spremembe je veliko znižanje rodnosti po letu 1980 v Sloveniji in njeno vztrajanje na nizki ravni v prvi četrtini tega stoletja. To veliko znižanje je tudi najpomembnejši vzrok tako hitrega staranja prebivalstva Slovenije, kot smo ga zabeležili v zadnjih štirih desetletjih.

Posledice starostne strukture prebivalstva Slovenije na sredini prve polovice 21. stoletja so zelo izrazite in se kažejo na vseh področjih družbenega življenja. V resnici se kažejo na makro in mikro ravni, saj jih tudi kot posamezniki čutimo na številne načine. Vse večje število starih ter vse manjše število otrok in zmanjševanje delovnega kontingenta prebivalstva se v strokovnih in političnih razpravah največkrat pojavlja v zvezi z vse dražjim financiranjem pokojnin ter financiranjem zdravstvenega varstva in dolgotrajne oskrbe starejšega prebivalstva. To so gotovo tri najbolj izpostavljena področja. Z nadaljevanjem staranja prebivalstva Slovenije v prihodnjih letih se bodo razmere na teh področjih še nadalje zaostrovale.

Strokovnjaki in politiki v Sloveniji pa bi se morali veliko bolj ukvarjati tudi s številnimi drugimi bolj subtilnimi, pritaženimi in na površini družbenega dogajanja manj vidnimi posledicami staranja prebivalstva. Razdelimo jih lahko na demografske, ekonomske in družbene. Zaradi omejenega obsega tega besedila vseh teh posledic tukaj ni mogoče podrobno obravnavati. Zato se bom omejil le na nekatere. Med demografskimi posledicami je treba na prvem mestu omeniti demografski moment, ki je tipičen izraz sprememb v starostni strukturi in je še posebej pomemben z vidika gibanja rodnosti v prihodnjih letih, s tem pa tudi z vidika osnovnega vzroka sprememb starostne strukture prebivalstva. Z vidika rodnosti je bil demografski moment neke do začetnih let 21. stoletja v Sloveniji pozitiven, nato pa se vse bolj spreminja v negativnega. V bistvu gre za vpliv sprememb starostne strukture na število žensk v tistih starostnih razredih, ki največ rojevajo. Generacija 30.000 živorojenih ima v obdobju svoje rodne starosti bistveno večje potencialno število mater kot generacija 17.000 živorojenih. Demografske posledice staranja

prebivalstva so povezane tudi s procesoma smrtnosti in migracij. V starem prebivalstvu je mnogo več smrti kot v mladem prebivalstvu. Za migracije pa je na splošno značilno, da se starejše prebivalstvo manj in na drugačne načine vključuje v migracijske procese kot mlajše prebivalstvo.

Ekonomske posledice stare starostne strukture in staranja prebivalstva nasploh so povezane s proizvodnjo, razdelitvijo, menjavo in potrošnjo na makro in mikro ravni narodnega gospodarstva. Zelo izrazite so posledice, ki so vidne na trgu dela in v delovnem kontingentu prebivalstva. Staranje prebivalstva je prisotno tudi znotraj delovnega kontingenta prebivalstva. V procesu staranja se povečujejo deleži starejših starostnih razredov znotraj delovnega kontingenta in zmanjšujejo deleži mlajših starostnih razredov. Tudi delovna sila oziroma aktivno prebivalstvo se stara, kar ima številne posledice na samem delovnem mestu, v podjetjih in organizacijah in na narodno gospodarski ravni. Za staro prebivalstvo lahko rečemo, da je na številnih ekonomskih področjih manj dinamično kot mlado prebivalstvo. Počasneje in težje se prilagaja hitrim tehnološkim spremembam, manj investira v svoj človeški kapital oziroma se izobražuje nasploh, razlikuje se v varčevanju in investiranju v primerjavi z mladimi. Starejši pa so večinoma tudi manj podjetni, inovativni in nagnjeni k (hitrim) spremembam. Vse te posplošene značilnosti seveda ne veljajo za vsakega starega oziroma v nasprotnem smislu za vsakega mladega posameznika, vendar lahko tukaj s precejšnjo gotovostjo zapišemo, da izjeme potrjujejo pravilo.

Družbene posledice staranja prebivalstva so ravno tako številne. Vidne so na področju izobraževanja, zdravstva, kulture, socialnega varstva, vojske in obrambe, politike in še na drugih področjih. Tukaj bom izpostavil samo izobraževanje, politiko in obrambo. Skoraj vsak dan lahko slišimo, da živimo v času vse življenjskega izobraževanja. Izjemno hitre tehnološke in razvojne spremembe nasploh zahtevajo učenje in izobraževanje v času celotnega trajanja življenja. Realna slika v slovenski družbi pa je še zelo oddaljena od tega ideala. Kot primer za osvetlitev tega lahko navedemo težave z digitalno pismenostjo starejših. K temu prispevajo tudi ekonomske zakonitosti, saj je izobraževanje vključno z usposabljanjem na delovnem mestu in drugod ekonomska kategorija. V osnovi je velik del tega investicija v človeški kapital. Takšna investicija pa ima v starejših letih večinoma bistveno manjši donos kot v mlajših letih. Starostna struktura prebivalstva zelo vpliva na politične razmere v družbi. Že pri volitvah se kaže, da se starejši praviloma veliko bolj množično udeležujejo volitev kot mlajši. S tem se povečuje njihov politični vpliv v družbi. K temu pa je treba dodati še povečevanje deleža starejšega prebivalstva zaradi staranja prebivalstva. Starejši ljudje so v splošnem bolj konzervativni in nenaklonjeni k spremembam ter redkeje spreminjajo svoja politična prepričanja. Ne smemo pa pozabiti tudi ekonomske moči številnih starejših, ki so si v času svojega delovnega življenja pridobili večje premoženje in ga lahko uporabljajo tudi v politične namene. Na vojaškem in obrambnem področju vpliva staranje prebivalstva na zmanjševanje števila prebivalstva v starostnih razredih od 18. do 44. leta starosti, v katerih lahko vojske pridobijo največ vojakov za obrambo države. Zaradi povečevanja neto priselitev v države s starim prebivalstvom se postavlja tudi vprašanje v kolikšni meri in na

kakšen način so se pripravljene imigranti boriti za državo, v katero so se morda samo za nekaj časa priselili.

Staranje prebivalstva Slovenije se bo z veliko verjetnostjo nadaljevalo tudi v prihodnjih desetletjih, kar smo videli iz obravnavanih projekcij prebivalstva. Večina posledic staranja prebivalstva bo še naprej prisotna in bo pomenila velike izzive za nadaljnji ekonomski in družbeni razvoj. Za nekatere značilnosti staranja prebivalstva in njihove posledice lahko pričakujemo, da se bodo še poslabšale. Zato se mora država in družba, kolikor je le mogoče, pripraviti na takšne spremembe. Najbolj pomembna in očitna takšna sprememba bo napovedano in v zadnjih letih nekoliko odlagano zmanjševanje števila prebivalstva Slovenije. Depopulacija je v nekaterih sosednjih državah že prisotna in se bo pojavila ob nadaljevanju sedanjih demografskih trendov tudi v Sloveniji. Po svoji naravi zaostri proces staranja prebivalstva in njegove posledice. Zato je potrebno, da se Slovenija nanjo, kolikor je le mogoče, pripravi. Samo na tak način bo lahko zagotavljala tudi v prihodnje družbeno kohezijo in obvladovala krize, ki se na obzorju že zarisujejo.

5 SKLEP

Obravnava staranja prebivalstva Slovenije in njegovega starejšega prebivalstva v zadnjih desetletjih je pokazala, da sta demografski prehod in kasnejši demografski razvoj zelo spremenila starostno strukturo in širšo demografsko naravo prebivalstva Slovenije. Že dosednji proces staranja prebivalstva v Sloveniji je eden od najpomembnejših demografskih procesov, njegov pomen pa se bo še naprej krepil v naslednjih desetletjih. Teoretično bi lahko v prihodnje prišlo tudi do pomlajevanja prebivalstva, vendar se vsaj do sredine 21. stoletja to zagotovo ne bo zgodilo.

Posledice sprememb starostne strukture prebivalstva Slovenije so zelo izrazite in se kažejo na vseh področjih družbenega življenja. V resnici se kažejo tako na makro kot mikro ravni. So demografske, ekonomske in družbene. Skoraj nemogoče pa je določiti kakršnokoli rang lestvico njihovega pomena. Staranje prebivalstva Slovenije se bo z veliko verjetnostjo nadaljevalo tudi v prihodnjih desetletjih. Zato se mora država in družba pripraviti na nadaljnje spremembe starostne strukture prebivalstva in na njihove posledice. Mnoge med njimi se bodo še zaostrovale. Na najbolj primeren način pa se lahko država pripravi s sprejemom in izvajanjem ustrezne prebivalstvene politike.

6 Literatura in viri

1. *European Demographic Data Sheet 2026*. Vienna Institut of Demography et al., Vienna 2026.
2. *EUROPOP2025 za Slovenijo*, SISTAT, Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana, dostop 9. 9. 2026.
3. *EUROSTAT (2012) Active ageing and solidarity between generations. A statistical portrait of the European Union 2012*. Luxembourg 2011.

4. Malačič, J. (2006) *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli*. 6. izdaja. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
5. Malačič, J. (2018) *Demografske razmere v Zahodni Afriki. Primer nedokončanega demografskega prehoda*. Referat na letni konferenci PAZU, Murska Sobota.
6. SL-75 (1975) Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.
7. SL-95 (1996) Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.
8. Statistični urad Republike Slovenije (2026) *SISTAT*, dostop 7. in 9. 9. 2026.

Demografski izzivi Slovenije v programih političnih strank pred parlamentarnimi volitvami 2026

Demographic Challenges in Slovenia in Political Party Programmes Ahead of the 2026 Parliamentary Elections

izr. prof. dr. Mari Jože Osredkar

Univerza v Ljubljani

Teološka fakulteta

Poljanska 4, 1000 Ljubljana, Slovenija

Tel: +386 1 434 58 46; fax: +386 1 434 58 54

mari.osredkar@teof.uni-lj.si

Povzetek

Slovenija se sooča z dolgoročnimi demografskimi spremembami, za katere so značilni nizka rodnost, staranje prebivalstva, negativen naravni prirast ter naraščajoče potrebe po prilagajanju trga dela, pokojninskega sistema, zdravstvenega sistema in dolgotrajne oskrbe. Leta 2025 je bilo v Sloveniji rojenih 16.961 otrok, celotna stopnja rodnosti pa je znašala 1,54 otroka na žensko. Naravni prirast je bil tudi leta 2025 negativen (-4.262).

Namen raziskave je primerjati, kako so politične stranke in volilne povezave, ki so na državnoborskih volitvah 22. marca 2026 dosegle parlamentarno zastopanost, v predvolilnih programih opredelile demografske izzive ter katere ukrepe so predlagale na področjih rodnosti, družinske in stanovanjske politike, trga dela, staranja prebivalstva, socialne varnosti in migracij. Raziskava temelji na kvalitativni primerjalni analizi programskih dokumentov in javno objavljenih predvolilnih stališč. Analiziranih je sedem političnih akterjev: Gibanje Svoboda, SDS, skupna lista NSi-SLS-FOKUS, SD, Demokrati Anžeta Logarja, Levica in Vesna ter Resni.ca.

Analiza kaže, da med političnimi programi obstaja široko soglasje o pomenu stanovanjske varnosti, usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, prilagajanja socialnih sistemov staranju ter zagotavljanja ustreznih delovnih sil. Razlike so izrazitejši pri razumevanju vzrokov nizke rodnosti, vlogi neposrednih finančnih spodbud in odnosu do priseljevanja. Del programov demografsko vprašanje bolj neposredno povezuje z družino in rodnostjo, drugi pa ga umeščajo v širši okvir socialne varnosti, stanovanjskih razmer, javnih storitev in trga dela.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia
© 2026 Copyright held by the owner/author(s).
<https://doi.org/10.70314/is.2026.demo.72>

Raziskava ne ocenjuje dejanske učinkovitosti predlaganih ukrepov, temveč primerja njihovo programsko usmeritev. V razpravi so programske usmeritve soočene z ugotovitvami znanstvene literature o družinski politiki in rodnosti. Ta literatura kaže, da lahko družinske politike vplivajo na rodnost, vendar so učinki različnih instrumentov različni; zlasti denarni transferji imajo pogosto bolj začasne učinke, medtem ko obstajajo ugodnejši dokazi za širitev otroškega varstva in nekatere oblike starševskega dopusta.

Ključne besede

demografija, rodnost, družinska politika, migracije, stanovanjska politika, staranje prebivalstva, državnoborske volitve 2026, Slovenija.

Abstract

Slovenia is facing long-term demographic changes characterized by low fertility, population ageing, negative natural increase, and growing pressure to adapt the labour market, pension system, health system and long-term care. In 2025, 16,961 children were born in Slovenia and the total fertility rate was 1.54 children per woman. Natural increase remained negative at -4,262.

The purpose of this study is to compare how political parties and electoral alliances that obtained parliamentary representation in the parliamentary elections of 22 March 2026 addressed demographic challenges in their pre-election programmes and which measures they proposed in the fields of fertility, family and housing policy, the labour market, population ageing, social protection and migration. The study employs a qualitative comparative analysis of party programmes and publicly available pre-election positions. Seven political actors are analysed: the Freedom Movement, the Slovenian Democratic Party, the joint NSi-SLS-FOKUS list, the Social Democrats, the Democrats led by Anže Logar, the Left and Vesna, and Resni.ca.

The analysis reveals broad agreement concerning the importance of housing security, reconciliation of work and family life, adaptation of social protection systems to population ageing and the provision of an adequate labour force. Differences are more

pronounced in the interpretation of the causes of low fertility, the role of direct financial incentives and attitudes towards immigration. Some programmes connect demographic policy more explicitly with family and fertility, while others place demographic challenges within a broader framework of social security, housing conditions, public services and labour-market needs.

The study does not assess the actual effectiveness of proposed measures but compares their programmatic orientations. In the discussion, these orientations are considered in light of scientific literature on family policy and fertility. The literature suggests that family policies can affect fertility, but that effects vary substantially by policy instrument; cash transfers often produce more temporary effects, whereas evidence is more favourable for childcare expansion and some forms of parental leave.

Keywords

demography, fertility, family policy, migration, housing policy, population ageing, 2026 parliamentary elections, Slovenia.

1 Uvod

Demografske spremembe sodijo med pomembnejše dolgoročne razvojne izzive Slovenije. Njihove posledice niso omejene na spremembe števila prebivalcev, temveč zadevajo predvsem starostno strukturo prebivalstva, ponudbo delovne sile, financiranje pokojninskega sistema, zdravstveno varstvo, dolgotrajno oskrbo in medgeneracijska razmerja. Demografsko vprašanje je zato hkrati socialno, gospodarsko, politično in vrednotno vprašanje.

Eden ključnih kazalnikov demografskih sprememb je rodnost. Leta 2024 se je v Sloveniji rodilo 16.875 otrok, kar je bilo najmanj, odkar so na voljo primerljivi podatki. Celotna stopnja rodnosti je znašala 1,52. Leta 2025 se je število živorojenih povečalo na 16.961, celotna stopnja rodnosti pa na 1,54. Kljub temu ostaja rodnost precej pod ravno, pri kateri bi se ob nespremenjenih drugih demografskih pogojih prebivalstvo dolgoročno samo obnavljalo. (1)

Pomemben del demografske slike predstavlja naravni prirast. Leta 2024 je bil naravni prirast -4.631, medtem ko je bil selitveni prirast +11.532. Skupni prirast je tako znašal +6.901 prebivalca. Leta 2025 je bil naravni prirast ponovno negativen in je znašal -4.262. Ti podatki kažejo na pomembno razlikovanje med naravnim in selitvenim gibanjem prebivalstva. Priseljevanje lahko kratkoročno poveča število prebivalcev in blaži pomanjkanje delovne sile, vendar njegov demografski učinek ni enak učinku višje rodnosti. Dolgoročni učinki migracij so odvisni od starostne in izobrazbene strukture priseljencev, njihove zaposlenosti, vključevanja v družbo ter trajanja njihovega bivanja. (2)

Demografska politika je bila predmet institucionalnega razvoja tudi na ravni države. Vlada Janeza Janše je leta 2020 ustanovila Urad Vlade Republike Slovenije za demografijo, katerega naloge so med drugim vključevale spremljanje demografskih gibanj, pripravo strateških dokumentov ter

usklajevanje ukrepov demografske politike. Urad je bil pozneje ukinjen z odlokom z dne 14. julija 2022, njegove zaposlene, dokumentacijo in sredstva pa je prevzelo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (3)

Državnozborna volitve 22. marca 2026 so predstavljale primeren trenutek za analizo političnega razumevanja teh izzivov. Na volitvah so bile v Državni zbor izvoljene Gibanje Svoboda, SDS, skupna lista NSi-SLS-FOKUS, SD, Demokrati Anžeta Logarja, Levica in Vesna ter Resni.ca.

1.1 Raziskovalna vprašanja

Raziskava odgovarja na tri vprašanja:

RV1: Kako analizirane politične stranke in volilne povezave opredeljujejo glavne demografske izzive Slovenije?

RV2: Katere konkretne ukrepe predlagajo na področjih rodnosti, družinske politike, stanovanj, trga dela, staranja prebivalstva, socialne varnosti in migracij?

RV3: V katerih vidikih se programske usmeritve političnih akterjev razlikujejo in v katerih obstaja med njimi največje soglasje?

Namen raziskave ni ugotoviti, katera politika bi dejansko najbolj povečala rodnost ali rešila demografske probleme. Takšna presoja bi zahtevala drugačno raziskovalno zasnovo, ki bi vključevala ekonometrično modeliranje ali uporabo kvaziekperimentalnih metod. Namen te raziskave je primerjava političnih programov.

2 Metodologija

2.1 Raziskovalni dizajn

Raziskava temelji na kvalitativni primerjalni analizi programskih dokumentov in javno objavljenih predvolilnih stališč političnih akterjev. Osnovna enota analize je politični akter, sledi osem analiziranih vsebinskih kategorij, ki so navedene ob tabeli v poglavju št.4. Analiza je bila omejena na gradiva, ki so bila javno dostopna v predvolilnem obdobju oziroma so predstavljala uradna programska izhodišča za volitve 2026. Podatki o demografskem stanju za leto 2025 so uporabljeni kot naknadna kontekstualizacija. SURS je podatke o rojenih za leto 2025 objavil po volitvah, zato ti podatki niso obravnavani kot del informacijskega okolja, ki je bilo na voljo volivcem in političnim strankam v celotnem predvolilnem obdobju.

2.2 Izbor političnih akterjev

V raziskavi so vključeni vsi politični akterji, ki so na volitvah 22. marca 2026 dosegli parlamentarno zastopanost. DVK je objavila naslednje rezultate: Gibanje Svoboda 28,66 %, SDS 27,88 %, skupna lista NSi-SLS-FOKUS 9,26 %, SD 6,71 %, Demokrati 6,69 %, Levica in Vesna 5,69 % ter Resni.ca 5,49 %. Tak kriterij omogoča, da je izbor političnih akterjev neodvisen od medijskih napovedi in predvolilnih pričakovanj.

2.3 Kodirni okvir

Programski dokumenti so bili primerjani po štiristopenjskem kodirnem okviru, ki je predstavljen skupaj s tabelo v 4. poglavju. Kodiranje ne predstavlja ocene učinkovitosti politike. Višja vrednost pomeni le večjo stopnjo programske eksplicitnosti in konkretnosti.

2.4 Viri

V naši raziskavi so kot primarni viri uporabljeni uradni programski dokumenti in predvolilne objave strank. Pomemben komplementarni vir je Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije (4), ki je pred volitvami zbrala odgovore in programska gradiva več političnih strank, med njimi SDS, Gibanja Svoboda, SD, NSi–SLS–FOKUS, Demokratov ter Levice in Vesne.

Kot sekundarni vir je uporabljen portal *Družina* (5), ki je političnim strankam zastavil enaka vprašanja o rodnosti in priseljevanju. Njegova prednost je primerljivost vprašanj, saj omogoča neposredno primerjavo odgovorov strank na isti temi. Uporabljen je tudi primerjalni pregled programov s področja demografije portala 24ur (6).

3 Demografski izzivi v programih političnih strank

3.1 Slovenska demokratska stranka (SDS) (7)

SDS demografsko vprašanje v programu povezuje predvsem z družinsko politiko. Družino obravnava kot temelj demografske prihodnosti države, pri čemer poudarja potrebo po ustvarjanju pogojev, v katerih bi bila odločitev za otroka za mlade manj tvegana. Program zato povezuje rodnost s stanovanjskim vprašanjem, obdavčitvijo dela in usklajevanjem poklicnega ter družinskega življenja.

Med pomembnejšimi predlogi so univerzalni otroški dodatek, dodatne davčne olajšave za družine, razbremenitev dela ter ukrepi za večjo dostopnost stanovanj. Stanovanjska politika je usmerjena predvsem v pospešitev gradnje, podporo lastništvu stanovanj in hiš ter poenostavitev prostorskih in gradbenih postopkov.

Demografsko komponento predstavlja tudi prizadevanje za večjo delovno aktivnost mlajših in starejših. Program tako ne obravnava demografskega vprašanja samo kot vprašanje števila rojstev, temveč tudi kot vprašanje ponudbe delovne sile in vzdržnosti socialnih sistemov.

Na področju migracij SDS podpira nadzorovano priseljevanje ter posebej izpostavlja usmerjeno privabljanje visoko kvalificiranih priseljencev. Migracije so torej razumljene kot dopolnilni instrument, ne kot nadomestilo za domačo družinsko in demografsko politiko.

Programski profil SDS: poudarek na rodnosti, družini, davčnih razbremenitvah, stanovanjskem lastništvu in nadzorovanem priseljevanju.

3.2 NSi–SLS–FOKUS (8)

Pomembna metodološka posebnost volitev 2026 je, da NSi ni nastopila samostojno, temveč na skupni listi s SLS in FOKUS Marka Lotriča. Zato je primerneje govoriti o skupni listi NSi–SLS–FOKUS, ne zgolj o programu NSi. Stranke so skupni nastop predstavile kot razvojno in desnosredinsko alternativo, pri čemer so med prioriteta izpostavile tudi demografijo in stanovanjsko problematiko. V ospredju je ustvarjanje okolja, v katerem bi se mladi lažje odločali za družino. Eden osrednjih predlogov je državno jamstvo za prvi nakup stanovanja, s čimer naj bi se zmanjšala ovira visokega začetnega kapitala: 95-odstotno državno jamstvo za prvi dom za mlade, reforma stanovanjskih skladov, spodbujanje zasebnih gradenj. Program predvideva tudi brezplačen vrtec za vse otroke ter davčne razbremenitve družin. Spodbujajo pluralnost–starši lahko otroka vpišejo v kateri koli javni ali zasebni vrtec z javno veljavnim programom, ceno osnovnega programa pa v celoti pokrije država. Pomemben je tudi poudarek na usklajevanju poklicnega in družinskega življenja. Predlagano je spodbujanje dela s skrajšanim delovnim časom in dela na daljavo ter ustvarjanje družinam prijaznejšega delovnega okolja.

Migrantsko politiko program omenja le pri vključevanju otrok priseljencev v slovensko jezikovno in kulturno okolje. Priseljevanje delovne sile je sprejemljivo, vendar ne kot edini odgovor na nizko rodnost.

Programski profil skupne liste: močna družinska politika, stanovanjska podpora mladim, davčne razbremenitve, brezplačni vrtec in selektivno priseljevanje.

3.3 Gibanje Svoboda (9)

Gibanje Svoboda demografske izzive umešča v širši okvir socialne države, dostopnih javnih storitev in življenjske varnosti. V odgovoru na vprašanje o rodnosti je poudarilo, da naj bi bila rodnost povezana predvsem z dolgoročnimi in stabilnimi življenjskimi pogoji, ne pa zgolj z enkratnimi finančnimi transferji.

Med ukrepi izstopajo stanovanjska politika, javna najemna stanovanja, stanovanjske zadrage, državne garancije za nakup prvega stanovanja in ukrepi za povečanje dostopnosti vrtcev. Program predvideva tudi prilagajanje socialnih sistemov staranju prebivalstva ter krepitev medgeneracijskega sodelovanja.

Na področju migracij je poudarek na urejenem priseljevanju, integraciji in hitrejšem vključevanju priseljencev na trg dela. Nezakonite migracije program obravnava predvsem z vidika preprečevanja organiziranega kriminala, zakonite migracije pa povezuje s potrebami gospodarstva in trga dela.

V primerjavi s SDS in skupno listo NSi–SLS–FOKUS je tukaj večji poudarek na vlogi javnih storitev in socialnega okolja, manj pa na eksplicitno pronatalistični oziroma vrednostno utemeljeni družinski politiki.

Programski profil Gibanja Svoboda: socialna varnost, javne storitve, stanovanjska politika, usklajevanje dela in družine ter aktivna integracijska politika.

Za razliko od SDS in NSi–SLS–FOKUS Svoboda večji pomen pripisuje urejenemu priseljevanju kot enemu od mehanizmov blaženja pomanjkanja delovne sile.

3.4 Socialni demokrati (SD) (10)

SD demografski izziv obravnava predvsem kot socialno-ekonomski problem. Temeljna predpostavka je, da morajo imeti mladi dovolj stabilne zaposlitve, dostopna stanovanja in javne storitve, če želimo izboljšati pogoje za oblikovanje družine.

Program poudarja krepitev javnih zavodov, podporo staršem, brezplačne oziroma dostopne javne storitve, stanovanjsko politiko in ukrepe za boljše usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. V ospredju je tudi krepitev starševskih pravic in podpora ranljivim družinam.

Na področju skrbi za starejše program demografsko problematiko povezuje z razvojem socialnih storitev in medgeneracijske solidarnosti. Predlogi tako demografije ne reducirajo na vprašanje rodnosti, ampak jo razumejo kot širši izziv socialne države.

Pri migracijah SD podpira urejeno priseljevanje delovne sile, učinkovite azilne postopke in integracijsko politiko. Hkrati poudarja preprečevanje nezakonitih migracij in spoštovanje človekovih pravic migrantov.

Programski profil SD: socialna država, javne storitve, stanovanjska politika, podpora staršem, integracija in medgeneracijska solidarnost.

3.5 Levica-Vesna (11)

Levica in Vesna demografski problem povezujeta predvsem z ekonomskimi in socialnimi pogoji življenja. Nizka rodnost je v tem okviru povezana z negotovimi zaposlitvami, visokimi stanovanjskimi stroški, prekarnostjo in socialnimi neenakostmi.

Program zato poudarja širitev javnega stanovanjskega fonda, omejevanje špekulativnih pritiskov na stanovanjskem trgu, stanovanjske zadruge in druge neprofitne oblike bivanja. Pomemben element je tudi širitev javnih storitev, zlasti na področju vrtcev in izobraževanja.

Poseben poudarek je namenjen krajšemu delovnemu času, pravici do odklopa ter zmanjševanju konflikta med delom in zasebnim življenjem. V tem pristopu je demografska politika tesno povezana s kakovostjo življenja in zmanjševanjem socialnih tveganj.

Migracije so razumljene bolj pozitivno kot pri SDS ali skupni listi NSi-SLS-FOKUS. Priseljenci so obravnavani tudi kot del rešitve problema pomanjkanja delovne sile in staranja prebivalstva, pri čemer je poudarjena njihova vključitev v javne sisteme in družbo.

Programski profil Levice in Vesne: socialna varnost, javna stanovanja, zmanjševanje neenakosti, krajši delovni čas in aktivna integracijska politika. Levica med vsemi analiziranimi strankami najbolj pozitivno ocenjuje priseljevanje kot odgovor

mlade, spremembe gradbenih pravil in spodbude za oblikovanje družinam prijaznejšega okolja.

Program predvideva tudi reformiranje socialnih sistemov zaradi staranja prebivalstva in večjo aktivnost starejših.

Na področju migracij Demokrati podpirajo poenostavitev zakonitih migracij, hitrejše vključevanje tujcev na trg dela, hkrati pa strožji nadzor nezakonitih migracij. Predvidevajo tudi hitrejše azilne postopke ter sistematično integracijo priseljencev.

Programski profil Demokratov: kombinacija podpore družinam, gospodarske učinkovitosti, stanovanjske politike, aktivnega trga dela in nadzorovanih migracij.

3.7 Resni.ca (13)

Na področju rodnosti je Resni.ca predstavila projekt Resni.START. Predlog predvideva začetni vložek države v višini 500 evrov ob rojstvu otroka ter nadaljnja proračunska vplačila na osebni varčevalni račun. Sredstva bi bilo mogoče po dopolnjenem 18. letu uporabiti za izobraževanje, prvi stanovanjski problem ali začetek podjetniške dejavnosti.

Pri migracijah Resni.ca zagovarja selektiven pristop, pri katerem naj bi bili dobrodošli predvsem priseljenci, ki državi prinašajo znanje, delo ali kapital. Poudarja tudi učenje slovenskega jezika in vključevanje v slovensko družbo.

Na področju socialne varnosti poudarja vzdržnost pokojninskega sistema in sistemsko prenovo dolgotrajne oskrbe.

Programski profil Resni.ca je zato mogoče opredeliti kot selektivno finančno podporo družinam, poudarek na individualni odgovornosti, vzdržnosti socialnih sistemov in selektivnem priseljevanju.

4 Primerjalna analiza

4.1 Kodirni okvir

Programi so bili analizirani glede na naslednjih osem kategorij:

1. rodnost in pronatalitetni ukrepi;
2. družinska politika;
3. stanovanjska politika;
4. usklajevanje dela in družinskega življenja;
5. staranje prebivalstva, pokojnine in socialna varnost;
6. trg dela in delovna aktivnost;
7. migracije;
8. integracija priseljencev.

KODIRNA MATRIKA

Tabela 1: Kodirna matrika programskih vsebin

Politični akter	Rodnost	Družina	Stanovanja	Delo–družina	Staranje/socialna varnost	Trg dela	Migracije	Integracija
SDS	3	3	3	2	2	2	3	1
NSi-SLS-FOKUS	3	3	3	3	2	2	2	2
Gibanje Svoboda	2	2	3	3	3	3	3	3
SD	2	3	3	3	3	2	3	3
Levica-Vesna	2	2	3	3	3	2	3	3
Demokrati	3	2	3	2	2	3	3	2
Resni.ca	3	1	2	1	3	2	3	2

Primerjava kaže tri glavne razsežnosti razlik. Prva je razumevanje vzrokov nizke rodnoti. Pri SDS in NSi–SLS–FOKUS je večji poudarek na družini, materialnih pogojih in neposrednih spodbudah. Svoboda in SD več pozornosti namenjata javnim storitvam, stanovanjskim pogojem in življenjski varnosti. Levica in Vesna nizko rodnoto izraziteje povezujeta s strukturnimi socialno-ekonomskimi razmerami. Demokrati in Resni.ca kombinirajo finančne oziroma materialne spodbude z večjim poudarkom na individualni odgovornosti. Druga razsežnost je vloga države. Del programov daje večjo težo davčnim olajšavam, lastništvu stanovanj in neposrednim transferjem, drugi pa javnim stanovanjskim programom, javnim storitvam in socialnim mehanizmom. Tretja razsežnost je razumevanje migracij. SDS, NSi–SLS–FOKUS, Demokrati in Resni.ca poudarjajo predvsem selektivnost in nadzor. Svoboda, SD ter Levica in Vesna večjo pozornost namenjajo integraciji in potrebam trga dela, pri čemer je pri Levici in Vesni migracija izraziteje predstavljena kot del dolgoročnega prilagajanja družbe.

Vsaka kategorija je bila ocenjena na štiristopenjski lestvici:

Koda	Pomen
0	tema ni zaznana oziroma ni relevantno obravnavana
1	tema je zgolj omenjena
2	tema je opredeljena kot programski cilj oziroma je povezana s splošnimi ukrepi
3	program vsebuje konkreten in prepoznaven politični instrument

Kodiranje ne predstavlja ocene kakovosti ali učinkovitosti politike. Koda 3 pri določeni stranki zato ne pomeni, da je njen predlog boljši od predloga stranke s kodo 2. Pomeni samo, da je predlog bolj konkretiziran.

5 Razprava

5.1 Finančne spodbude in rodnot

Predvolilni programi več političnih akterjev vključujejo neposredne finančne spodbude družinam. Pri presoji njihovega potencialnega učinka je treba biti previden. Sistematični pregled Bergsvik, Fauske in Kaldager Hart vključuje 35 eksperimentalnih in kvaziekperimentalnih raziskav o učinkih različnih družinskih politik. Avtorji ugotavljajo, da lahko širitev otroškega varstva poveča rodnot, medtem ko so učinki denarnih transferjev pogosto začasni. Pregled ugotavlja tudi, da imajo nekatere oblike starševskega dopusta lahko pomembnejše učinke. Iz tega ni mogoče sklepati, da so finančni transferji neučinkoviti. Pomeni pa, da njihova prisotnost v političnem programu sama po sebi ni dokaz, da bi povzročila trajen dvig rodnoti. Pri presoji programov je zato bolj smiselno govoriti o kombinaciji ukrepov. Finančna pomoč je lahko pomembna za zmanjšanje stroškov starševstva, vendar je njena učinkovitost verjetno večja, če je povezana z dostopnim otroškim varstvom, stanovanjskimi možnostmi, stabilnimi zaposlitvami in možnostjo usklajevanja dela ter družinskega življenja. (14) To je pomembno za presojo programov SDS, NSi–SLS–FOKUS in Demokratov, ki precejšnje težo namenjajo davčnim olajšavam in denarnim spodbudam. Njihov potencialni učinek ni zanemarljiv,

vendar je bolj verjetno, da bodo finančne spodbude učinkovite, če so povezane s stanovanjskimi možnostmi, dostopnim varstvom otrok in varnimi zaposlitvami.

5.2 Stanovanje kot demografski dejavnik

Stanovanjska politika je eden najbolj izrazitih skupnih elementov analiziranih programov. Razlike so predvsem v instrumentih. Desnosredinski programi več pozornosti namenjajo lastništvu, davčnim ukrepom, kreditnim možnostim in jamstvu. Svoboda, SD ter Levica in Vesna večjo vlogo namenjajo javnemu najemnemu oziroma neprofitnemu stanovanjskemu fondu. Stanovanje je pri tem treba razumeti kot del širšega življenjskega konteksta. Samo povečanje števila stanovanj še ne pomeni nujno povečanja rodnoti. Demografsko pomembni so tudi cena stanovanj, lokacija, dostop do vrtcev, zaposlitvene možnosti in stabilnost gospodinjstva.

5.3 Usklajevanje dela in družinskega življenja

Večina analiziranih programov na različne načine izpostavlja usklajevanje poklicnega in družinskega življenja. To je pomembno, ker rodnot ni zgolj rezultat višine dohodka. Na odločanje o otrocih vplivajo tudi negotovost zaposlitve, možnost starševskega dopusta, razpoložljivost otroškega varstva in pričakovani stroški usklajevanja kariere z družinskimi obveznostmi. V tem smislu je mogoče opaziti pomembno skupno točko med sicer ideološko različnimi programi: demografska politika je v precejšnji meri predstavljena tudi kot politika zmanjševanja življenjskih tveganj mladih odraslih.

5.4 Migracije in demografska politika

Migracije predstavljajo eno pomembnejših ločnic med programi.

Pri analizi migracij je treba razlikovati med tremi vprašanji:

- [1] ali migracije povečajo število prebivalcev;
- [2] ali povečajo število delovno sposobnih prebivalcev;
- [3] ali dolgoročno spreminjajo starostno strukturo in demografsko ravnovesje.

Priseljevanje lahko učinkovito blaži pomanjkanje delovne sile, vendar samo po sebi ne odpravi staranja. Učinek je odvisen od starosti priseljencev, njihove zaposlenosti, rodnoti, vključevanja in trajanja njihovega bivanja. Zato je metodološko neustrezno postavljati rodnot in migracije kot preprosti alternativni. Gre za različna politična instrumenta z različnimi časovnimi učinki.

5.5 Demografija kot vprašanje socialne države

Demografski problem ni samo vprašanje števila rojstev. Negativni naravni prirast pomeni, da se bo brez ustreznih sprememb spreminjala starostna struktura prebivalstva, kar povečuje pritisk na pokojninski, zdravstveni in sistem dolgotrajne oskrbe.

Zato je pomembno, da programi skoraj vseh analiziranih strank vključujejo tudi ukrepe za starejše, večjo delovno aktivnost in prilagajanje socialnih sistemov. Demografska politika je tako sestavljena iz dveh vzporednih nalog: zmanjševanja prihodnjih posledic nizke rodnoti in prilagajanja

družbe demografskim spremembam, ki jih ni več mogoče preprečiti.

6 Omejitve raziskave

Raziskava ima več omejitev. Prvič, kvalitativna analiza političnih programov ne omogoča neposrednega sklepanja o dejanskih učinkih predlaganih politik. Program lahko vsebuje ukrep, katerega izvedba bi bila zaradi finančnih, pravnih ali institucionalnih razlogov drugačna od predvidene. Drugič, politični programi niso enako obsežni. Odsotnost neke teme zato ni mogoče avtomatično interpretirati kot nasprotovanje določeni politiki. Tretjič, kodiranje meri predvsem programsko eksplicitnost in konkretnost. Ne meri politične pomembnosti ukrepa v smislu njegovega finančnega obsega ali verjetnosti izvedbe. Četrto, javne izjave politikov niso vedno enake uradnim programskim dokumentom. Zato so bili kot primarni vir prednostno uporabljeni uradni dokumenti, medijski in drugi javni odgovori pa predvsem kot dopolnilni vir. Petič, demografski podatki za leto 2025 niso bili del celotnega predvolilnega informacijskega okolja. Uporabljeni so kot retrospektivna dopolnitev demografskega konteksta. SURS je podatke za leto 2025 objavil po volitvah. Šestič, raziskava ne meri intenzivnosti politične komunikacije. Stranka lahko določeno temo omeni le enkrat, vendar ji v politični komunikaciji namenja veliko pozornosti, ali obratno.

7 Sklep

Primerjalna analiza programov političnih akterjev pred državnoborskimi volitvami 2026 kaže, da je demografija pomemben element slovenske politične razprave. Vsi analizirani akterji na različne načine obravnavajo vsaj nekatere posledice nizke rodnosti, staranja prebivalstva, stanovanjskih težav, pomanjkanja delovne sile ali migracij. Pri odgovoru na prvo raziskovalno vprašanje (RV1) je mogoče ugotoviti, da politični akterji demografski problem konceptualizirajo na različne načine. Pri SDS in NSi-SLS-FOKUS je večji poudarek na družini, rodnosti, materialnih spodbudah in stanovanjih. Svoboda in SD demografsko vprašanje umeščata predvsem v okvir socialne države, javnih storitev in življenjske varnosti. Levica in Vesna ga izraziteje povezuje s strukturnimi socialno-ekonomskimi pogoji. Demokrati združujejo družinsko politiko z gospodarsko učinkovitostjo, Resni.ca pa poudarja materialno spodbudo otrokom, individualno odgovornost in selektivno priseljevanje. Pri drugem raziskovalnem vprašanju (RV2) se kot najpogostejša programska področja izkažejo stanovanjska politika, usklajevanje dela in družine, družinske oziroma finančne spodbude, socialna varnost in migracije. Stanovanjska politika je posebno pomembna, ker se pojavlja v različnih ideoloških programih, čeprav se instrumenti razlikujejo. Pri tretjem raziskovalnem vprašanju (RV3) se kot najpomembnejše razlike pokažejo tri področja: vloga neposrednih finančnih spodbud, obseg javnih storitev ter razumevanje migracij. Hkrati obstaja več skupnih točk. Skoraj vsi analizirani programi priznavajo, da je demografijo treba obravnavati širše od samega vprašanja števila rojstev. V različnih oblikah se pojavljajo

stanovanja, trg dela, socialna varnost, staranje prebivalstva in migracije. Znanstvena literatura podpira previdnost pri vrednotenju posameznih ukrepov. Sistematični pregled eksperimentalnih in kvaziekperimentalnih raziskav kaže, da lahko družinske politike vplivajo na rodnost, vendar učinki niso enaki pri vseh instrumentih. Pri denarnih transferjih so učinki pogosto začasni, medtem ko obstajajo ugodnejši dokazi za širitev otroškega varstva in nekatere oblike starševskega dopusta. Zato na podlagi analiziranih programov ni mogoče trditi, da bi bil posamezen ukrep – na primer otroški dodatek, davčna olajšava, stanovanjska subvencija ali migracijska politika – sam po sebi sposoben bistveno spremeniti dolgoročne demografske trende.

Za Slovenijo iz tega izhajata dve vzporedni nalogi. Prva je ustvarjanje pogojev, v katerih lahko posamezniki in pari lažje uresničujejo svoje želje glede otrok. Druga je prilagajanje družbe demografskim spremembam, ki so že nastopile. Prva naloga zahteva povezovanje stanovanjske, davčne, družinske, zaposlitvene in izobraževalne politike. Druga zahteva reforme pokojninskega sistema, razvoj dolgotrajne oskrbe, večjo delovno aktivnost starejših, prilagoditev zdravstvenega sistema in učinkovito vključevanje priseljencev.

Demografska politika zato ne more biti omejena na vprašanje, kako povečati število rojstev. Njena širša naloga je oblikovati družbo, ki bo socialno in gospodarsko vzdržna tudi v razmerah nizke rodnosti in staranja prebivalstva. V tem smislu je najpomembnejša ugotovitev analize, da se politični programi ne razlikujejo toliko po tem, ali prepoznavajo demografski problem, temveč predvsem po tem, kako ga razlagajo in katerim instrumentom pripisujejo največji pomen. Prav ta razlika predstavlja osrednjo politično in raziskovalno razsežnost slovenske demografske politike.

8 Reference

- [1] 1. Statistični podatki o rodnosti. Podatek o 20.641 živorojenih leta 2015 je iz SURS; podatek o 16.875 živorojenih leta 2024 in celotni stopnji rodnosti 1,52 je prav tako iz SURS. Za leto 2025 je SURS objavil 16.961 živorojenih in celotno stopnjo rodnosti 1,54. Statistični urad Republike Slovenije. (2016). *Rojeni, Slovenija, 2015*. Ljubljana: SURS.
- [2] Statistični urad Republike Slovenije. (2025). *Rojeni, 2024*. Ljubljana: SURS.
- [3] Statistični urad Republike Slovenije. (2025). *Demografski dogodki, 2024*. Ljubljana: SURS.
- [4] Statistični urad Republike Slovenije. (2026). *Rojeni, 2025*. Ljubljana: SURS.
- [5] 2. Naravni in selitveni prirast. Podatki za leto 2024 so povzeti iz SURS: naravni prirast -4.631, selitveni prirast +11.532 in skupni prirast +6.901.
- [6] 3. Urad za demografijo: Podatki o ustanovitvi in nalogah Urada Vlade RS za demografijo temeljijo na Uradnem listu RS in PISRS. Urad je bil ustanovljen leta 2020 in ukinjen z odlokom z dne 14. julija 2022. Vlada Republike Slovenije. (2020). *Odlok o ustanovitvi in nalogah Urada Vlade Republike Slovenije za demografijo*. Uradni list Republike Slovenije, št. 113/2020 in 141/2020.
- [7] Vlada Republike Slovenije. (2022). *Odlok o ukinitvi Urada Vlade Republike Slovenije za demografijo*. PISRS.
- [8] 4. Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije. (2026). *Volitve 2026 – programi političnih strank*. Ljubljana.
- [9] 5. Družina. (2026). *Volitve 2026: Kako bi stranke spodbudile višjo rodnost?* Ljubljana, 24. februar 2026. <https://www.druzina.si/clanek/volitve-2026-kako-bodo-stranke-spodbudile-visjo-rodnost>
- [10] Družina. (2026). *Volitve 2026: Kakšno priseljenko politiko naj vodi Slovenija?* Ljubljana, 12. marec 2026.

<https://www.druzina.si/clanek/volitve-2026-kako-bi-politicke-stranke-urejale-priseljevanje-v-sloveniji>

- [11] 6. 24ur.com. (2026). *Volilni programi strank*. Ljubljana, 25. februar 2026. <https://www.24ur.com/novice/slovenija-odloca/volilni-programi.html>
- [12] 7. Opis ukrepov SDS temelji na predstavitvi volilnega programa in odgovorih stranke na vprašanja o rodnosti in migracijah: https://www.sds.si/novica/programske-predstavitve-na-predvolilni-konvenciji-sds-strokovni-svet-in-kandidati-predstavili-program-za-slovenijo/?utm_source=chatgpt.com
- [13] 8. Pri tej skupini je treba upoštevati, da stranke na volitvah niso nastopile ločeno, temveč s skupno listo. Programski poudarki so bili preverjeni tudi v predvolilnih objavah NSi in v primerjalnem vprašalniku katoliškega tednika Družina: https://www.skupajvakcijo.si/?utm_source=chatgpt.com
- [14] 9. Opis ukrepov na področju demografije Gibanja Svoboda, temelji na programskih predstavitev:
- [15] <https://gibanjesvoboda.si/wp-content/uploads/2026/03/Svoboda-Delo-se-ni-koncano.pdf>
- [16] 10. Primerjalni opis SD temelji na programskih predstavitev: <https://socialnidemokrati.si/2026/01/socialni-demokrati-na-volitve-s-programom-dogovor-za-mir-razvoj-in-blaginjo/>
- [17] 11. Primerjalni opis Levice in Vesne: <https://www.levica.si/cas-odlocitve-volilni-manifest-levice-in-vesne/>
- [18] 12. Opis Demokratov: <https://www.demokrati.si/program/>
- [19] 13. Program stranke Resni.ca: https://stranka-resnica.si/program-stranke-resni-ca/?utm_source=chatgpt.com
- [20] 14. Pri presoji možnih učinkov finančnih transferjev, otroškega varstva in starševskega dopusta je uporabljena sistematična raziskovalna literatura, zlasti Bergsvik, J., Fauske, A., & Hart, R. K. (2021). Can policies stall the fertility fall? A systematic review of the (quasi-)experimental literature. *Population and Development Review*, 47(4), 913–964. <https://doi.org/10.1111/padr.12431> in Kaldager Hart, R., Bergsvik, J., Fauske, A., & Kim, W. (2023). *Causal Analysis of Policy Effects on Fertility*. CESifo Working Paper No. 10690. Munich: CESifo.

Demografija kot trajna razvojna politika države

Demography as a Permanent Development Policy of the State

Aleš Primc
v.d. direktorja
Direktorat za demografijo

Povzetek

Demografske razprave so običajno osredotočene na rodnost, staranje prebivalstva in migracije. Takšen pristop omogoča spremljanje prebivalstvenih trendov, vendar pogosto ne pojasni dovolj globoko procesov, ki te trende ustvarjajo, niti njihovega pomena za dolgoročni razvoj države, kar pa je nujno razumeti za načrtovanje politik in ukrepov za izboljšanje demografskih trendov. Ta prispevek zato izhaja iz stališča, da demografska politika ni krizna politika, temveč trajna razvojna politika države. Njen namen ni zgolj spremljanje demografskih pojavov ali odzivanje nanje, ampak razvoj razumevanja zakonitosti, ki oblikujejo razvoj prebivalstva. Prebivalstvo v tem prispevku ni obravnavano kot statistična kategorija, temveč kot najpomembnejši razvojni potencial države. Zato razvoj prebivalstva ni zgolj vprašanje družinske, socialne ali migracijske politike, temveč je povezan z izobraževanjem, zdravjem, gospodarstvom, stanovanjsko politiko, regionalnim razvojem, prometom, kmetijstvom, prehransko varnostjo, varnostjo, obrambo, kulturo in drugimi temeljnimi področji razvoja države. Prispevek predstavlja konceptualni okvir slovenskega modela demografskega upravljanja, ki je usklajen z najnovejšimi EU demografskimi usmeritvami v dokumentih **Demographic change in Europe: a toolbox for action** (2023) in **Demographic Transformation in the EU: Understanding Change and Adapting to its Consequences** (2026). [1, 2]

Ključne besede

demografska politika, razvoj prebivalstva, življenjski pristop, človeški potencial, medgeneracijska pravičnost, trajnostni razvoj države, demografski cilji, demografska vitalnost, medgeneracijska odgovornost.

1 Uvod: Zakaj država potrebuje demografsko politiko?

Ob ustanovitvi Urada za demografijo leta 2022 in Ministrstva za demografijo, družino in socialne zadeve ter v njegovi sestavi

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia
© 2026 Copyright held by the owner/author(s).
<http://doi.org/10.70314/is.2026.demo.129>

Direktorata za demografijo v letu 2026 se moramo vprašati, zakaj država potrebuje demografsko politiko in kaj demografska politika sploh je? Večina držav ima gospodarsko politiko, prometno politiko, okoljsko politiko, obrambno politiko in vrsto drugih politik. Ampak do pred kratkim niso imele tudi demografske politike. Potreba po demografskih politikah se je v EU začela pojavljati, ne pred desetletji, ko so se začeli kazati slabi demografski kazalniki, ampak šele v zadnjih letih, ko se kažejo negativne posledice - ko se zaradi slabe demografske slike kažejo čedalje večje težave na mnogih področjih. In tako se v zadnjem času čedalje več govori o nizki rodnosti, staranju prebivalstva, pomanjkanju delovne sile, praznjenju podeželja ali čedalje večjih migracijskih tokovih.

Takšno razumevanje demografijo postavlja v položaj politike, ki naj se ukvarja predvsem z gašenjem požara.

Ta prispevek izhaja iz drugačnega izhodišča. Demografska politika v osnovi ni krizna politika, ampak bi morala biti trajna razvojna politika države. Če prebivalstvo predstavlja najpomembnejši razvojni potencial države, potem skrb za njegov razvoj ne more biti krizna dejavnost, ko gre nekaj ali pa vse narobe, ampak mora predstavljati eno izmed trajnih razvojnih nalog države. Po moje celo ključno trajno razvojno nalogo države.

2 Od spremljanja demografskih pojavov k razumevanju razvoja prebivalstva

Običajno razumevanje demografije se zvede na podatke: koliko ljudi se rodi, koliko jih umre, koliko se jih priseli in odseli, kakšna je starostna struktura, kakšna je struktura po delovni aktivnosti itn. ter poskuša napovedovati, kakšna bo prihodnja struktura prebivalstva po različnih kriterijih. [3]

To znanje ostaja nepogrešljivo. Toda hkrati se odpira pomembnejše vprašanje. Ali so rodnost, migracije, staranje prebivalstva, osamljenost starejših ali praznjenje podeželja samoumevni, nujni in predvsem samostojni pojavi, ali pa predstavljajo odraz delovanja širšega družbenega sistema.

Pri oblikovanju koncepta Direktorata za demografijo smo izhajali iz preprostih ugotovitev: Rodnost ni naključna. Migracije niso naključne. Osamljenost starejših ni naključna. Izseljevanje mladih ni naključno. Praznjenje podeželja ni naključno. Če bi sprejeli, da so ti trendi naključni ali pa delujejo po neki nujnosti, potem država Direktorata za demografijo ne rabi. Je zadosti statistični urad, ki bo beležil, kaj se dogaja in UMAR, ki bo računal projekcije, kaj te številke pomenijo za posamezne družbene sisteme in podsisteme v prihodnje.

Z ustanovitvijo Ministrstva za demografijo, družino in socialne zadeve in znotraj njega Direktorata za demografijo, vlada očitno misli, da so demografski kazalci rezultat delovanja številnih med seboj povezanih družbenih procesov, ki jih je treba razumeti in usmerjati v trajnosten demografski razvoj. Naloga sodobne demografske politike zato ni zgolj spremljanje demografskih trendov in njihovih posledic za življenje ljudi, zdravstva, gospodarstva itn., temveč razvoj razumevanja zakonitosti, ki oblikujejo razvoj prebivalstva.

3 Prebivalstvo kot razvojni potencial države

Prebivalstva je najpomembnejši razvojni potencial države. Od razvoja prebivalstva so neposredno odvisni gospodarski razvoj, delovanje javnih sistemov, razvoj znanosti in raziskovanja, razvoj šolstva, regionalni razvoj, prehranska varnost, nacionalna varnost in obrambna sposobnost države, dolgoročna družbena stabilnost itn.

Na razvoj prebivalstva vplivajo družinska politika, stanovanjska politika, vzgoja in izobraževanje, zdravstvena politika, socialna politika, gospodarska politika, zaposlovanje, regionalna politika in lokalne skupnosti, prometna politika, infrastrukturni razvoj, migracijska politika, kulturna politika, vrednotni vzorci družbe, kmetijska politika, prostorsko načrtovanje, upravljanje naravnih virov, varnostna in obrambna politika, politika zaščite in reševanja, razvoj znanosti in raziskovanja, digitalna preobrazba,

Prav zato razvoj prebivalstva ni mogoče razumeti kot ozko sektorsko vprašanje. Gre za presečišče skoraj vseh ključnih razvojnih politik države. Prebivalstvo zato ni zgolj ena izmed tem javnih politik. Prebivalstvo je nosilec vseh razvojnih politik in hkrati njihov uporabnik, se pravi cilj. Demografija je politika celostnega, vsestranskega razvoja prebivalstva v vseh funkcijah, ki jih prebivalstvo zagotavlja. Če prevlada en vidik ali nekaj vidikov, oz. če se zanemarijo določeni vidiki potem pride do kriz, ki smo jim priča.

4 Šest demografskih pristopov

Demografska politika ni zgolj odziv na staranje prebivalstva in druge demografske spremembe, temveč celovita razvojna politika države. Temelji na šestih medsebojno povezanih pristopih, ki človeka, družino, skupnost in družbo obravnavajo kot enoten razvojni sistem.

4.1 Življenjski pristop (Life-Course Approach)

Posameznik je obravnavan skozi celoten življenjski potek, od rojstva do pozne starosti. Demografski razvoj ni vprašanje posameznih starostnih skupin, temveč medsebojno povezanih življenjskih obdobj in prehodov, kot so izobraževanje, osamosvajanje, ustvarjanje družine, vključevanje na trg dela, starševstvo, aktivno staranje in dolgoživost. Demografska politika zato oblikuje pogoje za kakovostno življenje v vseh življenjskih obdobjih.

4.2 Družinam naklonjena družba (Family-Friendly Society)

Družina predstavlja temeljni prostor medgeneracijskih odnosov, razvoja otrok, oblikovanja socialnega kapitala ter prenos

vrednot in kulture. Demografski razvoj je zato tesno povezan z možnostjo posameznikov, da ustvarijo družino ter uresničijo želene družinske načrte. Družina ni zgolj zasebna skupnost, temveč tudi ključna družbena institucija, ki prispeva k dolgoročni demografski, socialni in gospodarski stabilnosti družbe. [4]

4.3 Medgeneracijska pravičnost (Intergenerational Fairness)

Razvoj družbe temelji na uravnoteženem upoštevanju potreb otrok, mladih, delovno aktivnega prebivalstva, starejših in prihodnjih generacij. V razmerah dolgožive družbe in zmanjševanja številčnosti mlajših generacij postaja ključno razvijanje novih oblik medgeneracijskega sodelovanja, solidarnosti in delitve odgovornosti. Demografska politika spodbuja medgeneracijsko povezanost kot enega izmed temeljev družbene kohezije.

4.4 Razvoj človeškega potenciala (Human Potential Development)

Demografski razvoj ni zgolj vprašanje števila prebivalcev, znanja in strokovnih kompetenc temveč tudi razvoja njihovih družinskih vlog, zdravja, ustvarjalnosti in družbene vključenosti ter sposobnosti za aktivno sodelovanje v skupnosti (civilna družba). Demografska politika mora na človeka gledati celostno za razliko od sektorskih politik, ki človeka gledajo predvsem pod določenim vidikom.

4.5 Skladen regionalni razvoj (Balanced Regional Development)

Demografski razvoj se ne odraža samo na ravni države, temveč tudi na ravni regij in lokalnih skupnosti. Trajnostna demografska politika spodbuja uravnoteženo poselitev prostora ter zmanjševanje razvojnih razlik med regijami. Njen cilj je ustvarjati pogoje za kakovostno življenje, delo in ustvarjanje družine v vseh delih države ter preprečevati prekomerno koncentracijo prebivalstva in gospodarskih dejavnosti v omejenem številu urbanih središč.

4.6 Trajnostni razvoj družbe in prebivalstva (Sustainable Development of Society and Population Development)

Razvoj prebivalstva ni cilj sam po sebi, niti ni namenjen samo blaginji sedanjih generacij, temveč je sredstvo za dolgoročni družbeni, gospodarski in kulturni razvoj skupnosti ter blaginjo prihodnjih generacij. Trajnostni razvoj družbe je mogoč le ob trajnostnem razvoju prebivalstva, ki zagotavlja medgeneracijsko kontinuiteto, socialno kohezijo, vitalnost skupnosti ter sposobnost družbe za lastno demografsko in kulturno obnavljanje oz. razvoj. Demografska politika zato spodbuja tak razvoj prebivalstva, ki omogoča dolgoročno stabilnost skupnosti, gospodarski napredek, medgeneracijsko ravnovesje, nacionalno varnost ter ohranjanje razvojnih potencialov države. Razvoj prebivalstva je eden izmed ključnih temeljev trajnostnega razvoja države in njenega dolgoročnega obstoja.

5 Demografski cilji in smisel demografske politike

Razumevanje razvoja prebivalstva je nujen pogoj za uspešno demografsko politiko. Vendar tudi to samo po sebi ni dovolj. Vsaka razvojna politika poleg analize sedanjega stanja zahteva tudi opredelitev želenega stanja.

Demografska politika se začne pri vprašanju, ali zares verjamemo, da so naš način življenja, naša kultura, naš jezik, naša skupnost in naša država dovolj vredni, da želimo njihovo nadaljevanje tudi po tem, ko nas več ne bo. **Če je odgovor pritrdilen, se gremo demografijo. Če ni, demografska politika izgubi ves svoj smisel.** Demografska politika je zato v svojem izhodišču vprašanje odnosa skupnosti do lastne prihodnosti. Je vprašanje, ali želimo, da se skupnost, ki jo danes tvori Republika Slovenija, dolgoročno ohranja, razvija in svoje dosežke prenaša na prihodnje generacije.

Vse dolgoročne razvojne politike države temeljijo na predpostavki trajanja skupnosti skozi generacije. Država gradi infrastrukturo, razvija šolstvo, financira znanost in raziskave, skrbi za varnost, vlaga v kulturo ter sprejema odločitve, katerih koristi bodo uporabljale in katerih stroške bodo pogosto nosile prihodnje generacije. Če družba razmišlja o prihodnjih generacijah dovolj resno, da jim pušča infrastrukturo, javne sisteme, znanje, kulturno dediščino in javni dolg, potem mora razmišljati tudi o demografskih pogojih, v katerih bodo te generacije živele.

Vprašanje razvoja prebivalstva zato ni eno izmed razvojnih vprašanj države. Predstavlja eno od temeljnih predpostavk njenega dolgoročnega razvoja. Iz tega izhaja tudi potreba po jasni opredelitvi demografskih ciljev. Demografska politika brez jasno opredeljenih razvojnih ciljev tvega, da postane statistično spremljanje t.i. »demografskih sprememb« in prilagajanja njihovim posledicam.

Če si ciljev ne postavimo, jih ne bomo dosegli. Če jih ne dosežemo, pa pogosto sploh ne bomo vedeli, da jih nismo dosegli, in se ne bomo vprašali, kaj bi morali narediti drugače, da bi bilo bolje. Postavljanje ciljev ne pomeni prepričanja, da bodo cilji nujno doseženi. Pomeni pa pripravljenost države, da si kljub negotovosti prizadeva za želeni razvoj ter redno preverja, ali se mu približuje. Visoki cilji še ne zagotavljajo uspeha. Brez njih pa dolgoročnega uspeha sploh ni mogoče doseči.

Na področju demografije se ne smemo zadovoljiti z ugotovitvijo, da so trendi takšni kot pač so, ampak moramo opredeliti tudi cilje. V gospodarstvu, športu in na vseh drugih področjih je to nekaj najbolj normalnega, zato se temu ne smemo izogniti tudi na področju demografije.

Zato se Republika Slovenija ne more izogniti razpravi o vprašanjih, ki se zdi, da se jim v demografskih razpravah ves čas bolj kot ne izogibamo:

- Kolikšno naj bo prebivalstvo Slovenije?
- Kolikšna stopnja obnavljanja prebivalstva omogoča ohranjanje blaginje, kulture in načina življenja Republike Slovenije v naslednjih 10, 20 in 30 letih?
- Koliko mladih hočemo zadržati v Sloveniji?
- Koliko Slovencev želimo, da se vrne iz tujine?
- Kolikšen delež priseljevanja je za Slovenijo primeren?
- Kakšna naj bo poseljenost prostora?

Odgovori na ta in še druga zahtevna vprašanja določajo razvojne cilje demografske politike. Brez takšnih opredelitev ni

mogoče določiti kazalnikov uspešnosti, ocenjevati učinkov politik ali ugotavljati, zakaj določeni cilji niso bili doseženi. Demografska politika zato ni zgolj politika razumevanja prebivalstva, je tudi politika opredeljevanja ciljev, prevzemanja odgovornosti za prihodnost in ustvarjanja pogojev, da bodo prihodnje generacije lahko prevzele dosežke sedanjih generacij ter jih razvijale naprej.

6 Zaključek

Glede na to, da smo na znanstveni konferenci, povem, da vidim na področju demografije ogromno potenciala za znanstveno in raziskovalno delo. Željno pričakujemo znanstvene odgovore npr. na naslednja vprašanja:

- Kako nastajajo družinske odločitve?
- Kako izobraževalni sistem oblikuje dolgoročni razvoj prebivalstva?
- Kako dolgoročno vplivajo stanovanjske razmere na razvoj družin?
- Kako medgeneracijski odnosi vplivajo na družbeno kohezijo?
- Kakšna je povezava med kulturnimi vzorci in demografskim vedenjem?
- Kako migracije vplivajo na dolgoročni razvoj skupnosti?

Ta vprašanja odpirajo prostor za sodelovanje sociologije, ekonomije, pedagogike, geografije, zdravstvenih ved, varnostnih študij, kmetijstva, urbanizma in drugih disciplin. Potrebujemo pogum, da jasno opredelimo, kakšno demografsko prihodnost želimo, ter vztrajnost, da zanjo vsi, ki lahko prispevajo, dolgoročno ustvarjamo pogoje. Znanstveno razumevanje demografskih zakonitosti je nujen pogoj uspešne demografske politike.

References / Literatura

- [1] European Commission. 2023. *Demographic change in Europe: a toolbox for action*. Communication COM(2023) 577 final. Brussels, 11 October 2023.
- [2] European Commission, Joint Research Centre. 2026. *Demographic transformation in the EU: Understanding change and adapting to its consequences*. Publications Office of the European Union. DOI: 10.2760/9943353.
- [3] Eurostat. 2025. *Demography of Europe - 2025 edition*. European Commission.
- [4] OECD. 2024. *Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators*. OECD Publishing, Paris. DOI: 10.1787/918d8db3-en.

Statistično povezovanje mikropodatkov kot podpora demografskim analizam

Statistical Matching of Microdata as a Tool for Demographic Analysis

Matic Verbič[†]

Univerza v Ljubljani,
Ekonomsko fakulteta
Ljubljana, Slovenija
matic.verbic@ef.uni-lj.si

Matjaž Koman

Univerza v Ljubljani,
Ekonomsko fakulteta
Ljubljana, Slovenija
matjaz.koman@ef.uni-lj.si

Tanja Istenič

Univerza v Ljubljani,
Ekonomsko fakulteta
Ljubljana, Slovenija
tanja.istenic@ef.uni-lj.si

POVZETEK

Demografske analize se vse pogosteje soočajo z omejitvami razpoložljivih podatkovnih virov, saj posamezne raziskave praviloma zajemajo le del informacij, potrebnih za celovito razumevanje družinskih, ekonomskih in socialnih procesov. Raziskave življenjskih pogojev pogosto vključujejo podrobne podatke o dohodkih in socioekonomskem položaju posameznikov, medtem ko raziskave potrošnje omogočajo vpogled v strukturo izdatkov gospodinjstev. Prispevek predstavlja metodološki pristop statističnega povezovanja mikropodatkov kot orodje za združevanje komplementarnih podatkovnih virov brez neposredne identifikacije enot. Opisan je koncept povezovanja podatkov na primeru raziskav EU-SILC in HBS, pri čemer poudarjamo širšo uporabnost za demografske in družinske analize. Takšen pristop omogoča natančnejše preučevanje življenjskega cikla posameznikov, medgeneracijskih transferjev, tveganja revščine in družinskih strategij porabe. Prispevek poudarja potencial statističnega povezovanja kot podporo raziskovalcem pri učinkovitejšem izkoriščanju obstoječih podatkovnih virov ter pri oblikovanju kakovostnejših podlag za demografske raziskave.

KLJUČNE BESEDE

Statistično povezovanje podatkov, mikropodatki, demografija, medgeneracijski transferji, EU-SILC, HBS

ABSTRACT

Demographic research increasingly faces limitations arising from fragmented data sources, as individual surveys typically contain only part of the information required for a comprehensive understanding of family, economic, and social processes. Surveys on living conditions often provide detailed information on income and socioeconomic characteristics, while household budget surveys offer insights into expenditure patterns. This paper presents statistical matching as a methodological approach for combining complementary microdata sources without direct record linkage. The concept is illustrated through the example of EU-SILC and HBS data, while emphasizing its broader relevance for demographic and family research. Such an approach enables more precise analyses of life-cycle behaviour, intergenerational transfers, poverty risks, and household consumption strategies. The paper highlights the potential of statistical matching as a tool that helps researchers utilize existing data sources more efficiently and develop stronger empirical foundations for demographic analysis.

KEYWORDS

Statistical matching, microdata, demography, intergenerational transfers, EU-SILC, HBS

1 UVOD

Demografske in družinske analize zahtevajo vse podrobnejše podatke o posameznikih, gospodinjstvih in njihovem vedenju skozi življenjski cikel. Raziskovalci se pri tem pogosto soočajo s problemom razdrobljenosti podatkovnih virov [2]. Posamezni

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia

© 2025 Copyright held by the owner/author(s).

<https://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.150>

podatkovni viri vsebujejo kakovostne informacije o določenem področju, vendar le redko zajemajo vse vidike, potrebne za celovito analizo.

Demografske raziskave se danes vse pogosteje osredotočajo na vprašanja staranja prebivalstva, družinskih sprememb ter medgeneracijskega prerazporejanja virov [6], [9]. Za tovrstne analize raziskovalci pogosto potrebujejo informacije o dohodkih, potrošnji in strukturi gospodinjstev. Ker teh informacij praviloma ni mogoče pridobiti iz enega samega podatkovnega vira, postaja statistično povezovanje mikropodatkov vse pomembnejše raziskovalno orodje [1].

Primer takšnega problema predstavljata raziskavi oziroma podatkovni bazi European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) [4] in Household Budget Survey (HBS) [5]. EU-SILC vsebuje podrobne podatke o dohodkih, socialni izključenosti in življenjskih pogojih, medtem ko HBS omogoča podrobno analizo strukture potrošnje gospodinjstev. Ker raziskavi praviloma ne spremljata istih enot opazovanja, neposredno združevanje podatkov ni mogoče. Ena izmed rešitev je uporaba statističnega povezovanja (angl. statistical matching), ki omogoča združitev informacij iz različnih mikropodatkovnih baz na podlagi skupnih značilnosti posameznikov ali gospodinjstev [2], [7].

Statistično povezovanje mikropodatkov se je v zadnjih letih uveljavilo kot standardno orodje v uradni statistiki. Uporablja ga med drugim OECD pri pripravi porazdelitvenih kazalnikov dohodka, potrošnje in premoženja [1], Eurostat pri povezovanju raziskav EU-SILC in HBS na ravni Evropske unije [8] ter posamezni nacionalni statistični uradi pri pripravi primerljivih mikropodatkovnih zbirk za analize revščine in neenakosti [5]. Takšna razširjena uporaba potrjuje metodološko zrelost pristopa in njegovo praktično vrednost za demografske in ekonomske analize.

Tabela 1: Primerjava vsebin podatkovnih baz EU-SILC in HBS

Področje	EU-SILC	HBS
<i>Dohodki posameznikov</i>	✓	omejeno
<i>Socialna izključenost</i>	✓	×
<i>Demografske značilnosti</i>	✓	✓
<i>Potrošnja gospodinjstev</i>	×	✓
<i>Struktura izdatkov</i>	×	✓
<i>Medgeneracijski transferji</i>	omejeno	omejeno

Nobena raziskava oziroma podatkovni vir sam po sebi ne omogoča celovite analize ekonomskega položaja gospodinjstev, zato je njihovo statistično povezovanje raziskovalno smiselno.

2 METODOLOGIJA IN PODATKI

Statistično povezovanje je postopek združevanja dveh ali več podatkovnih baz, ki opisujejo isto populacijo, vendar ne vsebujejo enakih opazovanih enot [2], [7]. Namen pristopa je ustvariti razširjeno podatkovno zbirko, ki omogoča analize, ki jih posamezen podatkovni vir samostojno ne podpira. Postopek običajno vključuje izbor ustreznih podatkovnih virov, harmonizacijo referenčnih obdobij, enot opazovanja in klasifikacij spremenljivk, obravnavo manjkajočih podatkov ter preverjanje merskih napak [2]. Temu sledijo ocena primerljivosti porazdelitev med bazami, identifikacija skupnih povezovalnih spremenljivk, izračun mer podobnosti med opazovanji ter izvedba statističnega povezovanja. Zadnji korak je validacija rezultatov z diagnostičnimi postopki, kot so primerjava porazdelitev, standardizirane razlike povprečij in Hellingerjeva razdalja [3].

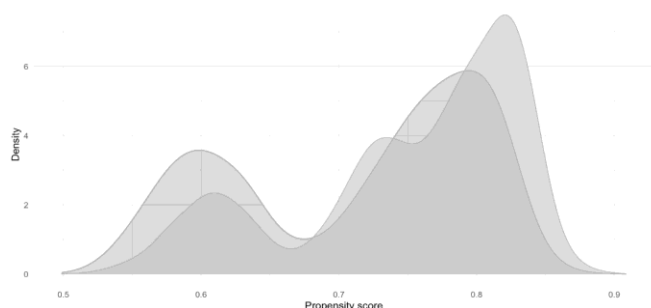
Ključna predpostavka, na kateri temelji večina metod statističnega povezovanja, je pogojna neodvisnost ciljnih spremenljivk (angl. conditional independence assumption) iz obeh podatkovnih virov glede na skupne povezovalne spremenljivke [2], [7]. Ta predpostavka pomeni, da naj bi bila povezava med spremenljivkama, ki ju posamično opazujeta EU-SILC in HBS, v celoti pojasnjena s skupnimi značilnostmi enot, kar v praksi ni nujno izpolnjeno in predstavlja vir negotovosti v povezanih podatkih [3]. Zato je pomembno, da se rezultati statističnega povezovanja obravnavajo kot ocena, ne kot dejansko opazovana skupna porazdelitev; negotovost pa se lahko delno omeji z izborom ustreznih povezovalnih spremenljivk in preverjanjem občutljivosti rezultatov na različne metode povezovanja [2].

3 PRIMER UPORABE

Na primeru podatkovnih baz EU-SILC in HBS je treba zagotoviti primerljivost definicij gospodinjstev, dohodkovnih kategorij, izobrazbene strukture in drugih demografskih značilnosti [5], [8]. Po harmonizaciji se izbere nabor skupnih spremenljivk, med katerimi so najpogostejše uporabljene starost, spol, dohodek, velikost gospodinjstva, izobrazba in geografska lokacija [8]. Na podlagi skupnih spremenljivk se ocenijo mere podobnosti med enotami, ki predstavljajo

osnovo za uporabo različnih metod statističnega povezovanja. Med najpogosteje uporabljenimi pristopi so propensity score matching, nearest neighbour matching, hot-deck imputacija in različne hibridne metode [2], [8], [10].

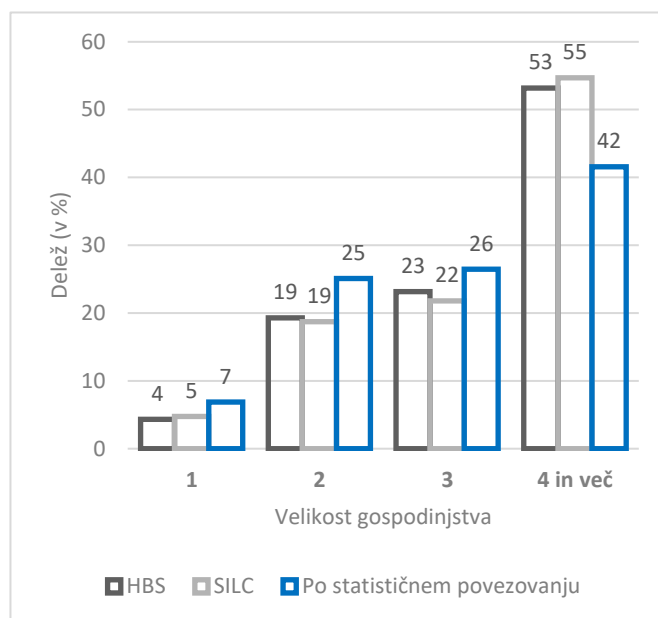
Slika 1: Primerjava porazdelitve vrednosti propensity score med podatkovnima bazama v postopku statističnega povezovanja podatkov za Belgijo (HBS 2015, SILC 2015)



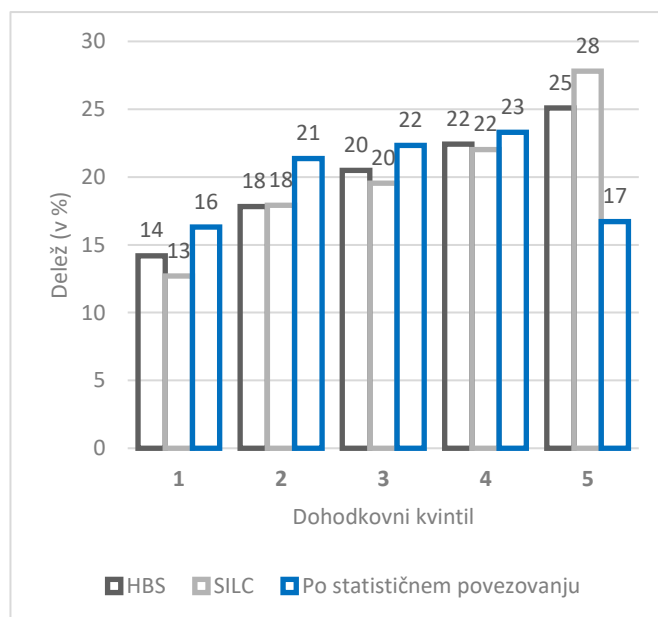
Kakovost statističnega povezovanja je mogoče oceniti s primerjavo porazdelitev vrednosti propensity score pred in po povezovanju ter z uporabo dodatnih diagnostičnih kazalnikov [3], [7]. Cilj postopka ni ustvariti popolne replike neobstoječe integrirane baze podatkov, temveč oblikovati analitično uporabno podatkovno zbirko za demografske in druge analize. Za ilustracijo učinkov statističnega povezovanja sliki 2 in 3 prikazujeta primerjavo izbranih porazdelitev za podatkovni bazi EU-SILC 2015 in HBS 2015 v Sloveniji. Primerjava velikosti gospodinjstev in dohodkovnih kvintilov kaže, da postopek statističnega povezovanja prispeva k večji primerljivosti obeh podatkovnih virov. Pri dohodku so uporabljeni dohodkovni kvintili namesto dejanskih vrednosti dohodka, saj EU-SILC in HBS dohodka ne beležita na neposredno primerljiv način. Zaradi razlik v enotah opazovanja, referenčnih obdobjih in načinu poročanja se porazdelitvi pred povezovanjem pretvorita na skupno relativno lestvico, nato pa razdelita v kvintile, kar omogoča primerljivo razvrstitev enot v obeh podatkovnih virih. Za statistično povezovanje je bila uporabljena metoda naključne hot-deck imputacije (angl. random hot-deck matching) [8], [10]. Prikazana primera predstavljata le dve izmed več skupnih spremenljivk, ki so bile vključene v postopek povezovanja in validacije rezultatov. Po povezovanju se porazdelitve izbranih značilnosti med podatkovnima viroma bolj približajo, kar nakazuje večjo primerljivost baz in ustrežnejšo podlago za nadaljnje demografske in socialno-ekonomske analize. Prikazana primera

predstavljata le dve izmed več harmoniziranih spremenljivk, uporabljenih v postopku statističnega povezovanja, zato ju je treba razumeti predvsem kot ilustracijo širšega metodološkega pristopa.

Slika 2: Primerjava porazdelitve velikosti gospodinjstev v podatkovnih bazah EU-SILC 2015 in HBS 2015 za Slovenijo pred in po statističnem povezovanju



Slika 3: Primerjava dohodkovnih kvintilov gospodinjstev v podatkovnih bazah EU-SILC 2015 in HBS 2015 za Slovenijo pred statističnim povezovanjem in po njem



4 ZAKLJUČEK

Statistično povezovanje mikropodatkovnih baz je pomembno metodološko orodje sodobnih demografskih raziskav [2], [7]. Z združevanjem komplementarnih podatkovnih virov lahko raziskovalci pridobijo celovitejši vpogled v vedenje posameznikov in gospodinjstev ter bolje razumejo procese, povezane s staranjem prebivalstva, družinskimi spremembami in ekonomskim položajem prebivalstva.

Kljub prednostim ima statistično povezovanje tudi omejitve, ki jih je treba upoštevati pri interpretaciji rezultatov. Kakovost povezanih podatkov je odvisna od izbire skupnih spremenljivk, stopnje izpolnjenosti predpostavke pogojne neodvisnosti ter primerljivosti referenčnih obdobj in definicij med podatkovnima viroma [2], [3]. Zato je priporočljivo, da se rezultati statističnega povezovanja pred uporabo v nadaljnjih analizah validirajo z več diagnostičnimi pristopi, po možnosti pa tudi primerjajo med različnimi metodami povezovanja [7].

Poseben potencial statistično povezanih podatkovnih zbirk se kaže pri analizah medgeneracijskih transferjev, Nacionalnih transfernih računov (NTA) [9], življenjskega cikla potrošnje ter ocenjevanja učinkov staranja prebivalstva na ekonomsko blaginjo gospodinjstev [6]. Pristop se danes uporablja v številnih raziskovalnih in statističnih institucijah, med drugim v Eurostatu, nacionalnih statističnih uradih in mednarodnih organizacijah, kjer predstavlja pomembno metodološko orodje za združevanje komplementarnih podatkovnih virov ter podporo analitičnim in političnim odločitvam [1], [5].

LITERATURA IN VIRI

- [1] Balestra, C., & Oehler, F. (2023). *Measuring the joint distribution of household income, consumption and wealth at the micro level* (OECD Papers on Well-being and Inequalities, No. 11). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/f9d85db6-en>
- [2] D'Orazio, M., Di Zio, M., & Scanu, M. (2006). *Statistical matching: Theory and practice*. John Wiley & Sons.
- [3] Donatiello, G., D'Orazio, M., Frattarola, D., Rizzi, A., Scanu, M., & Spaziani, M. (2016). The role of the conditional independence assumption in statistically matching income and consumption. *Statistical Journal of the IAOS*, 32(4), 667–675. <https://doi.org/10.3233/SJI-161000>
- [4] European Parliament and Council. (2003). Regulation (EC) No 1177/2003 of 16 June 2003 concerning Community statistics on income and living conditions (EU-SILC). Official Journal of the European Union, L 165, 1–9.
- [5] Eurostat. (2020). *Household budget surveys: Methodology*. Publications Office of the European Union.
- [6] Lee, R., & Mason, A. (Eds.). (2011). *Population aging and the generational economy: A global perspective*. Edward Elgar Publishing.
- [7] Rässler, S. (2002). *Statistical matching: A frequentist theory, practical applications, and alternative Bayesian approaches*. Springer.
- [8] Serafino, P., & Tonkin, R. (2017). *Statistical matching of European Union statistics on income and living conditions (EU-SILC) and the household budget survey* (Eurostat Statistical Working Papers). Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2785/933460>
- [9] United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2013). *National transfer accounts manual: Measuring and analysing the generational economy*. United Nations.
- [10] Webber, D., & Tonkin, R. (2013). *Statistical matching in practice: Combining survey data sources* [Working paper].

Ali plače odražajo produktivnost zaposlenih? Analiza po spolu, starosti in vrsti dela*

Do Wages Reflect Workers' Productivity? Analysis by Gender, Age, and Type of Work

Tanja Istenič[†]
Univerza v Ljubljani,
Ekonomska fakulteta
Ljubljana, Slovenija
tanja.istenic@ef.uni-lj.si

Daša Farčnik
Univerza v Ljubljani,
Ekonomska fakulteta
Ljubljana, Slovenija
dasa.farcnik@ef.uni-lj.si

Tjaša Redek
Univerza v Ljubljani,
Ekonomska fakulteta
Ljubljana, Slovenija
tjaša.redek@ef.uni-lj.si

Jože Sambt
Univerza v Ljubljani,
Ekonomska fakulteta
Ljubljana, Slovenija
joze.sambt@ef.uni-lj.si

POVZETEK

Prispevek analizira razlike v plačah in produktivnosti po spolu in starosti pri poklicih neotipljivega kapitala in ostalih vrstah dela. Analiza temelji na povezanih mikropodatkih delodajalec-zaposleni za zasebna podjetja v Sloveniji v letu 2017. Z izjemo določenih skupin zaposlenih rezultati analize kažejo, da 1) moški v povprečju zaslužijo več kot ženske, 2) starejši zaposleni v povprečju zaslužijo več kot mlajši, 3) so ženske v povprečju produktivnejše od moških in 4) so mlajši zaposleni v povprečju produktivnejši od starejših.

KLJUČNE BESEDE

Staranje, spol, plačna vrzel, produktivnostna vrzel, Slovenija

ABSTRACT

This paper examines gender and age differences in wages and productivity in intangible capital occupations and other types of work. The analysis is based on linked employer-employee microdata for private-sector firms in Slovenia in 2017. With the exception of certain employee groups, the results indicate that: (1) men earn higher wages on average than women, (2) older employees earn higher wages on average than younger employees, (3) women are, on average, more productive

than men, and (4) younger employees are, on average, more productive than older employees.

KEYWORDS

Ageing, gender, wage gap, productivity gap, Slovenia.

1 UVOD

Produktivnost posameznika se skozi življenjski cikel spreminja pod vplivom različnih dejavnikov, kot so delovne izkušnje, kognitivne in fizične sposobnosti, motivacija ter usklajenost med posameznikom in delovnim mestom [11]. Empirične raziskave večinoma ugotavljajo, da delovna uspešnost s starostjo upada, pri čemer je ta trend posebej izrazit po 50. letu starosti [12]. Na drugi strani plače praviloma naraščajo skozi celotno delovno dobo [11]. Tako mlajši delavci prejemajo plačilo, ki je nižje od njihove mejne produktivnosti, medtem ko starejši delavci prejemajo plačilo nad ravno svoje mejne produktivnosti [6]. K takšnim vzorcem prispevajo tudi sistemi nagrajevanja, ki temeljijo na delovni dobi oziroma senioriteti [5]. Kljub temu pa je mogoče pričakovati, da se bo produktivnost starejših zaposlenih v prihodnosti izboljševala zaradi njihovega boljšega zdravja in višje izobrazbe. Hkrati gospodarski razvoj zmanjšuje pomen fizične moči pri opravljanju dela, ki je bila v preteklosti

* Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia

© 2026 Copyright held by the owner/author(s).

<https://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.152>

vir produktivnosti, kar dodatno prispeva k ohranjanju produktivnosti starejših delavcev [12].

Razlike med spoloma na trgu dela tradicionalno pojasnjuje teorija človeškega kapitala, ki predpostavlja, da ženske zaradi pogostejših prekinitev kariere in večje vključenosti v družinske obveznosti v povprečju pridobijo manj delovnih izkušenj, kar se odraža v nižji produktivnosti in nižjih plačah v primerjavi z moškimi [1], [2], [8]. Poleg tega ženske pogosteje izbirajo poklice z manjšim tveganjem in nižjimi plačami [2], [9]. Na položaj žensk na trgu dela pa vplivajo tudi diskriminacija pri zaposlovanju, napredovanju in nagrajevanju [3]. Kljub temu se je v zadnjih desetletjih plačna vrzel med spoloma v številnih državah zmanjšala [2], [7]. Pomemben dejavnik zmanjševanja razlik je tudi vse večja podobnost izbrane izobrazbe in poklicev žensk in moških [4]. Raziskave torej kažejo, da so razlike v produktivnosti zaposlenih povezane z več medsebojno prepletenimi značilnostmi posameznika in njegovega dela. Pri tem sta pomembna zlasti starost in spol, njun vpliv pa se lahko razlikuje glede na značilnosti dela, ki ga posameznik opravlja. Prispevek se zato osredotoča na analizo produktivnosti zaposlenih v Sloveniji glede na starost, spol in vrsto dela.

2 METODOLOGIJA IN PODATKI

Za proučevanje razlik med starostnimi skupinami in spoloma smo najprej opredelili 12 skupin zaposlenih glede na starost (mlajši od 30 let, 30-49 let in 50 let ali več), spol (moški in ženske) ter vrsto opravljenega dela (poklici neotipljivega kapitala in poklici, ki ne sodijo med neotipljivi kapital). Med poklice neotipljivega kapitala uvrščamo poklice povezane z organizacijskim kapitalom, raziskovalno-razvojnimi kapitalom ter informacijsko-komunikacijskim kapitalom, kot jih opredeljuje metodologija Globalinto [10].

Za vsako izmed opredeljenih skupin smo izračunali povprečno plačo (tj. bruto plačo brez prispevkov delodajalca za socialno varnost). Zaposlenim, ki ne delajo s polnim delovnim časom, smo pripisali uteži, ki so sorazmerne številu opravljenih ur na teden. Nadalje smo opredelili relativno plačno vrzel med spoloma kot razmerje med povprečno plačo moških in žensk, ločeno po starostnih skupinah in vrstah dela. Relativna plačna vrzel po starosti pa je izračunana kot razmerje med povprečno plačo starejših delavcev (30-49 let oziroma 50 let ali več) in mlajših delavcev (mlajših od 30 let oziroma starih 30-49 let). Statistično značilnost razlik v povprečnih plačah preverjamo s t-testom za neodvisne vzorce.

Na drugi strani produktivnost zaposlenih merimo z realno dodano vrednostjo podjetja. Medtem ko podatki o plačah obstajajo na ravni posameznika, so podatki o (realni) dodani vrednosti na voljo le na ravni podjetja. Za razporeditev celotne dodane vrednosti podjetja med zaposlene smo uporabili regresijsko metodo brez konstante. Natančneje, skupno dodano vrednost podjetja z regresijsko funkcijo porazdelimo med deleže zaposlenih iz posameznih skupin v podjetju. Ocenjeni regresijski koeficienti nato služijo kot uteži za porazdelitev skupne dodane vrednosti podjetja med posamezne skupine zaposlenih in posledično med posameznike. Podobno kot pri plačah tudi pri produktivnosti primerjamo povprečne vrednosti med skupinami z uporabo relativnih razlik. Ker pa se dodana vrednost enakomerno porazdeli med zaposlene znotraj posamezne skupine, razlik v produktivnosti ne preverjamo s t-testom.

Analiza temelji na povezanih podatkih delodajalec-zaposleni za leto 2017, ki jih zagotavlja Statistični urad Republike Slovenije (SURS). Analizo smo omejili na zasebna podjetja z vsemi potrebnimi podatki. Končni vzorec je zajemal 516.068 zaposlenih.

3 REZULTATI

Tabela 1 prikazuje razlike v plačah med spoloma glede na starost in vrsto dela. Na splošno zaposleni v poklicih neotipljivega kapitala dosegajo višje plače kot zaposleni v drugih poklicih. Rezultati kažejo statistično značilne razlike med plačami v korist moških, ki se gibljejo med 8 % in 32 %. Edina izjema so ženske, stare 50 let ali več, zaposlene v poklicih neotipljivega kapitala, kjer so bile povprečne plače žensk in moških približno enake. Razlike med spoloma so večje med zaposlenimi v poklicih, ki ne sodijo med neotipljivi kapital, pri čemer so največje med zaposlenimi, stari 50 let ali več. Nasprotno so razlike med spoloma v poklicih neotipljivega kapitala manjše in se s starostjo postopno zmanjšujejo.

Tabela 1: Razlike v plačah med spoloma, Slovenija, 2017

Tip dela	Povprečna plača moških (Wm)	Povprečna plača žensk (Ww)	Relativna razlika (Wm/Ww)
<i>Pod 30 let</i>			
Brez NK	13.236	10.867	1.22***
Z NK	18.28	16.655	1.1
<i>30-49 let</i>			
Brez NK	17.686	14.873	1.19***
Z NK	28.785	26.740	1.08***
<i>50+ let</i>			
Brez NK	20.174	15.328	1.32***
Z NK	31.755	32.224	0.99

Opombe: NK – neotipljivi kapital. * značilno pri 10%, ** značilno pri 5%, *** značilno pri 1%.

Tabela 2 prikazuje razlike v plačah med starostnimi skupinami glede na spol in vrsto dela. V povprečju so starejši zaposleni prejeli višje plače ne glede na spol in vrsto dela. Najvišje relativne razlike med starostnimi skupinami so bile ugotovljene med zaposlenimi, mlajšimi od 30 let, in zaposlenimi, starimi od 30 do 49 let. Te starostne razlike so še posebej izrazite v poklicih neotipljivega kapitala, kjer so ženske, stare od 30 do 49 let, v povprečju prejemale za 61 % višje plače od žensk, mlajših od 30 let. Podoben vzorec velja tudi za moške, čeprav so razlike med starostnimi skupinami nekoliko manjše. Razlike v plačah med zaposlenimi, starimi od 30 do 49 let, in zaposlenimi, starimi 50 let ali več, so sicer večinoma še vedno statistično značilne, vendar so manj izrazite.

Rezultati v tabeli 3 kažejo, da so zaposleni v poklicih neotipljivega kapitala v splošnem produktivnejši od zaposlenih v poklicih, ki ne sodijo med neotipljivi kapital. Edina izjema so ženske, stare 50 let ali več, pri katerih je produktivnost približno enaka ne glede na vrsto dela. Rezultati nadalje kažejo, da so ženske praviloma produktivnejše od moških, pri čemer se razlike gibljejo med 10 % in 23 % v korist žensk. Edina izjema so zaposleni, mlajši od 30 let, v poklicih, ki ne sodijo med neotipljivi kapital, kjer je produktivnost moških za 12 % višja od produktivnosti žensk. Razlike v produktivnosti med spoloma so manjše v poklicih neotipljivega kapitala, vendar se s starostjo povečujejo. To je lahko posledica pozitivne selekcije, saj na trgu dela ostajajo predvsem posameznice z višjimi plačami oziroma boljšimi delovnimi rezultati.

Tabela 2: Razlike v plačah po starostnih skupinah, Slovenija, 2017

Tip dela	Povprečna plača mlajših (Wy)	Povprečna plača starejših (Wo)	Relativna razlika (Wo/Wy)
<i>Moški; pod 30 let, 30-49 let</i>			
Brez NK	13.236	17.686	1.34***
Z NK	18.280	28.785	1.57***
<i>Moški; 30-49 let, 50+ let</i>			
Brez NK	17.686	20.174	1.14***
Z NK	28.785	31.755	1.10***
<i>Ženske; pod 30 let, 30-49 let</i>			
Brez NK	10.867	14.873	1.37***
Z NK	16.655	26.740	1.61***
<i>Ženske; 30-49 let, 50+ let</i>			
Brez NK	14.873	15.328	1.03
Z NK	26.740	32.224	1.21***

Opombe: NK – neotipljivi kapital. * značilno pri 10%, ** značilno pri 5%, *** značilno pri 1%.

Tabela 3: Razlike v produktivnosti med spoloma, Slovenija, 2017

Tip dela	Povprečna produktivnost moških (Pm)	Povprečna produktivnost žensk (Pw)	Relativna razlika (Pm/Pw)
<i>Pod 30 let</i>			
Brez NK	38.504	34.498	1.12
Z NK	68.217	75.628	0.90
<i>30-49 let</i>			
Brez NK	31.465	40.694	0.77
Z NK	43.692	49.465	0.88
<i>50+ let</i>			
Brez NK	30.677	39.250	0.78
Z NK	31.288	38.812	0.81

Opombe: NK – neotipljivi kapital.

Tabela 4 prikazuje razlike v produktivnosti med starostnimi skupinami glede na spol in vrsto dela. Rezultati kažejo, da so starejši zaposleni praviloma manj produktivni od svojih mlajših primerljivih skupin.

Edina izjema so ženske, stare od 30 do 49 let, zaposlene v poklicih, ki ne sodijo med neotipljivi kapital. Njihova produktivnost je za 18 % višja od produktivnosti žensk, mlajših od 30 let. Čeprav so starejši zaposleni na splošno manj produktivni od mlajših zaposlenih, se razlike v produktivnosti s starostjo zmanjšujejo. Starostne razlike v produktivnosti so višje v poklicih neotipljivega kapitala, zlasti pri primerjavi zaposlenih, starih od 30 do 49 let, z zaposlenimi, mlajšimi od 30 let.

Tabela 4: Razlike v produktivnosti po starostnih skupinah, Slovenija, 2017

Tip dela	Povprečna produktivnost mlajših (Py)	Povprečna produktivnost starejših (Po)	Relativna razlika (Po/Py)
<i>Moški; pod 30 let, 30-49 let</i>			
Brez NK	38.504	31.465	0.82
Z NK	68.217	43.692	0.64
<i>Moški; 30-49 let, 50+ let</i>			
Brez NK	31.465	30.677	0.97
Z NK	43.692	31.288	0.72
<i>Ženske; pod 30 let, 30-49 let</i>			
Brez NK	34.498	40.694	1.18
Z NK	75.628	49.465	0.65
<i>Ženske; 30-49 let, 50+ let</i>			
Brez NK	40.694	39.25	0.96
Z NK	49.465	38.812	0.78

Opombe: NK – neotipljivi kapital.

4 ZAKLJUČEK

Prispevek se osredotoča na razlike v plačah in produktivnosti po spolu, starosti in vrsti dela. Rezultati kažejo, da na splošno obstajajo statistično značilne razlike v plačah v korist moških, z izjemo posameznikov, starih 50 let ali več, ki spadajo v skupino neotipljivega kapitala, kjer so plače moških in žensk približno enake. Ugotavljamo tudi statistično značilne razlike v plačah v korist starejših delavcev, z edino izjemo žensk v poklicih, ki ne temeljijo na neotipljivem kapitalu. Tam zaposlene, stare od 30 do 49 let, ter tiste, stare 50 let ali več, prejemajo približno enako plačo.

Na splošno so razlike med spoloma in starostnimi skupinami še izrazitejše, ko upoštevamo mere

produktivnosti. To pomeni, da ženske sicer zaslužijo manj kot moški, vendar so praviloma produktivnejše od njih, z izjemo moških, mlajših od 30 let, v poklicih neotipljivega kapitala. Podobno so starejši delavci praviloma manj produktivni od mlajših, z izjemo žensk, starih od 30 do 49 let, v primerjavi z ženskami, mlajšimi od 30 let, v poklicih neotipljivega kapitala.

Čeprav rezultati kažejo, da so ženske v večini opazovanih skupin v povprečju produktivnejše od moških, je treba ugotovitve interpretirati previdno. Produktivnost je v raziskavi ocenjena posredno na podlagi realne bruto dodane vrednosti podjetja, na katero poleg individualnega prispevka zaposlenih vplivajo tudi številne druge značilnosti podjetja. Poleg tega so lahko rezultati posledica selekcijskih učinkov, saj lahko ženske, zlasti v poklicih neotipljivega kapitala, predstavljajo bolj izbrano skupino zaposlenih. Dodatna omejitev je uporaba podatkov za eno samo leto. Prihodnje raziskave bi zato morale uporabiti panelne podatke, vključiti podrobnejše informacije o značilnostih zaposlenih in delovnih mest (dejavnosti) ter podrobneje preučiti selekcijske mehanizme in heterogenost znotraj posameznih poklicnih skupin oz. podjetij.

LITERATURA IN VIRI

- [1] Becker, G. S. (1985). Human capital, effort, and the sexual division of labor. *Journal of Labor Economics*, 3(1), 33-58.
- [2] Blau, F. D., & Kahn, L. M. (2007). The Gender Pay Gap: Have Women Gone as Far as They Can? *The Academy of Management Perspectives*, 21(1), 7-23.
- [3] Castilla, E. J. (2008). Gender, Race, and Meritocracy in Organizational Careers. *American Journal of Sociology*, 113(6), 1479-1526.
- [4] England, P. (2010). The gender revolution uneven and stalled. *Gender & Society*, 24(2), 149-166.
- [5] Ilmakunnas, P., & Maliranta, M. (2005). Technology, labour characteristics and wage-productivity gaps. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 67(5), 623-645.
- [6] Lazear, E. P. (1979). Why is there mandatory retirement? *Journal of political economy*, 87(6), 1261-1284.
- [7] Mandel, H., & Semyonov, M. (2014). Gender Pay Gap and Employment Sector: Sources of Earnings Disparities in the United States, 1970-2010. *Demography*, 51(5), 1597-1618.
- [8] Mincer, J., & Polachek, S. (1974). Family investments in human capital: Earnings of women. *Journal of political Economy*, 82(2), 76-108.
- [9] OECD. (2012). Closing the Gender Gap: Act Now, OECD Publishing.
- [10] Piekkola, H., Redek, T., & Farčnik, D. (2020). *Intangible assets in the public sector: an extended definition and methodological guide*. <https://globalinfo.eu/papers/deliverables/>
- [11] Skirbekk, V. (2004). Age and individual productivity: A literature survey. *Vienna yearbook of population research*, 133-153.

- [12] Skirbekk, V. (2008). Age and productivity capacity: descriptions, causes and policy options. Ageing horizons, 8, 4-12.

ZAHVALA

Raziskava je del GLOBALINTO projekta, financiranega s strani programa Evropske unije Horizon 2020, Mehanizem za promocijo pametne, trajnostne in vključujoče rasti, št. projekta 822259. Delo v okviru tega članka je bilo deloma financirano tudi s strani Javne agencije za znanstvenoraziskovalno dejavnost RS (po pogodbah P5-0128, J5-4575) ter programa Evropske unije za raziskave in inovacije Obzorje Evropa na podlagi sporazuma o dodelitvi sredstev št. 101095175 (projekt SUSTAINWELL).

Young Generation's Fertility and Family Attitudes in Poland and Hungary: Future Demographic Potential and Policy Challenges

András Pári^{1,2*}, Michał A. Michalski³, Árpád József Mészáros²

¹ Department of Sociology, Pázmány Péter Catholic University, Budapest, Hungary

* Corresponding author: pari.andras@btk.ppke.hu

² Mária Kopp Institute for Demography and Families, Budapest, Hungary

³ Institute of Cultural Studies, Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Abstract

Low fertility and delayed family formation are central demographic challenges in Central and Eastern Europe. This paper compares family formation preferences, childbearing intentions and fertility awareness among young adults in Poland and Hungary, with particular attention to the gap between family aspirations and realized fertility. The analysis draws on nationally representative surveys conducted between 2021 and 2023 and on complementary demographic and socio-economic statistics. The findings show that family aspirations remain comparatively strong in both countries: marriage and parenthood are widely valued and the two-child model continues to dominate. At the same time, postponed family formation, housing and labour-market uncertainty, limited fertility awareness and shrinking cohorts of women of reproductive age reduce the probability that these intentions will be realized. The comparison therefore suggests that low fertility should not be read simply as a rejection of family life. Future demographic potential depends on the interaction between aspirations, life-course timing, structural opportunities, reproductive knowledge and the wider policy environment. Policies seeking to support fertility should consequently address the conditions under which young adults can translate family plans into actual births.

Keywords family attitudes, fertility intentions, young adults, fertility awareness, demographic potential, Poland, Hungary

1 Introduction

Persistently low fertility has become a defining feature of European demographic change. Yet observed fertility rates do not directly reveal what younger generations want for their future family lives. Life-course research emphasizes that prolonged education, later economic independence and postponed partnership commitments can delay parenthood [2], while the Second Demographic Transition highlights the role of individualization, self-realization and changing family norms [1]. At the same time, the well-documented gap between intended and completed fertility shows that preferences and demographic outcomes cannot be treated as equivalent [3]. A full explanation of low fertility therefore requires attention not only to values, but also to the conditions that allow or prevent young adults from realizing their family plans.

This distinction is especially relevant for the concept of demographic potential. In this paper, demographic potential refers to the future capacity of a population to reproduce and sustain itself, taking into account not only stated fertility preferences but also cohort size, the timing of family formation and the institutional and socio-economic environment in which childbearing decisions are made [4]. A population may display relatively strong family aspirations while its realized fertility remains low because intended births are postponed, partnerships are unstable, housing is inaccessible or the number of people entering reproductive ages is declining. The gap between preferences and outcomes is therefore analytically important in its own right.

Poland and Hungary provide useful comparative cases. Both are Central European societies shaped by the post-1989 transformation, long-term below-replacement fertility, population ageing and shrinking cohorts entering reproductive ages. Their family-policy trajectories, however, have partly diverged. Hungary has developed an extensive and increasingly integrated family-policy system since

2010, whereas Poland expanded family benefits strongly after 2016 but with a less continuous strategic framework [13,14]. Comparing the two countries makes it possible to ask whether different policy settings coexist with similar family aspirations and similar barriers to their realization.

The paper focuses on three questions. First, to what extent do young adults in Poland and Hungary continue to express aspirations for marriage, parenthood and two-child families? Second, what role do timing, fertility awareness and family-of-origin experiences play in the formation of these intentions? Third, which structural conditions appear to constrain the realization of family plans? The analysis is not intended to estimate a causal policy effect. Its purpose is to identify convergent and country-specific patterns that are relevant for debates on demographic sustainability and family policy.

2 Data and methodology

The study applies a comparative quantitative design based on secondary analysis of nationally representative surveys conducted between 2021 and 2023, supplemented by Eurostat and national statistical data. The Polish evidence combines representative studies of young people's family aspirations, parenthood plans and experiences [5,6,11]. The Hungarian part relies primarily on a nationally representative 2021 survey of people aged 21-35 and on national youth and fertility-awareness studies [7-10]. Additional demographic indicators are used to place attitudes in the wider context of fertility decline and population ageing [16].

The datasets were produced independently and were not designed as a harmonized cross-national survey. Consequently, the analysis does not compare every item one-to-one. Instead, it identifies substantively equivalent dimensions across the national studies: preferred number of children; intention to become a parent; attitudes toward marriage and family; preferred timing of family formation; fertility awareness; perceived economic and housing constraints; work-family reconciliation; and selected family-of-origin factors. The evidence is interpreted comparatively at the level of recurring patterns rather than as a test of statistically significant country differences.

The analytical strategy is descriptive. Percentages and means reported in the original surveys are compared with demographic trends and with the institutional context of family policy. Particular attention is paid to the distinction between aspiration and realization. This distinction is essential because the stated desire for two or more children represents only one component of future demographic potential. The ability to realize such plans also depends on age at family formation, partnership trajectories, material security, reproductive knowledge and the size of the cohorts actually exposed to childbearing.

3 Results

3.1 Family aspirations remain strong

The clearest common finding is that low observed fertility coexists with substantial aspirations for family life. In a nationwide Polish survey of women and men aged 16-25, around two-thirds wanted at least two children; 23% of women and 20% of men wanted three or more, while only about one in six did not want children [5]. A separate 2023 survey of 16-24-year-olds reached a similar conclusion: 78.2% said that in an ideal situation they would like to have children. Among

all respondents, two children was the most frequent preference (46%), followed by three or more (19%) and one child (13%). Among those who wanted children, the average intended number was 2.15 [6].

Hungarian studies reveal a comparable orientation. The preferred number of children has generally remained between 2.1 and 2.4, and the two-child family has repeatedly been the modal ideal [10]. Across surveys conducted between 2004 and 2022, roughly 61-65% selected two children as ideal, while permanent childlessness remained a marginal preference in the studies summarized in the manuscript. Survey evidence among university students also found very strong marriage plans and low declared permanent childlessness [15]. These findings do not imply that all intentions will be realized, but they indicate that the normative attraction of family and parenthood remains high despite below-replacement fertility.

Marriage also remains an important reference point, although attitudes are more nuanced than a simple traditional-modern dichotomy suggests. In the Polish survey, marriage with children was the preferred life model for 60% of young respondents [5]. At the same time, 40.9% considered marriage unnecessary for happiness, indicating that marriage can be valued without being regarded as an indispensable condition of a good life. The preferred age for marriage was 25-29, and more than half of respondents described marriage as a symbolic confirmation of love. Hungarian findings likewise indicate strong acceptance of the married-couple-with-children model as a prototypical definition of family [8].

Family aspirations are also connected to socialization. In the Polish data, respondents who evaluated their parents' relationship more positively were more likely to express a desire to form a family. Among those rating the parental relationship at six or below on a ten-point scale, 74% wanted to start a family, compared with 81% among those rating it above six. A close relationship with the father was associated with a similar difference: 81.1% of those naming the father as a close person wanted a family, compared with 75.2% among the remainder [6]. The wider evidence in both countries points in the same direction: positive family models, larger sibling groups and stronger family ties are associated with more positive attitudes toward marriage and childbearing [5,7,15].

3.2 Postponement and fertility awareness

A second common pattern concerns the timing of family formation. Young adults generally locate the desirable transition to parenthood in the second half of their twenties. In Poland, more than half of respondents identified ages 25-29 as the best period for becoming a parent [5]. In Hungary, 59% of surveyed young adults considered ages 25-29 appropriate for becoming a mother [9]. These preferences coexist with the continuing postponement of actual first births toward around age 30. The resulting compression of the reproductive life course matters because a later first birth leaves less time for second or third births and increases the risk that initially intended family size will not be achieved.

The Hungarian fertility-awareness survey illustrates an additional mechanism behind the intention-realization gap. Although most respondents planned at least two children and placed the intended last child at an average age of 34.6, knowledge of age-related fertility decline was limited. Only 5% correctly identified the age at which female fertility begins to decline, 21% knew about age-related male fertility decline and 20% could correctly estimate the monthly probability of conception [9]. The combination of relatively late planned childbearing and limited reproductive knowledge may increase the risk of unintended postponement and involuntary shortfall from desired family size.

This finding is important because fertility awareness is not a substitute for economic or social explanations of low fertility; rather, it interacts with them. Young people may rationally delay parenthood while completing education, seeking a stable relationship, entering employment and obtaining housing. If the biological consequences of postponement are underestimated at the same time, however, the

available reproductive window may become shorter than expected. International fertility-awareness research similarly suggests that information and education can improve knowledge even though knowledge alone cannot determine reproductive behaviour [17].

3.3 Economic, housing and work-family constraints

Economic security and housing repeatedly emerge as conditions of family formation in both countries. Polish research on parenthood shows that young adults do not necessarily reject parenthood; instead, they often describe it as a major life transition accompanied by uncertainty. Parents most frequently reported concerns about their child's health (42.2%), while excessive responsibilities (25.1%), deterioration of the financial situation (25.0%), lack of care skills (24.8%) and difficulties reconciling work and parenthood (20.3%) were also prominent [11]. Financial concerns were especially marked among younger parents: 41.4% of parents aged 18-24 reported them, compared with 18.2% among those aged 55 and over [11].

The Polish evidence further shows that subjective well-being and family relationships are associated with family aspirations. Among respondents whose life satisfaction was below the midpoint of a 1-100 scale, 64% wanted to start a family, compared with 81% among those above the midpoint [6]. Such results should not be read as direct causal effects, but they indicate that fertility intentions are embedded in broader perceptions of security, future prospects and the quality of close relationships.

Housing is another major constraint. The broader European literature identifies housing affordability, tenure and access to adequate space as relevant to fertility [12]. In the Polish and Hungarian context, high housing costs and delayed residential independence can postpone partnership and parenthood. Hungary has sought to respond to this through housing-related family measures, while Polish debates similarly connect access to housing with the ability of young adults to establish independent households. The key demographic issue is not home ownership in itself, but whether young adults have access to stable and predictable housing compatible with family formation.

Labour-market conditions interact with housing and family timing. Stable employment can facilitate family formation by reducing uncertainty, but high work demands, inflexible schedules and difficulties reconciling employment and care may operate in the opposite direction. This is particularly relevant because educational expansion and rising female employment have changed the sequencing of early adulthood. The challenge for family policy is therefore not to reverse these developments, but to create institutional conditions in which education, employment and parenthood can be combined without forcing prolonged postponement.

3.4 Family-policy context

The policy environments of Poland and Hungary differ in institutional development. In Poland, family policy expanded substantially after 2016, most visibly through the Family 500+ programme (Family 800+ from 2024), alongside childcare measures, parental-leave changes and other forms of support. Evidence on the fertility effect of cash transfers, however, indicates that financial instruments alone do not eliminate the structural causes of low fertility [14]. Poland also developed a Demographic Strategy 2040, but the policy framework has been less continuous across political cycles than in Hungary.

Hungary, by contrast, has pursued an extensive multidimensional family-policy agenda since 2010, including tax benefits, housing programmes, subsidized loans, childcare expansion and employment-related measures [13]. The policy logic has aimed to reduce the opportunity costs and financial risks of childbearing and to make it easier for families to reach their desired number of children. The comparison does not establish that one national model causes higher or lower fertility. It does show, however, that strong family aspirations can coexist with different policy architectures, and that the effects of policy are mediated by timing, housing, labour-market conditions and demographic structure.

3.5 From fertility intentions to demographic potential

The distinction between fertility intentions and demographic potential is central to the interpretation of these results. Stated preferences remain close to a two-child model, but the number of potential births depends on more than the desired number of children per person. If first births occur later, completed fertility may fall below intentions. If childlessness rises, the distribution of births becomes more uneven. If the cohorts of women entering reproductive ages shrink, even unchanged individual preferences may produce fewer births in absolute terms. Demographic potential is therefore jointly shaped by aspirations, realization rates and population structure [4].

This helps explain why low fertility can persist even when family attitudes are relatively positive. The apparent paradox is not necessarily a contradiction between values and behaviour. Rather, it may reflect the cumulative effects of postponed transitions, partnership uncertainty, economic and housing constraints, limited reproductive knowledge and cohort decline. From a policy perspective, this means that improving intentions alone is unlikely to be sufficient. The more relevant objective is to reduce avoidable barriers between intended and realized family size while respecting individual reproductive choices.

3.6 Comparative synthesis

Taken together, the results reveal a common demographic pattern but not an identical social context. In both countries, the two-child model retains substantial normative strength, while family formation is increasingly organized around a later and more conditional transition to adulthood. Young people commonly expect education, employment, partnership and housing to be sufficiently secure before having children. This convergence is important because it suggests that some mechanisms of low fertility extend beyond national policy differences. The Polish and Hungarian cases both illustrate how strong aspirations can coexist with delayed realization and with demographic outcomes below the level implied by stated preferences.

There are also differences in emphasis within the available evidence. Polish surveys provide particularly detailed information on the relationship between family attitudes, religiosity, family-of-origin experience and information sources. For example, parents remain a major reference point for family attitudes even though online sources are widespread among young people [5]. Hungarian research, by contrast, provides especially detailed evidence on fertility awareness and on the relationship between family structure, partnership patterns and childbearing intentions [7-10,15]. These differences should partly be treated as differences in research design rather than as proof that the underlying mechanisms are absent in the other country.

The comparative value of the two cases therefore lies less in ranking their demographic performance than in identifying where similar aspirations encounter different institutional settings. Hungary's more integrated family-policy system and Poland's strong but more episodic expansion of benefits represent distinct policy environments [13,14], yet both countries continue to face postponement, housing constraints and the shrinking demographic base of reproductive-age cohorts. The results point toward a layered explanation of future demographic potential: individual preferences establish a possible demand for children, social and economic conditions affect whether and when those preferences are realized, and cohort structure determines the population-level effect of individual behaviour.

4 Discussion with implications

The Polish-Hungarian comparison supports an interpretation of low fertility in which cultural change and structural constraints operate simultaneously. The Second Demographic Transition remains useful for understanding the diversification of life courses, the greater role of individual autonomy and the postponement of traditional transitions [1]. Yet the evidence presented here does not support a simple claim that young adults have broadly rejected family life. Marriage, parenthood and the two-child ideal remain salient in both countries.

The more visible transformation lies in the conditions and timing under which these aspirations are expected to be realized.

The intention-realization gap is therefore a central analytical problem. Fertility intentions are forward-looking and conditional; they can change as partnerships, employment, housing and health circumstances change. Nonetheless, the persistence of aspirations above observed fertility suggests that a substantial part of low fertility cannot be explained solely by low desired family size [3]. In both countries, young adults appear to face a sequence of prerequisites before parenthood is considered feasible: completing education, achieving economic independence, forming a stable partnership and securing adequate housing. When these transitions are delayed, fertility is postponed as well.

The comparison also suggests that family-of-origin experiences remain relevant despite wider individualization. Positive parental relationships, closeness within the family and larger sibling groups are associated with more favourable attitudes toward future family formation in the evidence reviewed here [5-7,15]. This is consistent with a family-sociological perspective in which values and behavioural models are transmitted intergenerationally. Such effects should not be interpreted deterministically, but they indicate that demographic behaviour is embedded in social relationships rather than being reducible to individual cost-benefit calculations.

Fertility awareness adds another dimension. Public discussion of low fertility often concentrates on financial incentives, yet postponement has biological consequences that cannot be fully offset at later ages. The Hungarian findings show a pronounced mismatch between intended timing and knowledge of fertility decline [9]. This suggests a role for age-appropriate reproductive education and public-health communication. Such interventions should provide accurate information without pressuring individuals to reproduce. Their purpose is to support informed planning, especially for young adults who want children but may underestimate the limits of postponement.

Policy implications are correspondingly multidimensional. Financial support remains relevant, particularly where the direct and opportunity costs of children are high. But the comparative evidence suggests that effective family policy also requires predictable housing conditions, stable employment, accessible childcare and work-family reconciliation. Policies can reduce uncertainty and make family transitions easier, but they cannot mechanically produce births. The most realistic policy objective is therefore to improve the conditions under which existing family aspirations can be realized rather than assuming that one instrument will determine fertility outcomes.

This perspective also has implications for evaluating family policies. Changes in annual fertility rates may reflect tempo effects, cohort structure and macroeconomic shocks as well as policy measures. Evaluation should therefore distinguish between short-term changes in the timing of births and long-term changes in completed fertility. It should also examine whether policies narrow the gap between intended and realized family size, whether they reduce involuntary postponement and whether effects differ by age, education, partnership status and housing situation. A demographic-potential framework can help connect these individual-level mechanisms with population-level outcomes.

A further implication concerns the sequence of interventions. The evidence suggests that fertility policy should not be understood only as support delivered after a child is born. Measures affecting the transition to independent adulthood - especially housing access, employment security, partnership stability and the compatibility of work with care - can influence the timing at which childbearing becomes feasible. Fertility-awareness initiatives address another stage of the same process by helping individuals assess the consequences of postponement. These policy domains are analytically distinct, but their effects may be complementary because they operate on different barriers within the pathway from family aspiration to realized fertility.

5 Limitations

Several limitations should be noted. First, the analysis draws on nationally representative surveys that were designed independently in Poland and Hungary. Differences in questionnaire wording, age composition and fieldwork periods restrict direct statistical comparability.

The results should therefore be interpreted as evidence of broad similarities and contrasts rather than as harmonized country estimates. Second, most of the survey evidence is cross-sectional. It captures intentions, preferences and knowledge at a particular point in time but cannot establish whether those intentions will ultimately be realized. Longitudinal data would be required to follow transitions from intention to partnership, conception and completed fertility. Third, the relationship between policy and fertility cannot be identified causally from the comparative design used here. Policy systems operate together with economic cycles, housing markets, cultural change and cohort replacement. The paper therefore treats policy as part of the opportunity structure in which fertility decisions are made, not as an isolated treatment.

Finally, the findings are situated in the specific social and demographic contexts of Poland and Hungary. Some mechanisms are likely to be relevant to other low-fertility European societies, but broader generalization requires harmonized cross-national research.

6 Conclusion

Young adults in Poland and Hungary continue to express substantial aspirations for marriage, parenthood and two-child families despite persistently low fertility. The key demographic challenge is therefore not simply the level of fertility intentions, but the widening distance between intentions and outcomes. Delayed family formation, economic and housing uncertainty, difficulties reconciling work and parenthood, limited fertility awareness and shrinking reproductive-age cohorts jointly weaken future demographic potential.

The comparison indicates that demographic sustainability depends on the interaction between cultural preferences, life-course timing, structural opportunities and policy institutions. Policies seeking to support fertility should consequently focus not merely on encouraging positive family attitudes, but on reducing barriers to the realization of already existing family plans. For research, the next step is to examine this process with harmonized longitudinal data capable of linking intentions to subsequent partnership and fertility behaviour across the life course.

References

- [1] Lesthaeghe, R. (2014). The second demographic transition: A concise overview of its development. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(51), 18112-18115. <https://doi.org/10.1073/pnas.1420441111>
- [2] Billari, F. C., & Liefbroer, A. C. (2010). Towards a new pattern of transition to adulthood? *Advances in Life Course Research*, 15(2-3), 59-75.
- [3] Beaujouan, É., & Berghammer, C. (2019). The gap between lifetime fertility intentions and completed fertility in Europe and the United States: A cohort approach. *Population Research and Policy Review*, 38(4), 507-535. <https://doi.org/10.1007/s11113-019-09516-3>
- [4] Egorov, D. O., Barylo, I., & Segida, K. (2016). Demographic potential as objects of research of social geography. *Journal of Economics and Economic Education Research*, 16(2), 373-380.
- [5] Gizicka, D., Michalski, M. A., & Szwarc, K. (2023). Młode Polki, młodzi Polacy i ich plany rodzinne [Young Polish women, young Polish men and their family plans]. Poznań: Instytut Wiedzy o Rodzinie i Społeczeństwie.
- [6] Instytut Pokolenia (Generations Institute). (2023). Open Data: Database from the study on relationships among young people. Poland.
- [7] Engler, Á., & Pári, A. (2021). Párkapcsolat és családalapítás [Family relationship and family formation]. In L. Székely (Ed.), *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején* (pp. 87-114). Budapest.
- [8] Engler, Á., Markos, V., & Major, E. (2024). Relationship patterns and having children. *Kapocs*, 2024(1), 134-146. <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2024.1-2.12>
- [9] Vesztergom, D., Szomszéd, O., Nagy, T., & Papházi, T. (2021). A magyar fiatalok termékenységtudatossága [Fertility awareness among young people in Hungary]. *Kapocs*, 2021(4), 3-20. <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2021.3-4.1>
- [10] Kapdebo, Á., Papházi, T., & Tárkányi, A. (2022). Gyermekvállalási tervek a pandémia idején Magyarországon [Childbearing plans during the pandemic in Hungary]. *Kapocs*, 2022(1), 32-45. <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2022.1.4>
- [11] Gizicka, D., Michalski, M. A., & Szwarc, K. (2024). Plusy rodzicielstwa: Doświadczenia polskich rodziców [Advantages of parenthood: Experiences of Polish parents]. Poznań: Instytut Wiedzy o Rodzinie i Społeczeństwie.
- [12] Brauner-Otto, S. R. (2023). Housing and fertility: A macro-level, multi-country investigation, 1993-2017. *Housing Studies*, 38(4), 569-596. <https://doi.org/10.1080/02673037.2021.1893279>
- [13] Fűrész, T., & Molnár, B. (2021). The first decade of building a family-friendly Hungary. *Quaderns de Polítiques Familiars: Journal of Family Policies*, 7, 12. <https://doi.org/10.34810/quadernsn7id397505>
- [14] Bokun, A. (2024). Cash transfers and fertility: Evidence from Poland's Family 500+ policy. *Demographic Research*, 51(28), 855-910. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2024.51.28>
- [15] Engler, Á. (2018). Párkapcsolati elköteleződés és családalapítási szándékok. In Á. Engler (Ed.), *Család és karrier: Egyetemi hallgatók jövőtervei* (pp. 12-40). Debrecen: Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ.
- [16] Eurostat. (2025). Total fertility rate. <https://doi.org/10.2908/TPS00199>
- [17] Hammarberg, K., Norman, R., Robertson, S., McLachlan, R., Michelmores, J., & Johnson, L. (2017). Development of a health promotion programme to improve awareness of factors that affect fertility, and evaluation of its reach in the first 5 years. *Reproductive Biomedicine & Society Online*, 4, 33-40. <https://doi.org/10.1016/j.rbms.2017.06.002>

Cohort Fertility, Childlessness and Parity in Croatia: Local Patterns and National Changes

Roko Mišetić

University Department of Sociology
Catholic University of Croatia
Ilica 244, Zagreb, Croatia
roko.miseti@unicath.hr

Tomislav Belić

University Department of Sociology
Catholic University of Croatia
Ilica 244, Zagreb, Croatia
tomislav.belic@unicath.hr

Abstract

This paper examines changes in cohort fertility in Croatia across the 2001, 2011 and 2021 population censuses, with particular emphasis on local differentiation, childlessness and parity structure. The analysis is based on harmonised data for 556 local administrative units and includes the number of women, the number of children ever born and the distribution of women by number of children ever born. In addition to five-year age groups, the 45–54 age group is used as an approximation of completed cohort fertility. The results show that, after relative stability between 2001 and 2011, completed cohort fertility declined by 2021, accompanied by a marked increase in childlessness and a shift in the distribution of local values towards lower levels. Local differences remain pronounced, with a clear gradient by degree of urbanisation. The decline in completed fertility is accompanied by an erosion of the two-child pattern and increasing differentiation in parity structure. The findings suggest that recent fertility change in Croatia is reshaping, rather than eliminating, existing local and urban–rural differences.

Keywords

Cohort fertility, childlessness, parity, fertility postponement, spatial differentiation, urban–rural differences, Croatia

1 Introduction

The total fertility rate (TFR) is widely used, but it is sensitive to changes in the timing of childbearing and can therefore be temporarily reduced or increased by postponement or recuperation. In contrast, completed cohort fertility provides a better representation of the actual reproductive experience of generations of women [1]. The cohort approach therefore makes it possible to trace fertility postponement and recuperation [2].

Recent research shows that later childbearing has not fully compensated for delayed first births in most of the countries studied, and that increasing childlessness constitutes an important component of the decline in completed cohort fertility [3]. At the same time, similar levels of cohort fertility may result

from very different combinations of childlessness and first-, second- and higher-order births, which makes parity structure essential for understanding fertility decline [4]. Census-based cohort analyses of Croatia and other former Yugoslav countries also point to the long-term dominance of the two-child pattern [5].

The spatial dimension of these changes remains less well understood. Recent European research highlights substantial subnational heterogeneity and the spatially structured spread of late fertility, with capital and major-city regions often displaying higher levels of late fertility and acting as forerunners of its diffusion [6]. In Croatia, fertility postponement was found to emerge earlier in urban areas and subsequently strengthen and spread in rural areas, while urban–rural differences were greater in cohort than in period fertility [7]. However, it has not yet been examined how completed fertility, childlessness and parity structure have changed simultaneously across local areas in recent cohorts. The aim of this paper is therefore to examine changes in the level and spatial differentiation of cohort fertility in Croatia between 2001 and 2021, and to assess the extent to which these changes are associated with rising childlessness and shifts in parity structure.

2 Data and methods

The analysis is based on data from the 2001, 2011 and 2021 population censuses on women by age and parity and on children ever born by age of women. The data were harmonised to the 2021 territorial structure, ensuring comparability across all 556 local administrative units (LAUs) over the three census years.

Cohort fertility rate (CFR) was calculated as the ratio of the total number of children ever born to the number of women with a known number of children ever born in the respective age group. Five-year age groups were analysed, while the combined 45–54 age group was used as a more stable local approximation of completed cohort fertility. In addition, the share of childless women and the shares of women with 1, 2, 3, and 4 or more children were calculated. To compare the distribution of local CFR values across censuses, Gaussian kernel density estimation was applied, with each local unit given equal weight. Spatial analysis was conducted at the LAU level, while an additional aggregation based on the 2021 DEURBA classification distinguished between cities, towns and suburbs, and rural areas.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia

© 2026 Copyright held by the owner/author(s).

<https://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.48>

3 Results

3.1 Fertility Postponement, Completed Fertility and Childlessness

Age-specific changes in CFR point to an increasingly pronounced postponement of childbearing. Among women aged 30–34, CFR declined from 1.59 in 2001 to 1.26 in 2011 and 1.08 in 2021, while among women aged 45–54 it remained almost unchanged between 2001 and 2011 (1.94 and 1.96, respectively). By 2021, however, it had declined to 1.83. The much stronger decline at younger ages than near the end of the reproductive period indicates a shift of childbearing towards later ages, while the decline in CFR at ages 45–54 by 2021 also points to a lower completed fertility.

At the same time, childlessness increased substantially near the end of the reproductive period. The share of childless women aged 45–54 rose from approximately 8.4% in 2001 to 9.9% in 2011 and 14.7% in 2021. Rising childlessness therefore emerged as one of the most prominent components of the change in completed cohort fertility.

Kernel density estimates of local CFR values further show that the 2001 and 2011 distributions were very similar, whereas the 2021 distribution shifted towards lower values. The leftward shift of the peak and of much of the distribution points to a widespread decline across local administrative units, while a right-hand tail with a smaller number of higher-CFR units remained.

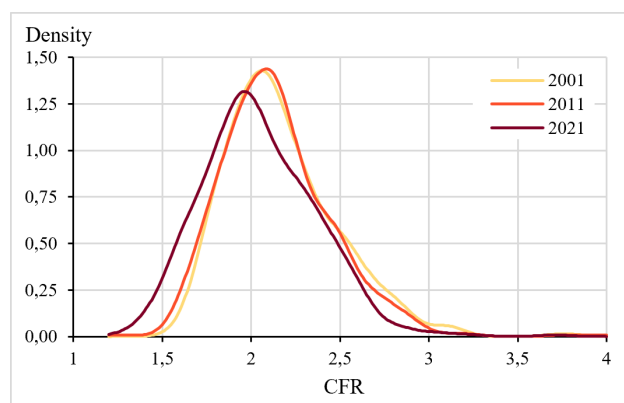


Figure 1: Kernel density estimates of local CFR values for women aged 45–54 across 556 local administrative units, 2001, 2011 and 2021

3.2 Spatial Differentiation and Degree of Urbanisation

CFR varies considerably across local administrative units. Among women aged 45–54, the spatial pattern remains relatively persistent, with higher values across much of Slavonia, Dalmatia and some rural areas, and lower values in major cities, the northern Croatian coast and parts of western Croatia. By 2021, lower CFR values had become more widespread, although the overall spatial pattern remained largely unchanged.

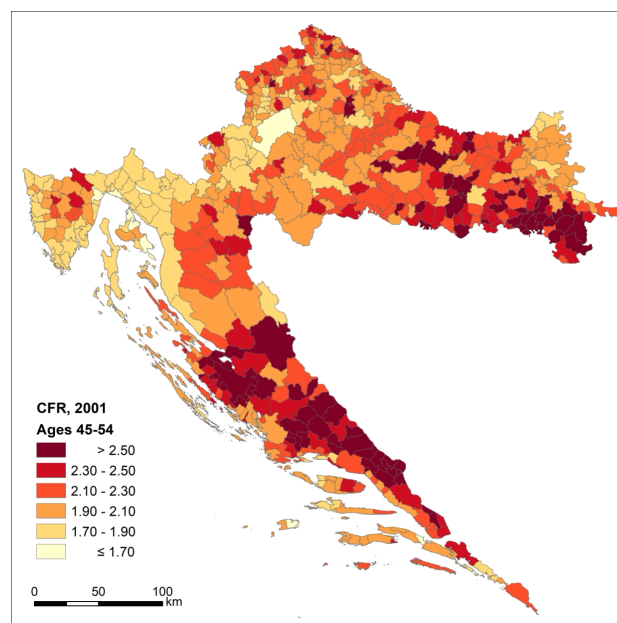


Figure 2a: Cohort fertility among women aged 45–54 by local administrative unit, 2001.

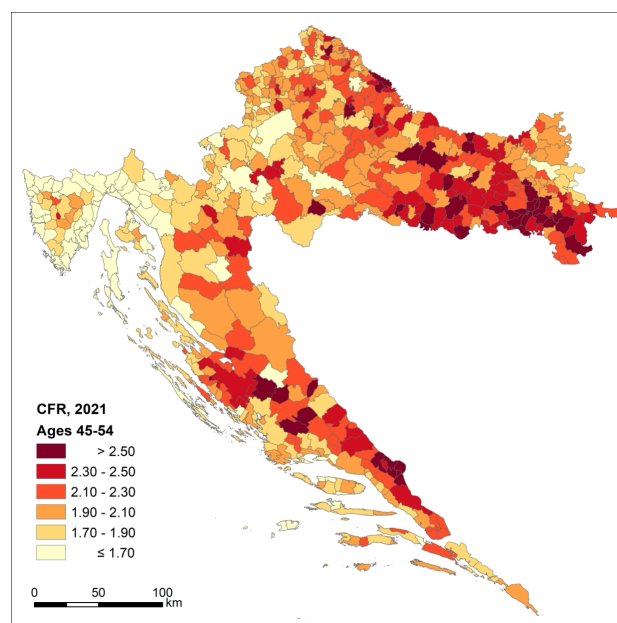


Figure 2b: Cohort fertility among women aged 45–54 by local administrative unit, 2021.

Spatial changes in childlessness were more pronounced. Compared with 2001, higher shares of childless women were evident across a much larger number of local administrative units by 2021, with particularly high levels in urban areas and parts of the coastal region.

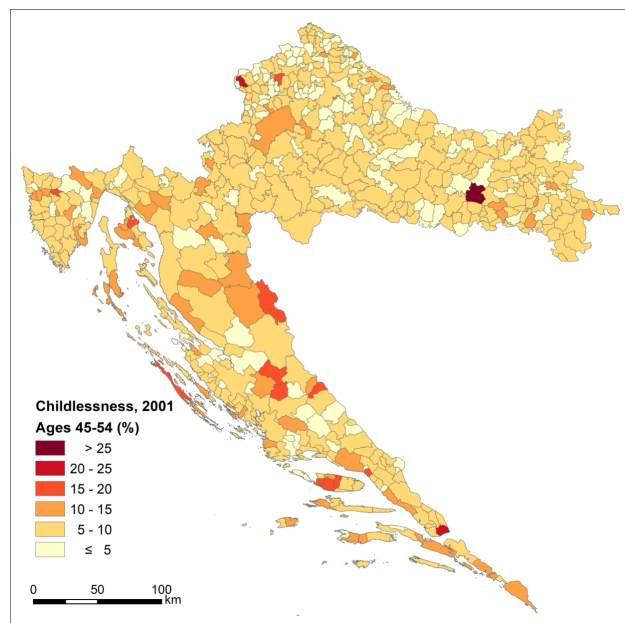


Figure 3a: Childlessness among women aged 45–54 by local administrative unit, 2001.

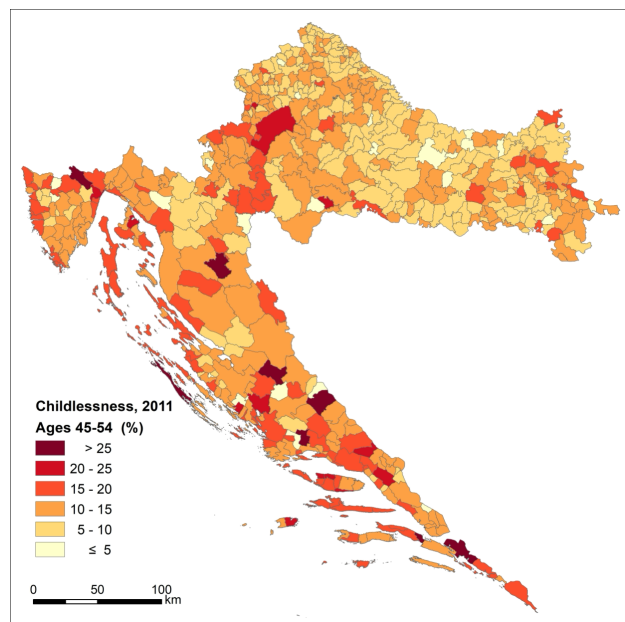


Figure 3b: Childlessness among women aged 45–54 by local administrative unit, 2021.

Urban–rural differences show a clear gradient. In 2021, CFR at ages 45–54 was 1.60 in urban areas, 1.85 in towns and suburbs, and 2.07 in rural areas. Differences in childlessness were even more pronounced: approximately 19.4% of women aged 45–54 were childless in urban areas, compared with 13.1% in towns and suburbs and 11.1% in rural areas. The urban–rural

gradient in completed fertility is therefore also reflected in substantial differences in the share of women who remain childless by the end of their reproductive years.

3.3 Changes in Parity Structure

Parity structure also changed considerably. The share of women aged 45–54 with two children declined from 52.6% in 2001 to 49.2% in 2011 and 43.2% in 2021. At the same time, childlessness increased markedly, the share of women with one child remained relatively stable, while higher parities did not decline. The decline in cohort fertility therefore does not reflect a general shift towards smaller families, but primarily the weakening of the formerly dominant two-child pattern alongside rising childlessness. This differentiation is even more pronounced in urban areas, where the share of women with no children or one child increased from 34.7% to 42.9%, while the share with three or more children also rose

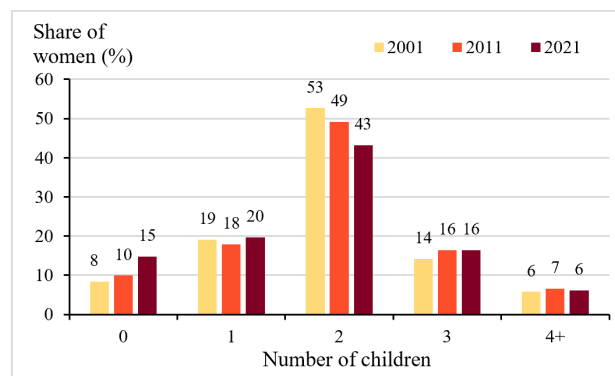


Figure 4: Parity structure of women aged 45–54 in Croatia, 2001, 2011 and 2021.

4 Conclusion

The analysis of the three censuses shows that recent changes in cohort fertility in Croatia cannot be explained solely by continued fertility postponement. The sharp decline in cumulative fertility at younger ages was followed, after 2011, by a decline in CFR among women aged 45–54, from approximately 1.96 to 1.83, while childlessness in the same age group rose to 14.7%. Kernel density estimates further show that the shift towards lower local values was widespread across local units rather than confined to a small number of areas.

Local and urban–rural differences nevertheless remain pronounced. Urban areas have lower CFR and higher childlessness than rural areas, while changes in parity structure point to an erosion of the formerly dominant two-child pattern: the share of women aged 45–54 with two children declined from 52.6% to 43.2%, alongside a marked rise in childlessness and relative stability at higher parities. Overall, the results indicate simultaneous changes in both the timing of childbearing and final reproductive outcomes, with the national decline occurring alongside persistent local and urban–rural differentiation.

References

- [1] John Bongaarts and Griffith Feeney, 1998. On the quantum and tempo of fertility. *Population and Development Review* 24, 2 (1998), 271–291. DOI: <https://doi.org/10.2307/2807974>.
- [2] Tomáš Sobotka, Kryštof Zeman, Ron Lesthaeghe, Tomas Frejka and Karel Neels, 2011. Postponement and recuperation in cohort fertility: Austria, Germany and Switzerland in a European context. *Comparative Population Studies* 36, 2–3 (2011), 417–452. <https://doi.org/10.4232/10.CPoS-2011-10en>.
- [3] Eva Beaujouan, Kryštof Zeman and Mathias Nathan, 2023. Delayed first births and completed fertility across the 1940–1969 birth cohorts. *Demographic Research* 48, 15 (2023), 387–420. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2023.48.15>.
- [4] Kryštof Zeman, Éva Beaujouan, Zuzanna Brzozowska and Tomáš Sobotka, 2018. Cohort fertility decline in low fertility countries: Decomposition using parity progression ratios. *Demographic Research* 38, 25 (2018), 651–690. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2018.38.25>.
- [5] Ivan Čipin, Kryštof Zeman and Petra Medimurec, 2020. Cohort fertility, parity progression, and family size in former Yugoslav countries. *Comparative Population Studies* 45 (2020), 229–264. DOI: <https://doi.org/10.12765/CPoS-2020-18>.
- [6] Ingrid Setz, Marie-Caroline Compans and Éva Beaujouan, 2025. The diffusion of late fertility across European regions (2006–2018). *Population, Space and Place* 31, 4 (2025), e70031. DOI: <https://doi.org/10.1002/psp.70031>.
- [7] Tomislav Belić, 2025. A spatial perspective of birth delay in Croatia: Is rural population decline a limiting factor of national fertility rates? *Društvena istraživanja* 34, 1 (2025), 111–135. DOI: <https://doi.org/10.5559/di.34.1.06>.

Sekularna družba, verska praksa in rodnost

Secular Society, Religious Practice and Fertility

Tadej Strehovec
Teološka fakulteta
Univerza v Ljubljani
Ljubljana, Slovenija
tadej.strehovec@teof.uni-lj.si

Povzetek

Prispevek odgovarja na tri vprašanja: kakšne so demografske perspektive sekularne in progresivne družbe, kako so monoteistične religije in redna udeležba pri bogoslužju povezane z rodnostjo ter ali lahko država z veri naklonjenejšimi politikami rodnost zviša. Sekularne podskupine se biološko ne obnavljajo, iz tega pa ne sledi njihovo izumrtje, ker se sekularnost širi predvsem s prestopom in ne po rodnosti. Redna verska praksa je zanesljiv napovednik višje rodnosti in boljši od pripadnosti, dokazi o vzročnosti pa so šibki. Tretja domneva ni podprta: literatura o regulaciji verskega trga in turška izkušnja kažeta, da identifikacija države z religijo versko udeležbo lahko zniža. Za Slovenijo izpeljemo mejno oceno: pod navedenimi predpostavkami bi tudi potrojitev deleža rednih udeležencev bogoslužja celotno stopnjo rodnosti zvišala za približno 0,13 otroka pri izhodišču iz leta 2022 in za približno 0,19 otroka pri izhodišču iz leta 2019.

Ključne besede

rodnost, sekularizacija, verska praksa, monoteistične religije, demografija Slovenije, družinska politika

Abstract

This article addresses three questions: what are the demographic prospects of a secular and progressive society; how strongly monotheistic religions and regular religious attendance are associated with fertility; and can the state raise fertility through policies more favourable to religion? Secular subgroups are not biologically self-sustaining, but this does not imply extinction, as secularity spreads mainly through switching rather than birth. Regular religious practice is a reliable predictor of higher fertility and is a stronger predictor than affiliation, though the causal evidence is weak. The third hypothesis is not supported: research on religious market regulation and the Turkish experience indicate that state identification with religion can lower fertility. For Slovenia we derive a bounding estimate: under the stated assumptions, tripling the share of regular attendees would raise the total fertility rate by about 0.13 children on the 2022 baseline and by about 0.19 children on the 2019 baseline.

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia
© 2026 Copyright held by the owner/author(s).

<https://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.133>

attendance. For Slovenia we derive a bounding estimate: under the stated assumptions, tripling the share of regular attendees would raise the total fertility rate by about 0.13 children on the 2022 baseline and by about 0.19 children on the 2019 baseline.

Keywords

fertility, secularisation, religious practice, monotheistic religions, demography of Slovenia, family policy

1 Uvod

V razpravah o demografskem upadu se pogosto pojavi sklep, ki tri različna vprašanja zlije v eno trditev: sekularna družba se ne obnavlja, verni imajo več otrok, torej naj država podpre religijo. Prvo vprašanje je demografsko in zadeva perspektive sekularne družbe, drugo empirično in zadeva vpliv monoteističnih religij ter redne verske udeležbe na rodnost, tretje pa politično: ali lahko država z namenom dviga rodnosti ustvari veri naklonjenejšo kulturo.

Vsako od teh vprašanj ima drugačno raven dokazov, zato jih obravnavamo ločeno. Novih podatkov ne zbiramo; glavni izvirni izračun je mejna ocena v petem razdelku.

2 Podatki in metoda

Uporabili smo kritični pregled literature, dopolnjen z izpeljanim izračunom. Zajeta sta dva ločena korpusa virov. Prvega sestavljajo recenzirani znanstveni prispevki v angleščini iz obdobja 1991–2026, ki smo jih iskali z iskalnikom Consensus in prek navzkrižnih sklicev; nanje se opiramo pri vseh empiričnih trditvah o povezavah in učinkih. Drugi korpus obsega javno dostopne institucionalne in dokumentarne vire, ki niso recenzirani in jih uporabljamo izključno za opisne podatke o Sloveniji in Gruziji ter za normativno razlikovanje v petem razdelku: objave Statističnega urada Republike Slovenije (SURS), analizo Urada RS za makroekonomske analize in razvoj, letna poročila Slovenske škofovske konference in podatkovno zbirko Svetovne banke.

3 Demografske perspektive sekularne družbe

Leta 2024 se je v Sloveniji rodilo 16.875 otrok oziroma 7,9 na tisoč prebivalcev, najmanj od leta 1922, celotna stopnja rodnosti

pa je znašala 1,52 [17]. Obe številki je treba brati skupaj: rojenih je bilo najmanj doslej, celotna stopnja rodnosti pa se je v primerjavi z letom 2023 rahlo zvišala, z 1,51 na 1,52. Rodnost na žensko se torej ni znižala; zmanjšalo se je število žensk v rodni dobi. Raven, ki še omogoča enostavno obnavljanje prebivalstva, je Slovenija zadnjič dosegla leta 1980 [2].

Na ravni posameznika je slika enotna: finska registrska študija [10] in zahodnoevropska kohortna analiza [12] ugotavljata nižjo rodnost oseb brez verske pripadnosti. Na ravni družb analiza 181 držav in večnivojskih podatkov iz 58 med njimi ($n = 83.301$) pokaže, da koeficient za družbeno sekularnost ustreza razliki 1,9 otroka po celotnem razponu lestvice sekularnosti, za individualno sekularnost pa 0,2 otroka, pri čemer je bila povezava negativna in značilna v vseh 49.152 preverjenih specifikacijah [14, str. 11]. Koeficient se s 1,4 (model s kontrolami na ravni držav) ob vključitvi materialnih razmer in reproduktivnih politik zniža na 1,1, ob normah o spolnih vlogah in splavu na 0,8, ob normah o avtonomiji posameznika pa povezava ni več statistično značilna [14, str. 11]. Schnabel te vrednote razlaga kot posrednike učinka sekularnosti; ker presečni podatki posrednikov ne ločijo od skupnih vzrokov, je vzročna pot negotovejša, kot kaže omenjena razlika.

Iz tega se izpelje aritmetični sklep: če sekularna podskupina vzdržuje rodnost 1,3, doseže vsaka naslednja generacija približno 62 % prejšnje, po petih generacijah pa manj kot desetina izhodiščne velikosti. Račun drži, model pa ne. Sekularnost se širi predvsem s prestopom in manj po stopnji rodnosti; prestop je glavni vir dosedanje rasti sekularnega deleža [14]. Model z ničelno menjavo prepričanj odstrani spremenljivko, ki je pojav sploh ustvarila, zato je napoved izumrtja pogojna napoved o stopnjah prestopa in zadržanja, rast s prestopi pa je omejena z velikostjo izvornih verskih skupin. S tem, da prestop še teče (ob umrljivosti starejših vernikov), so skladni podatki za Katoliško cerkev, največjo versko skupnost v Sloveniji: delež krščenih je z 81,6 % leta 2003 padel na 57,7 % leta 2022, število nedeljnikov (udeležencev pri letnem številu nedeljskega bogoslužja) pa z 217.371 leta 2015 na 196.702 leta 2019, torej pred epidemijo covid-19 [15, statistična priloga].

Zmotna je tudi predstava, da sekularnost sama določa agregatni izid. Analiza treh valov European Values Study ugotavlja, da so imele najbolj sekularizirane in spolno egalitarne evropske družbe hkrati najvišjo udeležbo žensk na trgu dela in najvišjo rodnost, korelacije med religioznostjo in rodnostjo pa so močnejše prav v tradicionalnejših državah z nižjo agregatno rodnostjo [8]. Za število rojstev v Sloveniji v prihodnjem desetletju pa je ključna omejitev krčenje števila žensk v rodni dobi, ki je posledica dosedanje nizke rodnosti [2].

4 Monoteistične religije in redna verska praksa

Vpliv na demografijo ima predvsem verska praksa in ne zgolj pripadnost verski skupnosti oz. svetovnemu nazoru. Primerjalna študija evropskih držav na podatkih Fertility and Family Surveys potrjuje povezavo med obiskom obredov ter rodnostnimi ideali, nameni in vedenjem, obisk pa je nekoliko močnejši napovednik od pripadnosti [13, str. 296]. Kohortna analiza Britanije, Francije in Nizozemske pokaže najvišjo rodnost pri ženskah z redno prakso in najnižjo pri neopredeljenih [12, str. 248–249]; longitudinalno imajo prakticirajoče katoličanke v Franciji značilno višjo verjetnost dodatnega rojstva v treh letih (razmerje

obeto 2,42; $p < 0,1$), prakticirajoče konservativne protestantke na Nizozemskem pa značilno višjo (3,02; $p < 0,05$), kjer pa višje obete izkazujejo tudi nominalne katoličanke; v Veliki Britaniji razlik ni [12, str. 256].

Med monoteističnimi tradicijami vzorec ni enoten. Finska registrska študija generacij 1956–1975 ugotavlja višjo rodnost pri protestantih, vmesno pri pravoslavni, Judih in muslimanih ter najnižjo pri neopredeljenih, razlike pa so zmerne [10]. Rodnost evropskih muslimank je višja od povprečja, vendar se razlike zmanjšujejo [18]. Učinek torej ne izhaja iz religije nasploh, temveč iz normativnih vsebin in sposobnosti skupnosti, da jih posreduje. McQuillan je pogoje strnil v tri: religija mora artikulirati norme o rodnosti, imeti sredstva za posredovanje in biti osrednja gradnik identitete pripadnikov [11]. Individualna povezava se ne prevede nujno v agregatno raven: Italija in Španija sodita med statistično bolj verne evropske države in hkrati med tiste z najnižjo rodnostjo [8], [13, str. 302].

Vzročna trditev je preverjena redkeje, kot je izrečena. Analiza treh valov raziskave National Study of Youth and Religion ($n = 3.365$) ocenjuje učinek spremembe religioznosti na rodnost do leta 2013: tedenska ali pogostejša udeležba je bila povezana z višjo rodnostjo, učinki pa so bili šibki, na meji značilnosti in prisotni pri moških, ne pa pri ženskah [6]. K temu se pridruži selekcijski ugovor: ko vpliv verskih ustanov upada, postane skupina rednih udeležencev vse bolj izbrana [12, str. 235]. Šibka je tudi razlaga o verski skupnosti kot omrežju razbremenitve staršev: raziskava v ZDA in Združenem kraljestvu pokaže, da religiozne matere prejmejo več pomoči nepartnerskih sorodnikov in imajo višjo rodnost [16].

Previdno formulirana ugotovitev se glasi: redna verska praksa je zanesljiv označevalec vrednot in vedenj, ki spremljajo višjo rodnost, ni pa dokazan njen vzrok. Kje v verigi od namere do rojstva deluje, ostaja sporno. Primerjalna študija osmih evropskih držav kaže, da religioznost bolj oblikuje rodnostne namere kot njihovo uresničitev [3]. Philipov in Berghammer pa v širšem naboru držav ugotavljata močnejši vpliv religije na dejansko število otrok kot na namere, kar lahko odraža kumulativno selekcijo po paritetah [13, str. 300–302]. Ker študiji ne merita istih količin, neskladje ostaja odprto vprašanje literature.

5 Ali lahko država ustvari veri naklonjenejšo kulturo?

Eden redkih dokumentiranih eksperimentov na tem področju ni bil državni ukrep, temveč cerkveni: decembra 2007 je patriarh Gruzijske pravoslavne cerkve napovedal, da bo osebno krstil vsakega tretjega ali nadaljnjega otroka poročenih pravoslavni staršev. Primerjava s sintetično kontrolno enoto kaže povečanje za približno 0,3 otroka na žensko oziroma okoli 38.000 dodatnih rojstev med letoma 2008 in 2013 [5, str. 3–4]. Mehanizem je pomembnejši od velikosti: Gruzija je ostala družba z idealom treh otrok, spremenila pa so se pričakovanja, saj so ženske leta 2003 pričakovale 1,9 otroka, leta 2017 pa 2,65 [5, str. 27]. Avtorji svoje ugotovitve sami označujejo kot nakazujoče in ne kot dokončne. Poseg je zožil razkorak med želenim in pričakovanim, trajnosti učinka pa poznejši podatki ne potrjujejo zanesljivo: gruzijska celotna stopnja rodnosti je po vrhu sredi prejšnjega desetletja upadla na približno 1,81 leta 2023, kar je v istem nizu še nad ravno pred posegom [19]. Ali je tudi najuspešnejši

dokumentirani primer verske mobilizacije rodnosti premaknil predvsem razpored rojstev ali trajno raven, bi pokazali šele kohortni podatki.

Nasproten primer je turški, kjer potekata že dve desetletji intenzivne državne islamizacije. Analiza World Values Survey za obdobje 2002–2018 (brez kontrolne skupine) pokaže upad verovanja v Boga, obiska mošej in zaupanja v duhovščino [7]; razlaga je institucionalna, saj se je nezadovoljstvo z vlado, ki se je poistovetila z religijo, prelilo na versko področje. Ugotovitev se ujema s teorijo verskega trga: monopol in državna regulacija ovirata verske trge enako kot sekularne [9], preizkus na muslimanskih manjšinah v osemnajstih industrijskih državah pa pokaže močno negativno povezavo med regulacijo in udeležbo [4]. Ugovor zato ni le normativen, temveč tudi instrumentalni: če državna identifikacija z religijo versko prakso praviloma znižuje, ukrep spodkoplje lastni cilj; o učinku pluralne podpore verskim skupnostim pa je premalo empiričnih dokazov.

V nadaljevanju si bomo pogledali hipotetični primer (državno spodbujenega) dviga stopnje udeležbe pri verskih obredih in vpliv na rodnost. Konec leta 2022 je bilo med 2.116.972 prebivalci 1.480.156 katoličanov, pri štetju nedeljnikov pa 138.354 udeležencev, torej 6,5 % prebivalstva in 9,3 % katoličanov [15, statistična priloga]. Ker je bilo to štetje opravljeno v senci epidemije covida-19, ga ne uporabljamo kot edino izhodišče: enakovredno obravnavamo predepidemično štetje iz leta 2019, ko je 196.702 nedeljnika pomenilo 9,4 % prebivalstva. Naj bo p_0 izhodiščni in p_1 ciljni delež žensk z redno prakso, δ pa razlika v končnem številu otrok med njimi in neopredeljenimi ženskami; sprememba celotne stopnje rodnosti je tedaj $\Delta CSR \approx (p_1 - p_0) \cdot \delta$. Ocena temelji na petih predpostavkah. Tri od njih so ugodne za preverjano tezo, zato učinek verjetno precenjujejo. Prva je, da je razlika v rodnosti (δ) v celoti posledica verske prakse in ne drugih dejavnikov. Druga je, da se učinek ne zmanjša, ko se delež verno prakticirajočih žensk poveča. Tretja je, da se razlika med kohortami v celoti prenese v obdobjo stopnjo rodnosti. Pri drugih dveh predpostavkah smer pristranskosti ni znana. Prva je, da se vedenje drugih žensk ne spremeni. To je vprašljivo, saj ima po sekulariziranost okolja večji vpliv na rodnost kot sekulariziranost posameznice [14]. Druga je, da je delež žensk z redno versko prakso enak deležu, ki ga za celotno prebivalstvo izkazuje štetje. Primer: če je izhodiščni delež (p_0) 12 % in se potroji na 36 %, bi ob $\delta = 1,00$ rodnost narasla za 0,24 otroka na žensko (24 odstotnih točk $\times 1,00$). Ker se p in δ opirata na različni opredelitvi redne verske prakse, rezultat kaže le red velikosti učinka in ga ne smemo brati kot natančno številko.

Tabela 1 prikazuje izide za tri scenarije rasti pri obeh izhodiščih.

Tabela 1: Mejna ocena spremembe celotne stopnje rodnosti pri različnih ciljnih deležih redne prakse (p_1) in vrednostih δ , pri dveh izhodiščnih deležih p_0 .

Ciljni delež p_1	$\delta = 0,30$	$\delta = 0,45$	$\delta = 0,60$	$\delta = 1,00$
A. Izhodišče $p_0 = 6,5$ % (štetje 2022)				
9,8 % ($\times 1,5$)	+0,010	+0,015	+0,020	+0,033
13,0 % ($\times 2$)	+0,020	+0,029	+0,039	+0,065
19,5 % ($\times 3$)	+0,039	+0,059	+0,078	+0,130
B. Izhodišče $p_0 = 9,4$ % (štetje 2019)				
14,1 % ($\times 1,5$)	+0,014	+0,021	+0,028	+0,047
18,8 % ($\times 2$)	+0,028	+0,042	+0,056	+0,094
28,2 % ($\times 3$)	+0,056	+0,085	+0,113	+0,188

Razpon δ od 0,30 do 0,60 ustreza večini opisnih razlik v rodnosti med prakticirajočimi vernicami in drugimi ženskami. Stolpec $\delta = 1,00$ je preizkus občutljivosti, saj posamezne ocene presegajo eno rojstvo [12, str. 248–249]. Za presojo teh vrednosti je uporabno merilo nihanje slovenske stopnje rodnosti. Ta je s 1,64 v letu 2021 padla na 1,51 v letu 2023 in se v letu 2024 zvišala na 1,52, kar pomeni razpon 0,13 otroka v treh letih [2, 17]. Vse vrednosti v Tabeli 1 razen najvišje so torej po velikosti primerljive s tem, za koliko se rodnost v nekaj letih spremeni sama od sebe, čeprav bi v primeru verske prakse šlo za trajen premik. Najvišja vrednost, +0,188 otroka, nastopi le v skrajnem scenariju: če bi se delež žensk z redno versko prakso potrojil glede na raven iz leta 2019 (s približno 9,4 % na 28 %) in če bi bila celotna razlika enega rojstva vzročna. Takšna potrojitev bi pomenila obrat polstoletnega trenda upadanja verske prakse. Za primerjavo: pregled 35 kvaziekperimentalnih študij kaže, da končno število otrok povečuje predvsem širitev varstva otrok, denarni transferji pa vplivajo predvsem na to, kdaj ženske rodijo, manj pa na to, koliko otrok imajo [1]. Vendar tudi takšne spodbude ne zagotavljajo rodnosti, ki bi zadoščala za obnavljanje prebivalstva.

Ostane razlikovanje, ki ga razprava pogosto zamolči. To razlikovanje ne izhaja iz empirične presoje, a ga empirični izsledki podpirajo. Država lahko odstranjuje ovire in zagotavlja institucionalni prostor. Verovanja pa ne more proizvesti, ne da bi posegla v versko svobodo sekularnih državljanov; obenem pa bi država s tem lahko ogrozila tudi to, kar je v Gruziji delovalo: t.j. neodvisno moralno in versko avtoriteto, ki ni bila povezana z oblastjo.

6 Razprava

Demografska perspektiva sekularne družbe je resna, a ni mehanska; povezava med versko prakso in rodnostjo je zanesljiva; razpoložljivi podatki pa kažejo, da so državni posegi religioznost prej zniževali kot zviševali. Težišče se prenese z vprašanja, kako povečati religioznost, na vprašanje, katere ovire preprečujejo uresničitev obstoječih rodnostnih namenov.

Predlagamo tri teze, ki jih je mogoče ovreči s podatki. Prvič, verska praksa je v Sloveniji povezana z višjim končnim številom otrok tudi po nadzoru izobrazbe, zakonskega stanu in dohodka, pripadnost brez prakse pa ne. Drugič, povezava poteka pretežno prek oblikovanja rodnostnih namer in ne prek njihovega uresničevanja; ta teza se razlikuje od ugotovitve Philipova in Berghammerja [13, str. 302] in je prav zato primerna za preizkus

na slovenskih podatkih. Tretjič, hipotetično državno financiranje verskih skupnosti verske udeležbe in s tem rodnosti ne bi zvišalo. Omejitve te razprave so tri: pregled ni sistematičen po protokolu PRISMA, vrednosti δ so prenesene iz treh zahodnoevropskih držav, izhodiščni delež prakse pa temelji na letnem številu udeležencev obredov in ne na anketnih odgovorih o pogostosti udeležbe. Zato smo izračun opravili z dvema vrednostma izhodiščnega deleža: z deležem po številu (9,4 %) in z višjim deležem (12 %).

7 Sklep

Sekularna družba se biološko ne obnavlja, iz česar ne sledi izumrtje, temveč odvisnost od prestopov (dokler je v družbi dovolj vernih, ki lahko prestopijo), ki jih model izumrtja izpušča. Redna (vsaj enkrat mesečna) udeležba pri bogoslužju je zanesljiv napovednik višje rodnosti in boljši od pripadnosti, njen vzročni delež pa ostaja nedokazan. Država lahko zagotovi prostor za versko življenje, verovanja pa ne more proizvesti; pri deležu redne prakse med 6,5 in 9,4 odstotka je agregatni prostor za tak učinek majhen v primerjavi s cilji populacijske politike: pod navedenimi predpostavkami okoli 0,13–0,19 otroka (približno 1.400–2.100 rojstev na leto) oziroma do približno 0,24, če je delež prakse med ženskami v rodni dobi višji od deleža pri številu. Religija ostaja pomembna spremenljivka za razumevanje rodnosti, ni pa vzvod, s katerim bi jo država lahko upravljala.

Literatura

- [1] Janna Bergsvik, Agnes Fauske in Rannveig Kaldager Hart. 2021. Can policies stall the fertility fall? A systematic review of the (quasi-)experimental literature. *Population and Development Review* 47, 4, 913–964. DOI: 10.1111/padr.12431.
- [2] Barbara Bratuž Ferk. 2024. Kazalniki rodnosti v Sloveniji. Kratke analize. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
- [3] Isabella Buber-Enns in Caroline Berghammer. 2021. Religiosity and the realisation of fertility intentions: a comparative study of eight European countries. *Population, Space and Place* 27, 6, e2433. DOI: 10.1002/psp.2433.
- [4] Mark Chaves, Peter J. Schraeder in Mario Sprindys. 1994. State regulation of religion and Muslim religious vitality in the industrialized West. *The Journal of Politics* 56, 4, 1087–1097. DOI: 10.2307/2132075.
- [5] Seung-Hun Chung, Neha Deopa, Kritika Saxena in Lyman Stone. 2025. Religiously inspired baby boom: evidence from Georgia. *Journal of Population Economics* 38, članek 34, 1–31. DOI: 10.1007/s00148-025-01092-5.
- [6] Radim Chvaja, John H. Shaver in Joseph A. Bulbulia. 2026. Investigating the causal effects of religiosity on childbearing among U.S. adolescents using a three-wave longitudinal design. *Scientific Reports* 16, 4255, 1–10. DOI: 10.1038/s41598-025-34358-9.
- [7] Murat Çokgezen. 2022. Can the state make you more religious? Evidence from Turkish experience. *Journal for the Scientific Study of Religion* 61, 2, 349–373. DOI: 10.1111/jssr.12785.
- [8] Raffaele Guetto, Ruud Luijkx in Stefani Scherer. 2015. Religiosity, gender attitudes and women's labour market participation and fertility decisions in Europe. *Acta Sociologica* 58, 2, 155–172. DOI: 10.1177/0001699315573335.
- [9] Laurence R. Iannaccone. 1991. The consequences of religious market structure: Adam Smith and the economics of religion. *Rationality and Society* 3, 2, 156–177. DOI: 10.1177/1043463191003002002.
- [10] Martin Kolk in Jan Saarela. 2024. Religion and fertility: a longitudinal register study examining differences by sex, parity, partner's religion, and religious conversion in Finland. *European Journal of Population* 40, 1, članek 9, 1–25. DOI: 10.1007/s10680-023-09693-0.
- [11] Kevin McQuillan. 2004. When does religion influence fertility? *Population and Development Review* 30, 1, 25–56.
- [12] Nitzan Peri-Rotem. 2016. Religion and fertility in Western Europe: trends across cohorts in Britain, France and the Netherlands. *European Journal of Population* 32, 2, 231–265. DOI: 10.1007/s10680-015-9371-z.
- [13] Dimitar Philipov in Caroline Berghammer. 2007. Religion and fertility ideals, intentions and behaviour: a comparative study of European countries. *Vienna Yearbook of Population Research* 5, 271–305. DOI: 10.1553/populationyearbook2007s271.
- [14] Landon Schnabel. 2021. Secularism and fertility worldwide. *Socius: Sociological Research for a Dynamic World* 7, 1–20. DOI: 10.1177/23780231211031320.
- [15] Slovenska škofovska konferenca. 2023. Letno poročilo Katoliške cerkve v Sloveniji 2023. Slovenska škofovska konferenca, Ljubljana.
- [16] Laure Spake idr. 2024. Religious women receive more allomaternal support from non-partner kin in two low-fertility countries. *Evolution and Human Behavior* 45, 3, 268–280. DOI: 10.1016/j.evolhumbehav.2024.04.001.
- [17] Statistični urad Republike Slovenije. 2025. Rojeni, 2024. SURS, Ljubljana.
- [18] Charles F. Westoff in Tomas Frejka. 2007. Religiousness and fertility among European Muslims. *Population and Development Review* 33, 4, 785–809.
- [19] World Bank. 2026. Fertility rate, total (births per woman) – Georgia. World development indicators, indicator SP.DYN.TFRT.IN. World Bank, Washington, DC.

Navezanost na umetno inteligenco, socialna odtujenost in demografska ranljivost

Attachment to Artificial Intelligence, Social Alienation, and Demographic Vulnerability

Barbara Simonič

Katedra za zakonsko in družinsko terapijo ter psihologijo in sociologijo religije
Univerza v Ljubljani Teološka fakulteta
Ljubljana, Slovenija
barbara.simonic@teof.uni-lj.si

Povzetek

Razvoj generativne umetne inteligence odpira nova vprašanja o njenem vplivu na medosebne odnose in širše družbene procese. Namen raziskave je bil preučiti povezanost med navezanostjo na umetno inteligenco, socialno odtujenostjo in partnerskim statusom ter razmisliti o možnih implikacijah teh povezav za demografsko ranljivost. V raziskavi je sodelovalo 287 odraslih udeležencev. Rezultati so pokazali, da sta emocionalna bližina do umetne inteligence in uporaba umetne inteligence kot nadomestka za odnose pozitivno povezani s socialno odtujenostjo, pri čemer socialno odtujenost statistično značilno napoveduje predvsem socialna substitucija. Mediacijska analiza je pokazala, da je povezanost obeh dimenzij navezanosti na umetno inteligenco s partnerskim statusom posredovana prek socialne odtujenosti. Ugotovitve nakazujejo, da bi bilo pri proučevanju sodobne demografske ranljivosti poleg ekonomskih in družbenih dejavnikov smiselno upoštevati tudi spremembe v načinih zadovoljevanja socialnih in čustvenih potreb, ki jih omogoča umetna inteligenca.

Ključne besede

umetna inteligenca, socialna odtujenost, demografska ranljivost, medosebni odnosi, partnerstvo, rodnost

Abstract

The development of generative artificial intelligence has raised new questions about its influence on interpersonal relationships and broader social processes. This study examined the relationships between attachment to artificial intelligence, social alienation, and relationship status, and explored the potential implications of these associations for demographic vulnerability. The sample comprised 287 adults. The results showed that both emotional attachment to artificial intelligence and the use of

artificial intelligence as a substitute for human relationships were positively associated with social alienation, with social substitution emerging as the strongest predictor of social alienation. Mediation analysis further revealed that the association between both dimensions of attachment to artificial intelligence and relationship status was mediated by social alienation. The findings suggest that, alongside economic and social factors, changes in the ways individuals satisfy their social and emotional needs through artificial intelligence should also be considered when examining contemporary demographic vulnerability.

Keywords

artificial intelligence, social alienation, demographic vulnerability, interpersonal relationships, partnership, fertility

1 Uvod

Digitalna preobrazba družbe je bistveno spremenila načine komuniciranja in oblikovanja socialnih odnosov. Poseben premik predstavlja razvoj generativne umetne inteligence (UI), ki omogoča vse bolj naravno in prilagojeno komunikacijo med človekom in računalniškim sistemom. Pogovorni modeli, virtualni pomočniki in tako imenovani AI-spremljevalci niso več namenjeni zgolj posredovanju informacij, temveč vse pogostje prevzemajo vlogo sogovornika, svetovalca ali celo čustvene opore [1, 2]. Takšna interakcija lahko pri uporabnikih ustvari občutek razumevanja, empatije in bližine, zaradi česar UI vse pogostje postaja tudi predmet raziskav na področju medosebnih odnosov [3].

Vprašanje vpliva uporabe UI na medosebne odnose postaja še posebej pomembno v času izrazitih demografskih sprememb, ki jih zaznamujejo nizka rodnost, odlaganje starševstva in naraščanje enočlanskih gospodinjstev [4]. Čeprav neposredna povezava med uporabo UI in demografskimi procesi še ni empirično potrjena, raziskave opozarjajo, da bi lahko določeni načini uporabe UI, zlasti kadar nadomešča človeške odnose, prispevali k večji socialni odtujenosti in posredno vplivali na oblikovanje partnerskih odnosov [5]. Zato postaja proučevanje povezav med navezanostjo na UI, socialno odtujenostjo in demografsko ranljivostjo pomembno novo raziskovalno področje sodobnih družboslovnih raziskav.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia

© 2026 Copyright held by the owner/author(s).

<https://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.13>

2 Socialna odtujenost kot sodobni družbeni pojav

Pojem socialne odtujenosti se v sodobni družboslovni literaturi nanaša na oslabitev posameznikove vpetosti v medosebne odnose, zmanjšanje občutka pripadnosti skupnosti ter upad medsebojnega zaupanja in recipročnosti [6]. Čeprav se koncept odtujenosti pojavlja že pri klasičnih družboslovnih avtorjih, ga sodobne raziskave vse pogostejše povezujejo z naraščajočo osamljenostjo, fragmentacijo socialnih mrež ter spremembami v načinih komuniciranja v digitalnem okolju [7].

Pomembna značilnost sodobne socialne odtujenosti je, da ne pomeni nujno popolne odsotnosti komunikacije. Posameznik je lahko vsakodnevno vključen v številne digitalne interakcije, vendar te ne ustvarjajo nujno občutka pripadnosti ali kakovostne in dolgoročne socialne povezanosti [8, 9]. Zato raziskovalci razlikujejo med socialnim stikom in socialnim odnosom. Medtem ko prvi označuje komunikacijo med posamezniki, drugi vključuje vzajemno razkrivanje, odzivnost, recipročnost in medsebojno zaupanje [10]. Prav ti elementi pa predstavljajo temelj partnerskih in družinskih odnosov.

V zadnjih letih se v razpravo o socialni odtujenosti vključuje tudi uporaba UI. V nasprotju s klasičnimi družbenimi omrežji, ki predvsem posredujejo komunikacijo med ljudmi, sistemi UI omogočajo neposredno interakcijo med človekom in algoritmom. Zaradi njihove vse večje sposobnosti razumevanja jezika, prilagajanja uporabnikovim potrebam in simuliranja čustvene odzivnosti se pojavlja vprašanje, ali lahko takšne tehnologije dolgoročno spreminjajo posameznikovo razumevanje medosebnih odnosov. Številni opozarjajo, da digitalni spremljevalci lahko prinašajo pomembne koristi, zlasti pri zmanjševanju občutka osamljenosti in zagotavljanju psihološke podpore ranljivim skupinam. Hkrati pa opozarjajo, da sistemi, katerih poslovni model temelji na čim daljšem zadrževanju uporabnika in spodbujanju čustvene navezanosti, lahko povečujejo tveganje za nadomeščanje človeških odnosov z algoritmično ustvarjeno interakcijo [1, 2]. Ključno vprašanje zato ni, ali je UI škodljiva sama po sebi, temveč kakšni cilji usmerjajo njen razvoj in na kakšen način je vključena v vsakdanje življenje uporabnikov.

3 Umetna inteligenca in preoblikovanje medosebnih odnosov

Razvoj generativne UI je pomembno razširil razumevanje digitalne komunikacije. Medtem ko so bila družbena omrežja in spletne platforme namenjena predvsem posredovanju komunikacije med ljudmi, sodobni sistemi UI omogočajo neposredno interakcijo med posameznikom in algoritmom. Ta sprememba odpira novo raziskovalno področje, saj UI ni več zgolj tehnološko orodje, temveč postaja aktivni udeleženec komunikacijskega procesa. Posebno pozornost vzbujajo sistemi, razviti kot digitalni spremljevalci (angl. AI companions), katerih namen ni le odgovarjanje na vprašanja, temveč vzdrževanje dolgoročnega odnosa z uporabnikom. Takšni sistemi uporabljajo elemente antropomorfizacije, personalizacije in neprekinjene razpoložljivosti, s katerimi ustvarjajo vtis individualnega razumevanja in čustvene bližine [2].

Antropomorfizacija pomeni pripisovanje človeških lastnosti nečloveškim entitetam. Pri sistemih UI se kaže v uporabi

naravnega jezika, izražanju navidezne empatije, pomnjenju preteklih pogovorov ter ustvarjanju občutka kontinuitete odnosa. Čeprav uporabniki praviloma vedo, da komunicirajo z računalniškim sistemom, lahko takšna interakcija kljub temu sproži psihološke mehanizme, značilne za medosebne odnose [11, 12]. Raziskave kažejo, da ljudje na tehnologije pogosto odgovarjajo v skladu s socialnimi normami, kadar te uporabljajo jezikovne ali vedenjske značilnosti, značilne za človeško komunikacijo [13].

Posebno vlogo ima pri tem personalizacija. Sodobni sistemi UI odgovore prilagajajo posameznikovemu jeziku, interesom, čustvenemu stanju in prejšnjim interakcijam. To povečuje uporabnikovo zaznavo, da ga sistem razume in se nanj odziva individualno. Posledično lahko UI pri nekaterih posameznikih postane pomemben vir čustvene opore ali celo nadomestek dela socialnih interakcij [1, 2].

V takšem kontekstu oziroma komunikaciji se lahko pri uporabniku razvije čustvena navezanost. Še posebej izrazito navezanost razvijejo uporabniki, ki to tehnologijo uporabljajo predvsem zaradi iskanja socialne opore ali zmanjševanja občutka osamljenosti [13]. Izrazito afektivna uporaba UI je sicer razmeroma redka, vendar je pri intenzivnih uporabnikih lahko povezana z večjo čustveno odvisnostjo od socialnega klepetalnega robota ter z negativnimi posledicami za psihološko blagostanje in medosebne odnose [14]. Ti vidiki ne pomenijo, da UI povzroča socialno izolacijo, opozarjajo pa na možnost, da lahko pri določenem delu uporabnikov postopoma spreminja načine zadovoljevanja socialnih potreb. Prav v tem se kaže eno ključnih vprašanj sodobne uporabe UI: ali tehnologija krepi medčloveške odnose ali pa jih postopoma nadomešča z algoritmično simulirano socialno interakcijo.

4 Socialna odtujenost kot možni dejavnik demografske ranljivosti

Vprašanje demografske ranljivosti evropskih družb je v zadnjih desetletjih postalo eno osrednjih raziskovalnih področij demografije, sociologije in socialne politike. Za večino evropskih držav je značilna dolgotrajno nizka rodnost, odlaganje starševstva, naraščajoča povprečna starost ob rojstvu prvega otroka ter vse večji delež enočlanskih gospodinjstev [15, 16]. Teh demografskih sprememb ni mogoče pojasniti z enim samim dejavnikom, temveč gre za preplet ekonomskih, kulturnih, institucionalnih in odnosnih okoliščin [5].

V zadnjih letih se v ospredje vse bolj postavlja tudi pomen kakovosti medosebnih odnosov in socialne povezanosti. Osamljenost je tesno povezana z velikostjo in kakovostjo posameznikovih socialnih mrež. Ljudje, ki poročajo o večjem številu zaupanja vrednih odnosov in pogostejših neposrednih stikih, praviloma doživljajo manj osamljenosti in večje življenjsko zadovoljstvo. Nasprotno pa izguba partnerja, razpad partnerske zveze, brezposelnost ali drugi pomembni življenjski prehodi povečujejo tveganje socialne izolacije [7]. Takšne ugotovitve imajo pomembne demografske implikacije. Oblikovanje družine ni zgolj posledica individualnih reproduktivnih odločitev, temveč je povezano tudi z obstojem in kakovostjo stabilnega partnerskega odnosa [17, 18]. Zato socialne povezanosti ni mogoče razumeti zgolj kot dejavnika psihološkega blagostanja, temveč tudi kot pomemben element družbene reprodukcije.

Kuang in sodelavci [5] so v pregledu raziskav o partnerstvu in rodnosti ugotovili razmeroma dosledno povezavo med stabilnostjo partnerskih odnosov in realizirano rodnostjo. Posamezniki, ki partnerstvo oblikujejo razmeroma zgodaj in ga uspešno ohranjajo, pogostejše uresničijo svoje reproduktivne namere. Nasprotno pa kompleksnejše partnerske poti, pogostejše prekinitve zvez ter odlaganje oblikovanja skupnega gospodinjstva pogosto vodijo v nižjo rodnost. Podatki Eurostata [4] potrjujejo, da se opisani trendi nadaljujejo tudi v zadnjih letih. Skupna stopnja rodnosti v Evropski uniji ostaja pod ravno enostavne reprodukcije prebivalstva, povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka pa se še naprej zvišuje. Podobnim trendom sledi tudi Slovenija. Število rojstev se zmanjšuje, oblikovanje družin pa se časovno pomika v poznejša življenjska obdobja [4, 16]. Mladi se zaradi stanovanjskih in ekonomskih okoliščin pozneje osamosvajajo [19].

V tem kontekstu se zastavlja vprašanje, ali lahko spremembe v načinih socialne interakcije, ki jih prinaša UI, posredno vplivajo tudi na procese oblikovanja partnerskih odnosov. Trenutna literatura na to vprašanje ne daje dokončnega odgovora. Neposrednih longitudinalnih raziskav, ki bi dokazovale vpliv uporabe UI na rodnost ali oblikovanje družine, za zdaj praktično ni. Smiselno je domnevati, da se lahko pri posameznikih, pri katerih se pomemben del komunikacije, čustvene podpore ali občutka pripadnosti vse pogostejše uresničuje v interakciji z UI, postopoma zmanjša motivacija za vzpostavljjanje in vzdrževanje zahtevnejših, a pristnih medosebnih odnosov [1]. Takšen premik lahko dolgoročno vpliva na kakovost socialnih vezi ter posredno tudi na oblikovanje stabilnih partnerskih odnosov. Če socialna odtujenost zmanjšuje možnosti za oblikovanje stabilnih partnerstev, demografske raziskave kažejo, da lahko to posredno vpliva tudi na realizacijo reproduktivnih načrtov [5]. Na tej ravni UI ne nastopa kot neposreden vzrok demografskega upada, temveč kot eden izmed možnih dejavnikov, ki skupaj z ekonomskimi, kulturnimi in institucionalnimi spremembami soustvarjajo novo družbeno okolje.

5 Opredelitev problema in namen raziskave

Čeprav neposredna povezava med uporabo UI in demografskimi procesi še ni empirično potrjena, obstoječe raziskave nakazujejo, da lahko spremembe v načinih zadovoljevanja socialnih in čustvenih potreb vplivajo tudi na širše družbene procese. Namen raziskave je bil preučiti, ali navezanost na UI predstavlja napovedni dejavnik socialne odtujenosti ter kakšne so možne implikacije teh povezav za medosebne odnose. Ker nizke rodnosti ni mogoče pojasniti z enim samim dejavnikom, UI obravnavamo kot eno izmed novih spremenljivk, ki lahko skupaj z drugimi psihološkimi, socialnimi in ekonomskimi dejavniki prispeva k demografski ranljivosti, njen dejanski vpliv pa bo mogoče zanesljiveje oceniti šele z nadaljnjimi longitudinalnimi raziskavami.

V naši raziskavi smo preverjali, ali sta emocionalna bližina z UI in uporaba UI kot nadomestka za odnose pozitivno povezani s socialno odtujenostjo (H1), ali obe dimenziji statistično značilno napovedujeta socialno odtujenost (H2) ter ali je njuna povezanost s partnerskim statusom posredovana prek socialne odtujenosti (H3).

6 Metoda

6.1 Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 287 udeležencev, starih od 18 do 76 let ($M = 39,7$; $SD = 15,4$). V vzorcu je bilo 197 žensk (68,6 %) in 90 moških (31,4 %). Glede partnerskega statusa je bilo 95 udeležencev (33,1 %) samskih, 192 (66,9 %) pa v partnerski oziroma zakonski zvezi. Največ udeležencev (35,9 %) je imelo univerzitetno izobrazbo oziroma izobrazbo druge bolonjske stopnje, 22,6 % specializacijo, magisterij ali doktorat, 20,9 % srednješolsko izobrazbo, 18,1 % višješolsko oziroma visokošolsko izobrazbo ali izobrazbo prve bolonjske stopnje, 2,4 % pa osnovnošolsko izobrazbo. Po zaposlitvenem statusu je bila večina udeležencev zaposlenih (64,5 %), sledili so študenti (23,0 %), upokojenci (7,0 %), udeleženci z drugim statusom (3,1 %) ter brezposelni (2,4 %).

6.2 Pripomočki in postopek

Podatki so bili zbrani z elektronskim vprašalnikom, pripravljenim v spletnem orodju 1KA (EnKlikAnketa). Raziskava je potekala v okviru projekta *Teologija in digitalizacija: antropološki in etični izzivi* (št. J6-60105). Vprašalnik je obsegal tri dele. V prvem delu so udeleženci navedli demografske podatke, in sicer pogostost uporabe orodij UI, spol, starost, doseženo stopnjo izobrazbe, zaposlitveni status ter zakonski oziroma partnerski status.

Navezanost na UI je bila ocenjena z Lestvico navezanosti na umetno inteligenco (angl. Attachment to Artificial Intelligence Scale – AIAS) [20]. Izvirni vprašalnik vsebuje 15 postavk, razdeljenih v tri dimenzije: emocionalna bližina z UI, socialna substitucija in normativno vrednotenje (normalnost in pomembnost UI v življenju posameznika). V tej raziskavi sta bili uporabljeni le dimenziji emocionalna bližina in socialna substitucija, ocenjeni na petstopenjski Likertovi lestvici (1 = močno se ne strinjam, 5 = močno se strinjam). Dimenzija emocionalna bližina meri stopnjo čustvene povezanosti, navezanosti in občutka bližine, ki ga posameznik razvije do UI, medtem ko dimenzija socialna substitucija ocenjuje, v kolikšni meri posameznik UI uporablja kot nadomestek za človeške socialne odnose in interakcije. Višji rezultat pomeni višjo stopnjo emocionalne bližine oziroma socialne substitucije. Obe podlestvici sta v obravnavanem vzorcu izkazali dobro notranjo zanesljivost; Cronbachov koeficient α je znašal 0,81 za emocionalno bližino in 0,93 za socialno substitucijo.

Socialna odtujenost je bila merjena z Lestvico socialne povezanosti (angl. Social Connectedness Scale – SCS) [21], ki vsebuje osem postavk. Udeleženci so stopnjo strinjanja s posameznimi trditvami ocenjevali na šeststopenjski Likertovi lestvici (1 = močno se ne strinjam, 6 = močno se strinjam). Višji skupni rezultat pomeni višjo stopnjo socialne odtujenosti oziroma nižjo stopnjo socialne povezanosti. Lestvica je v obravnavanem vzorcu izkazala odlično notranjo zanesljivost (Cronbachov $\alpha = 0,93$).

7 Rezultati

H1: Emocionalna bližina z UI in socialna substitucija sta pozitivno povezani s socialno odtujenostjo.

Tabela 1. Povezanost dimenzij navezanosti na UI s socialno odtujenostjo.

	Socialna odtujenost
AIAS – emocionalna bližina	$\rho = ,227$ $p = < ,001$
AIAS – socialna substitucija	$\rho = ,355$ $p = < ,001$

Opombe: AIAS = Lestvica navezanosti na umetno inteligenco; ρ = Spearmanov korelacijski koeficient; p = statistična pomembnost.

Za preverjanje prve hipoteze je bila izvedena Spearmanova korelacijska analiza, saj je Shapiro–Wilkov test pokazal statistično značilna odstopanja od normalne porazdelitve pri vseh analiziranih spremenljivkah ($p < ,001$). Rezultati (Tabela 1) so pokazali, da sta emocionalna bližina do UI in socialna substitucija statistično značilno in pozitivno povezani s socialno odtujenostjo. Ti rezultati potrjujejo trend, da višja kot je emocionalna navezanost na UI in bolj kot posamezniki uporabljajo UI kot nadomestek za odnose, višje je ocenjena socialna odtujenost.

H2: Emocionalna bližina z UI in socialna substitucija statistično značilno napovedujeta socialno odtujenost.

Za preverjanje druge hipoteze je bila izvedena multipla linearna regresijska analiza, v kateri je bila socialna odtujenost odvisna spremenljivka, emocionalna bližina do UI in socialna substitucija pa napovedni spremenljivki.

Regresijski model je bil statistično značilen in je pojasnil 21,3 % variance socialne odtujenosti ($R^2 = ,213$; prilagojeni $R^2 = ,208$). Med obema napovednikoma se je kot statistično značilna izkazala le socialna substitucija ($B = 0,657$, $SE = 0,097$, $\beta = ,425$, $t = 6,81$, $p < ,001$), kar pomeni, da je bila višja stopnja dojemanja UI kot nadomestka za človeške socialne odnose povezana z višjo stopnjo socialne odtujenosti. Emocionalna bližina do UI ni predstavljala statistično značilnega napovednika socialne odtujenosti ($B = 0,109$, $SE = 0,108$, $\beta = ,063$, $t = 1,01$, $p = ,312$).

Rezultati hipotezo delno podpirajo. Čeprav sta bili v korelacijski analizi obe dimenziji navezanosti na UI pozitivno povezani s socialno odtujenostjo, se je ob njuni hkratni vključitvi v regresijski model kot edini pomemben napovednik izkazala uporaba UI kot socialne substitucije. To kaže, da socialne odtujenosti ne napoveduje sama emocionalna bližina do UI, temveč predvsem njena uporaba kot nadomestka za človeške socialne odnose.

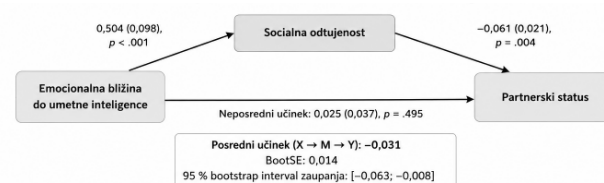
H3: Povezanost med dimenzijama navezanosti na UI (emocionalna bližina in socialna substitucija) ter partnerskim statusom je posredovana preko socialne odtujenosti.

Za preverjanje tretje hipoteze je bila izvedena mediacijska analiza z uporabo makra PROCESS v5, model 4 [22]. Kot mediator je bila vključena socialna odtujenost, odvisna spremenljivka pa partnerski status (v zvezi, samski). Ločeno sta bila preverjena dva mediacijska modela, in sicer za emocionalno bližino do UI ter za uporabo UI kot nadomestek za odnose (socialna substitucija).

Rezultati obeh modelov (Slika 1 in Slika 2) kažejo, da sta bili tako emocionalna bližina kot socialna substitucija statistično značilno povezani z višjo stopnjo socialne odtujenosti, socialna odtujenost pa je bila povezana z večjo verjetnostjo samskosti. Neposredna učinka obeh dimenzij navezanosti na UI na partnerski status nista bila statistično značilna, medtem ko sta bila posredna učinka prek socialne odtujenosti statistično značilna.

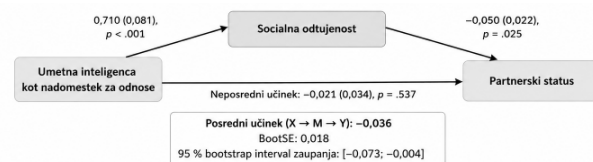
Rezultati kažejo, da je povezanost med dimenzijama navezanosti na UI in partnerskim statusom posredovana prek socialne odtujenosti. Posamezniki, ki do UI izražajo večjo emocionalno bližino oziroma jo pogosteje uporabljajo kot nadomestek za človeške socialne odnose, poročajo o višji stopnji socialne odtujenosti, ta pa je povezana z večjo verjetnostjo samskosti. Pri obeh modelih gre za statistično značilen posreden učinek v predpostavljenem mediacijskem modelu (angl. indirect-only mediation), zato je bila tretja hipoteza potrjena.

Slika 1. Socialna odtujenost kot mediator povezanosti med emocionalno bližino do UI in partnerskim statusom.



Opombe: M = socialna odtujenost; Y = partnerski status. Posredni učinki so bili ocenjeni z uporabo 5.000 bootstrap vzorcev. Posredni učinek je statistično značilen, kadar 95-odstotni bootstrap interval zaupanja ne vključuje ničle.

Slika 2. Socialna odtujenost kot mediator povezanosti med uporabo UI kot nadomestka za odnose in partnerskim statusom.



Opombe: M = socialna odtujenost; Y = partnerski status. Posredni učinki so bili ocenjeni z uporabo 5.000 bootstrap vzorcev. Posredni učinek je statistično značilen, kadar 95-odstotni bootstrap interval zaupanja ne vključuje ničle.

8 Razprava in sklep

Rezultati raziskave prispevajo k razumevanju možnih psihosocialnih posledic uporabe UI ter odpirajo novo perspektivo pri razmišljanju o dejavnikih demografske ranljivosti. Čeprav raziskava zaradi presečnega načrta ne omogoča sklepanja o vzročnih povezavah, ugotovitve kažejo, da ni pomenljiva zgolj uporaba UI, temveč predvsem način, kako jo posamezniki vključujejo v zadovoljevanje svojih socialnih in čustvenih potreb. V skladu s sodobnimi teoretičnimi izhodišči se je kot pomembnejši dejavnik izkazala uporaba UI kot nadomestka za človeške odnose, ne pa sama emocionalna bližina do tehnologije [2]. To potrjuje stališča avtorjev, ki opozarjajo, da tveganje ne izhaja iz tehnologije same, temveč iz postopnega nadomeščanja recipročnih medosebnih odnosov z interakcijo, ki sicer ustvarja občutek bližine, ne vključuje pa medsebojne

odgovornosti, ranljivosti in dolgoročne zavezanosti, značilnih za človeške odnose.

Pomemben prispevek raziskave predstavlja ugotovitev, da je bila povezanost obeh dimenzij navezanosti na UI s partnerskim statusom posredovana prek socialne odtujenosti. Takšen rezultat nakazuje, da uporaba UI sama po sebi ni neposredno povezana z oblikovanjem partnerskih odnosov, temveč lahko določeni načini njene uporabe prispevajo k spremembam v posameznikovem socialnem funkcioniranju. Socialna odtujenost se tako kaže kot možen psihološki mehanizem, prek katerega bi lahko uporaba UI posredno vplivala na kakovost in oblikovanje medosebnih odnosov [1].

Prav v tem se kaže tudi širši pomen raziskave za razumevanje demografske ranljivosti. Razprave o nizki rodnosti in zmanjševanju števila partnerskih zvez praviloma poudarjajo ekonomske, stanovanjske, kulturne in vrednotne dejavnike [23]. Naši rezultati kažejo, da bi bilo smiselno temu naboru dodati tudi spremembe v načinih zadovoljevanja socialnih potreb. Če posameznik pomemben del čustvene podpore, občutke pripadnosti ali vsakodnevne komunikacije vse pogostejše uresničuje v odnosu z UI, se lahko dolgoročno spremeni tudi njegova motivacija za vzpostavljanje in vzdrževanje zahtevnejših, vendar pristnih medosebnih odnosov [24, 25]. Takšne spremembe same po sebi verjetno ne določajo partnerskega statusa ali rodnosti, lahko pa predstavljajo enega od številnih psihosocialnih dejavnikov, ki skupaj z drugimi družbenimi procesi soustvarjajo sodobno demografsko sliko.

Raziskava zato ne ponuja odgovora na vprašanje, ali UI povzroča demografske spremembe, temveč odpira novo raziskovalno področje. Njena vrednost je predvsem v tem, da empirično nakaže povezavo med določenimi oblikami navezanosti na UI, socialno odtujenostjo in partnerskim statusom. Nadaljnje (longitudinalne) raziskave bodo morale preveriti, ali gre za prehodne spremembe v načinu socialnega delovanja ali za dolgoročnejši proces, ki bi lahko pomembno vplival na oblikovanje partnerskih odnosov in posledično tudi na demografske trende. Na ta način raziskava prispeva k širšemu razumevanju uporabe UI kot ne le tehnološkega, temveč tudi pomembnega socialnega dejavnika sodobne družbe.

Zahvala

Doseženi rezultati so nastali v okviru projekta Teologija in digitalizacija: antropološki in etični izzivi (št. J6-60105), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost (ARIS) iz državnega proračuna.

Literatura

- [1] Andersson, M. (2025). Companionship in code: AI's role in the future of human connection. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12, 1177. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05536-x>
- [2] Malfacini, K. (2025). The impacts of companion AI on human relationships: Risks, benefits, and design considerations. *AI & Society*, 40, 5527–5540. <https://doi.org/10.1007/s00146-025-02318-6>
- [3] Kleinert, T., Waldschütz, M., Blau, J., Heinrichs, M., Schiller, B., et al. (2026). AI outperforms humans in establishing interpersonal closeness in emotionally engaging interactions, but only when labelled as human. *Communications Psychology*, 4, 23. <https://doi.org/10.1038/s44271-025-00391-7>
- [4] Eurostat. (2026). *EU fertility rate at 1.34 live births per woman in 2024*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260306-1>
- [5] Kuang, B., Berrington, A., Vasireddy, S. in Kulu, H. (2025). The changing inter-relationship between partnership dynamics and fertility trends in Europe and the United States: A review. *Demographic Research*, 52(7), 179–228. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2025.52.7>
- [6] Schiefer, D., in van der Noll, J. (2017). The essentials of social cohesion: A literature review. *Social Indicators Research*, 132(2), 579–603. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1314-5>
- [7] Berlingieri, F., Colagrossi, M. in Mauri, C. (2023). *Loneliness and social connectedness: Insights from a new EU-wide survey* (JRC133351). European Commission, Joint Research Centre. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC133351>
- [8] Nowland, R., Necka, E. A. in Cacioppo, J. T. (2018). Loneliness and social Internet use: Pathways to reconnection in a digital world? *Perspectives on Psychological Science*, 13(1), 70–87. <https://doi.org/10.1177/1745691617713052>
- [9] Verduyn, P., Ybarra, O., Résibois, M., Jonides, J. in Kross, E. (2017). Do social network sites enhance or undermine subjective well-being? A critical review. *Social Issues and Policy Review*, 11(1), 274–302. <https://doi.org/10.1111/sipr.12033>
- [10] Laurenceau, J.-P., Barrett, L. F. in Pietromonaco, P. R. (1998). Intimacy as an interpersonal process: The importance of self-disclosure, partner disclosure, and perceived partner responsiveness in interpersonal exchanges. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1238–1251. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.5.1238>
- [11] Nass, C., Steuer, J., in Tauber, E. R. (1994). Computers are social actors. V B. Adelson, S. Dumais, in J. Olson (ur.), *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (str. 72–78). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/191666.191703>
- [12] Epley, N., Waytz, A. in Cacioppo, J. T. (2007). On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism. *Psychological Review*, 114(4), 864–886. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.114.4.864>
- [13] Pentina, I., Hancock, T. in Xie, T. (2023). Exploring relationship development with social chatbots: A mixed-method study of Replika. *Computers in Human Behavior*, 140, 107600. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107600>
- [14] Laestadius, L., Bishop, A., Gonzalez, M., Ilencik, D. in Campos-Castillo, C. (2024). Too human and not human enough: A grounded theory analysis of mental health harms from emotional dependence on the social chatbot Replika. *New Media & Society*, 26(10), 5923–5941. <https://doi.org/10.1177/14614448221142007>
- [15] Lesthaeghe, R. (2014). The second demographic transition: A concise overview of its development. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 111(51), 18112–18115. <https://doi.org/10.1073/pnas.1420441111>
- [16] Sobotka, T. (2017). Post-transitional fertility: The role of childbearing postponement in fuelling the shift to low and unstable fertility levels. *Journal of Biosocial Science*, 49(S1), S20–S45. <https://doi.org/10.1017/S0021932017000323>
- [17] Rijken, A. J., in Liefbroer, A. C. (2009). The influence of partner relationship quality on fertility. *European Journal of Population*, 25(1), 27–44. <https://doi.org/10.1007/s10680-008-9156-8>
- [18] Sturm, N., Koops, J.C. in Rutigliano, R. (2023). The influence of partnership status on fertility intentions of childless women and men across European countries. *European Journal of Population*, 39, 20. <https://doi.org/10.1007/s10680-023-09664-5>
- [19] Kuhar, M., in Reiter, H. (2014). Leaving home in Slovenia: A quantitative exploration of residential independence among young adults. *Journal of Adolescence*, 37(8), 1409–1419. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2014.05.011>
- [20] Kasturiratna, K. T. A., in Hartanto, A. (2025). Attachment to artificial intelligence: Development of the AI Attachment Scale, construct validation, and the psychological mechanisms of human–AI attachment. *Computers in Human Behavior Reports*, 21, 100912. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2025.100912>
- [21] Lee, R. M., in Robbins S. B. (1995). Measuring belongingness: The social connectedness and the social assurance scales. *Journal of Counseling Psychology*, 42(2), 232–241. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0167.42.2.232>
- [22] Hayes, A. F. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* (3rd ed.). Guilford Press.
- [23] Liu, H., Zhang, L. in Liu, N. (2022). Economic uncertainty, cultural and ideational transition, and low fertility. *Sustainability*, 14(14), 8344. <https://doi.org/10.3390/su14148344>
- [24] Skjuve, M., Følstad, A., Fostervold, K. I. in Brandtzaeg, P. B. (2021). My chatbot companion: A study of human–chatbot relationships. *International Journal of Human–Computer Studies*, 149, 102601. <https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2021.102601>
- [25] Xie, T., in Pentina, I. (2022). Attachment theory as a framework to understand relationships with social chatbots: A case study of Replika. V *Proceedings of the 55th Hawaii International Conference on System Sciences* (str. 2046–2055). <https://doi.org/10.24251/HICSS.2022.258>

Aktivacija praznih in delno zasedenih velikih enodružinskih hiš v Sloveniji: opredelitev problema in modeli aktivacije*

Activation of vacant and partially occupied large single-family houses in Slovenia: Problem definition and activation models

Ana Rožman

Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Ljubljana, Slovenija
anaro@uirs.si

Ajda Šeme Rozman

Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Ljubljana, Slovenija
ajdas@uirs.si

Robi Koščak

Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Ljubljana, Slovenija
robik@uirs.si

Oto Kern

Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Nova univerza, Evropska pravna fakulteta
Ljubljana, Slovenija
oto.kern@outlook.com

Tjaša Kolar

Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Ljubljana, Slovenija
tjasak@uirs.si

Tara Sergeja Kadunc

Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Ljubljana, Slovenija
tarak@uirs.si

Boštjan Kerbler

Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Nova univerza, Evropska pravna fakulteta
Ljubljana, Slovenija
bostjank@uirs.si

Andraž Kapus

Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
Ljubljana, Slovenija
andraz.kapus@irssv.si

Maša Hawlina

Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
Ljubljana, Slovenija
masa.hawlina@irssv.si

Anja Lazar

Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
Ljubljana, Slovenija
anja.lazar@irssv.si

Anja Planišček

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo
Ljubljana, Slovenija
anja.planiscec@fa.uni-lj.si

Klara Suša Vačovnik

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo
Ljubljana, Slovenija
klarasv@gmail.com

Povzetek

Sočasni pojav pomanjkanja cenovno dostopnih stanovanj in obsežnega neizkoriščenega stanovanjskega fonda je značilen za stanovanjske sisteme z visokim deležem lastniških stanovanj. Prispevek obravnava fond velikih enodružinskih hiš v Sloveniji in odgovarja na dve vprašanji: kateri strukturni, demografski in institucionalni dejavniki pojasnjujejo nastanek in ohranjanje neizkoriščenih bivalnih površin v teh hišah ter kateri modeli njihove aktivacije so glede na te dejavnike izvedljivi in za

*Dopisna avtorica.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia

© 2026 Copyright held by the owner/author(s).

<https://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.59>

lastnike sprejemljivi. Analiza povezuje teorijo filtriranja, teorijo navezanosti na dom in koncept odvisnosti od preteklih poti ter združuje pregled objavljenih podatkov o stanovanjskem fondu, primerjalni pregled ukrepov aktivacije v izbranih evropskih državah in 24 polstrukturiranih intervjujev z lastniki praznih in delno zasedenih hiš. Rezultati kažejo, da glavne ovire za aktivacijo niso fizične, temveč institucionalne in motivacijske. Med najpogostejše izraženimi so navezanost na dom, želja po ohranitvi hiše za prihodnje generacije, zaznana pravna in finančna tveganja oddajanja, neurejena solastniška razmerja ter prostorska in gradbena zakonodaja, ki omejuje notranjo delitev obstoječih stavb. Med analiziranimi modeli je bila v intervjujih najbolje sprejeta delitev hiše na dve stanovanjski enoti z dolgoročno oddajo druge enote prek posredniške organizacije in podpora pri prenovi. Ugotovitve zato kažejo, da imajo največji potencial ukrepi regulativne in organizacijske narave, medtem ko je obdavčitev praznih stanovanj predvsem dopolnilni ukrep.

Ključne besede

prazne hiše, enodružinske hiše, aktivacija stanovanjskega fonda, stanovanjska politika, modeli aktivacije, lastništvo

Abstract

The simultaneous occurrence of a shortage of affordable housing and a large stock of underutilised housing is characteristic of housing systems with a high proportion of owner-occupied dwellings. This paper examines the stock of large single-family houses in Slovenia. It addresses two questions: which structural, demographic and institutional factors explain the emergence and persistence of empty or partially utilised living spaces in these houses, and which models for their activation are feasible and acceptable to owners in light of these factors. The analysis draws on filtering theory, place attachment theory and an institutional perspective based on path dependence, and it combines a review of published housing stock data, a comparative review of activation measures in selected European countries, and 24 semi-structured interviews with owners of empty and partially occupied houses. The results show that the main barriers to activation are not physical, but institutional and motivational. The most frequently expressed are attachment to one's home, the desire to preserve the house for future generations, the perceived legal and financial risks associated with renting out property, unresolved co-ownership arrangements, and spatial and building legislation restricting the subdivision of existing houses into multiple dwelling units. Among the models analysed, the best-received option was dividing the house into two residential units, with the second unit rented long term through an intermediary organisation and support for renovation. The findings indicate that regulatory and organisational measures have the greatest potential, while vacancy taxation should be considered primarily as a complementary measure.

Keywords

vacant and partially occupied houses, single-family houses, housing stock activation, housing policy, activation models, homeownership

1 Uvod

Pomanjkanje cenovno dostopnih stanovanj in hkrati velik obseg neizkoriščenega stanovanjskega fonda nista le začasen pojav, temveč strukturna značilnost sodobnih stanovanjskih sistemov [1, 2]. Določena stopnja praznih stanovanj je za normalno delovanje stanovanjskega trga neizogibna, problematična pa postanejo dolgotrajno prazna stanovanja in njihovo zadrževanje zunaj trga, saj to zmanjšuje razpoložljivo ponudbo stanovanj ter povzroča negativne učinke v lokalnem okolju [2, 3]. V Sloveniji se ta pojav kaže pri velikih enodružinskih hišah, zgrajenih v obdobju množične individualne stanovanjske gradnje. Hiše so bile načrtovane za večgeneracijsko bivanje, danes pa jih zaradi demografskih sprememb pogosto naseljuje le še eno- ali dvočlansko gospodinjstvo. Takšne neizkoriščene bivalne površine predstavljajo pomemben stanovanjski potencial, ki ga je mogoče aktivirati brez novogradenj in dodatne porabe prostora [4].

Dosedanje raziskave praznih stanovanj so bile usmerjene predvsem v ugotavljanje obsega pojava ter prepoznavanje

njegovih dejavnikov na ravni sosesk in regij [3, 5]. Manj pozornosti je bilo namenjeno vprašanju, kako okoliščine in motivi posameznih lastnikov v izrazito lastniško usmerjenem stanovanjskem sistemu vplivajo na to, da bivalne površine ostajajo neizkoriščene, ter kako ti dejavniki določajo izvedljivost ukrepov za njihovo aktivacijo. Ta vrzel je za stanovanjsko politiko pomembna, saj je lahko enak izid, torej prazna ali delno zasedena hiša, posledica zelo različnih okoliščin in motivov, ki zahtevajo različne politične pristope.

Prispevek obravnava dve raziskovalni vprašanji. Prvič, kateri strukturni, demografski in institucionalni dejavniki prispevajo k nastanku in ohranjanju praznih ter delno zasedenih velikih enodružinskih hiš v Sloveniji. Drugič, kateri modeli njihove aktivacije so glede na te dejavnike izvedljivi in za lastnike sprejemljivi ter pod katerimi regulativnimi in organizacijskimi pogoji jih je mogoče učinkovito uresničiti.

2 Teoretična izhodišča

Obravnavani pojav je smiselno umestiti v tri teoretske okvire, ki osvetlujejo različne razsežnosti problema. Teorija filtriranja predpostavlja, da starejši stanovanjski fond z amortizacijo postopoma prehaja h gospodinjstvom z nižjimi dohodki in tako predstavlja pomemben tržni vir cenovno dostopnih stanovanj. Empirične ocene za ameriški trg kažejo, da je ta proces pri lastniško zasedenih stanovanjih bistveno počasnejši kot pri najemnih [6]. Neposredne ocene za Slovenijo sicer ne obstajajo, vendar ob visokem deležu lastniško zasedenih stanovanj ni razlogov za pričakovanje, da bo trg sam poskrbel za učinkovito prerazporeditev premalo izkoriščenega stanovanjskega fonda med nove uporabnike. To nakazuje potrebo po ciljno usmerjenih ukrepih za aktivacijo premalo izkoriščenega stanovanjskega fonda.

Drugi okvir tvorita teorija navezanosti na dom in vedenjska ekonomika stanovanjskih odločitev. Navezanost na dom se s starostjo praviloma krepi, zato starejši lastniki pogosto vztrajajo v hiši, ki ne ustreza več povsem njihovim potrebam. Pri odločitvah o selitvi ali drugačni uporabi nepremičnine ne upoštevajo le finančnih koristi, temveč tudi čustveno navezanost na dom, občutek varnosti, ustaljene navade in željo po ohranitvi premoženja za prihodnje generacije [7, 8]. Posledično se njihova ravnanja ne odzivajo vedno na finančne spodbude tako, kot bi pričakovali na podlagi ekonomskih modelov.

Tretji okvir je institucionalni in izhaja iz koncepta odvisnosti od preteklih poti (angl. *path dependence*), po katerem pretekle systemske odločitve dolgoročno oblikujejo možnosti prihodnjega razvoja in omejujejo nabor izvedljivih rešitev [9]. Privatizacija družbenega stanovanjskega fonda v devetdesetih letih je močno zaznamovala slovenski stanovanjski sistem, saj je v razmeroma kratkem času ustvarila izjemno visok delež lastniško zasedenih stanovanj in utrdila lastništvo kot prevladujočo obliko zagotavljanja stanovanjske in socialne varnosti [10]. Ta institucionalna dediščina pojasnjuje šibko razvitost najemnega sektorja in zadržanost lastnikov do vključevanja nepremičnin v formalna najemna razmerja [11]. Skupaj ti teoretski okviri nakazujejo, da premalo izkoriščenih bivalnih površin v velikih enodružinskih hišah v slovenskem kontekstu ni mogoče aktivirati zgolj s tržnimi mehanizmi, temveč so za to potrebni usklajeni regulativni, finančni in organizacijski ukrepi.

3 Podatki in metoda

Raziskava združuje tri vrste gradiva. Prvič, pregled objavljenih statističnih podatkov o stanovanjskem fondu (registrski popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2021 ter podatki Eurostata) za opredelitev obsega in strukture pojava. Drugič, pregled domače in tuje literature ter primerjalni pregled ukrepov aktivacije v izbranih evropskih državah: Belgiji, Franciji, na Nizozemskem in v Združenem kraljestvu. Države smo izbrali po dveh merilih: (1) v njih deluje uveljavljen ukrep, ki naslavlja eno od ovir, ugotovljenih v empiričnem delu raziskave (posredniške organizacije, rentni odkup, davčna obravnava oddaje sobe v lastniško zasedeni nepremičnini ...), in (2) o ukrepu je na voljo uradna dokumentacija. Tretjič, lastno empirično gradivo, pridobljeno z intervjuji. Na tej podlagi so bili oblikovani modeli aktivacije, prilagojeni slovenskemu pravnemu in prostorskemu okviru. Za vsak model so bili opredeljeni ključni tehnični koraki, potrebne zakonodajne prilagoditve, organizacijska ureditev ter obseg potrebne javne podpore.

Velikosti hiše ne opredeljujemo z absolutnim pragom površine, temveč z razmerjem med velikostjo stavbe in velikostjo gospodinjstva, ki v njej prebiva. Obravnavane hiše merijo od 120 do 500 m², večina med 200 in 300 m², in imajo praviloma tri etaže, pogosto z dodatno kletjo, garažo ali neizkoriščenim podstrešjem. 18 od 24 hiš (75 %) je bilo zgrajenih med šestdesetimi in osemdesetimi leti 20. stoletja. Večina jih je bila zgrajena za veččlansko gospodinjstvo, danes pa v njih živi ena oseba ali par. Hišo obravnavamo kot prazno, kadar v njej nihče stalno ne prebiva in se uporablja le občasno ali za shranjevanje stvari, in kot delno zasedeno, kadar lastnik v njej prebiva, velik del bivalnih površin pa ostaja zunaj redne rabe.

Med aprilom in junijem 2026 je bilo opravljenih 24 polstrukturiranih intervjujev, ki so zajeli 24 hiš in 27 sodelujočih; v treh intervjujih je sodelovalo več solastnikov. Obravnavanih je bilo 6 praznih in 18 delno zasedenih hiš. Sodelujoče smo pridobili z odprtim vabilom, ki je bilo marca 2026 objavljeno na komunikacijskih kanalih izvajalcev projekta ter razširjeno prek lokalnih akcijskih skupin, Skupnosti občin Slovenije, društev, posameznih občin in medijev. Interes je prek spletnega obrazca izrazilo 25 posameznikov, približno enako število pa se jih je odzvalo neposredno po telefonu ali elektronski pošti. Za izvedbo intervjuja smo se dogovorili s 25 sodelujočimi. Vzorčenje je bilo namensko in zasnovano tako, da zajame teoretsko relevantno raznolikost glede na tip naselja, starost lastnikov in lastniško strukturo, ključno merilo je bila analitična oziroma konceptualna in ne statistična reprezentativnost. Sodelujoči so bili iz urbanih, primestnih in podeželskih okolij v različnih delih Slovenije.

Vprašalnik je obsegal štiri tematske sklope: (1) sociodemografske značilnosti gospodinjstva, (2) zaupanje v institucije in različna stanovanjska bremena, (3) fizične in pravne značilnosti stavbe ter (4) sistematično obravnavo posameznih modelov aktivacije, pri kateri so bili preučeni njihova sprejemljivost med lastniki, pogoji za njihovo uresničitev ter pomisleki in zadržki lastnikov. Intervjuji so trajali od 45 do 70 minut in so bili praviloma opravljeni v obravnavani hiši, kar je omogočilo, da so bila vprašanja umeščena v konkretno bivalno in prostorsko okolje.

Sodelujoči so pred intervjujem podali soglasje za sodelovanje in zvočno snemanje, v sedmih primerih pa tudi za fotografiranje nepremičnine. Transkripti so bili pred arhiviranjem in objavo

anonimizirani, tako da identiteta sodelujočih ni razpoznavna. Analiza je bila izvedena v programu MaxQDA. Sistem kategorij in kod je bil zasnovan pretežno deduktivno, neposredno iz raziskovalnih vprašanj in ciljev, ob ponovnem branju gradiva pa iterativno dopolnjen z novimi kategorijami in kodami. Sledila je tematska analiza s primerjavo med primeri, prepoznavanjem vzorcev in razlik ter oblikovanjem tipologije lastnikov.

Raziskovalna zasnova ima tudi določene omejitve. Namenski in nereprezentativni vzorec ne omogoča posploševanja ugotovitev na populacijo lastnikov, prav tako ne dopušča ocene deleža stanovanjskega fonda, ki bi ga bilo mogoče aktivirati. Ugotovitve je zato treba razumeti kot analitične uvide in ne kot statistično posplošene rezultate. Kažejo predvsem na relativno sprejemljivost posameznih modelov ter na dejavnike in mehanizme, ki jo oblikujejo, ne pa na obseg potencialnega zanimanja zanje.

Upoštevati je treba tudi dve alternativni razlagi izraženih zadržkov. Prvič, sklicevanje na ohranitev hiše za potomce je družbeno sprejemljiv razlog za neaktivacijo, zato ga lastniki lahko navedejo tudi tam, kjer so dejanski razlogi drugačni. Drugič, lastniki, ki so pristali na intervju v svoji hiši, se lahko sistematično razlikujejo od tistih, ki so sodelovanje zavrnili, najverjetneje v smeri večje odprtosti za razmislek o aktivaciji. Obe možnosti nakazujeta, da so ugotovljeni deleži sprejemanja posameznih modelov prej zgornja kot spodnja meja.

4 Opredelitev problema

4.1 Strukturne značilnosti stanovanjskega fonda

Izhodišče problema je struktura slovenskega stanovanjskega fonda, ki v evropskem merilu izstopa po dveh značilnostih. Delež prebivalstva, ki živi v enodružinskih hišah, znaša približno 65 % in je med najvišjimi v Evropski uniji, kjer povprečje ostaja okoli ene tretjine [12]. Hkrati je 94,5 % stanovanjskega fonda v zasebni lasti, najemni sektor pa ostaja razmeroma majhen in deloma neformalen [13, 14]. Delež lastniško zasedenih stanovanj je nižji od deleža zasebne lastnine, saj del zasebnega fonda predstavljajo oddana in nenaseljena stanovanja, vendar ostaja med najvišjimi v Evropski uniji [12]. Takšna kombinacija pomeni, da je velik del stanovanjskega potenciala v rokah posameznih lastnikov, ki so praviloma tudi njegovi uporabniki. Odločitve o aktivaciji tega potenciala so zato tesno povezane z njihovimi življenjskimi okoliščinami, preferencami in zaznanimi tveganji. Poleg tega najnovejša reprezentativna nacionalna raziskava stanovanjske oskrbe potrjuje, da bivanjske preference ostajajo izrazito naklonjene bivanju v hiši [15].

Množična gradnja enodružinskih hiš je razmahnila po stanovanjski reformi leta 1965, ko je stanovanje iz socialne dobrine postopno postalo tudi tržna dobrina, odgovornost za njegovo pridobitev pa se je v večji meri prenesla na posameznika [16]. Ob visoki inflaciji je gradnja hiše predstavljala tudi način ohranjanja vrednosti prihrankov. Potekala je pretežno v obliki samograditeljstva ter s pomočjo sorodstvenih in prijateljskih mrež. Hiše so bile praviloma načrtno velike, saj so graditelji pričakovali skupno bivanje več generacij [17]. Zaradi nizke prostorske mobilnosti so lastniki v njih pogosto ostali vse življenje, kar je sčasoma ustvarilo obsežen fond stavb, ki so danes pogosto prevelike, energetske potratne in zahtevne za vzdrževanje [18, 19].

4.2 Obseg in oblike neizkoriščenosti

Demografske spremembe so uporabo stanovanjskega fonda temeljito preoblikovale. Staranje prebivalstva, odseljevanje mlajših generacij iz podeželskih in obrobni območij ter dolgoročno zmanjševanje velikosti gospodinjstev so povzročili, da je razmerje med bivalno površino in številom stanovalcev v velikem delu tega fonda postalo izrazito neuravnoteženo. Po registrskem popisu je bilo 1. januarja 2021 v Sloveniji 864.300 stanovanj, od tega 698.700 naseljenih, kar pomeni 165.600 nenaseljenih stanovanj. Kar 60 % naseljenih stanovanj je bilo v eno- ali dvostanovanjskih hišah, v njih pa je prebivalo 66 % prebivalcev [13]; razlika glede na Eurostatov podatek iz razdelka 4.1 izhaja iz različnih opredelitev stavbnega tipa in enote opazovanja, ne iz vsebinskega neskladja. Ocenjuje se, da v velikih hišah živi približno 40.000 enočlanskih gospodinjstev oseb, starejših od 65 let [20]. Po drugi strani se Slovenija uvršča med države z najvišjim deležem nenaseljenih stanovanj v OECD [14].

Ocenjevanje obsega nenaseljenih stanovanj je metodološko zahtevno. Anketni viri praviloma zajemajo zasedena stanovanja, praznih pa ne, medtem ko administrativni podatki niso povsem zanesljivi, saj se nekatera stanovanja uporabljajo le občasno ali sezonsko, del oddajanja pa ostaja neprijavljen. Navedena ocena 165.600 nenaseljenih stanovanj zato verjetno precenjuje dejanski obseg dolgotrajno praznih stanovanj [13]. Za natančnejšo oceno bi bilo treba podatke o prijavljenih prebivališčih povezati s podatki o porabi energije in vode, saj je to pomemben pogoj za ugotavljanje dejanske zasedenosti stanovanj ter za oblikovanje ukrepov za njihovo aktivacijo.

4.3 Dejavniki ohranjanja praznih in delno zasedenih hiš

Primerjalna literatura dejavnike, ki prispevajo k ohranjanju praznih in delno zasedenih hiš, najpogosteje razvršča med socialno-ekonomske, fizične in tržne dejavnike [3, 5]. Čeprav so ti dejavniki prisotni tudi v Sloveniji, analiza intervjujev z lastniki kaže, da imajo pomembno vlogo še motivacijski in institucionalni dejavniki, ki so za razumevanje pojava pogosto odločilni. Razlogi, zaradi katerih neizkoriščene bivalne površine ostajajo neaktivirane, namreč le deloma sledijo ekonomski logiki. Kot najpomembnejši dejavnik se izkazuje navezanost lastnikov na dom in lokalno okolje, ki zmanjšuje pripravljenost za selitev tudi takrat, ko hiša ne ustreza več njihovim dejanskim potrebam [7, 8]. Izjemo predstavlja manjši del lastnikov z brezpogojno navezanostjo, ki prodaje ali oddajanja ne bi sprejeli ne glede na ponujeno alternativo. Pogosteje je hiša razumljena kot družinska dediščina oziroma rezerva, ki jo je treba ohraniti za potomce, tudi kadar se ti vanjo ne nameravajo vrniti [18]: *»Hiša je kot nekakšen finančni sklad za našo družino,«* pove lastnica prazne hiše. Prav takšno razumevanje hiše kot premoženja za prihodnje generacije pomembno prispeva k nizki sprejemljivosti mehanizmov sproščanja stanovanjskega premoženja med starejšimi prebivalci Slovenije [21].

Drugi sklop tvorijo pravne in finančne ovire. Solastništvo je pri podedovanih hišah pogosto, nesoglasja med solastniki pa lahko za daljše obdobje onemogočijo kakršnokoli razpolaganje z nepremičnino, saj prodaja, oddaja, prenova ali fizična delitev praviloma zahtevajo soglasje vseh solastnikov [22]. Prenova starejših hiš predstavlja za mnoge lastnike nesorazmerno

finančno breme, zaradi česar stavbe postopno propadajo. Zadržanost do oddajanja je povezana tudi z zaznamimi tveganji, kot so neplačevanje najemnine, povzročanje škode na nepremičnini ter zapletenost in dolgotrajnost postopkov za prekinitev najemnega razmerja. Pri starejših lastnikih, ki živijo sami, je pogosto prisotna tudi bojazen pred morebitnim izkoriščanjem. Ta vzorec ni značilen le za Slovenijo, temveč je prisoten v številnih državah z majhnim najemnim trgom in visoko stopnjo lastniškega bivanja. V takšnih stanovanjskih sistemih ostaja formalni najemni sektor praviloma slabo razvit, saj lastniki oddajanje pogosto dojemajo kot tvegano ter nepremičnine raje oddajajo znotraj sorodstvenih, prijateljskih ali drugih osebnih mrež [11].

Tretji sklop predstavlja regulativni okvir. Notranja delitev enostanovanjske hiše na dve stanovanjski enoti pomeni poseg, za katerega je praviloma treba izpeljati postopek po Gradbenem zakonu (GZ-1) [23], njena dopustnost pa je vezana na določila občinskih prostorskih izvedbenih aktov, sprejetih na podlagi Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3) [24]. Ti akti lahko območja individualne stanovanjske gradnje opredeljujejo kot pretežno enostanovanjska in s tem omejujejo možnosti za notranjo delitev obstoječih stavb. Primerjalne raziskave ugotavljajo, da način regulacije tovrstnega zgoščevanja na lokalni ravni pomembno vpliva na to, ali se takšne prilagoditve izvajajo formalno [25]. To potrjujejo tudi ugotovitve naše raziskave, saj so bile nekatere hiše, ki so v zemljiški knjigi evidentirane v okviru ene nepremičnine, v praksi že razdeljene med več gospodinjstev, pri čemer so stanovalci uporabo skupnih prostorov ter delitev stroškov urejali na podlagi medsebojnih dogovorov.

Iz navedenega izhaja analitično razlikovanje med dvema tipoma lastnikov, ki je ključno za oblikovanje učinkovitih ukrepov. V prvi tip sodijo lastniki z objektivnimi omejitvami, kot so zdravstvene, finančne, pravne ali tržne ovire, ki aktivacijo onemogočajo kljub morebitni pripravljenosti za ukrepanje. Drugi tip zajema lastnike, katerih hiše ostajajo prazne ali delno zasedene zaradi zavestnih odločitev, povezanih s pričakovanjem rasti vrednosti nepremičnine, nezaupanjem v najemni trg ali željo po ohranitvi premoženja za prihodnje generacije [2]. Medtem ko prvi tip zahteva predvsem odpravljanje strukturnih ovir ter različne oblike strokovne in finančne podpore, so pri drugem tipu pomembnejše spodbude in regulativni ukrepi. Prazne in delno zasedene hiše zato ne predstavljajo enotne kategorije stanovanjskega potenciala, temveč raznoliko skupino primerov, ki zahtevajo različne pristope.

5 Modeli aktivacije kot odgovor na ugotovljene ovire

Modeli so razvrščeni glede na način uporabe hiše (prazna ali delno zasedena), glede na to, ali lastnik v hiši ostane ali se iz nje izseli, ter glede na obseg potrebnih posegov v stavbo. Vsak model naslavlja specifično kombinacijo ovir, opredeljenih v prejšnjem poglavju. Njihove ključne značilnosti in medsebojne razlike so povzete v tabeli 1, odziv sodelujočih lastnikov nanje pa v tabeli 2.

Tabela 1: Modeli aktivacije glede na ovire

Model	Ovire
delitev hiše na dve enoti	navezanost na dom, strošek prenove, prostorski akti, solastništvo
rentni odkup ali prodaja	breme vzdrževanja, nizek dohodek, motiv zapuščine, zahteva po enotnem lastništvu
gradnja nove enote na parceli	prevelika in neprimerna hiša, kapital, faktor zazidanosti
sobivanje in medgeneracijsko bivanje	prazne sobe, osamljenost, zaupanje, izbor sstanovalca

Tabela 2: Odziv sodelujočih lastnikov na obravnavane ukrepe in modele

Ukrep ali model	Odziv lastnikov	Ključni pogoj sprejemljivosti
oddajanje prek posredniške organizacije z jamstvom	najbolj naklonjen	ohranitev vpliva lastnika na izbor najemnika in dosledno izvrševanje pogodbe
celotno kritje stroškov preureditve v dve enoti	naklonjen	delno kritje sprejeto slabše, zaveza k oddajanju največ tri do pet let
zamenjava za manjšo enoto ob pomoči organizacije	naklonjen	razpoložljiva primerna enota v istem okolju
rentni odkup z dosmrtno pravico bivanja	deljen	nižji tekoči dohodek in šibek motiv ohranjanja za dediče
najem z možnostjo odkupa	zadržan	preglednost in trajanje postopka
obratna hipoteka	najbolj zadržan	nezaupanje do bank, ne rešuje vzdrževanja hiše
sobivanje in medgeneracijsko bivanje	pogojen in deljen	prostorska ločenost, preverjanje in postopno spoznavanje sstanovalca

5.1 Delitev hiše na dve stanovanjski enoti

Model predvideva delitev obstoječe hiše na dve ali več funkcionalno samostojnih stanovanjskih enot brez povečanja zunanjih gabaritov stavbe, kar ustreza notranjemu zgoščevanju [25]. Predvidene so tri možnosti izvedbe: (1) lastnik prebiva v eni enoti, drugo pa oddaja; (2) lastnik obdrži eno enoto za lastno bivanje, drugo pa proda, tudi z uporabo alternativnih oblik financiranja, kot sta obročno odplačevanje ali najem z odkupom; (3) če lastnik v hiši ne prebiva več, lahko obe enoti nameni oddajanju na najemnem trgu. Izvedba modela zahteva ureditev pravnega in zemljiškoknjižnega stanja ter po potrebi vzpostavitev etažne lastnine, poleg tega pa ustrezne gradbene prilagoditve za samostojno uporabo posameznih enot, vključno z ločenimi vhodi, prilagoditvijo inštalacij, zagotavljanjem požarne varnosti, energetske sanacije in ureditvijo ločenih merilnih mest. Za preprečitev preusmeritve novo vzpostavljenih enot v kratkotrajno (turistično) oddajanje bi bilo smiselno njihovo uporabo vezati na dolgoročno stanovanjsko rabo. To bi bilo mogoče zagotoviti z vpisom ustrezne zaznambe v zemljiško knjigo, vezane na stanovanjsko enoto in ne na konkretnega lastnika, s čimer bi se obveznost ohranila tudi ob spremembi lastništva [22].

Analično gledano model neposredno vključuje osrednjo ugotovitev raziskave, da je navezanost na dom najpomembnejša ovira za aktivacijo neizkoriščenih bivalnih površin. Model lastniku omogoča, da ostane v znanem okolju in ohrani lastništvo nepremičnine, hkrati pa aktivira neizkoriščeni del hiše. V intervjujih je bila najbolje sprejeta prav kombinacija celotnega kritja stroškov preureditve, strokovnega vodenja prenove in oddajanja druge enote prek zaupanja vredne organizacije. Pri delu sodelujočih glavna ovira ni bila nepripravljenost za aktivacijo, temveč regulativni okvir: »Problem je, da ne moremo razdeliti etaž. [...] Drugače smo vsi pripravljeni in se strinjamo, da bi uredili spodnjo etažo,« pove lastnik delno zasedene hiše. Preoblikovanje enostanovanjske hiše v dvostanovanjsko stavbo je namreč pogosto administrativno zahtevno in v nekaterih primerih težko izvedljivo, čeprav gre le za notranjo reorganizacijo obstoječe stavbe brez poseganja v njene zunanje gabarite.

5.2 Rentni odkup oziroma prodaja celotne hiše

Ta sklop modelov je namenjen lastnikom, ki jih bremenita vzdrževanje in upravljanje prevelike hiše in ki so pripravljeni razpolaganje z nepremičnino v celoti prenesti na drugega nosilca. Pri rentnem odkupu lastnik hišo proda javni ali neprofitni organizaciji, hkrati pa ohrani dosmrtno pravico bivanja in prejema mesečno rento, medtem ko v predlaganem modelu organizacija polno razpolagalno pravico pridobi šele po njegovi smrti [26, 27]. V nasprotju z rentnim odkupom obratna hipoteka sama po sebi ne pomeni prenosa lastništva, temveč omogoča mobilizacijo dela vrednosti nepremičnine v obliki enkratnega izplačila ali rednega dohodka, pri čemer se obveznost poravnava iz kupnine ob poznejši prodaji nepremičnine.

Zamenjava za manjšo stanovanjsko enoto lastniku omogoča preselitev v primernejše bivališče in izplačilo razlike v vrednosti nepremičnin, vendar bi se brez organizacijske podpore pri iskanju ustrezne zamenjave, vrednotenju nepremičnin ter izvedbi pravnih in administrativnih postopkov starejši lastniki zanj le redko odločili [28].

Sprejemljivost tega sklopa modelov je bila bistveno nižja, kar je skladno s teoretičnimi ugotovitvami, da pri lastnikih velikih enodružinskih hiš motiv ohranjanja premoženja za naslednje generacije pogosto prevlada nad željo po pretvorbi nepremičninskega premoženja v tekoči dohodek. Najmanj sprejemljiva se je izkazala obratna hipoteka. V slovenskem prostoru gre za slabo poznan produkt, zato so ga sodelujoči pogosto povezovali z negativnimi izkušnjami z bančnimi krediti. Dodatno omejitev pa predstavlja dejstvo, da praviloma predpostavlja enotnega lastnika, kar pri podedovanih hišah s solastništvom pogosto ni izpolnjeno. Rentni odkup je bil med sodelujočimi bolj poznan in ocenjen kot bolj izvedljiv, deloma tudi zato, ker po podobnem načelu že delujejo nekatere sheme javnih stanovanjskih skladov [27].

5.3 Gradnja manjše enote na parceli

Kadar velikost parcele in dopustni faktor zazidanosti to omogočata, bi lahko lastnik ob obstoječi hiši zgradil manjšo, funkcionalno primernejšo stanovanjsko enoto, se vanjo preselil, obstoječo hišo pa prodal ali oddal. Model lastniku omogoča, da ostane v znanem bivalnem okolju in ohrani obstoječe družbene mreže, vendar zahteva znaten kapitalski vložek. Njegova

izvedljivost je odvisna tudi od določil občinskih prostorskih aktov glede faktorja zazidanosti in dopustnega števila stanovanjskih enot na parceli. Hkrati je ta model manj skladen z načelom racionalne rabe prostora, ki daje prednost prenovi in učinkovitejši uporabi obstoječega stavbnega fonda pred novogradnjami. Zato bi morala biti dopustitev dodatne stanovanjske enote vezana na dokazano aktivacijo obstoječe hiše, in sicer z oddajo ali s prodajo za stanovanjske namene.

5.4 Sobivanje in medgeneracijsko bivanje

Zadnji sklop modelov ne predvideva gradbenih posegov in delitve hiše, temveč intenzivnejšo uporabo obstoječih bivalnih površin. Vključuje oddajanje posameznih sob stanovalcem, ki si delijo skupne prostore, ter medgeneracijsko sobivanje, pri katerem mlajša oseba v zameno za nizko oziroma brezplačno nastanitev pomaga pri gospodinskih opravilih in vzdrževanju hiše [29]. Pravni okvir je za takšne oblike bivanja deloma že vzpostavljen, saj Stanovanjski zakon (SZ-1) v drugem odstavku 84. člena izrecno ureja možnost oddaje dela lastnega stanovanja [30], deljeno odgovornost najemnikov pa podrobneje ureja Obligacijski zakonik (OZ) [31]. V ta sklop sodijo tudi gospodinske skupnosti za starejše, ki v Sloveniji že delujejo v Davči, Murski Soboti in Novi Gorici [32].

Za lastnike, ki v hiši ostanejo, bi bilo smiselno oblikovati posebno, od klasičnega najema ločeno pravno kategorijo oddajanja sobe v lastniško zasedeni nepremičninini po zgledu britanske sheme Rent a Room, ki tovrstno oddajanje spodbuja z davčnimi olajšavami [33]. Model poleg učinkovitejše izrabe stanovanjskega prostora prispeva tudi k zmanjševanju osamljenosti, ki pogosto spremlja bivanje ene osebe v veliki hiši. Lastniki so sodelovanje praviloma pogojevali z možnostjo, da sami sodelujejo pri izbiri sstanovalecev.

6 Razprava

Ugotovitve podpirajo tezo, da ovire za aktivacijo hiš s praznimi ali delno praznimi bivalnimi površinami v slovenskem primeru niso primarno fizične, temveč institucionalne in motivacijske. To je skladno s teoretičnimi izhodišči. Ni namreč razlogov za pričakovanje, da bo trg sam poskrbel za učinkovito prerazporeditev premalo izkoriščenega stanovanjskega fonda med nove uporabnike [6]. Hkrati stanovanjske odločitve lastnikov pogosto ne sledijo zgolj ekonomskim spodbudam, temveč jih pomembno oblikujejo navezanost na dom, občutek varnosti in želja po ohranitvi premoženja za prihodnje generacije [8]. Zato je malo verjetno, da bi ukrepi, ki temeljijo predvsem na finančnih spodbudah, sami po sebi zadoščali za aktivacijo tega dela stanovanjskega fonda. Empirično gradivo hkrati kaže, da lastnikov ni mogoče preprosto razdeliti na pripravljene in nepripravljene za aktivacijo: prevladuje pogojna pripravljenost, pri kateri je odločitev odvisna od možnosti funkcionalne ločitve stanovanjskih enot, od zaupanja v institucijo ter od zaznane pravne in finančne varnosti lastnika. Na podlagi ugotovitev je mogoče izpostaviti tri ključna področja ukrepanja.

Prvič, največji potencial za aktivacijo imajo modeli, ki lastniku omogočajo, da ostane v hiši in hkrati aktivira presežne bivalne površine. Takšni modeli so bili med sodelujočimi lastniki najbolje sprejeti, njihova izvedba pa je pogosto omejena z regulativnim okvirom. Prednostni ukrep bi zato lahko bila

uvedba posebne regulativne kategorije za notranjo delitev obstoječih hiš na samostojne stanovanjske enote, ki se ne bi obravnavala kot klasična sprememba namembnosti, ter prilagoditev občinskih prostorskih aktov, ki bi v območjih individualne gradnje dopuščali zmerne oblike večgospodinjskega bivanja. Ker se je solastništvo izkazalo kot pogosta ovira aktivacije, bi bilo treba zagotoviti tudi dostopno mediacijo ter poenostavljene postopke za urejanje razmerij med solastniki.

Drugič, finančne spodbude so lahko učinkovitejše, če so neposredno povezane z aktivacijo stanovanjskega fonda. Primerjalne izkušnje kažejo, da uspešnosti ukrepov ne določa predvsem višina podpore, temveč njena pogojenost. Kadar so subvencije ali druge spodbude vezane na oddajo po dostopni najemnini za določeno obdobje, je javni izdatek neposredno povezan s povečanjem fonda dostopnih najemnih stanovanj [2]. Obstoječi slovenski instrumenti so večinoma usmerjeni v gradnjo in energetske prenove, redkeje pa v vključevanje stanovanj na najemni trg [20]. Smiselna bi bila tudi ugodnejša davčna obravnava dolgoročnega oddajanja v okviru dohodninske ureditve [34].

Tretjič, organizacijska podpora je lahko enako pomembna kot regulativni in finančni ukrepi. Ugotovitve intervjujev kažejo, da so lastniki največkrat izrazili skrb zaradi tveganj, povezanih z oddajanjem, in ne zaradi pomanjkanja ekonomskega interesa. Večina sodelujočih lastnikov je pozitivno ocenila zamisel posredniške organizacije, ki bi prevzela izbor in preverjanje najemnikov, zagotavljala plačilo najemnine, upravljala najemno razmerje ter skrbela za vrnitev nepremičnine v ustreznem stanju: *»Raje organizacija. Verjetno bi bilo to tudi bolj pravno utemeljeno in bi bila jaz bolj zaščitena.«* pove lastnica delno zasedene hiše. Takšni modeli, ki so se najprej uveljavili v Belgiji, danes delujejo tudi v drugih evropskih državah predvsem zato, ker zmanjšujejo zaznana tveganja oddajanja in s tem povečujejo pripravljenost lastnikov za vključitev nepremičnin na najemni trg [2, 35]. Sodelujoči lastniki so ob tem poudarjali, da bi najbolj zaupali organizaciji, ki bi izhajala iz lokalnega okolja, dobro poznala lokalne razmere ter uživala zaupanje skupnosti.

Obdavčitev praznih stanovanj je v tem naboru predvsem dopolnilni in ne osrednji ukrep [1]. Odzivi lastnikov so bili izrazito deljeni. Obdavčitev lastne družinske hiše je bila med sodelujočimi lastniki pogosto razumljena kot dvojna obdavčitev in kot neupravičeno izenačevanje lastnikov ene hiše z lastniki več naložbenih nepremičnin. Po drugi strani je bila ugodneje sprejeta zamisel o dajatvi, ki bi upoštevala število praznih stanovanjskih enot v lasti posameznika. Učinkovitost takšnega ukrepa je poleg tega odvisna od zanesljive opredelitve in evidence praznih stanovanj, saj brez ustreznih podatkov ni mogoče zagotoviti njegove pravične in ciljno usmerjene izvedbe. Predlog resolucije o nacionalnem stanovanjskem programu 2026–2035 med ukrepi predvideva tudi vzpostavitev takšne evidence [20].

7 Zaključek

Prispevek je pokazal, da je fond velikih enodružinskih hiš s praznimi in delno praznimi bivalnimi površinami v Sloveniji rezultat specifičnega zgodovinskega razvoja stanovanjskega sistema. Zaznamovala sta ga množična gradnja velikih enodružinskih hiš in privatizacija stanovanjskega fonda, ki je utrdila prevlado lastniškega bivanja. Zaradi demografskih

sprememb je velik del teh hiš danes premalo izkoriščen. Ohranjanje praznih in delno praznih bivalnih površin pojasnjujejo predvsem prostorska neprilagojenost hiš, neurejena solastniška in dednopravna razmerja, zaznano tveganje oddajanja v najem, omejene možnosti financiranja prenove, želja po ohranitvi hiše za prihodnje generacije ter prostorska in gradbena zakonodaja, ki omejuje notranjo delitev stavb. Navezanost na dom praviloma učinkuje v kombinaciji s temi dejavniki in redkeje sama zase. Ker je lahko enak rezultat posledica zelo različnih okoliščin, so bili lastniki analitično razvrščeni v tiste z objektivnimi omejitvami in tiste, pri katerih je neizkoriščenost predvsem posledica zavestne odločitve.

Predlagani modeli se na te ovire odzivajo različno, zato jih je smiselno razumeti kot medsebojno dopolnjujoč nabor ukrepov. Osrednji med njimi je model delitve hiše na dve stanovanjski enoti z dolgoročno oddajo druge enote prek posredniške organizacije in podporo pri prenovi, saj takšna kombinacija hkrati zmanjšuje stroškovne ovire, blaži zaznana tveganja oddajanja ter lastniku omogoča, da ostane v domačem okolju. Ključna ugotovitev raziskave je, da ovire za aktivacijo niso povezane predvsem s fizičnimi značilnostmi stavb, temveč z institucionalnimi omejitvami ter ravnanji in preferencami lastnikov. To pomeni, da imajo pri aktivaciji tega dela stanovanjskega fonda prednost ukrepi regulativne in organizacijske narave.

Ugotovitve je treba razumeti ob upoštevanju omejitev raziskovalne zasnove. Kvalitativno gradivo temelji na namenskem vzorcu in ne omogoča ocene aktivacijskega potenciala celotnega fonda enodružinskih hiš, primerjalni del raziskave pa ne obravnava prenosljivosti posameznih ukrepov med različnimi pravnimi ureditvami. Nadaljnje raziskovanje bo vključevalo iskalce stanovanj, da se preveri ujemanje predlaganih modelov s potrebami na strani povpraševanja, ter strokovnjake s pravnega, finančnega in prostorskega področja za oceno njihove izvedljivosti. Na tej podlagi bo mogoče sistematično vrednotiti učinke posameznih pristopov.

Zahvala

Prispevek je nastal v okviru ciljnoraziskovalnega projekta z naslovom Modeli aktivacije velikih družinskih hiš s praznimi ali delno praznimi bivalnimi površinami (št. V5-2545), ki ga financirata Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za okolje in prostor. Projekt izvajajo Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo in Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Avtorji se zahvaljujejo vsem lastnikom hiš, ki so sodelovali v intervjujih in s svojimi mnenji pomembno prispevali k izvedbi raziskave.

Literatura

- [1] Segú, M. (2020). The impact of taxing vacancy on housing markets: Evidence from France. *Journal of Public Economics*, 185, 104079.
- [2] Turnbull, D. (2023). *Tools to Deal with Vacant Housing*. Bruselj: Housing Europe Observatory.
- [3] Mallach, A. (2018). *The Empty House Next Door: Understanding and Reducing Vacancy and Hypervacancy in the United States*. Cambridge, MA: Lincoln Institute of Land Policy.
- [4] Lage, J., Cordroch, L., Thema, J., Vondung, F., in Schöpf, D. (2025). Housing for millions without new buildings? An analysis of the theoretical housing potential of under-occupied dwellings in the European building stock. *Environmental Research Letters*, 20(1), 014045.
- [5] Molloy, R. (2016). Long-term vacant housing in the United States. *Regional Science and Urban Economics*, 59(C), 118–129.
- [6] Rosenthal, S. S. (2014). Are private markets and filtering a viable source of low-income housing? Estimates from a 'repeat income' model. *American Economic Review*, 104(2), 687–706.
- [7] Filipovič Hrast, M., Sendi, R., Hlebec, V., in Kerbler, B. (2019). Moving house and housing preferences in older age in Slovenia. *Housing, Theory and Society*, 36(1), 76–91.
- [8] Ossokina, I. V., in Arentze, T. A. (2024). Reference-dependent housing choice behaviour: Why are older people reluctant to move? *Housing Studies*, 39(8), 2024–2045.
- [9] Pierson, P. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American Political Science Review*, 94(2), 251–267.
- [10] Sendi, R. (2017). Lastništvo stanovanj v Sloveniji: Iskanje alternativne teorije o njegovi čezmerni rasti. *Urbani izziv*, 28, 55–66.
- [11] Wind, B., Dewilde, C., in Doling, J. (2020). Secondary property ownership in Europe: Contributing to asset-based welfare strategies and the 'really big trade-off'. *International Journal of Housing Policy*, 20(1), 25–52.
- [12] Eurostat (2025). *Housing in Europe – 2025 Edition*. Luxembourg: Evropska komisija. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/housing-2025> (14. 8. 2026).
- [13] Statistični urad Republike Slovenije (2022). *Stanovanja, Slovenija, 1. januar 2021*. Ljubljana: SURS. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10265> (14. 8. 2026).
- [14] Ziemann, V. (2024). *Housing Market Challenges and Policy Options in Slovenia*. OECD Economics Department Working Papers. Pariz: OECD Publishing.
- [15] Hafner-Fink, M., in Kerbler, B. (ur.) (2024). *Stanovanjska oskrba v Sloveniji 2024: Stanje in pričakovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, in Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
- [16] Rendla, M. (2020). Stanovanjska gradnja v Sloveniji v času socializma: Enodružinske hiše v primerjavi z družbeno usmerjeno večstanovanjsko blokovsko zazidavo. *Zgodovinski časopis*, 74(1–2), 126–145.
- [17] Ivanšek, F. (1988). *Enodružinska hiša: Od prosto stoječe hiše k nizki zgoščenosti zazidavi*. Ljubljana: Ambient, F. Ivanšek.
- [18] Kerbler, B., Filipovič Hrast, M., in Sendi, R. (2020). *Bivanje v starosti*. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
- [19] Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije (2021). *Rehabilitacija: Enodružinska hiša, od predmestja do podeželja*. Zbornik konference. Ljubljana: ZAPS.
- [20] Ministrstvo za solidarno prihodnost (2025). *Predlog resolucije o nacionalnem stanovanjskem programu 2026–2035*. Ljubljana: Ministrstvo za solidarno prihodnost.
- [21] Sendi, R., Filipovič Hrast, M., in Kerbler, B. (2019). Asset-based welfare: Is housing equity release a viable option for pensioners in Slovenia? *Journal of European Social Policy*, 29(4), 577–589.
- [22] Stvarnopravni zakonik (SPZ). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 87/2002, 91/2013, 23/2020, 78/2023 – ZUNPEOVE. Ljubljana.
- [23] Gradbeni zakon (GZ-1). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 199/2021. Ljubljana.
- [24] Zakon o urejanju prostora (ZUreP-3). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 199/2021, s poznejšimi spremembami. Ljubljana.
- [25] Bouwmeester, J., Gerber, J.-D., Hartmann, T., in Ay, D. (2023). Non-compliance and non-enforcement: An unexpected outcome of flexible soft densification policy in the Netherlands. *Land Use Policy*, 126, 106525.
- [26] Coulomb, J.-B., Larceneux, F., in Simon, A. (2023). Choosing annuities for a home reversion: The case of the French viager market. *Journal of European Real Estate Research*, 16(3), 359–380.
- [27] Zveza društev upokoencev Slovenije (2013). *Javno povabilo za nakup stanovanj z ustanovitvijo dosmrtnih služnosti stanovanja in izplačilom doživeteljske mesečne rente*. Dostopno na: https://stara.zdus-zveza.si/docs/RENTNI%20ODKUP%20STANOVANJ/23_3_2013_Rent_ni_odkup_razpis.PDF (sneto 11. 8. 2026).
- [28] Burgess, G., in Quinio, V. (2021). Unpicking the downsizing discourse: Understanding the housing moves made by older people in England. *Housing Studies*, 36(8), 1177–1192.
- [29] Costa, G. (2020). Intergenerational homesharing programmes: A piece of the 'ageing in place' puzzle. *Interações: Sociedade e as Novas Modernidades*, 38, 11–42.
- [30] Stanovanjski zakon (SZ-1). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 69/2003. Ljubljana.
- [31] Obligacijski zakonik (OZ). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 97/2007. Ljubljana.
- [32] Zupančič, T., Planišček, A., Mikanovič, U., Hawlina, M., Lazar, A., in Suša Vačovnik, K. (2025). *Analiza domačih in tujih praks sobivanjskih skupnosti ter priporočila za njihovo udejanjanje*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Ljubljani.
- [33] HM Revenue & Customs (2026). *HS223 Rent a Room Scheme*. <https://www.gov.uk/government/publications/rent-a-room-for-traders-hs223-self-assessment-helpsheet/h223-rent-a-room-scheme-2026> (11. 8. 2026).
- [34] Zakon o dohodnini (ZDoh-2). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 13/2011. Ljubljana.
- [35] De Decker, P. (2002). On the genesis of social rental agencies in Belgium. *Urban Studies*, 39(2), 297–326.

What Keeps Teachers Motivated to Stay in the Teaching Profession?

Janez Sečnik, Phd

Study and Research centre for Families

janez.secnik@srcdljubljana.com

Andreja Poljanec, Phd

Study and Research centre for Families

andreja.poljanec@srcdljubljana.com

Gašper Cankar, Phd

The National Examination Centre

info@ric.si

Abstract

Teacher retention is an important issue for the quality and stability of education. This study examines factors associated with Slovenian primary school teachers' motivation to remain in or leave the teaching profession, focusing on emotional exhaustion, job satisfaction, leadership support, absenteeism and presenteeism. Data were collected through an online questionnaire from 779 teachers. The findings show that motivation to leave the profession is positively associated with emotional exhaustion ($r = .606$, $p < .001$) and negatively associated with job satisfaction ($r = -.645$, $p < .001$) and leadership support ($r = -.295$, $p < .001$). Absenteeism was only weakly related to motivation to leave, whereas presenteeism was significantly associated with motivation to leave. Teachers reporting presenteeism also showed higher emotional exhaustion and lower job satisfaction. The findings suggest that sustainable teacher retention depends not only on individual resilience but also on working conditions, supportive leadership and teachers' overall experience of their work.

Keywords

teachers, job satisfaction, emotional exhaustion, leadership support, absenteeism, presenteeism

1 Introduction

Teaching is widely described as a rewarding profession, but it also requires sustained emotional work, classroom leadership, cooperation with parents and adaptation to changing educational demands. The source study identifies increasing workload, changing classroom-management demands, students' additional needs, parental expectations and limited organisational support as important sources of stress. These conditions are relevant because emotional and physical exhaustion, sickness absence, presenteeism and teacher attrition may undermine the stability and quality of schools. Previous research likewise links teacher stress and burnout with reduced satisfaction and weaker commitment to the profession [7, 12, 28].

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia

© 2026 Copyright held by the owner/author(s).

10.70314/is.2026.demografija.65

Teacher attrition is an international concern. Research cited in the original study reports substantial early-career attrition in

the United States and Australia, while evidence from England identifies excessive workload as a major factor in teachers' decisions to leave [5, 6, 1, 18]. In Norway, motivation to leave has been found to be negatively related to job satisfaction and positively related to emotional exhaustion, with exhaustion also showing an indirect relationship through job satisfaction [26].

2 Literature review and hypotheses

2.1 Emotional exhaustion and job satisfaction

Emotional exhaustion is a central dimension of burnout and reflects the depletion of emotional resources following prolonged occupational stress. Among teachers, it has been associated with poorer health, lower work ability, reduced job satisfaction and stronger intentions to leave the profession [12, 16, 25]. Burnout is particularly relevant to occupations involving continuous interpersonal demands, including education [20].

Job satisfaction concerns teachers' affective evaluation of their work and teaching role. It is related to school effectiveness and educational outcomes, while overload and insufficient social support are associated with burnout and lower satisfaction [27, 30]. Supportive relations with colleagues, school leaders and parents may strengthen belonging and satisfaction [9, 24, 31]. On this basis, we expected emotional exhaustion to increase motivation to leave and job satisfaction to decrease it.

2.2 Leadership support, absenteeism and presenteeism

Leadership support can influence teachers' trust, working conditions and retention. Inclusive and safe environments, professional learning and emotional support strengthen principal-teacher relationships, although findings concerning collegial and leadership support are not fully consistent [22, 32]. Absenteeism is influenced by multiple personal and organisational factors, while presenteeism describes attending work despite illness or health problems that would normally justify absence [4, 3, 15].

Research among teachers indicates that presenteeism is associated with poor relationships with supervisors and colleagues, workload imbalance, inadequate administrative arrangements, insufficient recognition and exhaustion [10]. Ferreira and Martinez [11] likewise found links between presenteeism and teacher burnout. The present study therefore tested five hypotheses: H1: emotional exhaustion is positively related to motivation to leave; H2: job satisfaction is negatively related to motivation to leave; H3: motivation to leave is

negatively related to leadership support; H4: motivation to leave is positively related to absenteeism; and H5: teachers reporting presenteeism do not differ in motivation to leave from those who do not report presenteeism.

3 Methods

3.1 Participants and procedure

Data were collected using an online questionnaire created with the 1ka tool. The sample comprised 779 Slovenian primary school teachers, approximately 3.73% of the national population of primary school teachers. Most respondents were women (90.6%); the median age was 44 years and the median length of service in the current employment was 17 years. Participants came from both rural (48.9%) and urban (51.1%) areas, and most worked in primary or lower-secondary education.

3.2 Measures

Emotional exhaustion was measured with a six-item modified version of the Maslach Burnout Inventory–Educators Survey; internal consistency in this study was high (Cronbach's $\alpha = .90$). Job satisfaction was assessed with four items concerning enjoyment of teaching, anticipation of going to school, perceived rewards and anticipation of work ($\alpha = .91$). Motivation to leave was measured with three items concerning wishing for another job, choosing teaching again and thinking about leaving the profession ($\alpha = .92$). Leadership support was measured through three items concerning help and advice, mutual trust and respect, and supportive recognition of good work ($\alpha = .88$). Absenteeism was assessed through questions about temporary absence in the preceding 12 months, while presenteeism was assessed with a yes/no question about working despite illness or injury [19, 25].

4 Results

The findings provide clear support for three of the five hypotheses. Emotional exhaustion showed a statistically significant, medium-to-high positive correlation with motivation to leave ($r = .606$, $p < .001$), supporting H1. Job satisfaction showed a statistically significant, medium-to-high negative correlation with motivation to leave ($r = -.645$, $p < .001$), supporting H2. Motivation to leave was also negatively correlated with leadership support ($r = -.295$, $p < .001$), supporting H3, although the association was small.

H4 received only partial support. Motivation to leave was not significantly associated with absence for care of family members ($r = .021$, $p = .574$). Its association with absence because of respondents' own illness or injury was weak ($r = .084$, $p = .023$), while absence related to pressures and stress in the work environment was also weak but statistically significant ($r = .156$, $p < .001$). H5 was not supported: teachers reporting presenteeism differed significantly in motivation to leave from those who did not report it. In the sample, 82.2% reported that they had come to work despite illness because of responsibility or a sense of duty.

Presenteeism was also associated with other indicators of teachers' working experience. Teachers reporting presenteeism had significantly lower perceived leadership support (Welch $t(728) = -5.49$, $p < .001$), higher emotional exhaustion ($t(728) =$

7.63 , $p < .001$) and lower job satisfaction ($t(728) = -4.52$, $p < .001$). Emotional exhaustion was negatively correlated with job satisfaction ($r = -.620$, $p < .001$) and leadership support ($r = -.367$, $p < .001$). It was also positively associated with absence due to own illness or injury and work-related pressure (both $r = .154$, $p < .001$).

5 Discussion

The strongest findings concern the relationship between motivation to leave, emotional exhaustion and job satisfaction. The positive association between exhaustion and motivation to leave is consistent with previous research showing that burnout and emotional exhaustion are important predictors of teachers' intentions to leave [16, 26]. The negative association between job satisfaction and motivation to leave similarly supports the view that teachers who experience their work as rewarding are more likely to remain committed to the profession [17, 21].

Leadership support was also related to retention motivation, although the effect was weaker than those of exhaustion and satisfaction. This is compatible with evidence that supportive social climates are associated with satisfaction and motivation, while poor support can contribute to burnout [9, 12, 23]. The results concerning absenteeism suggest that simple sickness absence is not a strong indicator of intention to leave. By contrast, presenteeism appears more closely connected with the broader experience of strain: teachers who worked while ill reported higher exhaustion, lower satisfaction and lower leadership support. This pattern is consistent with previous research describing presenteeism as a potential marker of poor wellbeing and future sickness absence [15, 10]. In Slovenian sample 82.2% reported that they had come to work despite illness because of responsibility or a sense of duty which is concerning in light of findings showing that these individuals are more likely to develop illnesses later in life. Illness places a burden not only on families and workplaces but also on the state and the healthcare system.

The findings should nevertheless be interpreted within the limits of the study. The data are based on self-report measures and a cross-sectional online survey, so causal conclusions cannot be drawn. The sample concerns Slovenian primary school teachers and therefore may not represent teachers in other educational systems. Future research should examine longitudinal changes in exhaustion, satisfaction, leadership support, absenteeism and presenteeism, and should investigate organisational interventions that may strengthen teacher retention.

5.1 Limitations and Practical implications

The results point to several implications for schools and educational leaders. First, retention strategies should not focus only on recruitment or individual coping skills. The strong association between emotional exhaustion and motivation to leave suggests that prevention should address the conditions that generate chronic strain. Workload, administrative demands and emotionally demanding interactions with students, parents and colleagues should therefore be considered together rather than treated as separate issues. This is consistent with research showing that workload and emotional demands are important contributors to teacher burnout and attrition [27, 33].

Second, leadership support appears to be an important organisational resource. Although its relationship with motivation to leave was weaker than those of emotional exhaustion and job satisfaction, teachers who reported presenteeism also reported significantly lower leadership support. School leaders can therefore contribute to retention by creating psychologically safe working environments, recognising good work, providing accessible advice and support, and responding to signs of overload before they develop into prolonged absence or withdrawal [9, 22]. For leaders—in the school context, school principals—to be able to fulfil this role effectively, they would need systematically relationally oriented training grounded in an understanding of neuroscience, attachment theory, and systemic approaches to managing emotions and relationships. There is growing recognition of this issue in Western educational contexts, where relationally oriented training programmes for school leaders and staff are increasingly being introduced. These programmes draw on attachment theory, neuroscience, emotion regulation, trauma-informed practice, and emotion coaching, with the aim of strengthening relational competence and creating more supportive school environments [8]. Støren and Grønningsæter [29] conducted a systematic review encompassing 14 reviews and a total of 1,390 studies that highlights the importance of a multilevel approach that addresses employees, leadership, working conditions, and organizational culture. The authors emphasize that interventions focusing solely on individual employees' health may be insufficient to effectively address presenteeism.

Third, presenteeism deserves explicit attention. In this sample, more than four out of five teachers reported having worked despite illness because of responsibility or a sense of duty. Such behaviour may initially be interpreted as commitment, but the present findings associate it with higher emotional exhaustion and lower job satisfaction. High levels of presenteeism are also reported internationally, raising concerns about its long-term health consequences. To better understand these effects, a longitudinal Belgian study of nearly 3,000 employees found that frequent presenteeism predicted subsequent sickness absence, with employees who worked while ill more than five times showing a substantially increased risk of long-term sickness absence [14]. Schools should therefore avoid organisational cultures in which working while ill is implicitly rewarded. Recovery time, reasonable workload allocation and the possibility of temporary replacement may be more sustainable mechanisms for protecting both teacher wellbeing and continuity of teaching [4, 15].

6 Conclusion

The study indicates that teachers' motivation to remain in the profession is closely connected with how they experience their work. Emotional exhaustion is strongly associated with motivation to leave, whereas job satisfaction is strongly associated with remaining in the profession. Leadership support shows a smaller but significant relationship, while absenteeism alone appears to be a relatively weak indicator. Presenteeism is particularly important because it is associated with lower satisfaction, weaker leadership support and greater emotional exhaustion. Efforts to retain teachers should therefore address

both individual wellbeing and the organisational conditions in which teachers work, especially workload, supportive leadership, professional relationships and opportunities for recovery [2, 13].

Acknowledgments: The research was supported by Trade Union of Education, Science and Culture of Slovenia

References

- [1] [1] AITSL. (2023). Australian teacher workforce data: National trends – teacher workforce. Australian Institute for Teaching and School Leadership.
- [2] [2] Amitai, A., & Van Houtte, M. (2022). Being pushed out of the career: Former teachers' reasons for leaving the profession. *Teaching and Teacher Education*, 110, 103540. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103540>
- [3] [3] Aronsson, G., & Gustafsson, K. (2005). Sickness presenteeism: Prevalence, attendance-pressure factors, and an outline of a model for research. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 47, 958–966. <https://doi.org/10.1097/01.jom.0000177219.75677.17>
- [4] [4] Aronsson, G., Gustafsson, K., & Dallner, M. (2000). Sick but yet at work: An empirical study of sickness presenteeism. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 54, 502–509. <https://doi.org/10.1136/jech.54.7.502>
- [5] [5] Borman, G. D., & Dowling, N. M. (2008). Teacher attrition and retention: A meta-analytic and narrative review of the research. *Review of Educational Research*, 78, 367–409.
- [6] [6] Buchanan, J. (2010). May I be excused? Why teachers leave the profession. *Asia Pacific Journal of Education*, 30, 199–211.
- [7] [7] Chang, M.-L. (2009). An appraisal perspective of teacher burnout: Examining the emotional work of teachers. *Educational Psychology Review*, 21, 193–218.
- [8] [8] Colley, D., Dennis, L., Knipe, E., & Gacui, N. (2026). The impact of introducing relational approaches into four primary schools. *Support for Learning*, 41, e70066. <https://doi.org/10.1111/1467-9604.70066>
- [9] [9] Day, C., Sammons, P., Stobard, G., Kington, A., & Gu, Q. (2007). *Teachers matter: Connecting work, lives and effectiveness*. Open University Press.
- [10] [10] Dudenhöffer, S., Claus, M., Schöne, K., Letzel, S., & Rose, D. M. (2017). Sickness presenteeism of German teachers: Prevalence and influencing factors. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 23, 141–152. <https://doi.org/10.1080/13540602.2016.1204284>
- [11] [11] Ferreira, A. I., & Martinez, L. F. (2012). Presenteeism and burnout among teachers in public and private Portuguese elementary schools. *The International Journal of Human Resource Management*, 23, 4380–4390. <https://doi.org/10.1080/09585192.2012.667435>
- [12] [12] Hakanen, J. J., Bakker, A. B., & Schaufeli, W. B. (2006). Burnout and work engagement among teachers. *Journal of School Psychology*, 43, 495–513.
- [13] [13] Hsieh, B., Priede, A., & Mounioloux, G. (2025). The great resignation in teaching: Illuminating an ongoing “crisis”. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/13540602.2025.2526634>
- [14] [14] Janssens, H., Clays, E., De Clercq, B., De Bacquer, D., & Braeckman, L. (2013). The relation between presenteeism and different types of future sickness absence. *Journal of Occupational Health*, 55(3), 132–141. <https://doi.org/10.1539/joh.12-0164-OA>
- [15] [15] Kinman, G., & Wray, S. (2018). Presenteeism in academic employees—occupational and individual factors. *Occupational Medicine*, 68, 46–50. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqx191>
- [16] [16] Leung, D. Y. P., & Lee, W. W. S. (2006). Predicting intention to quit among Chinese teachers: Differential predictability of the component of burnout. *Anxiety, Stress, & Coping*, 19, 129–141.
- [17] [17] Locke, E. A. (1976). The nature and causes of job satisfaction. In M. Dunette (Ed.), *Handbook of industrial and organizational psychology* (pp. 1297–1349). Rand-McNally.
- [18] [18] Longmuir, F., Gallo Cordoba, B., Phillips, M., Allen, K.-A., & Moharami, M. (2022). Australian teachers' perceptions of their work in 2022. Monash University.
- [19] [19] Maslach, C., Jackson, S. E., & Leiter, M. P. (1996). *Maslach Burnout Inventory manual* (3rd ed.). CPP, Inc.
- [20] [20] Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding the burnout experience: Recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*, 15, 103–111.
- [21] [21] Moe, A., Pazzaglia, F., & Ronconi, L. (2010). When being able is not enough. The combined value of positive affect and self-efficacy for job satisfaction in teaching. *Teaching and Teacher Education*, 26, 1145–1153.
- [22] [22] Rahimi, M., & Arnold, B. (2025). Understanding Australia's teacher shortage: The importance of psychosocial working conditions to turnover intentions. *The Australian Educational Researcher*, 52(1), 383–409. <https://doi.org/10.1007/s13384-024-00720-5>

- [23] [23] Schaufeli, W. B., & Bakker, A. B. (2004). Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement. *Journal of Organizational Behavior*, 25, 293–315.
- [24] [24] Scheopner, A. (2010). Irreconcilable differences: Teacher attrition in public and Catholic schools. *Educational Research Review*, 5, 261–277.
- [25] [25] Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2010a). Teacher self-efficacy and teacher burnout: A study of relations. *Teaching and Teacher Education*, 26, 1059–1069.
- [26] [26] Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2011). Teacher job satisfaction and motivation to leave the teaching profession: Relations with school context, feeling of belonging, and emotional exhaustion. *Teaching and Teacher Education*, 27, 1029–1038.
- [27] [27] Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2017b). Still motivated to teach? A study of school context variables, stress and job satisfaction among teachers in senior high school. *Social Psychology of Education*, 20, 15–37.
- [28] [28] Stoeber, J., & Rennert, D. (2008). Perfectionism in school teachers: Relations with stress appraisals, coping styles, and burnout. *Anxiety, Stress, & Coping*, 21, 37–53.
- [29] [29] Støren, P. G., & Grønningsæter, H. (2024). Do worksite health promotion programs (WHPP) influence presenteeism among employees? A systematic review. *Work*, 77(1), 85–102. <https://doi.org/10.3233/WOR-220115>
- [30] [30] Toropova, A., Myrberg, E., & Johansson, S. (2021). Teacher job satisfaction: The importance of school working conditions and teacher characteristics. *Educational Review*, 73, 71–97.
- [31] [31] Urban, A. et al. (2024). Principal support and teacher retention. [Source cited in the original manuscript; bibliographic details not provided.]
- [32] [32] US Department of Education. (1997). Job satisfaction among America's teachers: Effects of workplace conditions, background characteristics, and teacher compensation. National Center for Education Statistics.
- [33] [33] Wriqi, C. (2008). The structure of secondary school teacher job satisfaction and its relationship with attrition and work enthusiasm. *Chinese Education and Society*, 40, 17–31.

Pomen podpore pri vzpostavljanju in ohranjanju dojenja kot preventivnega dejavnika za duševno zdravje mater

The Importance Of support In Establishing And Maintaining Breastfeeding As A Preventive Factor For Mental Health Of Mothers

Andreja Poljanec

Študijsko-raziskovalni center za
družino

Ljubljana, Slovenija

andreja.poljanec@srcdljubljana.com

Tina Pongračič

Študijsko-raziskovalni center za
družino

Ljubljana, Slovenija

tina.pongracic@srcdljubljana.com

Povzetek

Prispevek raziskuje dejavnike, povezane s pozitivnimi izkušnjami in stiskami mater pri vzpostavljanju in ohranjanju dojenja. Na podlagi treh fokusnih skupin z 19 materami ugotavlja, da so ključni varovalni dejavniki dostopna strokovna pomoč ter čustveno primerna praktična podpora, medtem ko pomanjkanje podpore, neskladni nasveti in pritisk okolice povečujejo stisko mater. Rezultati poudarjajo pomen empatičnega in čustveno uglašene pristopa zdravstvenih delavcev, ustrezne podpore najbližjih pri dojenju in varovanju duševnega zdravja mater ter spodbuja k dopolnitvi učnih načrtov na zdravstvenih fakultetah.

Ključne besede

dojenje, podpora dojenju, odnosi, poporodno obdobje

Abstract

This paper explores the factors associated with mothers' positive experiences and difficulties in establishing and maintaining breastfeeding. Based on three focus groups involving 19 mothers, it finds that key protective factors include accessible professional help and emotionally appropriate practical support, whilst a lack of support, conflicting advice and pressure from those around them increase mothers' distress. The results highlight the importance of an empathetic and emotionally attuned approach by healthcare professionals, appropriate support from loved ones regarding breastfeeding and the protection of mothers' mental health, and call for the revision of curricula at medical schools.

Keywords

breastfeeding, breastfeeding support, relationships, the postnatal period

*Article Title Footnote needs to be captured as Title Note

†Author Footnote to be captured as Author Note

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia

© 2025 Copyright held by the owner/author(s).

<https://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.66>

1 Uvod

Davidson in Ollerton [5] ugotavljata, da dojenje ne koristi le otroku in materi, temveč celotni družbi zato je spodbujanje dojenja in opolnomočenje mater pomembno za razvoj zdrave družbe. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) priporoča izključno dojenje v prvih šestih mesecih in dojenje do drugega leta starosti ali dlje, če to obema ustreza [27]. Fajdiga Turk [9] poroča, da je v dneh po rojstvu dojenih 90,2 % novorojenčkov, pri 6 mesecih 54,6 %, pri dvanajstih pa le še 22,3 %. Matere pogosto poročajo o stiskah ob dojenju.

1.1. Pozitivni vidiki dojenja

Dojenje deluje kot nevrofiziološka spodbuda za občutek zadovoljstva pri materi in pri otroku ter pomaga pri premagovanju bolečine in utrujenosti [11]. Ob dojenju se v dojenčku in v materi sprošča oksitocin [13]. Slednji povečuje občutek sproščenosti, povezanosti [12], spodbuja veselje ob negi, senzitivnost in ljubeznivost, kar so pomembne lastnosti mater za optimalen razvoj otroka. Matere, ki dojijo dlje, izražajo višjo stopnjo senzitivnosti od mater, ki dojenje zgodaj prekinajo [2]. Otroci, ki so dojeni daljši čas, so kot odrasli pogostejše varno navezani [2], saj se med dojenjem prek čustvenega uglaševanja ter regulacije afekta optimalno razvijajo in integrirajo tako otrokovi kot materini možgani [4].

1.2. Odnosni vidik dojenja

Dojenje je čustveno, socialno in fizično zahtevno – zahteva predanost, energijo, čas, nočno zburjanje ipd., zato so čustvena, informacijska in/ali instrumentalna pomoč bistvenega pomena za dojenje [10]. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) in UNICEF opredelujeta socialno podporo kot ključno strategijo za bolj množično in daljše dojenje [19]. Raziskave kažejo, da zadovoljstvo s poporodno oskrbo in podpora najbližjih pomembno vplivajo na samoučinkovitost mater [17], ki pa je prepoznana kot eden najpomembnejših dejavnikov za vztrajanje pri dojenju [8]. Samoučinkovitost se nanaša na materino samozavest in prepričanje o njeni sposobnosti, da uspešno doji [18].

Stres, tesnoba, depresija in druge duševne težave ter nizka stopnja socialne podpore negativno vplivajo na samoučinkovitost dojenja [23]. V mnogih primerih je prekinitev dojenja tudi posledica poporodne anksioznosti in poporodne depresije (PPD) [28], ob tem, da je pri ženskah z nizko samoučinkovitostjo, večja zaznana verjetnost za razvoj PPD [3]. Vplivanje je torej obojesmerno - pomanjkanje podpore pri dojenju podpira razvoj PPD, PPD pa zavira dolžino dojenja. Glede na porast PPD, tesnobe in starševske izgojenosti v zahodni družbi [21], ter dejstva da dojenček za optimalen razvoj potrebuje "dovolj dobro" mater [25], je zavedanje pomena v smeri izboljšanja podpore materam pri dojenju izredno pomembno.

V raziskavi nas je zanimalo, katere dejavnike, vezane na dojenje, matere navajajo kot varovalne in katere kot rizične; postavili smo raziskovalni vprašanje:

1. Kateri zaščitni dejavniki podpirajo dojenje po porodu?
2. Kateri dejavniki tveganja so povezani s tiskami ob dojenju po porodu?

2 Metoda

2.1. Vzorec

Prek priložnostnega vzorčenja smo v raziskavo vključili 19 mater, ki so rodile v Sloveniji in je v obdobju sodelovanja od poroda minilo vsaj šest tednov ter največ eno leto. Izvedli smo tri fokusne skupine.

2.2. Postopek in zbiranje podatkov

Etično privolitev je izdal Etični odbor Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, udeleženke so podpisale informirano soglasje. Fokusne skupine so potekale na daljavo po tematskem protokolu, razvitem v okviru evropskega projekta Mind the Mum, financiranega znotraj programa EU4Health. Udeleženke smo v pogovoru prosili, da delijo izkušnje glede dojenja v poporodnem obdobju.

2.3. Analiza podatkov

Podatki so bili analizirani z metodo induktivne tematske analize po Braun in Clarke [1] s strani treh neodvisnih raziskovalcev v programu [Atlas.ti](https://atlas.ti.com/).

3 Rezultati

3.1. Stiske povezane z dojenjem

Matere poročajo o neskladju nasvetov zdravstvenih delavcev, pomanjkanju strokovne podpore in vključenosti pri dojenju, nedostopnost svetovalke za dojenje v porodnišnici, pritisku, povezanim s pričakovanji družbe in zdravstvenega osebja, problematičnem vplivu družbenih medijev.

»Hkrati pa je tudi veliko pritiska z njihove strani; plakati o dojenju so povsod po porodnišnici /.../«

»Medicinske sestre /.../ preprosto pridejo, ti dajo ščit za bradavice in ti nekako rečejo, naj preidem na umetno mleko, /.../ Ko pa se v tem javnem zdravstvenem sistemu temu v resnici nihče ne posveča.«

»Pričakovala bi, da bi imela možnost poklicati svetovalke za dojenje, da bi bilo to na voljo v okviru zdravstvenega sistema.«

»Obstaja veliko zavajajočih informacij, /.../ sestre imajo zelo različne pristope, in na koncu je vse skupaj zmeda.«

»Zdi se mi, da je to problem družbenih medijev, in imela sem občutek, da so nekatere matere, ki niso v celoti dojile, manj vredne /.../«

3.2. Pozitivna izkušnja z dojenjem

Matere poročajo o instrumentalni in psihološki podpori pri dojenju s strani svetovalk in osebja ter tudi o drugih vrstah podpore pri dojenju.

»Potem smo razmišljali tudi o svetovalki in smo jo dobili – vsaj za stekleničke in vse to nam je malo razložila.«

»Kasneje sem imela tudi eno svetovalko, ki je bila čudovita; zdi se mi, da je tu res veliko čustvene podpore in psihološke pomoči.«

»Pravzaprav mi je moja sestra zelo pomagala. Vse tri je tudi sama dojila, prav tako mi je pomagal partner; jaz sem dojila 8–10 ur, on pa nam je bral pravljice.«

4 Razprava

Iz rezultatov je razvidno, da dojenje še zdaleč ni zgolj fiziološki proces ali individualna odgovornost matere, temveč izrazito relacijska in čustvena izkušnja. Udeleženke so pozitivne izkušnje dojenja povezovale predvsem z dostopno strokovno pomočjo ter čustveno in praktično podporo različnih ljudi, medtem ko so pomanjkanje podpore, pritisk okolice, družabna omrežja ter neskladna navodila s strani strokovnjakov predstavljali pomembne vire stiske.

Ugotovitve naše raziskave so skladne z ugotovitvami, ki poročajo, da čustvena, instrumentalna in informacijska podpora pomembno prispeva k vzpostavljanju in ohranjanju dojenja [10]. Vendar pa se je v naši raziskavi pokazalo, da pri podpori ni pomembno le, ali mati pomoč prejme in kakšna je ta pomoč, temveč predvsem način, kako ji je podpora predana. Vzpostavljena uglašenost in varno okolje pripomoreta k ohranjanju stabilnosti ter lahko pomagata prebroditi izzive v trenutkih negotovosti, dvomov in težav [22], kar pomaga krepiti materin občutek kompetentnosti in samoučinkovitosti [8]. Pacienti, ki zaznavajo višjo stopnjo empatije pri zdravstvenih delavcih, bolj upoštevajo njihova priporočila [16]. Iz rezultatov je razvidno, da se v primerih, ko so nasveti predani prehitro, kritično in čustveno neadekvatno, pri materi povečujejo negotovost, tesnoba, neuspeh, stiska ter občutek, da ni dovolj dobra, kar glede na raziskave povečuje možnost za razvoj PPD ali/ in tesnobe [28].

Spodbujanje dojenja, čeprav morda dobronamerno, se glede na naše rezultate izkaže kot pritisk in deluje stresno. Pomanjkanje čustvenega stika v odnosih v zahtevnih situacijah namreč

povečuje posameznikov stres. To s sodelavci potrjuje tudi Jackson [15], ki je pri 876 materah ugotovil, da sta večji zaznani pritisk k dojenju in slabša podpora osebja povezana z več anksioznosti in depresivnosti, ter občutki krivde in sramu. Tudi druge raziskave opozarjajo na dvosmerno povezanost: psihološka stiska lahko otežuje dojenje, težave pri dojenju in nizka samoučinkovitost pa lahko dodatno obremenjujejo materino duševno zdravje [3]. Empatičen in sočuten odnos zdravstvenega osebja tako predstavlja pomembno spodbudo pri dojenju, saj materi daje občutek varnosti, slišnosti in zaupanja ter ji pomaga, da se ob negotovosti in začetnih težavah lažje umiri in vztraja [14].

Za pozitivno izkušnjo dojenja, so udeleženke izpostavile tudi pomembnost partnerjeve prisotnosti, odzivnosti, čustvene opore in prevzemanje praktičnih obremenitev, kar je skladno z raziskavami o pomenu partnerjeve čustvene in tehnične podpore [20]. Materine samoučinkovitosti zato ne moremo razumeti zgolj kot individualne značilnosti, temveč kot nekaj, kar se krepi ali zmanjšuje v odnosih. Materina čustvena razpoložljivost je večja, kadar je tudi sama deležna podpore.

5 Zaključek

Ob rezultatih se odpira širše vprašanje in zanimanje, kje nastaja vrzel med spodbujanjem dojenja in izkušnjo dejanske podpore materi. Pomanjkanje čustveno adekvatne obravnave, o kateri poročajo matere, bi bilo lahko povezano s spomanjkanjem specifičnih znanj s področja dojenja, saj je na dodiplomskem študijskem programu Zdravstvena nega na Zdravstveni fakulteti Univerze v Ljubljani predmet Dojenje in laktacija uvrščen med splošne izbirne predmete in ni del obveznega predmetnika [24]. Lahko bi bilo povezano tudi s pomanjkanjem opremljenosti na področju razumevanja in veščin občutljivosti in empatije v odnosih pa tudi s pomanjkanjem razumevanja čustvene ranljivosti mater v poporodnem obdobju, saj tudi te vsebine na študiju niso pomembno vključene. V Sloveniji se zdravstvene ustanove srečujejo tudi s pomanjkanjem kadra [6] kot za področje porodnišnic navaja tudi Zbornica zdravstvene in babiške nege iz maja 2026 ocenjuje, da slovenskemu zdravstvenemu sistemu primanjkuje približno 20–30 % izvajalcev babiške nege [29], kar vodi v preobremenjenost osebja. Rezultati zato odpirajo vprašanje, ali potrebujemo predvsem več kadra, ali predvsem bolj specifično usposobljenega kadra z delo z ranljivimi skupinami, kamor bi zaradi pojavnosti duševnih težav lahko uvrščali tudi matere v poporodnem obdobju. Dodatna izobraževanja ter treningi empatije so v številnih evropskih državah prepoznani kot učinkoviti pri izboljšanju tovrstnih izzivov. V številnih evropskih zdravstvenih izobraževalnih programih je razvijanje empatije vključeno v formalno izobraževanje bodočih zdravstvenih delavcev. Raziskava britanskih medicinskih fakultet je pokazala, da je 93 % sodelujočih fakultet izvajalo formalne izobraževalne aktivnosti, posebej usmerjene v razvijanje klinične empatije, pri večini pa so bile te vsebine del obveznega kurikulumu [26]. Primeri strukturiranega razvijanja empatije so prisotni tudi na medicinskih fakultetah v Švici in Franciji ter v izobraževanju zdravstvene nege v Španiji [7].

Morda bi se s tem razvil tudi korak v sami kulturi obravnave – od močno storilnostnega k poudarku na odnosu in sočuten pristop. Škoda bi bilo, da se odnosna komponenta v zdravstvu še bolj ne ozavešči, izobražuje in trenira, saj ima dokazane močne učinke na paciente.

Zahvala

Raziskava je bila izvedena v okviru evropskega projekta Mind the Mum, financiranega iz programa EU4Health. Zahvaljujeva se vsem udeleženkam raziskave za njihov čas in pripravljenost deliti svoje izkušnje ter zaposlenim na Inštitutu Umbilica, ki je nosilec projekta v Sloveniji.

Literatura

- [1] Braun, V. in Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- [2] Cassidy, J. in Shaver, P. R. (ur.). (1999). Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications. Guilford Press.
- [3] Chrzan-Dętkoś, M., Walczak-Kozłowska, T., Pietkiewicz, A. in Żołnowska, J. (2021). Improvement of the breastfeeding self-efficacy and postpartum mental health after lactation consultations—Observational study. *Midwifery*, 94, 102905. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2020.102905>
- [4] Cozolino, L. (2006). The neuroscience of human relationships: Attachment and the developing social brain. W. W. Norton & Company.
- [5] Davidson, E. L. in Ollerton, R. L. (2020). Partner behaviours improving breastfeeding outcomes: An integrative review. *Women and Birth*, 33(1), e15–e23. <https://doi.org/10.1016/j.wombi.2019.05.010>
- [6] Državni svet Republike Slovenije. (2026). Sklepi k zaključkom posveta Kadrovska kriza v zdravstveni negi in babištvu – priložnosti za implementacijo sprememb.
- [7] Durán Gisbert, D., in Vázquez Rivas, A. (2021). Empathy development through peer tutoring in nursing students: A quasi-experimental study. *Nurse Education Today*, 99, 104772. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2021.104772>
- [8] Economou, M., Kolokotroni, O., Paphiti-Demetriou, I., Kouta, C., Lambrinou, E., Hadjigeorgiou, E., Hadjiona, V. in Middleton, N. (2021). The association of breastfeeding self-efficacy with breastfeeding duration and exclusivity: Longitudinal assessment of the predictive validity of the Greek version of the BSES-SF tool. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 21, 421. <https://doi.org/10.1186/s12884-021-03878-3>
- [9] Fajdiga Turk, V. (2022). Kako dojijo matere v Sloveniji? V Z. Drglin (ur.), *Svetovni teden dojenja 2022*. Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- [10] Faridvand, F., Mirghafourvand, M., Mohammad-Alizadeh-Charandabi, S. in Malakouti, J. (2018). Breastfeeding performance in Iranian women. *International Journal of Nursing Practice*, 24(4), e12659. <https://doi.org/10.1111/ijn.12659>
- [11] Folden-Palmer, L. (2007). Baby matters: What your doctor may not tell you about caring for your baby. Baby Reference.
- [12] Gerhardt, S. (2004). Why love matters: How affection shapes a baby's brain. Brunner-Routledge.
- [13] Heinrichs, M., Baumgartner, T., Kirschbaum, C. in Ehler, U. (2003). Social support and oxytocin interact to suppress cortisol and subjective responses to psychosocial stress. *Biological Psychiatry*, 54(12), 1389–1398. [https://doi.org/10.1016/S0006-3223\(03\)00465-7](https://doi.org/10.1016/S0006-3223(03)00465-7)
- [14] Howick, J., Moscrop, A., Mebius, A., Fanshawe, T. R., Lewith, G., Bishop, F. L., Mistiaen, P., Roberts, N. W., Dieninytė, E., Hu, X.-Y., Aveyard, P. in Onakpoya, I. J. (2018). Effects of empathic and positive communication in healthcare consultations: A systematic review and meta-analysis. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 111(7), 240–252. <https://doi.org/10.1177/0141076818769477>
- [15] Jackson, L., Fallon, V., Harold, J. A. in De Pascalis, L. (2024). Psychosocial predictors of post-natal anxiety and depression: Using structural equation modelling to investigate the relationship between pressure to breastfeed, health care professional support, post-natal guilt and shame, and post-natal anxiety and depression within an infant feeding context. *Maternal & Child Nutrition*, 20(1), e13558. <https://doi.org/10.1111/mcn.13558>
- [16] Keshtkar, L., Ahmed, S., Mohan, S., idr. (2026). Examining the relationship between healthcare practitioners' communication and patient adherence to treatment: A systematic review. *BMC Health Services Research*, 26, 458. <https://doi.org/10.1186/s12913-026-14359-8>
- [17] Kılıcı, H. in Çoban, A. (2016). The correlation between breastfeeding success in the early postpartum period and the perception of self-efficacy in breastfeeding and breast problems in the late postpartum.

- Breastfeeding Medicine*, 11(4), 188–195. <https://doi.org/10.1089/bfm.2015.0046>
- [18] Lau, C. Y. K., Lok, K. Y. W. in Tarrant, M. (2018). Breastfeeding duration and the theory of planned behavior and breastfeeding self-efficacy framework: A systematic review of observational studies. *Maternal and Child Health Journal*, 22(3), 327–342. <https://doi.org/10.1007/s10995-018-2453-x>
- [19] Meedya, S., Fahy, K. in Kable, A. (2010). Factors that positively influence breastfeeding duration to 6 months: A literature review. *Women and Birth*, 23(4), 135–145. <https://doi.org/10.1016/j.wombi.2010.02.002>
- [20] Poljanec, A. in Greif, P. (2025). Pomen partnerskega odnosa ob vzpostavljanju in ohranjanju dojenja. *Kairos – Slovenska Revija Za Psihoterapijo*, 16 (1-2). Pridobljeno iz naslova: <https://www.kairos.skzp.org/index.php/revija/article/view/541>
- [21] Roskam, I., Aguiar, J., Akgun, E., Arena, A. F., Arikan, G., Aunola, K., Besson, E., Beyers, W., Boujut, E., Brianda, M. E., Brytek-Matera, A., Budak, A. M., Carbonneau, N., César, F., Chen, B.-B., Dorard, G., Dos Santos Elias, L. C., Dunsmuir, S., Egorova, N., ... Mikolajczak, M. (2023). Three reasons why parental burnout is more prevalent in individualistic countries: A mediation study in 36 countries. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. <https://doi.org/10.1007/s00127-023-02487-z>
- [22] Rožič, T. (2018). Affect regulation in psychotherapy supervision: A multiple case study of moments of change. *Ljetopis socijalnog rada*, 25(3), 403–425.
- [23] Santos Jr, H. P., Kossakowski, J. J., Schwartz, T. A., Beeber, L., in Fried, E. I. (2018). Longitudinal network structure of depression symptoms and self-efficacy in low-income mothers. *PloS one*, 13(1), e0191675.
- [24] Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta. (2026). *Predmetnik študijskega programa Zdravstvena nega, 1. stopnja, študijsko leto 2026/2027*.
- [25] Winnicott, D. W. (1960). The theory of the parent-infant relationship. *International Journal of Psycho-Analysis*, 41, 585–595.
- [26] Winter, R., Issa, E., Roberts, N., Norman, R. I., in Howick, J. (2023). A survey of clinical empathy training at UK medical schools. *BMC Medical Education*, 23, 67.
- [27] World Health Organization. (2026). *Infant and young child feeding*.
- [28] Ystrom, E. (2012). Breastfeeding cessation and symptoms of anxiety and depression: A longitudinal cohort study. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 12, 36. <https://doi.org/10.1186/1471-2393-12-36>
- [29] Žibret, A. (2026, May 5). Razumevanja za povečanje števila vpisnih mest za študij babišva ni. *Delo*.

QUALITY OF LIFE AMONG OLDER ADULTS IN CROATIA: DEMOGRAPHIC DIFFERENCES, REGIONAL CONTEXT, AND PLACE OF RESIDENCE

Assoc. Prof. dr. Sara Jerebic
Faculty of Theology
University of Ljubljana
Department of Marriage and Family Therapy
and Psychology and Sociology of Religion
Ljubljana, Slovenija
e-mail: sara.jerebic@teof.uni-lj.si

Dr. sc. Jasminka Zloković
Faculty of Humanities and Social Science
University of Rijeka
Department of Pedagog
Rijeka, Croatia
e-mail: jasminka.zlokovic@ffri-unir

Abstract¹

Croatia is among the European countries experiencing significant demographic aging, which makes the issue of quality of life in later adulthood increasingly important for the planning of social and health policies. In this study, we examined how overall quality of life and its individual dimensions are related to selected demographic characteristics and place of residence in older adults. The analysis included 751 participants aged 65 to 96 years ($M = 77.65$; $SD = 7.32$), of whom 66.6% were women. Quality of life was assessed using the WHOQOL-100 questionnaire. Internal consistency for the six domains analyzed ranged from good to very good (Cronbach's $\alpha = .771-.926$). Age was most strongly associated with lower independence ($p = -.256$; $p < .001$) and, to a significantly lesser extent, with the global quality-of-life rating. The most consistent differences were observed with respect to place of residence. Individuals living in their own homes scored higher on all six WHOQOL domains than those living in nursing homes; the largest differences were observed in independence ($d = .53$) and social relationships ($d = .48$). Regional differences among the five counties with sufficiently large subsamples were not confirmed in the global quality-of-life indicators. In the multivariate model, place of residence remained significantly associated with overall quality of life even after controlling for age, sex, education, marital status, and regional affiliation ($B = .251$; $p = .003$). The results suggest that quality of life among older adults cannot be explained solely by chronological age; the context in which aging occurs is also important.

Keywords

quality of life, aging population, WHOQOL, place of residence, institutional care, Croatia

1 Introduction

Population aging in Croatia has long been more than a demographic forecast. It is a process directly reflected in the daily lives of families, health and social services, and local communities. According to data from the Croatian Bureau of Statistics, the average age of the population reached 44.5 years in 2024, and the aging index was 160.6, with noticeable differences in age structure among counties [1]. This picture raises the question of how, in a society with an ever-increasing proportion of older adults, to understand not only life expectancy but also quality of life.

Quality of life in old age is distinctly multidimensional. According to the World Health Organization's concept, it encompasses not only physical health but also psychological well-being, independence, social relationships, the environment, and spirituality or personal beliefs [2, 3]. For this reason, it is important in demographic research on aging not to treat older adults as a homogeneous group. Individuals of the same chronological age may live in completely different residential, family, and regional circumstances, which can be reflected in how they evaluate their lives.

In Croatia, the relationships between age, life circumstances, and quality of life have already been the subject of several studies. In a comparative study of older adults in Croatia and Poland,

Knurowski and colleagues showed that health status and quality of life vary by age and gender, while also highlighting the need for multidimensional measurement of health and quality of life [4]. Brajković, Godan, and Godan compared older adults who had suffered a stroke living in home and institutional settings and found higher quality-of-life ratings among nursing home residents [5]. This finding is significant because it shows that place of residence cannot automatically be considered a positive or negative factor; its significance depends on the individual's health status, access to support, and the quality of care. In a study of retirees in Zagreb, Brajković and colleagues found that life satisfaction was associated with living arrangements, self-rated health, and loneliness, whereas gender and marital status, on their own, did not explain the differences [6]. A study of residents in Croatian nursing homes during the COVID-19 pandemic also showed that quality of life does not depend on a single factor; among other things, financial status and relationship status were significant [7]. The Croatian findings are thus quite heterogeneous, which is consistent with international reviews, where the effects of institutionalization on quality of life vary and are often strongly dependent on the characteristics of the sample and the instruments used [8].

The starting point of the present analysis is therefore simple: demographic characteristics are important, but alone they are unlikely to provide a sufficient explanation. We were interested in identifying differences based on age, gender, education, marital status, county, and, above all, place of residence, as well as in determining whether the residential context remains associated with overall quality of life even when basic sociodemographic characteristics are taken into account simultaneously.

2 Method

2.1 Participants and Research Context

The study was conducted as part of the project "Gerontology – A Holistic Approach to Promoting Quality of Life and Personal Well-Being Among Older Adults." The initial database included 760 participants. Because the target population was defined as those aged 65 and older, nine younger individuals were excluded from the main analyses. The final analytical sample therefore comprised 751 individuals aged 65 to 96 years ($M = 77.65$; $SD = 7.32$). The sample included 500 women (66.6%) and 251 men (33.4%). A total of 343 individuals (45.7%) lived in their own homes, 371 (49.4%) in nursing homes, 34 (4.5%) with family members, and three individuals reported another type of living arrangement. In all, 714 participants were included in the direct comparison between living in one's own home and living in a nursing home.

¹ The study was conducted as part of a broader research project titled Gerontology – A Holistic Approach to Promoting the Quality of Life and Personal Well-Being of Older Adults (uniri-iz-25-29)

Permission to make digital or hard copies of all or part of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2026, Ljubljana, Slovenia
© 2026 Copyright held by the owner/author(s).
<https://doi.org/10.70314/is.2026.cogni.69>

Table 1: Basic Characteristics of the Sample.

Characteristics	n	%
Women	500	66,6
Men	251	33,4
Own home	343	45,7
Nursing home	371	49,4
Living with family members	34	4,5
Other	3	0,4
Elementary education or less	160	21,3
High school education	392	52,2
College education	199	26,5
In a relationship	274	36,5
Single	477	63,5

The regional structure of the sample was markedly unbalanced. More than half of the participants came from Primorje-Gorski Kotar County, while many other counties were represented by only a very small number of individuals. Therefore, the regional inferential analysis was limited to counties with at least 30 participants.

Table 2: Regional composition of the sample.

Regional structure	n	%
Primorje-Gorski Kotar County	391	52,1
Region of Istra	92	12,3
City of Zagreb	63	8,4
Karlovac County	49	6,5
Zagreb County	31	4,1
Other counties combined	125	16,6

2.2 Instrument

Quality of life was measured using the WHOQOL-100 instrument, which is based on the definition of quality of life as an individual's perception of their situation in life in the context of culture, values, goals, and expectations [2, 3]. The database used contained 24 facets, each consisting of four items. Negatively worded items were reverse-coded according to the rule 6 – original value before calculating the results. The average score was then calculated for each facet, and the facets were grouped into six domains: physical health, psychological well-being, independence, social relationships, environment, and spirituality/personal beliefs. In this article, the results are presented on the original 1–5 scale, as this allows for more direct interpretation. In addition to the domains, three global indicators were also analyzed: overall quality of life (G1), satisfaction with quality of life (G2), and overall life satisfaction (G3).

Table 3: Descriptive statistics and internal consistency of the WHOQOL domains.

WHOQOL Domain	M	SD	Cronbach α
Physical Health	3,13	0,76	.873
Psychological Well-being	3,54	0,62	.902
Autonomy	3,14	0,84	.926
Social Relationships	3,36	0,63	.771
Environment	3,71	0,59	.922
Spirituality / Personal Beliefs	3,72	0,89	.891

2.3 Procedure and Data Preparation

In this conference paper, we conducted a secondary analysis of the project database. First, we examined the age structure and excluded individuals who were not part of the 65+ target group. We then reviewed the coding of WHOQOL items, verified the reverse coding of negatively worded statements, and calculated averages for the facets and the six domains. Before conducting inferential analyses, we assessed the internal consistency of the domains, the sizes of individual subgroups, and the appropriateness of grouping categories for educational attainment and relationship status.

We paid particular attention to the regional structure of the sample. Because some counties were represented by only a few

participants, a direct comparison of all counties would have yielded unstable estimates. Therefore, we limited regional comparisons to the five counties with at least 30 participants; additionally, in the regression model, we examined the affiliation of Primorje-Gorski Kotar County relative to the rest of the sample.

2.4 Statistical Analysis

The analysis was conducted in several steps. First, coding, missing values, and the internal consistency of the domains were checked. The relationship between age and the global indicators and WHOQOL domains was assessed using Spearman's correlation coefficient. Differences between genders and between individuals living at home and in nursing homes were examined using appropriate tests of differences; in addition to *p*-values, effect size (Cohen's *d*) was also taken into account. Educational attainment was grouped into three meaningful categories, and relationship status was grouped into two categories: individuals in a relationship and those without a partner. Due to the highly uneven distribution of participants across counties, the inferential regional analysis was limited to five counties with at least 30 participants: Primorje-Gorski Kotar (*n* = 391), Istria (*n* = 92), Zagreb County (*n* = 63), Karlovac County (*n* = 49), and Zagreb County (*n* = 31). The Kruskal-Wallis test was used for regional comparisons. Holm's correction was applied for multiple comparisons. Finally, multiple linear regression was performed for the global quality of life score (G1), including age, gender, place of residence, education, marital status, and residency in Primorje-Gorski Kotar County.

3. Results

The mean global quality-of-life rating for the entire sample was *M* = 3.66 (*SD* = 0.94), satisfaction with quality of life was *M* = 3.63 (*SD* = 0.92), and overall life satisfaction was *M* = 3.68 (*SD* = 0.97). Age was only weakly associated with all three global indicators (G1: ρ = $-.085$, *p* = .019; G2: ρ = $-.101$, *p* = .006; G3: ρ = $-.086$, *p* = .018). A clearer association was observed for independence (ρ = $-.256$, *p* < .001), indicating that the functional aspect of quality of life declined most consistently with increasing age. The association with social relationships was weaker (ρ = $-.117$, *p* = .001), while no statistically significant association was found for the environment domain.

Table 4. Associations between age and global indicators and WHOQOL domains.

WHOQOL indicator	ρ with age	<i>p</i>
G1 Quality of Life	-.085	.019
G2 Satisfaction with quality of life	-.101	.006
G3 Life satisfaction	-.086	.018
Physical health	-.134	<.001
Psychological domain	-.092	.011
Independence	-.256	<.001
Social relationships	-.117	.001
Environment	.054	.143
Spirituality/beliefs	-.086	.019

Gender did not differentiate participants on any of the three global quality-of-life indicators. For independence, a small difference in favour of men was observed in the unadjusted analysis (*d* = .17), but it did not remain statistically significant after correction for multiple testing. Education was likewise not associated with the global quality-of-life ratings, although differences were found in the physical and psychological domains and in independence; effect sizes were small (η^2 = .019–.031). Partner status did not differentiate participants in terms of global quality of life, but it was more relevant for independence (*d* = .34) and social relationships (*d* = .38).

Table 5. Quality of life by place of residence (n = 714).

Indicator	Own home M	Residential care M	p	d
G1 Quality of Life	3,80	3,53	<.001	.30
G2 Satisfaction with quality of life	3,76	3,53	.001	.24
G3 Life satisfaction	3,86	3,54	<.001	.33
Physical health	3,26	3,01	<.001	.33
Psychological domain	3,67	3,44	<.001	.36
Independence	3,36	2,93	<.001	.53
Social relationships	3,50	3,21	<.001	.48
Environment	3,77	3,67	.018	.18
Spirituality/beliefs	3,88	3,58	<.001	.34

Place of residence emerged as the most consistent factor differentiating participants. Older adults living in their own homes reported higher scores across all quality-of-life domains examined. The largest differences were found for independence ($d = .53$) and social relationships ($d = .48$), followed by the psychological domain, spirituality, and physical health. This pattern suggests that the differences were not limited to overall satisfaction but extended across several dimensions of quality of life.

In the regional analysis, no statistically significant differences were found across the five counties with sufficiently large subsamples for any of the three global quality-of-life indicators (G1: $p = .627$; G2: $p = .801$; G3: $p = .698$). Most domain-level differences were also non-significant, although the result for the environment domain came closest to statistical significance ($H = 9.34$; $p = .053$). Because the sample was heavily concentrated in Primorje-Gorski Kotar County, these findings should not be interpreted as a representative comparison of Croatian regions.

Table 6: Multiple Regression Analysis for Global Quality of Life (G1). Reference group: secondary education. N = 714; $R^2 = .026$; adjusted $R^2 = .017$.

Predictor	B	p	95 % CI
Age	-.0075	.169	-.018 do .003
Gender	-.0075	.923	-.159 do .144
Own home	.251	.003	.086 do .416
Partner	-.052	.552	-.224 do .120
Primary Education*	.012	.902	-.173 do .196
Higher Education*	.045	.586	-.118 do .209
Primorje-Gorski Kotar County	-.064	.363	-.202 do .074

In the multivariable model, place of residence was the only statistically significant variable: living in one's own home was associated with a higher global quality-of-life score ($B = .251$; $p = .003$; 95% CI [.086, .416]). Age, gender, education, partnership status, and residence in Primorje-Gorski Kotar County were not statistically significant in the same model. At the same time, the model explained only 2.6% of the variance, clearly indicating that quality of life in older age cannot be reduced to a few basic demographic characteristics.

4 Discussion

The results convey two complementary messages. The first is that chronological age alone says relatively little about how older adults evaluate their lives. The associations between age and overall quality-of-life ratings were weak, whereas age was reflected much more clearly in measures of independence. This pattern is understandable in light of the distinction between aging as a chronological process and specific functional changes that can limit daily independence without necessarily reducing overall life satisfaction to the same extent.

The second message which one is more relevant to this paper concerns place of residence. Participants who lived in their own homes scored higher on all WHOQOL domains, with the greatest differences observed in independence and social relationships. This can be interpreted as evidence of the importance of continuity in the living environment, autonomy, and the maintenance of familiar social networks. However, it would be

incorrect to conclude from this that institutionalization in and of itself reduces quality of life. A Croatian study of older adults who had suffered a stroke, for example, showed the opposite pattern – a higher quality of life among nursing home residents [5]. This apparent inconsistency is itself significant: institutionalization is not a uniform experience, and its effects depend on health needs, the quality of care, opportunities for social contact, and the reason for moving.

A systematic review of research on institutionalization also indicates that results vary across studies and that the certainty of the evidence is low [8]. In our cross-sectional study, there may be selection bias toward institutional care: individuals with more functional limitations, less independence, or more complex health needs may already have a lower quality of life prior to relocation. Therefore, the most prudent conclusion is that place of residence is an important indicator of life context, but not evidence of a causal effect.

Regional differences in overall quality of life were not confirmed. This should not be interpreted as evidence that there are no differences among Croatian counties. The sample was heavily concentrated in Primorje-Gorski Kotar County, while there were very few participants in many other counties. This is a significant limitation for demographic analysis, as counties differ in age structure, access to services, urbanization, and economic conditions. Official statistical data also show considerable regional differences in population aging [1]. Future studies should therefore take regional structure into account as early as the sampling phase.

The small proportion of explained variance in the regression model is substantively meaningful. It suggests that age, gender, education, relationship status, and region are not sufficient to explain the subjective quality of life among older adults. In subsequent models, it would be useful to include functional health, economic status, social support, length of stay in an institution, voluntary relocation, and access to health and social services. In this way, demographic characteristics could be linked to the life mechanisms through which quality of life is actually shaped.

4.1 Demographic and Public Policy Implications

For demographic policy, it is particularly important that population aging not be viewed solely in terms of the number of people over age 65. Our results show that there are significant differences among older adults in functional independence and the quality of their social environment. When planning housing and long-term care policies, it is therefore prudent to monitor the extent to which the local environment enables older adults to live safely and comfortably at home, and to determine when institutional care becomes a more appropriate option.

Because living conditions were primarily linked to independence and social relationships, two goals emerge as crucial: supporting independence in the home environment for as long as possible, while simultaneously strengthening autonomy and social interaction in nursing homes. Demographic aging is thus not merely a matter of increasing the capacity of institutional care, but also of adapting housing, ensuring the accessibility of home-based services, improving mobility, strengthening local social networks, and ensuring more equitable regional access to support.

The regional perspective requires additional attention. Official data show that Croatian counties differ in the intensity of population aging [1]. To understand how these differences translate into quality of life, future national surveys will need to adequately cover coastal and urban areas as well as smaller, more rural, and demographically older counties.

4.2 Limitations and Directions for Further Research

This study has several limitations. First, the sample is not representative of the Croatian population aged 65 and older, particularly due to the high proportion of participants from Primorje-Gorski Kotar County. Second, the cross-sectional design does not allow for inferences about causality; based on the differences between living at home and in an institutional setting, we cannot determine whether the living arrangement

influenced quality of life or whether individuals with poorer functional status were more likely to transition to institutionalization. Third, the analyses are based on self-reports. Fourth, we deliberately did not include health and economic status, social networks, or other psychosocial indicators in this paper, which would likely explain a larger proportion of the variance.

Future research should employ stratified or otherwise regionally balanced sampling, include a larger number of counties, and conduct longitudinal tracking of transitions from one's own home to institutional care. It would be particularly valuable to measure quality of life before relocation, immediately after, and following a period of adjustment. It would also be useful to analyze the interaction between age and place of residence and to examine whether the decline in independence with advancing age differs between individuals living at home and institutional residents.

5 Conclusion

An analysis of 751 older adults in Croatia shows that quality of life in late adulthood cannot be equated simply with chronological age. Age was most strongly associated with independence, while associations with the global assessment of quality of life were weak. The most consistent pattern emerged for place of residence: individuals living in their own homes reported a higher quality of life across all analyzed domains, and the living context remained significant even after controlling for basic sociodemographic characteristics. Because the explained proportion of variance was small, the results also suggest that demographic data alone are insufficient. For the purpose of designing longevity policies, it will therefore be important to link data on the age and regional structure of the population with information on functional independence, housing options, access to support, and subjective quality of life.

Acknowledgements

The authors acknowledge the financial support from the Croatian Science Foundation: Gerontology – A Holistic Approach to Promoting the Quality of Life and Personal Well-Being of Older Adults (uniri-iz-25-29)

Reference

- [1] Državni zavod za statistiku. 2025. Population Estimate of the Republic of Croatia, 2024. Zagreb: DZS.
- [2] The WHOQOL Group. 1995. The World Health Organization quality of life assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization. *Social Science & Medicine*, 41(10), 1403-1409. doi: 10.1016/0277-9536(95)00112-K.
- [3] The WHOQOL Group. 1998. The World Health Organization quality of life assessment (WHOQOL): Development and general psychometric properties. *Social Science & Medicine*, 46(12), 1569-1585. doi: 10.1016/S0277-9536(98)00009-4.
- [4] Knurowski, T., Lazić, Đ., van Dijk, J. P., Madarasova-Geckova, A., Tobiasz-Adamczyk, B., & van den Heuvel, W. J. A. 2004. Survey of health status and quality of life of the elderly in Poland and Croatia. *Croatian Medical Journal*, 45(6), 750-756.
- [5] Brajković, L., Godan, A., & Godan, Lj. 2009. Quality of Life After Stroke in Old Age: Comparison of Persons Living in Nursing Home and Those Living in Their Own Home. *Croatian Medical Journal*, 50(2), 182-188. doi: 10.3325/cmj.2009.50.182.
- [6] Brajković, L., Gregurek, R., Kusević, Z., Strahinja Ratković, A., Bras, M., & Dordević, V. 2011. Life satisfaction in persons of the third age after retirement. *Collegium Antropologicum*, 35(3), 665-671.
- [7] Olumekor, M., Stojić, A., Kehler, T., & Polo, F. 2022. The Impact of COVID-19 on the Quality of Life and Happiness of Care Home Residents in Croatia: A Cross-Sectional Study. *Behavioral Sciences*, 12(11), 463. doi: 10.3390/bs12110463.
- [8] de Medeiros, M. M. D., Carletti, T. M., Magno, M. B., Maia, L. C., Cavalcanti, Y. W., & Rodrigues-Garcia, R. C. M. 2020. Does the institutionalization influence elderly's quality of life? A systematic review and meta-analysis. *BMC Geriatrics*, 20, 44. doi: 10.1186/s12877-020-1452-0.

Obremenjenost neformalnih oskrbovalcev oseb z demenco na podeželju: večravenški integrativni okvir podpore

The burden of informal caregivers of people with dementia in rural areas: A multilevel integrative support framework

Nuša Kovačević Tojnko*

Univerza Alma Mater Europaea
Ambulanta za duševno zdravje
Pamina
Slovenija
nusa.kt@almamater.si

David Bogataj

Univerza Alma Mater Europaea
Slovenija
david.bogataj@almamater.si

Tatjana Rožič*

Univerza Alma Mater Europaea
Študijsko-raziskovalni center
Slovenija
tatjana.rozic@almamater.si

Povzetek

Neformalni oskrbovalci zagotavljajo velik del vsakodnevne podpore osebam z demenco, vendar lahko dolgotrajna oskrba pomembno ogrozi njihovo telesno in duševno zdravje. Na podeželju se zahteve oskrbe prepletajo z večjimi razdaljami, manjšim obsegom storitev in večjo odvisnostjo od družinskih ter lokalnih mrež. Namen prispevka je na podlagi usmerjenega narativnega pregleda znanstvenih objav sintetizirati dejavnike obremenjenosti neformalnih oskrbovalcev oseb z demenco na podeželju, predstaviti doslej raziskane razbremenilne pristope ter na podlagi sinteze oblikovati večravenški integrativni okvir podpore, znotraj katerega ima lahko pomembno mesto tudi psihoterapevtska znanost, saj omogoča raziskovanje psihoterapevtskih procesov, izidov in mehanizmov spremembe.

Ključne besede

neformalni oskrbovalci, demenca, obremenjenost, podeželje, psihoterapevtska znanost

Abstract

Informal caregivers provide a significant portion of the daily support for people with dementia, but long-term caregiving can seriously jeopardize their physical and mental health. In rural areas, the demands of caregiving are compounded by greater distances, a limited scope of services, and a higher reliance on family and local networks. Based on a targeted narrative review of scientific publications, the purpose of this paper is to synthesize the factors contributing to the burden of informal caregivers of people with dementia in rural areas, to present the burden-relief approaches researched thus far, and, based on this synthesis, to develop a multilevel integrative support framework. Within this framework, psychotherapy science can also play an

* Both authors contributed equally to this text.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2026, 5–9 October 2026, Ljubljana, Slovenia

© 2025 Copyright held by the owner/author(s).

<http://doi.org/10.70314/is.2026.demografija.63>

important role, as it enables the exploration of psychotherapeutic processes, outcomes, and mechanisms of change.

Keywords: informal caregivers, dementia, burden, rural areas, psychotherapy science

1 Uvod

Staranje prebivalstva predstavlja povečanje števila oseb, ki bodo zaradi demence daljše obdobje potrebovale podporo pri vsakodnevem življenju. Slovenska strategija obvladovanja demence zato poudarja pravočasno prepoznavanje, življenje v skupnosti in razvoj usklajenih oblik podpore [28]. V Sloveniji, ki jo primerjalne analize umeščajo med sisteme oskrbe, ki pretežno težijo na družini, pomemben del odgovornosti prevzemajo družinski člani, formalne storitve pa pogosto vstopijo šele, ko potrebe že presegajo zmognosti gospodinjstva [23, 26]. Na podeželju so posledice demence posebno zahtevne zaradi prepleta treh vidikov razdalj: fizična razdalja do zdravstvenih in socialnih storitev, organizacijska razdalja med pravicami, izvajalci in dejansko pomočjo, ki jo družina lahko aktivira, ter socialna razdalja, ki nastane zaradi stigme, umika iz javnega življenja in postopne izgube stikov. Empirična raziskava v Posavju in širše v vzhodni Sloveniji je pokazala, da približno 60 % anketirancev na slovenskem podeželju meni, da jim tudi boljša organizacija pomoči na domu ne bi omogočila bivanja doma do smrti, predvsem zaradi neustrezno prilagojenih bivališč in odsotnosti stalne prisotnosti oskrbovalcev [2]. Podeželje v tem okviru predstavlja prostor kumulativnih ranljivosti. Razpršena poselitve, manjša gostota storitev, daljše poti, slabša dostopnost specialistične obravnave in pomanjkanje kadra pomenijo, da se težave pri demenci pokažejo drugače kot v mestih. Družine pogosto nekaj časa same oskrbujejo svojca: uredijo prevoz, nadzorujejo zdravila, skrbijo za varnost, prevzamejo komunikacijo z institucijami in zapolnijo vrzeli med posameznimi storitvami, vse naštetu pa povečuje izčrpanost oskrbovalcev [24]. Neformalni oskrbovalci so zaradi posledic dolgotrajne oskrbe opisani tudi kot »nevidni drugi pacienti« [3, 20], kar kaže na spregledanost njihove vloge, v kateri so izpostavljeni povečanemu tveganju za kronični stres, depresivnost, telesne zdravstvene težave, socialno izolacijo in finančne posledice [10]. Obremenjenost oskrbovalcev pa ni

povezana le z objektivnimi zahtevami, kot je oskrba, stalen nadzor, pomoč pri vsakodnevnih opravilih, prekinjanje zaposlitve in usklajevanje storitev. Treba je upoštevati tudi subjektivno doživljanje omejenosti, izgube nadzora, stalne odgovornosti, krivde, osamljenosti, žalovanja in nemoči ob nezadostnih virih pomoči. Razlikovanje je pomembno, ker podobna raven praktičnih zahtev pri različnih oskrbovalcih ne vodi nujno do enake stiske; na izid vplivajo ocena položaja, kakovost odnosov, načini spoprijemanja in razpoložljivi viri [3, 17, 20].

2 Metodološki pristop

Prispevek je zasnovan kot usmerjeni narativni pregled literature. Iskanje ustreznih referenc je potekalo od marca do avgusta 2026 v bibliografskih bazah Scopus, PubMed, APA PsycINFO in Web of Science. ResearchGate je bil uporabljen dopolnilno za dostop do objav, nabor pa je bil razširjen s pregledom referenčnih seznamov. Iskanje je bilo omejeno na slovenski in angleški jezik. Uporabljene so bile kombinacije izrazov: family/informal caregiver, dementia, caregiver burden/strain/distress, rural/rural areas, needs, social infrastructure, psychosocial intervention in psychotherapy science ter njihove slovenske ustreznice. Primarno so bili vključeni recenzirani izviri in pregledni članki iz obdobja 2019–2026, ki so obravnavali dejavnike obremenjenosti, posebnosti podeželske oskrbe, potrebe oskrbovalcev ali učinke oziroma mehanizme psihosocialnih in psihoterapevtsko relevantnih intervencij. Trije starejši viri so bili vključeni namensko: prvi [3] kot temeljno konceptualno izhodišče za razumevanje bremena, drugi [21] kot pomemben primer randomizirane raziskave brez ugotovljenih učinkov ter tretji [27] zaradi analize mehanizmov diadičnih intervencij. Nabor je bil dopolnjen z relevantnimi objavami avtorjev in ključnimi slovenskimi viri iz skupne bibliografske baze. V končno sintezo je bilo vključenih 26 znanstvenih objav in strateški dokument (Strategija obvladovanja demence v Sloveniji do leta 2030) kot kontekstualni in ne kot empirični vir. Izključeni so bili podvojeni zapisi, nerecenzirane objave in viri brez neposredne povezave z namenom prispevka. Ugotovitve so bile sintetizirane glede na dejavnike obremenjenosti, podeželski kontekst in intervencijske mehanizme.

3 Obremenjenost neformalnih oskrbovalcev na podeželju

Novejši pristopi k razumevanju in raziskovanju obremenjenosti obravnavajo bremena skupaj z odpornostjo: tveganje se poveča, ko trajne zahteve presežejo psihološke in socialne vire oskrbovalca [20]. Med neposrednimi viri obremenjenosti so vedenjski in psihološki simptomi demence. V raziskavi [7] je kriterij obremenjenosti dosegalo 78,4 % oskrbovalcev; breme je bilo povezano z večjim številom nevropsihiatričnih simptomov, zlasti z dezinhibicijo, razdražljivostjo in agitacijo, pa tudi z več kot osmimi urami oskrbe dnevno ter sobivanjem. Obremenjenost dodatno povečujejo še omejevanje prostega časa, konflikt z zaposlitvijo in opuščanje lastnih zdravstvenih ter socialnih potreb. Kot pomembne napovednike stresa so prepoznali osebne omejitve oskrbovalca in kakovost življenja osebe z demenco, odpornost pa je pomembno povečala pojasnjeno varianco stresa [20]. Tudi ena od novejših raziskav [12] je potrdila, da sta večja oviranost osebe z demenco in nižji socialno-ekonomski položaj statistično značilno povezana z večjim bremenom oskrbovalca. Relacijski in družinski procesi lahko breme povečujejo ali blažijo. Boljša družinska povezanost in prilagodljivost sta povezani z manj psihološke stiske, pri čemer rezultati podpirajo stopenjsko

in individualizirano pomoč [29]. Napredovanje demence spreminja vzajemnost, prepoznavanje in skupno identiteto, ki sta si jo oskrbovalec in oboleli še do pred kratkim lahko delila. Oskrbovalec lahko tako žaluje za odnosom, kakršen je bil, čeprav je bližnja oseba fizično še prisotna; v literaturi [6] ta proces obravnavajo kot t. i. predsmrtno žalovanje in relacijsko prikrajšanost. Ker se potrebe obolelega spreminjajo glede na fazo bolezni, življenjsko okolje in družinsko konfiguracijo, bi oskrbovalec poleg jasne informacije o diagnozi, potreboval tudi kontinuirano spremljanje [22]. Podeželsko okolje ne pomeni neposredno večjega bremena, vendar pomembno spreminja razmerje med zahtevami oskrbe in razpoložljivimi viri. Sistematični pregled šestintridesetih kvalitativnih študij je izkušnje oskrbovalcev razdelil na tri skupine: splošni izzivi oskrbe za osebo z demenco, omejitve zaradi ruralnosti in priložnosti, ki jih lahko ponudijo tesne skupnostne mreže. Manjša ponudba storitev, daljše poti in pomanjkanje specialistov povečujejo organizacijsko in časovno obremenitev, medtem ko zaupanje, poznavanje lokalnega okolja in neformalna pomoč lahko delujejo varovalno [4]. Kvalitativne ugotovitve iz ruralnih okolij dodatno kažejo, da oskrbovalci usklajujejo skrb z delom, gospodinjstvom, zemljo in drugimi družinskimi obveznostmi ter pogosto sami zapolnjujejo vrzeli med storitvami [24]. Tudi evropski pregled stanja izpostavlja geografske neenakosti, birokratsko zapletenost in prekinjeno kontinuiteto oskrbe [25]. V ruralni Ugandi so oskrbovalci kot ključne potrebe navedli praktično usposabljanje iz komunikacije, vedenjskih simptomov, higiene, prehrane, zdravil in skrbi zase [18]. Socialna infrastruktura, namenjena skrbi za osebe z demenco na podeželju ter njihovim bližnjim, mora povezovati domače prilagoditve, prevoz, pomoč na domu, oskrbo za oddih, lokalno koordinacijo, psihosocialno podporo in digitalne poti [2, 13]. Vendar pa lahko na podeželju pravočasno vključitev v pomoč zavirajo znikanje, stigma, napačno razumevanje zgodnjih simptomov, nepoznavanje storitev in neujemanje med ponujeno pomočjo ter dejanskimi potrebami. Pri premagovanju opisanih izzivov so učinkovitejši na osebo osredotočeni, na zaupanju temelječi in nizkopražni pristopi ter dosegljiv koordinator [1]. V študiji [8] je bila večja samoučinkovitost oskrbovalcev povezana z uporabo več virov informacij in strokovnimi kanali, preko katerih so dobili pomoč. Tudi digitalna podpora, ki ima sicer velik potencial za oskrbovalce in lahko zmanjšuje organizacijsko razdaljo, podpira koordinacijo in omogoča hitrejšo komunikacijo med družino in storitvami, ni samoumevno uporabna za oskrbovalce na podeželju. Težave se lahko pojavijo zaradi nižje digitalne pismenosti, tehničnih težav, počasnega interneta, omejenega dostopa do naprav, zahtevne uporabe, časovne obremenjenosti oskrbovalcev, skrbi glede varnosti podatkov, odpora do neznanih tehnologij in strahu pred izgubo človeškega stika [16, 19].

4 Razbremenilni pristopi in prispevek psihoterapevtske znanosti

Večina raziskav o razbremenitvah neformalnih oskrbovalcev ne obravnava psihoterapije v ožjem pomenu, temveč znotraj širšega spektra nefarmakoloških psihosocialnih, psihoedukacijskih, svetovalnih, vedenjskih, podpornih in večravninskih programov. Meta-pregled šestdestih objav, ki so zajeli več kot 500 intervencijskih študij, je v splošni populaciji neformalnih oskrbovalcev oseb z demenco pokazal najbolj dosledne učinke pri depresivnosti, medtem ko so bili učinki na neposredno merjeno breme, anksioznost in socialno oporo šibki ali ničelni. Nobena vrsta intervencije ni imela širokih učinkov na vse izide, prav tako ni bilo prepričljivih dokazov, da so diadični ali večravninski programi sami po sebi uspešnejši [5]. Ker vključene

raziskave večinoma niso bile izvedene posebej na podežlju, njihovih ugotovitev ni mogoče neposredno prenesti na ruralna okolja brez upoštevanja dostopnosti, kadrovskih možnosti in lokalnega načina življenja. Novejše raziskave pomagajo natančneje opredeliti potencialno koristne elemente psihoterapije. V manjši randomizirani študiji je strukturirana psihoedukacijska intervencija izboljšala reševanje problemov, zadovoljstvo s prostočasnimi dejavnostmi in samoučinkovitost ter zmanjšala depresivne simptome in disfunkcionalna prepričanja; ob spremljanju sta se zmanjšala tudi stres in izboljšala kakovost življenja [11]. V večji randomizirani raziskavi, v kateri je sodelovalo 250 obremenjenih oskrbovalcev, ki so jih vključili v čuječnostne prakse, so se zmanjšali njihovi depresivni simptomi, okrepil pa se je tudi učinek skrbi zase in obvladovanje vedenjskih težav; skupaj s podporno skupino pa so oskrbovalci zaznali tudi boljšo socialno oporo [15]. Prav tako je bilo potrjeno [17], da je višje samosočutje neformalnih oskrbovalcev negativno povezano z njihovo obremenjenostjo ter nefunkcionalnimi strategijami spoprijemanja ter pozitivno povezano s strategijami spoprijemanja, usmerjenimi v čustva. Za celosten pogled pa so enako, kot zgoraj našteje študije, ki kažejo pozitivne učinke psihoterapevtskih intervencij na neformalne oskrbovalce, pomembne tudi študije, ki niso ugotovile pozitivnega učinka, ali pa je bil ta celo negativen. Tako denimo pri prilagojeni diadični intervenciji z vadbo, psihoedukacijo, komunikacijskim treningom in prijetnimi dejavnostmi niso ugotovili izboljšanja bremena ali olajšanja psihološke stiske [21]. Kvalitativna analiza sorodnih programov je kot osrednji mehanizem prepoznala opolnomočenje, ki ga podpirajo realistični cilji, raziskovanje osebno pomembnih dejavnosti in v rešitev usmerjeno preizkušanje [27]. Podporne skupine lahko zagotavljajo normalizacijo izkušenj, informacije in občutek pripadnosti, vendar njihovi učinki niso enaki učinkom strukturiranih intervencij in niso vedno zajeti z lestvicami bremena [30]. Psihoterapevtska znanost je v pričujočem kontekstu pomembna, saj usmerja pozornost na procese, prek katerih se stiska ohranja ali zmanjšuje: ocenjevanje zahtev, uravnavanje čustev, samoučinkovitost, samosočutje, družinsko komunikacijo, žalovanje, kakovost odnosa in oblikovanje pomena. V tem okviru je posebej relevanten idiografski in procesni pristop psihoterapevtske diagnostike, ki ob kategorialnih informacijah vključuje subjektivno doživljanje, relacijske vzorce in življenjski kontekst ter omogoča sprotno spremljanje procesov in izidov obravnave [14]. Takšna procesna formulacija omogoča, da se podpora prilagaja odzivu oskrbovalca ali družine. Vendar individualna ali družinska obravnava ne more odpraviti stiske, ki izvira iz konkretnih situacij, v katerih se znajdejo oskrbovalci. Psihoterapevtska podpora je zato smiselna kot sestavni del socialne infrastrukture, ne pa kot njeno nadomestilo.

5 Večravenški integrativni okvir podpore neformalnim oskrbovalcem oseb z demenco na podežlju

Da bi lahko razbremenili neformalne oskrbovalce oseb z demenco na podežlju, je potrebna vključenost celotne socialne infrastrukture [13]. Na podlagi zbranih ugotovitev in večravske sinteze zbranih študij, razvrščamo prednostna področja podpore po ravneh, na katerih nastajajo obremenitve. Menimo, da tovrstna sinteza omogoča, da se psihološka in relacijska pomoč ne ločita od praktične razbremenitve, skupnostnih virov in organizacije storitev. Kot rezultat sinteze in hkrati oblikovanje integrativnega okvirja uporabljamo dvojno izhodišče: obremenjenost se zmanjšuje z zmanjšanjem zahtev in

s krepitvijo virov; trajnejši učinek pa je mogoč le, kadar se oba procesa odvijata povezano.

Tabela 1: Večravska podpora neformalnim oskrbovalcem oseb z demenco na podežlju

Raven podpore	Ključne obremenitve	Potreben prednostni odziv
Oskrbovalec	Stres, omejevanje lastnega življenja, nizka samoučinkovitost in žalovanje.	Ponavljajoča ocena stiske, prilagojena psihoedukacija, psihoterapevtska podpora ter krepitev spoprijemanja in samosočutja.
Diada in družina	Spremenjena vzajemnost, konflikt, nejasna delitev nalog in vedenjski simptomi.	Družinska in diadična obravnava, komunikacijske strategije, skupno načrtovanje ter obravnava žalovanja.
Dom in lokalna skupnost	Neprilagojeno bivališče, izolacija, stigma in odsotnost oskrbe za lasten oddih.	Pomoč na domu, prevoz, oskrba za možnost oddiha, lokalne strokovno vodene skupine in hibridna podpora.
Občina in regija	Razdrobljene storitve, zapleteni postopki in dolge čakalne poti.	Koordinator, enotna vstopna točka, mobilni timi ter povezane zdravstvene, socialne in psihoterapevtske poti.
Sistemska raven	Šibko prevzemanje odgovornosti, kadrovske vrzeli in neenak dostop.	Financiranje razbremenilnih storitev, standardi dostopnosti, usposabljanje kadra ter spremljanje procesov in izidov.

Skupne značilnosti smiselno zasnovane podpore so zgodnja vključitev, prilagajanje fazi bolezni in družinskemu kontekstu, nizkopražna dostopnost, kontinuiteta ter sprotno preverjanje, ali ponujena pomoč dejansko zmanjšuje stisko ali izboljšuje obvladljivost vsakdanjih nalog. Na podežlju je posebej pomembno, da storitve oskrbovalcu ne nalagajo dodatnega koordinacijskega dela, temveč so povezane ter po potrebi mobilne ali hibridne. Takšna razvrstitev ustvarja tudi nadaljnja raziskovalna vprašanja: katere kombinacije praktičnih in psihosocialnih ukrepov, ki temeljijo na psihoterapevtski znanosti,

delujejo za katere oskrbovalce, v kateri fazi bolezni in pod kakšnimi lokalnimi pogoji?

6 Razprava in zaključek

Demografske spremembe so odsev razvoja v sodobni družbi in so dejstvo, ki mu je treba prilagoditi zdajšnje sisteme in ureditve ter tako ustvariti možnosti za kakovostno življenje in dostojno staranje vseh generacij [28]. Pri demenci je takšna infrastruktura uspešna šele takrat, ko podpira hkrati osebo z demenco in družino, ki z njo živi [9]. Sinteza v našem prispevku jasno pokaže, da obremenjenost neformalnih oskrbovalcev ni zgolj posledica demence ali obsega opravljenih nalog, temveč dinamično nesorazmerje med zahtevami in viri. Podeželje lahko to nesorazmerje povečuje zaradi razdalj in manjše dostopnosti storitev, lahko pa zagotavlja tudi varovalne odnose in lokalno zaupanje. Zato razbremenitve ni mogoče doseči zgolj z eno storitvijo. Potrebna je zgodnja, fazno občutljiva in lokalno prilagojena mreža, ki hkrati zmanjšuje praktične zahteve ter krepi zmožnosti oskrbovalca in družine. Psihoterapevtska znanost ima v takšni mreži omejeno, vendar jasno opredeljivo vlogo. Pomaga prepoznati subjektivno stisko, relacijske in družinske procese, žalovanje in načine spoprijemanja ter ustvarjati pogoje, v katerih lahko oskrbovalci razvijajo učinkovitejše odzive, ohranjajo pomembne odnose in pravočasno sprejmejo pomoč. Prispeva lahko tudi k individualizaciji ter procesnemu spremljanju podpore. Njena vključitev je strokovno smiselna, kadar je povezana s konkretno razbremenitvijo in kadar strukturnih primanjkljajev ne razlaga kot osebne nezmožnosti oskrbovalca. Prispevek je omejen z narativno zasnovo, odsotnostjo formalne ocene kakovosti vseh vključenih virov, heterogenostjo merjenih izidov ter dejstvom, da je večina intervencijskih raziskav potekala zunaj slovenskega podeželskega okolja. Predstavljen večraven integrativni okvir podpore zato ni validiran model, temveč na literaturi temelječa razvrstitev področij podpore. Naslednji korak je njegovo empirično preverjanje v slovenskih podeželskih okoljih ob sodelovanju oskrbovalcev, oseb z demenco in izvajalcev ter ob sočasnem spremljanju bremena, duševnega zdravja, kakovosti odnosov, vzdržnosti oskrbe in uporabe storitev. Kljub omejitvam pregled kaže, da trajnejša razbremenitev ni rezultat ene intervencije, temveč usklajenega odziva na praktične, psihološke, relacijske in sistemske vire obremenjenosti.

Literatura

- [1] S. C. E. Balvert, R. D. de Vries, R. M. Dröes, L. N. C. Visser in M. V. Milders. 2026. Facilitators and barriers to early-stage dementia care: A qualitative study on the perspectives of people with dementia, informal caregivers, and healthcare professionals. *Frontiers in Public Health* 14 (2026), 1867784. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2026.1867784>
- [2] D. Bogataj, M. Bogataj in M. Kavšek. 2021. Development dynamics of health and social infrastructure for the long-term care: The case of the Posavje region. *Zdravstveno varstvo* 60, 4 (2021), 269–277. DOI: <https://doi.org/10.2478/sjph-2021-0036>
- [3] H. Brodaty in M. Donkin. 2009. Family caregivers of people with dementia. *Dialogues in Clinical Neuroscience* 11, 2 (2009), 217–228. DOI: <https://doi.org/10.31887/DCNS.2009.11.2/hbrodaty>
- [4] H. J. Campbell-Enns, S. Bornstein, V. M. M. Hutchings in sod. 2023. The experiences and needs of unpaid family caregivers for persons living with dementia in rural settings: A qualitative systematic review. *PLOS ONE* 18, 6 (2023), e0286548. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0286548>

- [5] S.-T. Cheng in F. Zhang. 2020. A comprehensive meta-review of systematic reviews and meta-analyses on nonpharmacological interventions for informal dementia caregivers. *BMC Geriatrics* 20 (2020), 137. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12877-020-01547-2>
- [6] F. B. Falzarano, A. Greenfield, S. C. Saviano in sod. 2026. Living Memory Home for Dementia Care Pairs (LMH-4-DCP): Study protocol for a pilot randomized trial of a web-based reminiscence intervention for family caregivers and persons with dementia. *Pilot and Feasibility Studies* 12 (2026), 79. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40814-026-01781-2>
- [7] V. García-Martín, M. Canto de Hoyos-Alonso, R. Delgado-Puebla, G. Ariza-Cardiel in I. del Cura-González. 2023. Burden in caregivers of primary care patients with dementia: Influence of neuropsychiatric symptoms according to disease stage. *BMC Geriatrics* 23 (2023), 525. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12877-023-04234-0>
- [8] Y. L. Goh, W. L. Lee, C. H. Teo, M. S. N. Shaharom in M. C. Chong. 2026. Beyond dementia knowledge and eHealth literacy: The influence of information sources on informal caregivers' self-efficacy in dementia caregiving. *BMC Geriatrics*. Predčasna spletna objava (2026). DOI: <https://doi.org/10.1186/s12877-026-07959-w>
- [9] J. Gunning, K. L. Peachey, T. Lower in C. Mesa-Castrillon. 2025. Dementia and cognitive impairment in the Australian farming community: a preliminary qualitative investigation of healthcare provider's perceptions of risks/barriers to care. *Aust J Rural Health* 33, 1 (2025), e70006. DOI: <https://doi.org/10.1111/ajr.70006>
- [10] K. M. Jhang, C. C. Chen, S. Y. Wang, W. F. Wang, S. W. Yen in H. H. Wu. 2025. Caregivers' burden analytics: combining variables from patients with dementia and their caregivers. *BMC Geriatr.* 25, 1 (2025), 620. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12877-025-06284-y>
- [11] S. Jiménez García-Tizón, M. B. Bueno Martínez in A. B. Navarro Prados. 2026. Psychoeducational intervention against support groups for caregivers: A randomised controlled trial of its effectiveness. *Acta Psychologica* 265 (2026), 106676. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2026.106676>
- [12] A. Kenne Malaha, C. Thébaut, S. H. Ahouantchede in sod. 2025. Quality of life of older adults living with dementia and caregiver strain in Benin. *Value in Health Regional Issues* 47 (2025), 101080. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.vhri.2025.101080>
- [13] N. Kovačević Tojnkó, D. Bogataj in T. Rožič. 2026. Sinteza potreb in konceptualni okvir za načrtovanje socialne infrastrukture za osebe z demenco na podeželju. Prispevek v tisku (2026).
- [14] N. Kovačević Tojnkó in M. Možina. 2025. Za uspešno psihoterapijo je pomembno dopolnjevanje psihiatrične in klinično psihološke diagnostike s psihoterapevtsko diagnostiko. V *Duševno zdravje odraslih v Sloveniji: razumevanje potreb, odzivov in sprememb*, N. Demnovšek Hafner in L. Šprah (ur.). Založba ZRC, 133–151. DOI: https://doi.org/10.3986/9789610510390_09
- [15] J. Y. Y. Kwok, D. S. K. Cheung, S. Zarit in sod. 2025. Multicomponent intervention for distressed informal caregivers of people with dementia: A randomized clinical trial. *JAMA Network Open* 8, 3 (2025), e250069. DOI: <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2025.0069>
- [16] C. Leone, C. Wilding, T. Rasekaba, M. E. O'Connell, D. Morgan in I. Blackberry. 2025. Qualitative Evaluation of an Online Technology to Support Rural Caregivers of People with Dementia. *Geriatrics* 10, 6 (2025), 161. DOI: <https://doi.org/10.3390/geriatrics10060161>
- [17] J. Lloyd, J. Muers, T. Patterson in M. Marczak. 2019. Self-compassion, coping strategies and caregiver burden in caregivers of people with dementia. *Clinical Gerontologist* 42, 1 (2019), 47–59. DOI: <https://doi.org/10.1080/07317115.2018.1461162>
- [18] J. Namwase, J. Kyomya, A. Oyuru in sod. 2026. Training needs of informal caregivers of persons with dementia in rural southwestern Uganda: A qualitative formative study. *Cambridge Prisms: Global Mental Health* 13 (2026), e171. DOI: <https://doi.org/10.1017/gmh.2026.10279>

- [19] V. Nittas, A. Bikou, J. Sedlakova, A. Hellmann, V. Von Wyl in M. A. Puhon. 2026. Digital informal care: The use of technology in family care. A scoping review. *Public Health Reviews* 46 (2026), 1608872. DOI: <https://doi.org/10.3389/phrs.2025.1608872>
- [20] E. Özbulut, A. Wuttke, K. Geschke in E. Farin-Glattacker. 2026. Informal caregivers of people living with dementia as invisible second patients: Examining the dual role of burden and resilience in perceived stress. *BMC Geriatrics* 26 (2026), 956. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12877-026-07974-x>
- [21] A.-E. Prick, J. de Lange, J. Twisk in A. M. Pot. 2015. The effects of a multi-component dyadic intervention on the psychological distress of family caregivers providing care to people with dementia: A randomized controlled trial. *International Psychogeriatrics* 27, 12 (2015), 2031–2044. DOI: <https://doi.org/10.1017/S104161021500071X>
- [22] M. Ritzen, K. Peetoom, S. L. Bartels, C. Bakker in M. de Vugt. 2025. Needs of people living with young-onset dementia and family carers, explored by dementia subtype, phase in the disease process, and living setting: A scoping review. *Journal of Alzheimer's Disease* 107, 4 (2025), 1340–1363. DOI: <https://doi.org/10.3233/JAD-251372>
- [23] R. Rodrigues, S. Ilinca, M. Filipović Hrast, A. Srakar in V. Hlebec. 2022. Care task division in familialistic care regimes: A comparative analysis of gender and socio-economic inequalities in Austria and Slovenia. *Sustainability* 14, 15 (2022), 9423. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14159423>
- [24] J. Santoyo-Olsson, M. Rosenberg, C. Chesla in V. Yank. 2025. Aging in rural areas: balancing land, care, and connection of family caregivers of persons with dementia: a qualitative analysis. *Innov Aging* 9, 10 (2025), igaf112. DOI: <https://doi.org/10.1093/geroni/igaf112>
- [25] M. Sorrentino, M. Mercogliano, C. Fiorilla in sod. 2025. The needs and unmet needs for people living with dementia, caregivers and care workers in dementia health care systems: A systematic review. *Frontiers in Public Health* 13 (2025), 1605993. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2025.1605993>
- [26] A. Tur-Sinai, A. Teti, A. Rommel, V. Hlebec in G. Lamura. 2020. How many older informal caregivers are there in Europe? Comparison of estimates of their prevalence from three European surveys. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17, 24 (2020), 9531. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph17249531>
- [27] N. Van't Leven, J. de Lange, E. S. van der Ploeg in A. M. Pot. 2018. Working mechanisms of dyadic, psychosocial, activating interventions for people with dementia and informal caregivers: A qualitative study. *Clinical Interventions in Aging* 13 (2018), 1847–1857. DOI: <https://doi.org/10.2147/CIA.S160363>
- [28] Vlada Republike Slovenije. 2023. *Strategija obvladovanja demence v Sloveniji do leta 2030* (Št. 17000-3/2023/4). Pridobljeno 19. avgusta 2026 iz <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZ/DOKUMENTI/NOVICE/Strategija-obvladovanja-demence-v-Sloveniji-do-leta-2030.pdf>
- [29] Y.-X. Wang, F. Zhang, C.-Q. Shi in J. Shao. 2026. Impact of family function on psychological distress and its threshold effect in informal caregivers of elderly people with dementia. *BMC Nursing* 25 (2026), 60. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12912-025-04207-1>
- [30] M. West in K. F. Hogan. 2020. Carers' experiences of dementia support groups: A qualitative exploration. *Counselling and Psychotherapy Research* 20, 1 (2020), 136–142. DOI: <https://doi.org/10.1002/capr.12253>

Indeks avtorjev / Author index

Belić Tomislav	45
Bogataj David.....	77
Cankar Gašper.....	65
Farčnik Daša.....	7, 36
Gams Matjaž	11
Hawlina Maša.....	58
Istenič Tanja	7, 32, 36
Jerebic Sara	73
Kadunc Tara Sergeja	58
Kapus Andraž.....	58
Kerbler Boštjan	58
Kern Oto.....	58
Kolar Tjaša	58
Koman Matjaž.....	32
Koščak Robi.....	58
Kovačević Tojko Nuša.....	77
Lazar Anja.....	58
Malačič Janez	15
Mészáros Árpád József.....	41
Michalski Michał A.....	41
Mišetič Roko	45
Osredkar Mari Jože	22
Pári András.....	41
Planišček Anja.....	58
Poljanec Andreja	65, 69
Pongračič Tina	69
Primc Aleš.....	29
Redek Tjaša.....	7, 36
Rožič Tatjana	77
Rožman Ana.....	58
Sambt Jože	7, 36
Sečnik Janez	65
Šeme Rozman Ajda.....	58
Simonič Barbara.....	53
Strehovec Tadej.....	49
Suša Vačovnik Klara.....	58
Verbič Matic.....	32
Zloković Jasminka.....	73